

Gültekin Emre

Kardeş Fırtınalar

ELEŞTİRİ-İNCELEME

KARDEŞ FIRTINALAR

Gültekin Emre 1951 yılında Konya'da doğdu. Ankara Üniversitesi DTCF Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nu bitirdi (1974). İlk şiri 1977'de *Türkiye Yazları* dergisinde yayımlandı. Bir süre Sol ve Onur Yayınları'nda düzeltmen olarak çalıştı. Milli Kütüphane'de görev aldı. 1980'den beri Berlin'de öğretmenlik yapıyor.

Yayımladığı kitaplar: *Kurşunî Bir Siperde*, Türkiye Yazları Yayınları, 1980; *Bizsiz Gibi*, Dayanışma Yayınları, 1983; *Gece Düşleri*, Dağyeli Verlag (Frankfurt), 1985; *Aşk ve Minyatürler*, Cem Yayınevi, 1989; *Duşkuyusu*, Elyazılı Yayınları, 1990 – bu kitabıyla 1991 Orhon Murat Arıburnu Şiir Ödülü'nü aldı; *Siyaha Elveda*, Yapı Kredi Yayınları, 1993; *Taşı Sula*, Öteki Yayınevi, 1998 – Taşı Sula başlıklı şiir dosyasıyla 1996 Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü'nü kazandı; *Kanun Hükmünde Şiir*, Yön Yayınları, 1999. Berlin'deki Türklerin tarihsel izini sürdürdüğü *300 Jahren Türk en der Spree* (Üç Yüz Yıldır Türkler Berlin'de) başlıklı belgesel çalışmasının ilk cildini 1983'te Ararat Verlag (Berlin) yayımladı. *Yarım Damla - Almanya'daki Türk Şiiri Antolojisi*'ni hazırladı, Yapı Kredi Yayınları, 1993. 17 sayı süren *Parantez* (Nisan 1986-Ekim 1987), 55 sayılık *Şiir-lik* (Şubat 1994-Ekim 1997) dergilerini yönetti. Şiirlerinden bir seçme *Liebe und Miniaturen* başlığı altında Almanca yayımlandı, Babel Verlag, Berlin, 1991.

*Gültekin Emre'nin
YKY'deki kitapları:*

Siyaha Elveda (*şii̇r*, 1993)

Yarım Damla – Almanya'daki Türk Şiiri (1993)

Türk Edebiyatında Berlin (2003)

Kardeş Fırtınalar (2007)

GÜLTEKİN EMRE

Kardeş Fırtınalar

ELEŞTİRİ-İNCELEME

Yapı Kredi Yayınları

**Yapı Kredi Yayınları - 2582
Edebiyat - 801**

Kardeş Fırtınalar / Gültekin Emre

**Kitap editörü: Bedirhan Toprak
Düzeltilti: İncilay Yılmazyurt**

Kapak tasarımcı: Nahide Dikel

**Baskı: Mas Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No:3 Kağıthane / İstanbul**

**1. baskı: İstanbul, Kasım 2007
ISBN 978-975-08-1326-9**

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2007

Sertifika No: 1206-34-003513

Bütün yayın hakları saklıdır.

**Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıcının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.**

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Yapı Kredi Kültür Merkezi

İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul

Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23

<http://www.yapikrediyayinlari.com>

e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr

Internet satış adresi: <http://yky.estore.com.tr>

<http://alisveris.yapikredi.com.tr>

<http://www.yapikredi.com.tr>

İÇİNDEKİLER

Sunu: Kardeş Fırtınaların Kardeşliği • 7

- Şiirimiz Çokseslidir, Abiler! • 9
Hüznün Dağılan Mürekkebiyle Yazılan Şiirler • 11
    Söz Cehennemi • 16
Gezgin'in Gezgin'liği Üzerine Aykırı Düşünceler • 18
Melih Cevdet Anday'ın Şiiri: Tüylenen Rüzgâr • 23
    Yağmur'un Altında'Kİ Şiirler • 41
Dr. Kaligari'nin "Sürgün Semenderi"ne Ağıt • 48
Ahmet Oktay'ın Şiirinde Sürgün ve Sürgünlük • 59
    Gülten Akın Şiiri: Sevdalı Rüzgâr • 66
    Kuşların Doğum Gününde Olacağım • 78
        Acının Portreleri • 85
        Adlandırılmayan Yuktur • 91
Enis Batur'un Şiiri: "Soru Çanağı" • 95
Şiirimizde Benzersiz Bir Kavşak Kitap: *Doğu-Batı Divanı* • 115
    Cevat Çapan Şiirinin Adresi • 130
Refik Durbaş Şiirinde "Bin Gurbet, Bin Sila" • 136
Hulki Aktunç'un Kül ve Köz Arasındaki Şiirleri • 141
Hulki Aktunç'un Şiirleri İstiraplı Bir Ülkenin Aynası • 149
Dilin Omuriliğindeki Şiirlerin şairi: Güven Turan • 151
    Cendere • 156
Dökülen Giz, Persona Kent ve Erdal Alov'a'nın Şiiri • 158
Behçet Aysan Şiiri: "Beyaz Bir Gemidir Ölüm" • 166
    Uğur Kaynar'ın Şiiri • 173

- Sivas Acısı ve Üç Kitap • 177
Dayının Yakasına Taktığı Gül • 181
Dünyanın Peşindeki Şair: Ali Cengizkan • 189
Gülseli İnal Şiiri: Gelinlik Rüzgâr • 192
“Bir Dünyalının Notları” ve... • 201
Özkan Mert Nereye Gidiyor • 207
Rüzgârin Bekleme Odasındaki Şair • 211
Aykırı ve Kederli Şükri Erbaş • 214
Ustalık Kuşağını Kuşanmış Bir Şair: Salih Bolat • 222
Şiirdir Salâh Birsel'in Kekliği • 226
Coşkun Bir Şiir Irmağı • 230
Dildeki Uçurumda Yürüyen Hayat • 233
Avlu'daki Gümüş Sözler'in şairi: Sina Akyol • 238
Şiirin Ağdiği Yanlış *Anka Destanı* • 241
Hüseyin Ferhad'dan İlginç Bir Yolculuk • 245
Şiirin Vaktine Mezmur • 248
Ferit Edgü Şiirinin İzinde • 252
Metin Celâl Şiiri • 257
Bir Aşk Mültecisinin Şiirleri • 261
Mehmet Taner Şiiri • 268
Çevre Çitin Üzerinde Yağmur • 275
Yağmur Taşı • 277
Ne Zaman Bir Hüseyin Peker Şiiri Okusam • 280
Ali Asker Barut Şiiri • 285
Haydar Ergülen'in Şiirindeki Kavşak • 289
Behçet Necatigil'in Şiirinde Gurbet • 293
Mehmet Mümtaz Tuzcu'nun Tüm Şiirleri: *Yazöte* • 299
Şiirin Ortasındaki Şair: Orhan Alkaya • 304
Eteğimdeki Taşlar • 312
Edip Cansever Şiirindeki Şiir • 315
Tarık Günerşel'in *İzler'i* • 318
Yüz'de Yüz Şiir • 322
70 Kuşağının Şiiri: Kardeş Alevler • 324
80'den Sonra Ne Oldu? • 328

Sunu

Kardeş Fırtınaların Kardeşliği

Kimi bir şairden, kimi zaman da bir şiir kitabından yola çıktığımı görüyorum geriye dönüp baktığında. Yirmi yıldan fazla olmuş şiir yazıları yazalı. Yani, şiir kitabını okuduktan sonra rafa kaldırılmamış, oturup bir de düşündüklerimi, bende bıraktığı izleri, izlenimleri paylaşma gereğini duymuşum şiirseverlerle. Dedim ya, dayanamamış, bende birikenleri, demlenenleri yazmış, altını çizdiğim imgeleri alıntılamışım. Bazen bir izlegenin peşine takılıp gitmişim; bazen de imgeler beni alıp götürmüştür. Şiirde anlamdan öte şiirin kendisini, sezdirdikleriniaramışım. Benden önceki kuşaktan şairlerin şiirine eğildiğim gibi yaştaşım ve kuşaktaşım şairlerin yazdıklarını da yakın plana almışım. Benden sonraki kuşağın şiirine de eğilme fırsatım olmuş. Her yaş grubundan ve çeşitli şiir anlayışlarını benimsemiş şairleri bir araya getiriyor bu alçakgönüllü yazıların toplamı.

Yeni yayımlanan şiir kitaplarını yalnız bırakmadan, şairin önceki kitaplarını da bir kez daha gözden geçirmiş, geldiği son yeri anlamaya çalışmışım. Bunca yıl sonra ortaya farklı bir şiir coğrafyasının çıktığını görüyorum bugün; okurken zenginleştiğim, etkilendiğim ve benimsediğim.

Bu yazılarla eleştiri denemez diye düşünüyorum, yargılamadan ve kılı kırk yaran bir deşme anlayışından çok, okuduğum şirlerden aldığım tatların paylaşılması olarak görüyorum bu çalışmaları. Yer yer eleştiri gibi alınabilecek yerler olsa da bu

değerlendirmelerimin, bence tanıtmaya, duyurma ve anımsatma amacı daha öne çıkıyor sanki bu şiir yazılarının.

Bu yazılar, yayılmış olduğu dönemde kendisinden epeyce söz ettirmiş ve zamanla unutulmuş kimi kitapları yeniden anımsatın istiyorum. Şiir severlere, şiir tutkunlarına nasıl olup da o kitabı kaçırdığını da düşündürtebilirse bu yazılar, amacına ulaşacaktır bu kitap. Şiire dönüp dönüp bakma, okuma gereği duyan hiç de anımsanmayacak bir şiir severler grubu var, biliyorum. Onlar, şiir yazılarını da izlerler. Kaçırdıkları, görmedikleri, nasıl olduysa haberlerinin olmadığı kitapların peşine takılmayı da severler benim gibi. Ellerinde listeyle girerler kitapçılara, sahaflara sık sık uğramadan da duramazlar.

Ne fırtınalarla boğuşmuşum şimdî anlıyorum, hepsi de bir-birine benzer coşkulara kapılıp gitmişim şiirden şiir'e, kitaptan kitaba, şairden şaire dalıp giderken. Her yeni kitap beni alıp götürmüş bir yerlere ve orada şiiri bulmuşum; imgelerle boğuşmuş ve aklımda tutmaya çalışmışım onca güzel dizeyi, şiiri.

Buradaki yazılar ülkemizin şiir atlmasını da gözler önüne seriyor gibi geliyor bana dedim ya yukarıda, bu sözümüzün üstünde de durmaliyım biraz. Behçet Necatigil'den İlhan Berk'e, Gültten Akın'dan Ahmet Oktay'a... uzanan o geniş şiir yelpazesinden çıktığım yolda genç şair Cenk Koyuncu'ya kadar uzanmışım. Bu da pek çok anlayışı, farklı bakışı, yapıyı oraya koyuyor ki, ne bulunmaz bir zenginlik!

Fırtınaların, rüzgârların da birbirleriyle nasıl yan yana gel diligene, birbirlerinden nasıl beslendiklerine de güzel bir örnek bir çatı altında bir araya gelen 39 şairin şiirleri, şiir kitapları.

Berlin, Haziran 2007

Şiirimiz Çokseslidir, Abiler!

Şiirimiz sessizdir, abiler! (Eril bir sesi var gibi görünse de, aslında dışı bir şiirdir şíirimiz. Öylesine doğurgan ve bereketli! Kalın sesli şiirlerimiz çöktür ama, dizelerimiz incedir, kırlıgandır, alingandır. Meydanlara, alanlara, salonlara gelmez şíirimiz. Yüksek sesle okumalara pek az şíirimiz dayanabilir. Nâzım Hikmet'in, Hasan Hüseyin'in kimi şiirleri alanlar içinmiş gibi dursa da, aslında sessiz okunacak şiirlerdir. Şiir atlasında dağlara tırmansa da şíirimiz, daha çok ovada, bozkırda kalmayı yeğler gibi geliyor bana.) Şíirimiz sessiz harflerle yazılır, abiler!

Şíirimiz etkilere, tepkilere açıktır abiler! (Mayakovski'den başlayarak Voznesenski'ye dek pek çok Sovyet şairi alanlarda, meydanlarda sınadılar şiirlerini. Sesli okumalara alıştırdılar şiirlerini ve halkı. Yesenin'in, Ahmatova'nın, Mandelştam'ın şiirleri sokağa çıkmadı, odalarda kaldı; sessizliği yeğledi. Kimi şairler teatral okumalara göre ayarladı şiirlerinin şíirliğini. Sesi kışlanlar da olmadı değil, onlar odalara bile giremedi.) Şíirimiz, başka şiirlerden de alabildiğine beslenmiştir, beslenir abiler!

Şíirimizde kalın sesler çöktür, abiler! (Zaman zaman, Tarık Günerşel'in şiiri gibi, görselliğe de bağırını açar şíirimiz. Sessiz okumaların yanında bakılsın, bir başka türlü de yorumlansın, değerlendirilsin ister. Bir başka gövdenin gizini serer gözlere görselliğiyle. Yeni denemelere açıktır şíirimiz Küçük İskender'de olduğu gibi.) Şíirimizin sesi kısık mıdır, abiler?

Şiirimizin “*Kanatlı At*”ları var, abiler! (İlhan Berk’in *Inferno* [1994] ve İlhan Berk’le yapılan söyleşileri içeren *Kanatlı At* [1994] kitaplarını okumayı ihmal etmeyin şairler! Şiirimizin abece’sini sürekli tazeleyen bir büyük ustanın bahçesinde dolaşırken uf-kunuz da, dünyanız da daha bir genişleyecek. Denemeye değer.) Şiirimizin has ustalarından Nâzım Hikmet’i, Salâh Birsel’i, Anday’ı, Dağlarca’yı, A. İlhan’ı, C. Yücel’i, C. Süreya’yı, T. Uyar’ı, E. Cansever’ı, G. Akın’ı da (ve daha nicelerini), –mor denizlerde avlanan E. Ayhan’ı da unutmayın, abiler!

Şiirimiz alanlara göre ayarlamadı kendini, abiler! (Şiirimiz, grevlere, cenazelere, boykotlara, yürüyüşlere, işgallere katıldı, pankartlar taşıdı, ölenlerin yanında yer aldı. Halkını kucakla-maya çalıştı. Yaşamdan sevinç sağmayı da unutmadı.) Şiirimiz yalnızları, yalnızlıklarını pek sever, abiler!

Şiirimizi sizden okuyun, abiler! (Masalara, meyhanelere, dillere düşürmeyin. Şiir dergilerini sevin, abiler!) Şiirimiz derin bir kuyudur, abiler! Kuyuya taşlamayın!

(*Şiir-lik*, Nisan 1995)

Hüzniün Dağılan Mürekkebiyle Yazılan Şiirler

“Ben hep sözcüklerle baktım dünyaya,/Yaralandım sözcüklerle./Alıştim sözcüklerin devriyesi olmaya.” Metin Altıok, şiriiri ni böyle tanımlıyor. *Gezgin’ci*, bir türlü yerleşmememiş bir yabancı, hep *Kendinin Avcısı* olmuş bir avcı, sürekli *Küçük Tragedyalar’ı* da yanında gezdiren, *İpek ve Kılaptan’*a sarılı, durmadan *Gerçeğin Öteyakası’*nı arayan, yolu hep “Garlara, garajlara, otellere...” düşen ve *Süveydâ’sının* peşinde bir şairdir Metin Altıok.

İlk kitabı *Gezgin* 1976’dı “uç bin” basılmıştır. İkinci kitabı *Yerleşik Yabancı* 1978’de “1000” tane basılır. Öteki kitaplarında baskı sayısı yazmıyor ama bini geçmedikleri (*Elyazılıları* Yayınları arasında çıkan *Dörtlüklər ve Desenler* kitabı beş yüz adet basılmıştır.) bilinen bir gerçek. 1976’dan 1991’e gelene dek geçen 15 yılda Türkiye’deki şiir okurunun sayısındaki gözle görülür azalmayı göstermesi açısından da ilginç bu baskı sayıları.

Metin Altıok, hep “Bir Gezginin Şiirleri”ni yazmıştır. Uslanmaz, daha doğrusu iflah olmaz “gezginci bir adam”dır. “Küçük bir garaj kahvesinin önünde” durur ve yazgısının kendisini bir başka yere götürmesini bekler. “Ay dokun”ur “omuzuna bir akşam vakti” ve yaşam onun için “bir otobüs penceresinin hızla geçisi” gibidir. “Acının iğnesinden” geçirerek “üzgün iplığını”, “Artık buradan gitmeli,” diye düşünür. Kimi zaman, bir derviş gibi, “Boyle garip bencileyip,/Boyle yayan yapıldak,/Yani amaçsız bir gezgin” gibi “Bir yerden uzaklaşıkta/Yaklaştıkça bir başka yere,/Daha iyi anlaşılır” gurbetçiliği. Bir yerlerde duramaz, dar gelir ona her yer, “kabuk bağlamış bir muska gibi”dir onun

gezginliği. Yine de yaralanıyor, ya da yaralıyor onu “yüzyü”nün “gölgesinde kırılan dal ses”leri. Sevdalı bir gezgin yüreğine sevdası dar geldiğinde dolaşmaz mı diyar diyar? Her yerde, herkesti, her şeye sevdığının yüzünü aramaz mı? “Aslında ne bulunur bir gezginin yanında/kendi yüzünden başka” diyeceksiniz ama, o bakın ne diyor, ne soruyor sevdiğine: “Yüzün müdür aca-ba yolumu dolaştıran?/Acının bu solgun haritasında,/Kendime yeni duraklar bulduğum.” Hep sorular sorduğu sevdiğinin yüzdür.

Halk şiirinin sözgecinden geçmiş bir şairdir Metin Altıok. Şiirlerinin sırtını halk şiirine, Anadolu'daki bin bir sevdaya, acıyla, hüzne, göçebeliğe, göçmenlige dayarken, bir yandan da modern şiirin pınarlarından tas tas su içiyor. Biçimiyle, dizesiyle, kurgusuyla, anlatımıyla, içeriğiyle şiirlerini dünya şiirinin içine sürüyor. “Yaralı Bir Âşık” gibi ortalıkta dolaşmasına bakmayı onun, “küflü bir kitap gibi, yazısı okunmayan” şiirler yazdığını söylese de, yüreğinde acının yumağına sarılı bir sevdadır ona şiir yazdırın. “Senin yurdun neresi?” diye sorar ve “Her şey birazacidir bilinen eksikliğiyle,” diye yanıt verir kendine. O, hep “bir acıya” gider. Acının, acıların üstüne üstüne gider, boğuşur onlarla, her yanı iyice acılara batmış olarak çıkar bu boğuşmadan. Gurbetin tesbihini çeker acılarıyla. Sesine, “ayrılıklardan bir gömlek” diker; sonunda kendine “bir top yangın” edinir; arkasında savrulan hep ömrünün külüdür; durmadan “o küçük yanğını”yla koşar; hüznünün “karmaşık dokusunda” “rüzgâr, ağaç ve insan, bir de kuş vardır artık.” Bir şamadır artık o; bir muska, bir destan. Dilindeki “sözcükleri kalıplarından dışarı” sarar “aciyla, hüzünle ve umutsuzlukla.” Amacı “günbegün bilinmedik bir aşkı” çoğaltmaktadır.

Gündüzleri dimdiktir, kimse eğemez Metin Altıok'u, ama “geceleri kanatır kendini.” Ölmeyi ayıplar, susmayı da tehlikeli görür, onun için, “Çok sevmeli öyleyse, çok söylemeli,” diye düşünür.

Metin Altıok, “Bilinmedik Bir Aşk”ın izini sürer durmadan. “Yerleşik Yabancı”da sürdürdüğü iz, aradığı “Yanılsamalar”la da dolu olsa, bu kendini “yıkıp yeniden” kurmaktadır. “Uyarılar”la dolu “Bozkır Ezgileri”, “Birer Kibrit Çakımı” dilin tadını çıkara çıkar sevdasını yüreğine ağırdırdığı şiirler olarak çıkar karşımıza.

Bu dünyada, düslere sarılıp yattığı bu dünyada, kiracı gibi-
dir sanki. Aslında hangimiz kiracı değiliz ki? Bir gün hepimiz,
bir daha gelmemek üzere, çekip gitmeyecek miyiz dünyadan?
Yarım kalmış aşkların sürgünüdür Metin Altıok. Acların Kira-
cısı, "havı dökülmüş" sevinçlerin biriktiricisi, "rüzgârin yırtık
yeri"nden, hem de "delik deşik bir yürekle" kendine karşı kendi
olarak sürdürür acısında avunmayı.

Metin Altıok'tan başka kim kendini bir "pitruk" olarak gö-
rür? Pitruk, "Hayvanların kıllarına ve insanların giysilerine ta-
kılan bir bitki tohumu" değil mi? Yani, kılavuzu oldusya rüzgâr,
"hançerin sapı"na sürülmüşse, "kendine sürgün/bir garip"se;
"aciya tezhip" ve "hüzne redif"se, o, acının tezgâhında *İpek ve*
Kilaptan dokuyordur boyuna. O, yaşamaktan kaçar gibi yaşar.
Onun için "bu dünyada garip bir leke" olarak görür kendini.
Onu yönlendiren "aci"dir. Yaşamından acı hiç eksik olmaz, "hep
acıdan yola" çıkar. Şu dizeler de ömrümüzde sinen acıların derin-
liğini göstermiyor mu? "Muska yüzlü kadınlar/Kimseye sezdir-
meden/Bir acayı gizlice emziriyor." Acı nedir, nerededir peki?
Aci, "şişelerin dibi"dir, "Bir koşunun/umulmadık bitisi"dir,
"borsa haberleri"dir, "Türk parasının değeri"dir, "düşüp yükse-
len altın"dir, "ben"dir, "biz"dir, "kırık saplı bıçak"tır, "bir taha-
ta iskemlenin" aksayan bacağıdır, "çatlak bir fayans"tır... Başka,
başka... "şasıkın bakış"lı "%" işaretü", "Bir donanma fişegi"dir el-
bette, üstelik "sevmek" de "çokacidir". O, içinde hep "tozlu/sar-
nuç boşluğu"yla dolaşır, gezer. "Gitmekle kalmak" arasına sıkı-
şıp kalmıştır. Dağları özler. Dağlar ona bir genişlik verir. Aci-
sına acı katar dağlar. Dağlar unutmadır, umuttur, "Ben bunca
yıl/Bunca insan tanıdım/Yüreği zehir dolu;/Yine de insandan/
Kesmedim umudumu./İnsan dedim/Yekindim;/Paylaştım varı
yoğu" düşünür ömrünün rüzgârına dönüp baktığında. Yaşa-
diği akşamlar "bozgun'a uğramış da olsalar "dostlardan uzakta",
üstünde durduğu "kanadı kırık bir akşam" da olsa dışarda dur-
madan zonklayan, o, yüreğinde "birazcık umut" saklar hep.

"Kimdir Metin Altıok?" sorusunu nasıl yanıtlayız, hiç düşün-
dünüz mü? Kedi sevmesini, yılanın zehrini şiirine sokmasını bir
yana bırakıp şöyle diyebilir miyiz onun için: "Hoyrat bir makasla/
eski bir fotoğraftan" oyulmuştur? Peşine düştüğü acı onun peşi-

ne düşmüştür artık ıslık çalarak. Çünkü, "çok küçük tanış"mıştır, "kervan kırın acıyla." Kendisini bekleyenin ne olduğunu sorar bir "bilici"ye. "Göcebe rüzgârı" dinler, "anı"sı "olmayan bir kente" gitmek ister, "aci"yla "husım"dır, "acımasız" "aci"yı çok iyi bilen biridir o. Bir ben vardır en yakın kendine kendinden başka. O, kendini durmadan "sağdan sola" yazmıştır.

Küçük Tragedyalar kitabında yer alan "Kar" şiirini okuduktan sonra, Diranas'ın "Kar" şiirini okuma gereğini duydum hep; nedenini açıklamam olanaksız. Bu iki şiirin çakıştığı çok yer var, ama nerede, işte onu bulamadım.

Yalnızlık nedir Metin Altıok için diye düşündüğümde, şunlar aklıma geliyor: Onun için yalnızlık bir "kale kapısı"dır, "fındık kabuğu"dur, çöpler arasına "atılmış bir ayakkabı"dır, "kozasında ipekböceği"dir, "gergin bir örümcek ağı"dır, "ama daha çok otel"dir, "küçük bir taşra kasabası"dır, "akan su"dur, "adak ağacı"dır, "ıssız bir yamaç"tır, "sallanan renkli çaputlar"dır, "sessiz yatar"dır, "devrik bir mezar taşı"dır, "eski bir konsol"dur, "dallar arası"dır, "ışık sızan bir pencere"dir, "bozkırda çıplak dağlar"dır, "yerde duran kara taş"tır... "Hey yolcu acıyı unutma/Ben de varım orda."

"Acının gurbeti"ni "memleketi" bilen bir şairdir Metin Altıok, ayrıca ayrıllıklarla da beslenen bir şairdir. O, kendisiyle, acıyla bile gırırga gelecek denli doludur acısıyla: "Vah şu garibe,/ Aciyla çıkışmış yola." "Bir düzen tutturama"miş, "ucuz otellerde kal"miş, "hep ölüme ve aşka inan"mıştır.

Metin Altıok, her kitabında değişik biçim ve anlatım teknikleri dener: Kısa şiirler, soneler, ikilikler, üçlüklər, dörtlükler, kısa dizeler, gazeller... Onda biçim içerikle hep örtüşür. Her biçimin ustalıkla hakkını verir, üstesinden gelir. "Biliyorum bana bu iğdiş zamandan/Buruk bir gülümseme kalacak," dese de, "Üzülme altıok metin, hüzünlerle geçen tarazlanmış ömrüne/Sen yoğun sis içinde sesi duyulan, uzak çandın bir zaman" dese de, insanları özleyen bir şairdir o. Kömür ocağında bir "göçük" gibi duyumsasa da kendini, "akarsulara özenen bir adam"dır. Durmayı, durulmayı bir türlü beceremez. Kendine hep haksızlık yapmıştır. İçinde hep "bir terminal kalabalığı" vardır. Aforizmamsı üçlüklərle yaşama daha yoğun baktığını gösterir. Sonelerinde sevda,

hüzün insanı sıcak sarar, etkiler. Bir bilge gibidir soneler’inde, gazeller’inde. Tüm yaşamını, yaşamı, yaşadıklarını, çekiklerini, acılarını, sevinçlerini (öyle az ki) ölçülü, uyaklı bir biçimde dizeleştirir. Çağını yarglayan, çağına yumuşak kafalar atan bir şairdir onun inatla sürdürdüğü. Ne güzel söylüyor sevdasızlığın yaslandığı acayı: “Bu kekre dünyada yazık geçit yok aşka;/Bir şey yok paylaşılacak acıdan başka.”

Söz'dür onu içine çeken, yakıp kavuran; “Ömrümce hep kendimi sözde buldum;/Söz cehennemdi yanıp kavruldum”. Gördüğü, duyumsadığı her şey onu yakından etkiler, acı verir ona. Aşkla doluyken de, aşk kendini gelip bulmadığında da, acıdır yüreğine damgasını vuran. “Ağıtlardan geçtim yillardır” diyor ya, onun ne kadar acı çektiğini varın anlayın artık! “Yeni bir ses edindim kendime/Ölüme küçük adıyla seslenmek için.” Ömrünün on yılını geçirdiği Bingöl onu bir başka yönden doldurmuş, beslemiştir. Yalnızlığıyla ve yenemediği acılarla çifte kavrulmuşa dönmiş olarak gelir Ankara'ya.

Metin Altıok, acıyla bire bir hesaplaşan bir şairdir. Nedense bu dünyada bir yeri olmadığını düşünür hep. Kendi gövdesinin dışında sığınabilecegi hiçbir yeri yoktur. “Ama yüreği hiç solma”mıştır. Yaşam, dostuya, sevgilisi de, ölümdür. Daha çocuktur. “Anamın bıraktığı yerden sarıl bana,” der hep. “Aykırı Sevda Sözleri”ne tutkundur, aforizmalarıdır bunlar onun: “Aşk bütün kötülüklerin anasıdır./Her aşk sonunda bir bozgunun anasıdır.”

Gazellerinde yüreğinde yatarlığı, beslediği, sürekli yanında gezdirdiği “kızgın gurbete” bandığı acıları bir kez daha özgün biçimde dizeleştiriyor. “Yalnızlığına kon”an düşünceleri, duyguları, aşkları, ülkenin içinden geçtiği acıları da buluyoruz gazellerinde.

Metin Altıok şiirine ilişkin ne söylenilse eksik kalır. Onun, insanı kolayca sariveren, etkileyen, acı acı düşündürten, ürperen şiirlerinin dünyasını çözümlemek hiç de kolay değildir.

“Kalana gazel”den bir ikilikle bitirelim yazımızı:

“Sanmayın ki gün görmedim bu dengesiz dünyada
Gördüm ama bozbulanık, aklımda bir akış kaldı”

(Adam Sanat, Ağustos 1992)

Söz Cehennemi

Metin Altıok'un *Dörtlükler ve Desenler*'inde Yalnızlık ve Özlemeler:

Elyazları Yayıncılık'ın beşinci kitabı Metin Altıok'un *Dörtlükler ve Desenler*'i. Ülkemizde şiir kitabı yayımlamak ne rizikolu bir iştir! Alıcısı olmayan ticari bir kahramanlıktır şiir kitabı yayımlamak! Yine de kimi kahraman yayınevleri şiir kitabı yayımlamayı göze alıyor: Ankara'da kurulan Elyazları Yayıncılık da bana göre böyle bir yayınevi. Yayınevi, aslında özgün bir baskı tekniğiyle sunduğu şiir kitaplarıyla şiiri okurlara sevdirmeyi amaçlıyor. Şiiri seven okuru dürtmeye pek gerek yok, sevmeyeni de ne denli dürtüklerseniz dürtükleyin bir işe yaramıyor ya, neyse.

Özellikle küçük yayınevlerinin yayımladıkları şiir kitapları gerçekten şireye yaraşan, özgün kitaplar oluyor. İspanyol yayınevlerinin yayımladıkları sade kapaklı şiir kitapları, Demokratik Almanya'da yayımlanan *Poesialbum*'lar her zaman ilgimi çekmiştir. Türkiye'de Yeditepe, Varlık, Bilgi, Adam, Cem, Ada, Can gibi yayınevlerinin şiir kitapları şiir okurunu sevindirecek özende ve düzeydedir. Öyle sanıyorum ki, dünyada eşine pek rastlanmayan bir özveriyle gerçekleştirilen Elyazları Yayıncılık'ın özenli, albenili şiir kitapları okurdan yeterli ilgi görmedi. Suç ne kitapların özgünlüğünde, ne bu ilginç yayinede, suç şiir okurunda!

Behçet Aysan'ın *Seçme Şiirler*'i, Uğur Kaynar'ın *Gizemya*'sı, Özdemir İnce'nin *Güneş Saati*, Arif Damar'ın *Kedi Aklı* ve Metin

Altıok'un *Dörtlükler ve Desenler'i*... siyah kapaklı beyaz harflerle ve yeşil mürekkepli kalemlerle yazılı elyazısı şiirlerle 나오고 있습니다. Edebiyat tarihi açısından da ilginç birer belge bu özgün yayinevinin kitapları. Kitaplar 550 tane basılıyor ve 500 tanesi dağıtıma veriliyor, bu sayıda kısa bir sürede tükenmiyor; 60 milyonluk bu ülkede 500 şiir kitabı tüketeceğinizi söylemek ki!

Metin Altıok'un Türkiye Yazılıarı yayınları arasında geçtiğimiz günlerde yayımlanan *Gerçeğin Öteyakası*'ndan sonra kendi özgün desenleriyle birlikte yayımladığı *Dörtlükler ve Desenler*'ni severek, büyük tatlar devşirerek okuyorum. Büyük kentlerden uzakta uzun yıllar yaşamak zorunda kalan Metin Altıok, bu son kitabında yalnızlığını, özlemlerini ve tüm şırsel birikimini "Bir yaşam sürecinden kesitler" olarak sunuyor okura. Şair, "ben" demez hiç, eğer, o, "ben" diyorsa, o okurdur, şairin kendi değildir. Metin Altıok, okuruyla kimi duygularını paylaşan bir şairdir: Kimiyle "acı"yı, kimiyle "umudu" pay eder aralarında. Söz cehenneminde yanıp kavrulan bir şairdir Metin Altıok; kendi, külünden yeniden doğandır yanlış iliklenmiş gömleklerle dolaşanların "garip" ülkesinde. O, "Ölüme küçük adıyla seslenmek için" ağıtlardan geçirmiştir sesini yıllarca. "Yeni bir ses"i öyle kolayca edinmez elbette; sürgünlüklerle, hapisliklerle yüklü "Bir buruk özgürlük" ortamında ve böylesi bir yaşamda şiir üretmek kolay mıdır? Böylesi duygularla yüklü şairin gözleri nasıl derin ve sıcak bakar insana "bu karanlık" günlerin "direniş ruhu"nda. Metin Altıok, tüm şir yaşamı boyunca *Kendinin Avcısı* olmuş ve kendine sonsuz "çileli bir yol" dokumuştur gümüş aynalarda, acılar ormanında.

Metin Altıok, yazdığı gazellerle, sonelerle, haiku benzeri kısa şiirlerle hiç abartmadan söylemek gerekirse son yılların en güzel ve en önemli şiirlerini yazdı; bu, elbette, benim düşüncelerim. Şu yargılardan benim: Metin Altıok'un şiirleri her zaman ses getirdi. Genç şairleri etkileyen bir şair oldu o ve hiç susmadı, hep soluklu kaldı; hep yeniyi ve acılarla yoğrulu duygularını dile getirmeye çalıştığı şiirlerinde. Son kitabı *Dörtlükler ve Desenler*, onun özgün şiirinin bir uzantısı olarak duruyor önümüzde.

(Cumhuriyet Kitap, 17 Ocak 1991)

Gezgin'in Gezgin'liği Üzerine Aykırı Düşünceler

Gezgin düşünde yol görmeye başladı mı, iflah olmaz, illa git-
decek, bahtını ve şansını başka diyarlarda, başka kapılarda de-
neyecek: Acıların imbiğinden süzülecek, özlemlerin diline dü-
şülecek, tesbihlerin gölgesine sığınacak, fotoğrafların gözyaş-
ına yaslanılacak, demektir. Çaresiz gidilecek!

“Benim için bir rüzgâr
–Artık burdan gitmeli–”

Kapılar kapanır, gidenin ardından sular dökülür, gözyaşı
bir türlü kapanmayan yaraları sıslatır; gözler yollara, kapılara
çakılır kalır. Düşlerle yatılır, düşlerle kalkılır; düşlere dalınır. Bi-
linmeyen kentler, ülkeler merak ve korku uyandırır. Giden, hep
merak edilir, kötü haber beklenir sevinçlere sevinemeden.

“Geldiğim şu dağlar boyuydu
Yüzünüz kadar ırak gittiğim.”

Atla, trenle, arabayla, kamyonla, uçakla gidilir. Sazı eli-
ne alıp, gidilir. Gurbetle kucaklaşılır. Gurbet, ekmek kapısı, aşık
acısı, sürgün akşamıdır. Gurbet, sıkıntı, sıkışmışlık, dilsizliktir.
“Bir yenilginin” muhasebesidir: Dizginsiz günlerin savurduğu
ruzgârda savrulmadır. Umuttur, gelecektir gurbet, mutluluğu
aramadır; çözülmeye, yok olmaya, yoksulluğa, çaresizliğe çare
aramadır.

“Bir yerden uzaklaşıkça
Yaklaşıkça bir başka yere”

Kavruk, Faik Baysal'ın romanı *Sarduhan*'ın (1933) kahramanı. Serseri mi, başıboş mu, gezgin mi, derviş mi, enayı mı? Belki hepsi. Gurbet şaşkınu mı? Emeğinin karşılığını alamayanın karşılığı mı, yani “dolap beygiri” gibi? Olanaksızlıktan kurtulamamanın güzel bir örneği mi, battıkça batma mı? Metin Altıok'un “Çatlak” başlıklı şiirini düşünerek, bir başka resimde ‘kavruk’ sıfatı yüzün engebesine mi denk gelir, dönüşür? Sözcükler de ‘kavruk’laşırlı mı? Yazılanlar kavruklaşırsa ne olur?

“Yüzünün kavruk engebesinde
Bir çatlak durmadan ilerler”

Yüz çizgilerine tutunan nedir? Sorunun yüzündeki maske sevilmez mi? Sorularda gizli yüzlerin fotoğraflarını kim merak etmez! Alındaki, yanaklılardaki çizgilere yenileri eklenir hep. Gözaltıları da durmadan şiser. Ağız, bir koyaktır, dinlenmek yasaktır orda!. Vadiler, tepeler, uçurumlar, karlı doruklar arasında şaşkınlık bir gezginin hazinesine kimler çağrırlıdır? Buyurun ve yaşamların izine yapışan haritaları, suret'leri inceleyin bir bir. Acilardan boyveren yeni acıların filizlerini, sevinçlerin tutunduğu unutulmaz anıların sürgünlerini surmeyin başka sınırlara. Öyle ya, herkesin sınırı kendine göre!

“Üstümde bu ütüşüz gökyüzü
Altımdaki tarazlanmış yol benim”

Suret, flu örtüsünü çıkarır, büyülü gecelerin içine taht kurar, şafakla yola çıkar başka suret'lere selam vermeye. Selam alan suret, selam veren suret kimi bekler gizin girdabında? Kim onlar, bunlar, şunlar? Neden tanıdıkların yüzünde gezinilir? Dipsiz, bitimsiz gezilere kimlerle çıkarılır? Sonsuz bir yolculuktur tanıdık yüzler. Her yüzde binlerce imge oynasıır, dizeler sıraya girer, şiirler çizgilere tutuna tutuna iner yürekler; kapan kapana yüzler!

“Koynunda taşındı bir aşk hikâyesini
Kabuk bağlamış muska gibi.”

Halk şiirleri sevda acısının korunu köruklemek için mi çırkarlar gurbete? Saz şairlerinin elini sıkmanın tam sırası şimdi: Karacaoğlan, yanık yanık söyle vurur gönül sazının tellerine:

“Gönül gurbet ile varma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere gönül verme
Ya sevilir ya sevilmez.”

Gurbette de sevdalanır insan; yanar, kül olur. Gurbette öyle işler gelir ki insanın başına, şaşırır kalır insan! Çare ararken, onulmaz dertlerle iyice sarmaş dolaş olur:

“Gurbet elde bir hal geldi başıma
Ağlama gözlerim Mevlâ kerimdir
Derman arar ken derde düş oldum
Ağlama gözlerim Mevlâ kerimdir”

(Ali Ekber Çiçek)

“Nazlı yârdan ayrı” düşenlerin hali dumandır elbette. Aşk acısı bir yandan, gurbetin kahri öte yandan, özlem bir başka yandan sıkıştırır insanı; işte o zaman gelsin türküler, uzun havalalar, of çekmeler...

“Gurbet elde baş yatağa gelende
Gayet yaman olur işi garibin”

(Âşık Garip)

Gurbet efkârlandırır insanı, gönlünü dağlar, abdal olur yürek. Abdal mı dedin? Dur hele: Abdal'ın gezgin derviş olduğu biliniyor. Tasavvuf'ta “Dünyanın manevi düzenine yön vermeleri için Tanrı'nın görevlendirdiğine inanılan kişiler” abdallar. Bunlar yedi ya da kırk kişidir. “Tasavvuf'a göre abdalın özelilikleri az konuşmak, az yemek, halktan ayrı yaşamaktır. Görev-

leri insanlara yardım etmek, yağmur yağıdılmak, İslam'a savaş kazandırmak, afetleri önlemektir." Ansiklopedi maddesi böyle betimliyor abdalı. Abdal'ın konumu değişe değişe bir yerde Gezgin'e mi dönüşmüş acaba? Neden olmasın. Gezginler kötü insanlar mı? Ya gurbetçiler? Onlar gerçi yağmur yağıramaz, İslam'a savaş kazandıramaz, afetleri önlüyorlar ama, insanla- ra yardım edebilirler, onları canlarından çok sevebilirler.

"Ve ben böğrümde bir avlu serinliği,
Sessizce dinliyorum akıp giden geceyi"

Gezgin'in yaşamında acı büyük bir yer tutar. Acı, durmadan kendini örter yüreklerde. Acı, ağır yaşama, günlere, gecelere, düşlere, umarsızlıklara, umutsuzluklara, kırgınlıklara, küskünlükler... durmadan sarışık gibi dolanır. Acının haritası hep solgundur; insana yeni duraklar hazırlar, tuzaklar kurar acı.

"Aslında ne bulunur bir gezginin yanında
Kendi yüzünden başka"

Bir gezgin nereye gider, nereye gidebilir kendi yüzünden başka? Gezgin acıya mı gider yaralı aşkları geride bırakıp? Yeni kırık aşklarla tanışmaya mı gider bir gezgin gidince uzaklara? Gözyaşı, mendil, rüzgâr, dönüş, "çaylak sürüsü", savrulan... hep si de dizelere girmeye hazır duygular!

"Yüzüne vurur gölgesi gördüğün düşün,
Ölüme benzer soğuk bir uykuda."

Ölüm Demokles'in kılıcı gibi asılıdır insanın başının üstünde. Hiç unutturmaz kendini. Hele gurbette ölüp gitmenin acısı hiç çıkmaz yüreklerden. Sevdiklerden uzak, başka dillerin altında, başka mevsimlerin gelip geçtiği topraklarda, aşkın bile bir başka aşk olduğu sevdalarda ölüp gitmek, dönemeden yurda, amaca ulaşamadan öbür dünyayı boylama korkusu, insanın yakasından hiç düşer mi?

“–Söyle bana ey yolcu, senin yurdun neresi?
–El kadar beyazlığı bir sigara paketinin,
sabaha kadar sıkıntıyla çizdiğim.”

Gezgin'in yaşamı yalnızlıklarla örülüdür. Tepeden tırnağa delikanlı bir yalnızlık kendine yurt arar gezginin yüreğinde, yaşamında, dünyasında, gecesinde, gündüzünde. Sesi bir başka sestir Gezgin'in gezdiği yerlerde, yankısız, yalon, yalnız, yorgun. Gezgin'in yolu üstündeki türküler, şarkilar daha buruk ve daha kavurucudur. Gezgin'in yaşamında yangınlar hiç eksik olur mu? Ömrünün koruya harladığı yangınla nereleri kendine yurt edinir Gezgin? Haritalar, kartpostallar, kitaplar, doyumsuz tarihi yapılar, münzevi müzeler, albenili galeriler, sinemalar, postaneler, değişik yemekler, insanın yalnızlığını artıran içkiler, yalnızlığın korunağı oteller, değişik tenlerin doyumsuz seğirmesine tanık inlemeler; çoğu zaman serseri, kimi bohem, kimine göre gurbetçi, belki de "Alamancı", gezi düşkünü, bağımsız olmayı seven biri mi Gezgin?

“–Söyle bana ey yolcu, nedir senin gittiğin?
–Söyle düşküن azgın bir at gibidir yanında eksikliğim.”

Metin Altıok'un ilk kitabı *Gezgin*'deki (1976) kimi şiirlerle sokulmaya çalıştım bir *Gezgin*'in günlüğüne. *Gezgin*'in 'yerleşik' (?) bir 'yabancı' (?) olduğunu düşünüyorum. Üstelik kendi izini süren *Kendinin Avcısı*. O ki, *Küçük Tragedyalar*'nın penceresini aralayan, silayı bir türlü bulamayan, özlemin resmini yapmayı beceremeyen, kendi koyaklarına, kıvrımlarına, uçurumlarına, kum fırtınalarına doyamayan bir Abdal'dır şiir dünyamızda.

(*Gezgin, Kitap 1*)

Melih Cevdet Anday'ın Şiiri: Tiyyelenen Rüzzgâr

“Melih Cevdet denince artık akla Eski Yunan geliyor, Türkiye'yi oradan başlatan kültürlü şair”

(Ergin Günçe, *Şehirli Şairler Antolojisi*, 1968)

Melih Cevdet Anday'ın şiiri üstüne yazı yazmak mı? Orda durun biraz! Durdum ve düşündüm ben de. Anday'ın şiirleriyle “Yolculuk” yapmanın doyulmaz tadına kendimi bırakmaya karar veriyorum sonunda. O, “İşte gene yollara düştüm/Hem yalnızım, hem değilim” diyor ya, ben de öyleyim. M. C. Anday'ın son kitabı *Güneşte*'yle (1989) yola çıkıp geriye, tarihin ve zamanın içlerine doğru giderek *Rahatı Kaçan Ağaç'a* (1946) ulaşmayı deneceğim. İzler süreceğim dizeden dizeye, şiirden şire sıçrayarak; kimi izleklerin peşine takılacağım, anımların, sözcüklerin ardına geçmeye çalışacağım.

Zaman yok, onun “nerde olduğunu bilmiyoruz”. Denizden çektiğim martı ölüleri mi zaman? “Ellerimizdeki” “ağ değil” mı zaman? Derinlerden bir şey, “Elmas doruk” mu yoksa? “Düş”ün doğurduğu “Yaşam ve ölüm” mü? Ya “ölü’nün mirildan”lığı “zamanın adılı” ne peki? Evlerde sakladığımız, o halde, “ölü” mü, “tohum” mu, “zaman” mı? “İkiz resm”e yansıyan mı “zaman”? “İpini koparmış güneş”in sergilendiği “kuşluk vaktini” vuran “şîir” mi? Zaman, şairin “üvey kardeşi olabilir mi? “İmge-

“nin doğuşunu” şair de göremezse, kim görür peki? “Çekik kaşlı bülbul” M. C. Anday şiirinde nasıl öter, bileniniz var mı?

M. C. Anday şiirinde ağaçın büyük önemi, yeri vardır. Ağaçsız, dalları göge uzanan ağaçlarsız yapamaz Anday’ın şiiri. “Ah ben olmadan görmek isterdim ağaç,” der ya “Kardelenler” şiirinde, o olmadan, onun şiiri olmadan ağaçın da, yaprakların da bir anlamı yok. Ağaç özgürlüktür, dünyayı çok yönlü algılamadır; tarihi değişik yorumlamadır; tanrılaşma ve ona direnmedir; güçtür ağaç onun şiirinde: Gök de öyle, göksüz yapamaz Anday. O, “koparmak ister” “göğü” hep. M. C. Anday’sız ne ağaç ağaçtır, ne gök göktür, ne de deniz denizdir. Nesneler onuna, onun şiirile vardır ve onda gerçek anımlarını bulurlar, yerlerini alırlar. O, bir şair olarak, “geleceği bilmek” istese de, asılında gelecektен öte zaman ve tarihle yoğunmayı yeğler.

M. C. Anday’ın şiiri yaşamı gibidir, yani öylesine yalın; “bütün güçlükler bundan” geliyor ya. Dil, yalın yaşamın içine kırılmıştır. “Gündüzün geceyarısı” olması da bundandır: “Zamanlar yanlış yaratıldı” da ondan. Onda anlam gelir oturur “karabasanlar”ın dizi dibine, “bilge kar”la sohbete dalar “kör inanç” üstüne. Bu ân, işte, “Ölsen ölünmüyor, yaşasan yaşanmıyor” dedikleri ândır: İnsanı alır götürür şiirlerin, dizelerin içine, “Kilitli” dünyaların gizine, o nedenle “Yeryüzü tavanaراسı gibi”dir, karmakarışık! Aslında “Dünya” bir “panayır”dır. M. C. Anday, “Gördüklerimi yazmadığımı öyle pişmanım ki!” dese de, şu imgelerle yüreklerde ayan kimin şiiridir acaba? “Açılı kediler, “gözyaşı bulamayan ağaçlar”, “ölümün soyduğu toprak”, “gecenin ağılı”, “zaman başlığı”, “duraklayan sabah”, “ayın sınırsız acısı”, “yardımsever bir esinti”, “sevecen bir yazgı”, “gece kuşu gibi bir gülümseme”, “uzaklıkların gömütleri”, “ışıkta köpekler”, “bakışlarında taş döşeli avlular”, “olmayacak sabah rüzgârları”... O, soldan sağa değil de “Yukardan aşağı” yazar yazlıklarını. Bu imge zenginliği içinde “ölüm” de gelir insanın başına, hem de birkaç kez, “avara” belleklere. “Belki ölüm az gene” konuştulara, susmalara. “Us” “şenlik ovalarında” gezinmeли “söndürüp” “sözün ruhunu”; “Gögün sessiz harfleri” de, “iri memeli sabah” da, “kızdoğan kız... bugu” da, “Denizin altın renigi” de, yalnız bırakmaz “Yağmuru bir türlü okuyama” yanları.

“Ölülerin İlk Sabahları” nasıldır acaba? “Sesten bir portakal” gibi midir “yuvarlak”? Gün de, yarın, “ağustosböceği”dir elbette. “Boşluk” da “kuşlarla hafifle”r mı? “Serçe balkonu” neye servinir “yorgunluk çiftliği”nde “lodos böceği”ne bakıp bakıp?

Yaşam, “tanrıının eski öyküleri gibi” değil mi? Yani biraz buruk; “ne kadar tenha ve ne kadar sessiz”. “Çünkü saatler dardır, her şeyi almaz”. Sözcükler de düşe dalar, “soylu” ağaçları bir bir soyarlarken. Kalp, “dikaçı bir arpa”dır dar vakitlerde. Burda yanın “Ateş kardır”, “sabır” da “kan”. “Nar gibi bir söylence” yaşamın dilinden damlar yüreklerimize. “Ölüler” ne bilsinler “Geçmiş”i? “Ölüm”ün yolu “başka”dır hep nedense?

M. C. Anday’ın şiirinde “Gök” her zaman “boş” değildir, “Nereye bağlasam atımı?” diye düşünmez “yeryüzü sınırlına”, “geniş alınlı toprak”lara vardığında. “Gecelerin çivisine” asılıdır zaman. Zaman, aslında “zamansızlıktır”. “Özerk bir köle”dir, “Tabutun içinde eksik bir ölü”dür. Bu da, insanı, “güneş gibi” “Bilge” kılar. Bilge, bölüşür mü “imge”lerini bizimle? “Ölüm de yaşam da” done done üstüne gittiğimiz imgelerde mi gizlidir? Nesneler de düşünür, solur, ölüür, tarih olur: “Düşünme zamanı tahtanın/Ve umutsuzluk içinde eşik.” “Sıkıntı pencereleri”ni açın ve görün “Havada”ki “ayak izleri”ni. “Bu mosmor sevinç” “yaşandı mı geçmiş çağlar”da da? Gök büyürse, “keder” “Unufak olu”r. “Yalnızlık” değil midir “Zamansızlığın kanadı”, kolu? Bir başka yerde de “yalnızlık” “Yüreğin yaban arısı” değil mi? Peki, “neşeli ağırlı”k nerede? Bir başka yerde de “yalnızlık”, “Varlığın kanatsız adı” değil mi? Bilge M. C. Anday inanamaz yaşadığına, o kendini bir “Masal kahramanı gibi” görür; sanır ki “Kimse görmeden yit”ip “gi”decek. O, bizlere “Güvercin göğüs gibi”, “ağarmış sevinç” sağımıştır “Toz içinde”ki “bir güneş”ten. “Sevincimiz” de “kocamış”tır bizlerle birlikte. Gideceğimiz yer “sonsuzluk”sa eğer, o da “Küçük biracidir”, katlanılır ona da.

M. C. Anday “Ağaçlara ilişkin kimsenin bilmediği bilgiler vardır./Onlara ‘bekleyenler’ adının verilmesi istendi gerçi” derken, sözcüklerin dünyasını da şöyle betimliyor: “Yalnız sözcüklerle bilen, ama bu sözcüklerin gösterdikleri eşyayı bilmenen, gene sözcüklerle onların gösterdiği eşya arasında kesinkes bir benzerlik olduğunu söyleyen”lerden değildir M. C. Anday.

O, "Anlamak beni mutsuz kılıyor," dese de, "Merdivenli/suların camı"nda yansittiği sözcüklerin içi değil mi? Onda imgeler şaşırtıcı anlamlarla çıkageliyor karşımıza: "Fırtınanın çayıri", "Öğlenin çayıri", "Ölümlerin çayıri", "Yikanmış fırtına", "Geçmiş ormana takılı fırtına", "Çünkü dört beşir", "yaz olmuş kırağ"... gibi imge seline kapılıp gitmek ne güzel!

"Ot Biçme" şiirinde "sonsuzluğavardığım zaman öğreneceğim ustalığı" dese de Melih Cevdet, o, çoktan ustalık katına yükselmış, Türk şiirinin en büyük ustalarından biridir yillardır. O, şiirin dışında, hangi ustalıklardan geçmek isterdi acaba? "Güneşi parlatmanın ustalığı"ndan, "kararan dağ/yollarının türkü ustalığı"ndan, "sabrin korosunu yönetmenin ustalığı"ndan, "kör gibi uçmanın ustalığı"ndan, "öğeleri/birleştirmenin ustalığı" ndan... Çileli bir yaşamın yollarından yürüye yürüye varılan, imgeden imgeye sıçraya sıçraya ulaşılan, dizeden dizeye kayarak, şirinden şire girip çıkararak varılan bir ustalığa henüz ermediğini söyleme alçakgönüllülüğünü gösteriyor M. C. Anday.

M. C. Anday, "dil söylemek için değil, işitmek/içindir," derken, sözcüklerin "anlık" taki karşılığını bulmayı da "anlamak bir tansiktir"la örtürüyor. "Nesneleri yadsıtmak"sa, onları anlamaktır: "bomboş" olansa, "Anlam dünyası"dır. Öğrendiğimiz, işte bu boşluktur. Öğrenmenin anlamakla bir ilişkisi yoktur. Anday, şirle sokulur her şeye, boşluğa da. Nesneler anlam yükülüdür, ama anlaşılmak için değildirler. Elbette, "En iyi dize gözden kaçanız" hep.

M. C. Anday, *Güneşte*'deki "Bölümlemeler", "Ot Biçme", "Sözler ve İşler", "Çırılçıplak Bir El", "Bir İki Üç Dört Beş" başlıklı şiirlerinde, bir kez daha, düzyazının belini getirir. O, felsefeden tarihe, zamandan nesnelere, dilin tüm kıvrımlarından kendinin derinliklerine doğru çıktıgı bir yolculukta devşirdiklerini sergiler, sunar okura. Kendisine de "yolda rast"lar. Bu şiirlerdeki canalıcı imgelerin altını çizmeye var misiniz? "Kalabalığın derinlikleri", "uçurumu güneşin", "kasımpatı olmayan deniz", "cennetin çifte şısı", "bellekteki ırmaklar", "çocukluk yıldızları", "doya doya küsme", "öfkeli ve çelimsiz yıl"...

Yorgunluk bilmeyen bir yürek olur mu? Elbette M. C. Anday da yorulur, yorulmuştur, ama bir yaşam bezgini değildir

o. Kendini yaşlı duyumsayabilir, tipki "buzlu camın havailiği gibi". Biyolojik belirtilerin tendeki gezisini boş verelim şimdidi. *Güneşte*'nin son şiirinin son dizesiyle geçiş yapalım *Tanıdık Dünya*'ya (1984): "Şimdi anlat bana bilmenden/Geceyi, görmediğimiz geceyi."

M. C. Anday'ın her kitabı yeni bir biçimle okurla buluşmuştur. Onun her kitabı yeni bir arayışın, buluşun, kotarışın ürünüdür. *Tanıdık Dünya*'daki şirler Abidin Dino'nun desenleriyle şiirseverlerin eline doğar; şirlerle buluşan desenler kitaba bir album havası verir.

Tanıdık Dünya'daki şirler 6 üçerli dizeden ve şiirin sonundaki tek dizeden oluşuyor. Her şiirin dize sayısı 19'dur, yani tek sayı. Kitabın birinci bölümünde 9 şiir yer alıyor. M. C. Anday'ın şiirindeki tek sayıların önemi büyütür. Dizelerde de 9 ve 11'li heceyi kullanır. O, tek heceyi yeğlemesinin nedenini şöyle açıklar: "... tek heceli, değişen dizeler kullanıyorum. Neden tek hece de, çift hece değil. Belki hemen Verlaine gelecek akliniza, o tek heceyi yeğler, ama Fransızcanın yapısı başkadır. Bizde de, sanırım bütün dillerde, çift hece, çift sayı bağlar. İki bağlar insanı, tek bağlamaz, dolayısıyla tek heceli dizeler bir özgürlük verir okuyana, rahat nefes alıdır. Ve bunları değiştirerek kullanmak özgürlük duygusunu daha bir uyandırabilir. Bilmiyorum uyanırdır mı? Ama ben bu düşünceyle bunları yillardan beri uyguluyorum." O, şiirinde dize sonlarını da açık ve kapalı hecelerle bitirir. 3'lülerin ilk dizesiyle 3. dizesi açık; 2. dize ise kapalı heceyle sonlanır. Tüm bu uygulamalar onun "özgürlüğe" düşkünlüğünden doğar.

M. C. Anday, *Tanıdık Dünya*'ya, sabahın ucuna takılı yaprakla, "Bunca ölüm ağacıyla" "yığınla" "değişme"yle, "sayısız"lıkla başlar. Şiirlerde kissadan hisseler yoktur, ama şiirlerinde bilgece söylem kendini hemen belli eder. Ölümden bezmiş bir ozanın yüreğini dalayıp geçen dizelerdir okuduklarımız: "En yeni sözcüğü" ne olabilir "ağaçın" "Yeniden öğrendiğimiz dilde"?

Deniz ve kara kültürü iç içedir M. C. Anday'ın şiirinde; ne deniz karasız, ne de kara denizsiz yapabilir. Uzay da öyle; ay, "İğde kokarak" dökülen yıldızlar, gök, kuş sesleri, tarih, geçmiş... Tüm nesneler "kan"la "kan kardeşi" değildir. Yazgısı yok

gibidir, ya da yazgısını arar gibidir bu büyük şair: Onun aradığı, belki de, "kendi ışığı"dır.

Tanık Dünya'nın ikinci bölümü "Karacaoğlan'ın Bir Şii-ri Üzerine ÇEŞİTLEMELER"den oluşuyor. Anday'ın esinlendiği Karacaoğlan şiirinin ilk dörtlüğü şöyle: "Kalk gidelim atım, ha-rap haneden/Kısmetimiz versin Mevlam yaradan/Eğrikol'a va-ram, yedirem atım/Eğrikol'da yatalım atım".

Çeşitlemeler'deki şirlerde M. C. Anday, Karacaoğlan söylemini, sesini, duyumsatıyor bize. Ama, bu, bildiğimiz halk şiiri değil, bunlar halk şìiri tarzında yazılmış içli sevda şirleri: Bunlar içe işleyen, "akşamın başkent" olduğu, yolların sevda türküleriyle inlediği, "sevdaya düşen yorulmaz derler", özlemin alev alev yükseldiği, Türkiye'nin üstünde at koştururan bir şairin sıcak, samimi dizeleri. *Tanık Dünya*'daki şirler zor anlaşılır şirler değil: Yalın şirler. Şirler ilk okuyasta kendilerini kolayca ele vermeseler de tekrar tekrar okuma isteği uyandırıyorlar.

Yayımlandığı dönemde üzerinde çok konuşulmuş bir kitaptır *Ölümsüzlük Ardında Gilgamış* (1981). Kitap, 8'er dizelik sekiz şìirden oluşan "Yaz Sonu Şirleri"yle başlıyor. Daha sonra Türk şìirinin en önemli, en özgün 24 sayfalık düzyazı şìiri "Ögle Uykuşundan Uyanırken" şìiriyle buluşuyor şirseverlerle. "Çiftlikteki Gece" bölümünden sonra 35 sayfalık ve kitaba adını veren "Ölümsüzlük Ardında Gilgamış" çıkıyor karşımıza.

"Yaz Sonu Şirleri", bilinen yaz şirlerinden değil. Yaz, evet, ama bir başka boyutta, tarihi tersine çeviren bir anlatımla, alışmış imgelerin dışında bir anlatımla ele alınıyor. Kent, yağmur, gece, sabah, güneş, kahve, bulut, ikindi, uyku hepsi yazı çağrıştırıyor. Ama, bu yaz, bildiğimiz yazlara benzemeyen bir yaz. Şìirde, "bayrak açmış" "bulut", "ürkü yaprakları", "Melez yapraklar", "Huysuz kuşlar", "karanlığın kuştuyları", "Güneşin ipeğî", "Çinko sesi", "Gelecektен geçmişe doğru" yer alır. "Saat", "O saat değil"dir. Zaman kavramı bir başka rota çizer. Geleceği kavramaya çalışarak geçmişin izi sürüyor şìirde.

Şirler tarih ve felsefe yüklü olmasına karşın, olabildiğince yalındır. Öyle ki, M. C. Anday şìiri burda Oktay Rifat şìiriyle keşsiyor, ya da buluşuyor gibi. O, "Dünyanın sonuyum, başlangıçıyorum," derken de, sanıyorum insana ilişkin ne varsa onu çağ-

rıştırıyor: Ölüm ve doğum arasında salınan insanlığın hallerini düşündürüyor bize.

M. C. Anday'ın şiirinde nesneler de olduklarının dışında başka anamlar giyinirler, demiştik. Örneğin, "bir armut ağacı" "sayrı" olabiliyor; "esintili çiçekler" "Evcilleşe" biliyorlar...

"Ögle Uykusundan Uyanırken"de, "Düş doğaya dönüşür": Uyku mahmurluğu, düşizi, açık seçik belirmeye başlayan nesneler, dünyanın yeniden yaratılışı gibi bir duygusu, parçalanmış gerçeklikler tekrar biraraya gelir, görünümler tümlenir... "Eşya arasındaki anlaşmada hep bir giz bulmuş"tur M. C. Anday; (Eş-yalar) "bizimle birlikte uyuyup uyanırlar. Ama her uyanışta ya bir şey eksilir, ya da bilinmedik bir şey doğar". Duvarlar da böyle canlanır, yaşılanır, ya da genç kalırlar: "kimi öldürür", "kimi yaşatır". İnsanlık tarihinin başlangıcından beri bir duyuru panosuna dönüsen duvarların yaşamımızdaki yeri yadsınamaz elbette. Duvarlar, ülkemeleri birbirinden ayırdığı gibi, kentleri (Bir zamanlar Berlin'deki gibi), odaları, sokakları ve insanları da ayırır. Böylece simyaya geliriz. Simyacıların fink attıkları bir çağda yaşamıyoruz, ama simyanın önem kazandığı dönemlerden de geçti insanlık. Güneş, nesnelere can, ruh, giz vermez mi? İnsanın başını döndürmez mi yaşam, doğa? Zaten şiir de "Baş dönmesinden başka nedir ki!". İnsan, yeni bir şey değil, ama doğayı değiştirmeye savaslığında hep üstün geldi: "İnsan, doğayı kirbaçlayıp susturdu." Doğa, insanın egemenliğine geçti. İşte bu insan, hâkim, tarihi yazan ve yapan, kirbaç kullanan, nesnelere bir başka gözle bakan, gizlerin izini süren olmasına karşın hep yalnızdır: "Bir gün de bir yalnız gördüm, yalnız nedir anladım. Yalnız olan, gerçekte yalnız değildir, saldırıyla uğramış bir insandır." Oysa, "Eskiden saldırı da yoktu."

"Öğlen Uykusundan Uyanırken"de zaman saatleri, günleri, geceleri, gündüzleri, ayları, yıldızları hiç iplemez. O, bir başka zamanın koynunda gizlenmeyi yeğler: "uyku ve uyanıklık", "Ölmek ve yaşamak" birdir. İnsanlığın yenemediği "ölüm" korkusudur. Uykudan uyanmak ölümediğini anlamaktır, sevindirir insanı: "Düş paraya çevrili". Ekonominin acımasız kuralları içinde altının yeri büyültür, düşlerde de elbette. Ülkelerin kalınması altının çöküğüne, ya da azlığına bağlı değil mi? Evet,

"Simyacılardı altını düşe karıştıranlar". Simya, altın, düş, uyku, iç içe girmiştir şiirde. Ağaç yerden yukarı çıkar: "Yukarı fikri: 'a' bir yukarı şeyi verir. Ağmak demek, Türkçe'de yukarı çıkmak demektir. Ağaç da oradan gelir: 'ağan şey'". Sözcük ise, "Ben düşünce değilim, şiirim", der. M. C. Anday'ın şiiri düşünce şiiridir elbette; şiir düşüncesiz olur mu? Onun yazdıklarında kurgulanmış bir bütünlüktür bizi koyaklarda, imgeler dünyasında gezdiren. Peki "şair dili" ne demektir? "Düzyazının bittiği yerde veya başlamadığı yerde olan şey demektir." Öyleyse, "şair dili mantık öncesi dildir". "Çünkü düzyazı mantıktır." İşte buradan çıkar "Ruhun abecesi" ortaya. Bu nedenle "Ögle Uykusundan Uyanırken" eksik bir şiirdir, okur onu tamamlamak zorundadır.

"Çiftlikteki Gece" bölümünde "Gelincik Kızın Ölümü" ve öteki şiirlerinde öykü ağırlıklıymış gibi bir izlenime kapılabilirsiniz şiirleri ilk okuyuşta. Okuduğunuz öykü değil, has şiirdir elbette. "Salâ verilirken kalktı kahveden,/Cumaydı, yılın en beklemiş günü," diye başlar "Gelincik Kızın Ölümü". "Ağaçsız bir gökyüzü"nden, "sabrin kabaran gelgiti"nden, "Sürgün duvarı"ndan, "Dünyaya çok yakın bir gece"den, "kemiksiz sabah"tan, "gögün sarnıcı"ndan, "Sarisabırların yanından", "Suzuluğun kirli rengi"nden geçerek taşınır kızın tabutu gömülüğe. Şiir şöyle biter: "Toz toprak içinde vardık kahveye,/Yaşlı adam doğru çeşmeye gitti,/Elini yüzünü yıkadı konuşşarak/Kendi kendine, duasız bir tanrı gibi." Masalsı, öykümsü bir anlatım gelip konaklamıştır adı geçen şiirin içine.

"Ölümsüzlük Ardında Gilgamiş" şiirinin başında yer alan girişte, M. C. Anday, "şíirim, yıllar önce Gilgamiş destanını ilk okuyışumda doğmuştı içimde," diyerek "Destan yazmayı hiç düşünmedi"ğini, "destan üzerine şiir yazmayı kurdu"ğunu da ekler yazısını bitirirken.

Akadca'nın en önemli yazın örneklerinden biridir Gilgamiş Destanı. Tarihin en eski destanlarından biri olan Gilgamiş destanı 12 tabletten oluşur. Gilgamiş, İ.O. III. binyılın ilk yarısında Güney Mezopotamya'daki Uruk'ta hüküm sürmüştür. Gilgamiş, serüvenlerinin anlatıldığı tabletlere göre büyük bir savaşçı, yapıcısı, yeryüzünde ve denizlerde her şeyi bilen, yarı insan yarı tanrı bir kahramandır; zalim ve sert bir yöneticidir. Uruk halkı tan-

rılardan yardım ister Gilgamiş'tan kurtulmak için. Gilgamiş'ın karşısına tanrılar Enikudu'yu çıkarırlar. Gilgamiş'in gönderdiği bir fahişe bu yabanıl Enikudu'yu evcilleştirir. Gilgamiş'la Enikudu sonunda dost olurlar. Gilgamiş ve Enikudu Sedir Ormanı'nın korucusu Huvava'yı öldürmeye giderler... Destan, kahramanlarının çeşitli gövde gösterileriyle sürer gider.

M. C. Anday'ın "Ölümsüzlük Ardında Gilgamiş" şiiri "Güneşe Yakarı"yla başlar. Gilgamiş'in başından geçenlerin anlatılması istenir "Güneş"ten. Gilgamiş ki, "evcil yağ dolu"dur ve "üçte bir insan, üçte iki tanrı"dır. O ki, "ölümsüzlüğü" arar "ağzında irmakların". "Geçmişteki gelecek"ten, "ikinci kez ağlayışı"nın nedenni bilmek ister M. C. Anday. Gilgamiş'in ilk ağlayışı "onca eziyete katlandıktan sonra ele geçirdiği gençlik otunu yılanın kapıp kaçması"ndan sonradır. Halbuki Gilgamiş, "gençlik otunu" kendisi için değil "Uruk'un yaşlıları için" düşünmüştür. Kitabın ikinci şìiri "Uygar ve Yabani"da "korku"nun kol gezdiği, gücün sergilendiği bir düzenin kara tablosu çıkarılır ortaya. Sonra Enikudu'nun ortaya çıkıştı, "Sağaltıcı yosma"nın ağına takılışı ve evcilleşenle zalimin dostluğunu okuruz. "Orman ile Düzen"de çeşitli entrikalar sergilenir. Sedir Ormanı koruyucusunu öldürme planları "Dağdaki düzeni değiştirmeye" çabası, "Yıkık mevsimlerin" hükmü sürdüğü zamanları, çatışmalar tanrıca ve insanca... "Ve insan eylemleri dipsiz konuşma gibidir,/Kemikten sözcükler bırakır tok gögün altında." "Ölüm ve Ölümsüzlük" şiirinde yapılan eylemler, yaşanan serüvenler yetmez Gilgamiş'a, o, illâ da ölümsüz olmak ister dostunun ölümünden sonra. "Gizi nedir ölümsüzlüğün, yolu yordamı ne?" Uzun çabalar sonucu ulaşır "dikenli bitki"ye. Sonra bir yılan "Kaptığı gibi kaç"ar. "İkinci kez ağla"r kral. Sonunda öğrenmiştir. "Kendim için istemedim, yemin ederim, dedi,/Götürecektim otu Uruk'un yaşlılarına." Şair de şaşırır, onca eziyete katlan da sen, "neymiş, yaşlılar içinmiş". Pek inandırıcı değil elbette. Gilgamiş'ı bekleyen ise "Zakkumların içinde saçını tarayan sabah"tır. Şiir boyunca usta bir kurmacayla öyküden öyküye geçerek bir destanın başından girip sonundan çıkarız. Tarih, bilgelik, kahramanlık, insanlık, dostluk, sevgi, hükmetme, düşler, yazgı... gibi konularda konaklaya konaklaya ölümsüzlük düşünün ölümlülüğe dönüşüne tanık oluruz.

Sözcükler (1979) M. C. Anday'ın *Rahatı Kaçan Ağaç* (1946), *Telgrafname* (1952), *Yanyana* (1956), *Kolları Bağlı Odysseus* (1963), *Göcebe Denizin Üstünde* (1970) ve *Teknenin Ölümü* (1970) kitaplarını topluca biraraya getiriyor.

Sözcükler'in ilk şiiri "Yeni Bir Dünya" adını taşıyor. M. C. Anday'ın bütün kitapları, bütün şiirleri yeni bir dünyanın mustusunu gibidirler. Sondan başa doğru çıktığımız bu şiir yolculuğunda "Yeni Bir Dünya", Anday'ın yeni tatlar, yeni nesneler, yeni tanımlar, yeni imgeler, yeni şiirler bulmak için dünyaya başka bir gözle bakışı da demektir. M. C. Anday'ın şiirlerine yer verdiği boyutları alabildiğine genişlemiş bir dünyadır, öylesine zengin ve derin. "İki boyutlu" "Kırmızı bir orman"dır yolumuzun geçtiği. Burada kar "Kendi başına yağar". Bir zamanlar "İnsanlardan eşya yap"mışlardı, dünya o dönemleri de yaşadı ne yazık ki! M. C. Anday'ın elinde daha kullanacağı "bunca sözcük" vardır. Bu sözcüklerle "Nerde gelecek"tir onun "ergenliği"? Elbette "Bu dünya bir daha olmalı"dır. Bir kez daha yaşamalıyız albastan hepsini, ya da daha değiştirmeli. "Yeni Bir Dünya" şairinin son dörtlüğü Orhan Veli'nin ünlü "Anlatamıyorum" şirini anımsatmıyor mu? "Bir dünya daha olmalı, burada/Bir yerde, o kadar yakın ki,/Seslensem duyulacak belki,/Belki başladım onu yaşamaya." "Güneşe vuran pencere" gibi apaçık bir şiiri var M. C. Anday'ın. O da "bir sesti"r aslında Garip'le birlikte başlayan. M. C. Anday'da zaman çok önemlidir, dedik; gelecektenden geçmişe doğru akar onda zaman. Her nesnenin zamanı da kendine göredir: "Kuşların zamanı tunç rengindedir./Tanrıllardır taşın zamanı,/denizin zamanı ölü dirilir." Ne de olsa "Sahipsiz zamanlar"da yaşıyoruz. "Ölümsüz sevdaların" üstüne yağan "kar" kimi "zaman". Zaman, bir ayrıntı sanki dünyada, çok kollu, çok kanallı, ama ortak bir yerlerde buluşulan, beklenen, gözetlenen, istenen, aranan: Yontulmuş, kabartılmış, tarihe mal olmuş, kazınmış, çakılmış, asılmış, yerinden oynatılamaz, ya da çok devingen, değişken: "Çekiçle kazınmış yer-zaman." Zaman geçer, şair "esrik"tir, "güneş" "Zakkuma bağ"lıdır, elenen "Gecenin ağır unu"dur; ay mı? O da "beniisrail zeytin"dir. Öylesine imge yüklü, öylesine güzel! Zaman ölümü de içerir. Ama, buradaki ölüm, yok olan, bir daha görünmeyen bir ölüm değildir de

kabuk değiştirme, biçimden biçimde girme, zamandan zamana girip çıkma, sevdadan sevdaya eklenme biçiminde algılanmalıdır gibi geliyor bana. M. C. Anday, "ormanı unuttum", dese de, o, bir "ormanmışım eskiden", der hemen. Çok ağaçlı, çok dallı, çok kültürlü, çok sevdalı, çok sözcüklü bir ormandır ki kendisi, hisirtisi, esintisi, sesi, kişi, yazı, baharı, güzü, kari, yağmuru, canlısı boldur kendi içinde, kendi düşünde: Düşünde düştür yazdıklarına yön veren imgeler!

Sözcükler'in ilk bölümü "Yaşarken"den sonra yer alıyor *Teknenin Ölümü* (1975) kitabı. Mitolojik söylemin en yoğun olduğu şiirlerin yer aldığı bir kitaptır *Teknenin Ölümü*: Hüzün, akşamın, sevdanın, ayrılığın, kavuşamamanın, bekleyişlerin kol gezdiği şiirlerde mitoloji de günümüz yaşamının bir parçasıymış gibi ele alınıyor. Bu durumu pek yadırgamıyorsunuz şiirleri birkaç kez okuduktan sonra. M. C. Anday, "İki dilli yazı"nın ötesinde çok anlamlı bir anlatımı amaçlamıştır şiirlerinde. Destansı, tarihin altın suyuna batıp olmuş adların cirit attığı çoğul, tekil anlatımlı bir kurgu yeğlenmiştir bu kitaptaki şiirlerde: "Burdum iki oldum, iki iken bir/Ne yalnızken birim, ne de seninle iki/Sevi de yalnızlık gibidir/Var yok eder durur kişiyi."

Sonra "Güneş Saati"yle yeni bir bölümün kapısını aralıyoruz *Sözcükler*'de. "Büyüyen günlere" durmadan "Su ver" ilir; çiçekler bir açar, bir solar; "Yonlerin" de "tarihi" vardır; "Karları say"mak kimin işi peki? "Gök memesinden sağı"lan nedir? "Güneş" "Karanfillerle beslen"ir "ayaksız dizeleriyle"; "ağaçları" "Kadınların ve erkeklerin", "Doğan güne karşı". Büylesine hoş bir devinimin içindedir dünya. Yine de kimi sabahlar, "okunmuş eski yazı" gibidir yaşamımızda "Ya soldan sağa kelebekle/ Ya kamışla aşağıdan yukarı". Belki de "Uykusuz bir çiçek adıdır" "Soluğu safir gibi tüten". Taş da "yol" sorar, bizler "başka dünyadan" geldik, bilmiyoruz ki. Kim döndürecek şairi "katirtınaklarına,/Omuzlarına güvercinin", "Yağmurlara", "Sıcak yosuna, saatlı duvara,/Çiçek satan âmâ kızın eline", "Bögürtlene"? Nesnelere, imgelere dönüşür mü şairin dünyası? Yani "bu çağ" "Çoktan ölmüş bir kadın" mı? Ölme, çürüme, yozlaşma, kargaşa, hırpalanma, savaşlar, açlık, sürgünler arasında mekik dokuyan bir çağ mı bu yaşadığımız dönem? Her şey insanı yüceltir gibi

gözükürken bir yandan da insanı, insanlığı yok etmeye mi yönelik bu çağ? M. C. Anday, "Her şey orman olacak bir gün", derken güzel günlerin daha yaşanmadığını mı imliyor? Onun için mi "Ben rüzgâr içinde yaşadım", diyor acısıyla, sevdasıyla baş başa? "Ormanda bir tanrı gibi bekle"diği nedir peki? Ya "Tanrı gibi olgunla"şan "ağaçlar" arasında işi nedir onun? Dünyayı bir başka algılamanın sayısız yolu olabilir. İşte örnekleri: "Akıl boşluğunda dur"ma, "kuşluk vakti" "Bir taşın gölgesi" olma, "Suya götürülmüş" "Bir orman"a benzeme gibi örnekleri çoğaltmak olası. "Bir ölü, hiç ölmemiş"tir sanki, bizimle gül gibi yaşayıp giidiyordur bu bozuk çağda. "Gözlerinde altın" olan bir halkın yaratıcılığının ürünleri değil mi M. C. Anday şiirini besleyen? O halk şiirinden doğrudan etkilenmez, ama halkla yoğrulmuş bir tarihin, bir kültürün başına taht kurar yazdıklarıyla; ve yazdıklarına doruklardan devşirir meyvelerini. "Ayağa kalkmış bir taş Anadolu"dan "şıirin limanı"na doğru açılır durmadan. O, "Uygarlıkların gizemli çekülü"nü hiç eksik etmez şiirinden.

Teknenin Ölümü, "Bir tanrıñın atardamarı"ndan doğar ve varolmanın pusulasıyla dolaşır soruların labirentinde: "Ağaç ne diye kalktı çiçeklendi,/denize inmesi nedendir?" "Ruh şarabı gördü" mü "üzümden önce"? "Güneş, denizi salivermeden batmaz" mı? "Tohum" mu bilir "herkesten önce ekmeği"?

Tüm "ölüler" unutulur elbette, öyle ya "Yaşayanlar kalır tek başlarına". Yaşam, her şeyi sarıp sarmalar abartmadan, acıları da, sevinçleri de. Yabancılık M. C. Anday şiirinde kimi zaman yabancılma gibi algılansa da, gerçek bir yabancılığı içerir: "Denizin uzaklardan getirdiği/Yabancı, anlamsız bir şeyim", dediği kendine uzaktan bakan birinin iç dünyasıdır, aslında. Kendisiyle barışık olmayan değil, kendini yabancı gören birisi dir o, bu, kendine yabancılasmayı da içerir.

Teknenin Ölümü'nde olduğu gibi M. C. Anday şiirinde ölüm teması yoğun olarak duyumsanır: Ölüm vardır, ama yaşam da vardır. Ölüm, ölümsüzdür; yaşam, ölenlerin geride bıraktıkları büyük bir yalnızlıktır. Nesneler arkadaş, dost gibidirler; onlar gizdir, tarihtir, geçmişle bağlantılıdırlar. "Zaman Su Gibi"dir, akar durmadan, geçmişten, şimdiye ve geleceğe, gelecekten geçmişe ve şimdiye.

M. C. Anday, kitabın “Zaman Su Gibi” bölümünde söyleşi havasında unutulmaz bilgelik örnekleri sergiler. Kissadan hisselere girmeden, akıl vermeden, didaktiği kaçmadan, karşısında okur varmış gibi, sohbeti koşulaştırır. Tadına doyulmaz bir anlatım ustalığıyla bir masalcı gibi anlatır da anlatır: Konu tarihtir, mitolojidir, hayattır, dünyadır. Ana temalarını giderek derinleştiren, uçurumlardan derlediklerini şiir ırmağına taşıyan büyük bir şairdir M. C. Anday. Bir yandan zamanla uğraşırken, öte yandan da ölüme karşı direnir. Ölümü doğal kabul etse de, şiirinde sizlanma olmasa da ölüme ilişkin, içten içe bir diklenme hemen kendini belli eder ve “Lirik Şiirler”le çıkar şiirseverlerin karşısına. “Sevincin Yarısı” şiirinin ilk üç dizesi şöyledir: “Kuşlar yağmur yağıdırır da/Yağmur güneşe vurdurur da/Ben sana gelirdim.”

“Lirik Şiirler” 13 dizeden oluşuyor. Sıcak, abartısız, şairanelikten uzak, sevgi dolu şiirlerdir bu bölümde okuduklarımız. Şiirlerde lirizmle hafiften gırgır geçme de sezilir. Bu da Garip şiirinin sürdürdüğü bir anlayışın M. C. Anday şiirine yansımasıdır. Burada da mantık ağırlıklıdır. Bu şiirlerde doğa ağır basarımış gibi gözüke de düşünce daha baskındır. “Düşünce şiiri... bir insan beyninden çıktığına göre elbette şiir düşünce ürünüdür. Fakat bir rastlantısallık var, bu rastlantısallık serserilik anlamında değil, belki de felsefedeki olasılık anlamında”dır. “Geçmişin dilsiz köprüleri”nden gidip-gelen bir şairdir demistik M. C. Anday için; onda zaman da “Bir midye”dir açılır, kapanır.

Bu bölümün en üzgündüleri “İstasyon”dur bence. Garip bir yalnızlık, elle tutulacak denli belirgin bir üzüntü ve özlem dize-lere can verir: “Peronu kocamış bir istasyonun,/Bilmediğim akşam saatı, üzüm/Yanımda, şaşıldım yönleri” dizerlerinden sonra “Karanlık ağaçlar”的 olduğu “yol”dan geçerler sevgilinin penceresi “Ağaçların üstünde”dir çunku; yol da ıssızdır, kimsesizdir: “İşte burda saatlardayım,/Saatler hiçbir yerde değil, değil/Ne bu yönde, ne de o yönde.” Bir çaresizlik, bir tekbaşınalık, yalnızlık böylesine yalnız bir biçimde anlatılabilir! Elbette böylesi bir yürek kendi kendine şunu sorar: “Ey ten ne buldun dünyada!”? Tenin aradığı, bulduysa bulduğu nedir? Yoksa tenin bulduğu “beklemiş şarap” tadındaki “aci” mı kimsenin yaşamak

istemediği? *Telgrafhane*'nin ilk şiiri "Lirism"dir. Bu şiirde M. C. Anday şairanelikle iyiden iyiye gırgır geçer. Şiirden, süslü söyleme yönelik alayın yanında, Garip şiirinin dünyaya bakışı da yansır. "Aç karna bolca lirism" in yapıldığı şiirlerin bayağılığını eleştiriyor burda Melih Cevdet: "Lirism Sulukule/Lirism Büyükkada/Lirism sudan ucuz/Lirism aslan ağzında."

Sırayı bozmadan M. C. Anday şiirinin ilk yıllarına doğru sürdürdüğümüz şiir gezisine *Troya Önünde Atlar*'la devam edelim. Şimdi Anday'a kulak verelim biraz: "*Troya Önünde Atlar* şirimde Homeros'tan bir parça aldım, onunla başladım. Dikkat ettim ki, Homeros atlardan insanlar gibi söz ediyor. Atların adını bile söylüyor. Beni yakalayan bu oldu, o parçayı Homeros'tan aldım, fakat başka zamanın atlарını da getirdim. Ali'nin atını da getirdim, Don Kişot'un atını da getirdim, kısacası değişik yer ve zamanlardan atlar alıp oraya koydum. Yani budur tarih demek istedim." Evet, mitoloji yüklü, tarih depolu şiir "zamanın olmadığını" işler. Zamana karşı bir zaman mücadeleсидir bu. "Koşu", "Ağrı"lar içinde "Düş"lerde, "Dönüş"ü olmayan bir mekânda "Fal"ların da çare olmadığı bir "Sevi"ye yazılan ağıt gibi akar zamanların içinde bu şiirler. Anday, "*Troya Önünde Atlar*" şirimini şöyle açıyor biraz daha: "... geriye, daha geriye baktıkça, tarihsel zaman başka bir biçimde giriyor, hattâ yok oluyor, ortaya anakronik bir geçmiş bütünü çıkıyordu. Bu geçmiş bir sıra olaylardan kurulu bir zincir değil, bütün bu olayların iç içe girdiği eşzamanlı bir görünüm oluveriyordu artık. *Göçeve Denizin Üstünde* adlı kitabındaki birtakım şiirlerde bu zaman sorununa taktımışım, o zamanki düşüncelerimi daha da geliştirdim, geçmişle gelecek birbirine karışıyordu ve şimdiki zaman şaşırtıcı bir kaypakkılık içinde eriyordu."

Troya Önünde Atlar'ın ilk bölümü *İlyada*'nın XXIII. bölümünden esinlenilmiştir. Anday sözünü şöyle sürdürüyor: "... arkadaşı Patroklos'un ölümünden dolayı girdiği yastan çıkan Akhileus'un, Akhalı kahramanlar arasında düzenlediği yarışmalar yer alır. Şiirimin birinci bölümünde bu yarışmayı, anakronik bir yöntemle işlemege çalıştım. Homeros'un 'Ölümsüz', 'tanrisal' gibi sıfatlarla anlattığı atların arasına başka tanınmış atları da sokmakla geçmiş zaman bakımından arılaştırmayı dene-

dim. Böylece uzaktan bakıldığından düş, düşün yorumu, önlem ve savaş tek bir parça durumuna giriyyordu.” Bu açıklamalara eklenenek başka bir şey bulamıyorum ve Anday’ın bir önceki kitabına *Göçeve Denizin Üstünde*’sine geçiyorum:

“İşte avuç avuç, serpiyorum bütün/Sözcükleri kuşlara, gül diplerine”, diyerek çıkışır Anday *Göçeve Denizin Üstünde*’ki yolculuğuna. Ünlü İngiliz yontucusu Henry Moore, “kadın mermelerine, incirlere/Benzeyen doğurgan taşlar” toplar. “Freud bir ağacın bilinçaltına oturmuş”tur ve “Toprağın düşlerini karıştırıyor”dur. Yine zaman, yine düş, yine tarih... Aslında, o, “Dinmez” bir “aci”yi sağıyor şairlerine. “Ağaçlar sağırdır”, duymaz onun acısını. Şair, “toprağın suyun hikâyesini,/Ölümle doğumun saf hikâyesini” okumaya çalışır. Melih Cevdet şiirinde sesin önemini bilmeyen var mıdır? “Ses” şairi bunun somut bir örneğidir. “Uyandım ki ses içinde kalmışım”, diye başlayan şirde doğa, nesneler ses olarak ele alınır: “Kıyıda öpülen dudak, yağmurda öpülen dudak gibi”dir.

M. C. A. şiirinde sevgi de büyük bir yer tutar demenin bir anlam yok, çünkü onun şiirinin ana damarı sevgi diye diye atar. Sevgi onun şiirinin omurgasını oluştururken erotizm ve cinselilik fazla öne çıkmaz. Onun şiirinde tensel hazlar, ya da cinselilik yükülü imgeler, erotik mesajlar yoktur. “Cinsel İlişkiye Övgü” şiirinde bile cinsellik pek açık değildir, kapalıdır: “Gökgürültüsünde gecelik kız/İsterse uyansın çoğul ve cinsel”, dizelerinde çok masum bir cinsellik vardır. “Sevişmek yabancılasmaktan/ Başka nedir?” sorusuna nasıl yanıt verilir?

“Şiir Yazmak” şairi acaba Anday’ın şiir anlayışına da ışık tutmuyor mu? “Kimi bir sözcükten yola çıkarım”ın arkası söyle geliyor aç kurt gibi beklenen sözcükler dünyasında: “Kimi bir düşünden ki/Kör bir gül”dürler; o, şiir yazarken “Bedevi bir sabır gibi”dir “teselli” bulmaz gecelerde. O, sabırla, imkânsızı yaratmaya girişir esini hiç beklemeden, beklediği ise rastlantıların büyüsünü kollayarak oluşan iyi şirlere imza atmaktır.

“Ağaç Oldum”, derken sanki bir Sümer Tableti’ndeki tarihi, gizi süzmektedir şimdiki zaman. Çoğalmadır ağaç, dünyayı kökleriyle, dallarıyla, özsuyuyla algılamadır ve “kalabalık”lara açılmıştır. O, “Şakıyan ve susan ağaç”ların şirini yazar hep. “Bü-

yülü ağaç"ların dramını ullaştırır okura. Tüm vakitleri dener, doğada onun ayakları "hayvan", üstü başı "bitki"dir.

Kolları Bağlı Odysseus kurgusuyla, tarihselliğiyle, zamana başka, zaman dışı bakışıyla, mitolojiyi günümüzle yoğuruşuya kendinden oldukça söz ettirmiş bir M. C. Anday kitabıdır. Kitap, *Odyssenia* destanının 12. Rapsodisinden esinlenmenin ürünüdür. Şiir, pek çok kültürün özümlemesinin güzel bir örneğidir; Davud mezmurlarından etkilenme, 1. bölümün 9. şiri gibi Şeyh Galip'in 'kaldı' redifli şiirinden esinlenmeler bu oylumlu çalışmaya büyük bir zenginlik katmıştır. Kitap, İkinci Yeni şiirinin sıcak rüzgârlarıyla kavrulduğu bir dönemde yazılmıştır ve Anday ise İkinci Yeni'yle hiç yüz göz olmadan üretir şiirini. "Duyular eski ağaçlarım benim", derken "Biz bir yana, doğa bir yana/Doğanın yanında bir başka doğa"nın şiirine ağılığını ne güzel dizeleştiriyor bu büyük şair! Eski Yunan'ın doğası mı çizilen ortamıyla, insanıyla, kültürüyle ortaya konan? Parçalar şiir ilerledikçe bütünlendir bir bir, sonra da bütün parçaların bir kez daha tek tek, "çicek sesleriyle" dolar yüreğimiz şiirleri okurken. Şu imgeler sizde de başka çağrımlar yaratacaktır mutlaka: "Üçgen yağmurları", "Gök piramitleri", "değirmi denizler"... M. C. Anday, şiirinin içinde "Bir ararenk"tir; o, "bir bildiri"dir anlayana. Tüm şiirlerinde gezindiği, gizini çözmeye çalıştığı, didiştığı aslında kendisidir. Kendi tini, kendi teni, kendi tarihi, kendi zamanı, kendi doğası. Onun karşı olduğu "Sesle sessizlik arasındaki ses"tir, "Bilgesiz inanım, inansız bilim"dir, "Duyumsuz duygusal, duyusuz duyum"dur. İnsanlardan duyarlık, inan, sevgi ve ses bekler hep.

Melih Cevdet'in *Kolları Bağlı Odysseus'a* yazdığı 'ek'te şiirlerin ortaya çıkışına ilişkin ayrıntılı açıklamalar var: Anday, şiirlerin perdelerini aralıyor okur için.

Yanyana Anday'ın 3. şiir kitabıdır. *Yanyana*, yayımlandığı dönemde çok ünlenmiştir, hem şiirlerinden dolayı, hem de siyasi bulunup toplatıldığı için. Kitapta yer alan "Yanyana", "Anı", "Ant", "Olsun da Gör" gibi şiirlerde işlenen barış özlemi kitabın toplatalmasına yetmiştir. Demokrat Parti, ABD'de esen komünist avı rüzgârına Türkiye'yi de sokar. Her şeyden nem kaparak barış ve kardeşlik duygularının üstüne giderek pek çok aydınlı, yazarı te dirgin eder, hapse atar, haklarında soruşturma açar. İlerici dergi-

ler bir bir kapatılır. "Bu gürül gürül otların yanısında" ki hayatın ara sokaklarına dalıp çıkan M. C. Anday şiri "Bu zulüm, bu haksızlık, bu işkence" ye dayanamaz duyarlı bir insan olarak. Toplumsallığın ağır bastığı şiirlerin yer aldığı *Yanyana*'daki şiirler 2. Dünya Savaşı'nu yaşamış bir dünyanın acılarını ağdırıyor yüreklerre. "Hiroşima" şiri, hâlâ kanayan bir yaraya dikkat çekiyor: "Büyükbabam, babam, ben/Küçük oğlan, kız, damat.../Gelişimiz teker tekerdi/Gidişimiz cümbür cemaat." "Atom" başlıklı bir sonraki şiir, sonraki "Ölüm" ve "Barış" şiirleri dönemin havasını yansıtmaları açısından önemlidirler. Ünlü "Anı" şirinden önceki "Güzel Düş" başlıklı şiirde halk "uyan"maya, direnmeye, karşı durmaya çağrırlar: "Uyanın çocuklarım hadi/Kalkın canları hadi/Çağırın bülbülleri hadi/Uyanın kalkın bağırın be." Demokrat Parti iktidarına ve ABD'deki aydın kıyımına karşı diklenmeye davetir bu şirinden yansıyanlar. "Anı" şiri çok ünlüdür şiir tarihimize. ABD'deki Rosenbergler'in idamına karşı pek çok ülkede aydınlar, şairler, yazarlar ayağa kalkarlar. Türkiye'de de M. C. Anday "Anı" şiriyle katılır protestoya. Aynı dönemde Oktay Rifat da *Karga ve Tilkı* (1954) kitabında yer alan "Telefon" başlıklı şiriyle katılır karşılık duruşa. Bu dönemde Melih Cevdet "gelecek güzel gün üzerine" kurar şiirlerini. "O gün gelsin neşemiz tazelensin de gör/Dünyayı hele sen barış olsun da gör", diyerek barışa nasıl susadığını ne güzel şiirleştiriyor! "Barış çağı altın çağı"dır ne de olsa!

Telgrafhane Melih Cevdet şirinin bir başka dönüm noktasıdır. *Telgrafhane*'nın önemi "Tohum" şirinden mi gelir? "Tohum" şiri, Melih Cevdet'in Garip şirinden ayrılmışının, kopuşunun şiiridir de. *Telgrafhane*, tam olarak Garip esprisinden, Garip şirinin etkisinden kurtulmamışsa da bir kopuşun, bir ayrılığın işaretleriyle yüklü kitabıdır. 1941'den beri ortak yayımlanan *Garip* kitabıyla birlikte alınan uzun yolun bir başka yöne saptığının da göstergesidir "Tohum" şiri. M. C. Anday ilk şiir kitabı *Rahati Kaçan Ağaç'ta* ve *Telgrafhane*'nın kimi şirlerinde Garip çizgisini sürdürmüştür. "Tohum", Melih Cevdet şirinde, bunun için önemli bir yer tutar. "Tohum" şirinde ele alınan "Kulağı gök gürültüsünde" bir tohumdur. Yaşamı, yenilenmeyi, değiştirmeyi, devinimi, doğayı, insanı sarıp sarmalayan bir şierdir "Tohum".

Garip şiiri “bir temizlik şiiridir. Eskilerin tasannu dedikleri şeyden kurtulmadır. Düz söze getirebilmek, şiiri orada aramaktır.” Melih Cevdet, kendini yinelememek için ayrırlar Garip şiiinden. Söylenen söylemiştir çünkü.

Kitaba adını veren şiir de “Telgrafhane”, toplumsallığı ağır basan bir şiiirdir. Melih Cevdet şiiirinde temalar önemlidir; ilk kitaplarında ülke sorunları, insanlık hali daha ağır basar. “Uyuyamıယaksın/memleketin hali/Seni seslerle uyandıracak/Oturuyp yazacaksın/Cünkü sen artık o sen değilsin/...Uyuyamıယaksın/Düzelmeden memleketin hali/Düzelmeden dünyanın hali.” “Yaşama Sevinci”, “Dursun Bebeğe Ninni”de toplumsal sorunlar pek açık değildir, ama bu şiiirlerde de geleceğe duyulan kaygı sezdirilir. Gerek Demokrat Parti iktidarının Türkiye’yi çıkmaza sokması, gerekse Kore Savaşı, ABD’deki siyasal gelişmeler ister istemez Melih Cevdet’i de bir insan, bir şair olarak kaygilandırır. Behice Boran’ın oğlu Dursun’un doğumunu üzerine yazılan şiierde Türkiye’deki çocukları, gençleri nelerin beklediği ni gözler önüne serer M. C. Anday.

Rahati Kaçan Ağaç, ortak kitap Garip’i saymazsak, Melih Cevdet’in ilk kitabıdır. Rahati kaçan bir dünyanın izleri üstünde yürünenek oluşturulmuş, esprili, şaşkırtıcı şiiirlerdir kitapta yer alan ürünler: “Sen olmasaydın”, yani insan, yani sevgili olmasayı, o da, “ağaçlardan, kuşlardan” söz edecekti şiiirlerinde. Orhan Veli de giderek Garip şiiirinin izini sùrmeyi bırakır ve daha toplumsal konulara eğilir ölmeden önce. Melih Cevdet, ağaca bir kitap vermek ister. Dünyanın, insanlığın halini dert edinenin rahatı yerinde olabilir mi gerçekten? Onun için o, “Ben güzel günlerin şairiyim/Saadetten alıyorum ilhamımı”, der. Kitapta iki de masal yer alıyor.

Geçmiş Anadolu kültürü Batı kültürüyle bir senteze ulaşır Melih Cevdet’tedir. Doğa renkleriyle değil de özüyle, ruhuyla, canıyla şiiirlere ağar. Zaman, her boyutta ve her düzlemden yer ve yön değiştirir. İnsan şiiirlerin merkezinde, sevgiden bir aylada, usun ağına takılan imgelerden el eder şiiirseverlere. Okudukça okuru zenginleştirir bir şiiirdir Anday’ın şiiiri.

Cemal Süreya, “Duygudan us çıkarılan çocuk” diyordu Melih Cevdet Anday için. Yanlış mı?

(*Sombahar*, Mayıs-Haziran 1994)

Yağmurun Altında'ki Şiirler

Melih Cevdet Anday, yaşadığı yüzyılı yargılıyor yeni şiirlerinde: "Yirminci yüzyılı yaşadım", diye okuru selamlarken kitabın giriş şiirinin ilk dizesinden sonra hemen "Ertelenmiş bir yüzyıldı bu", diye ekliyor şiirimizin en büyük ustalarından M. C. Anday. O, düşüncesini daha fazla açmaz, kapalı tutar, istediginiz gibi yorumlayabilirsiniz bu iki dizeyi. İlk başlığın son üç dizesi de pek kendini ele vermez: "Yazgı"nın "uydusu" "Yıkık bir sur"dur çünkü. Burada parçalanmışlık, tarihe karmaşa söz konusudur sanki. İşte bu "yazgı"nın, "uydusu" "bekletir ömrü". Kimle mi? "Yürüyen ayla birlikte" elbette, yani tarihle demek daha doğru. "Günün adını koy"maya da bırakmaz insanı bu "sur", bu "yazgı", bu "uydu", bu yaşanmışlık, tükenmişlik...

Yağmurun Altında'da "Erdem" "Yanıtsız bir yaşam"dır. Bu da hem "Herkes için"dir, hem de "kimse için"dir. Böylesi durumlar da okunamayan yazılar, hep umut olur, çare olur, çözüm beklenir. Anlaşılmaz duaları düşünün hele bir. Bir çaredir yine de çözümsüzlüğün çözüme kavuşturulması umudu. Aslında her şey bir kurgudur yaşamda. Tüm yaşıananları düşününce kurmacanın hayatımızla nasıl da doğru orantılı olduğuna şaşırıp kalırız. Akıp giden günlerin, ayların ve yılların ortaya koyduğu bu giz, bir kurgudan öte değildir, o da bir saman alevi gibi çabuk geçer. Bizden, geriye "hoş bir seda" kalır kalırsa o da.

M. C. Anday, "Yirminci yüzyılı taşıdım", derken Yağmurun Altında'nın üçüncü başlığının ilk dizesinde çağın ve insanlığın

yaşadığı "Tedirginlige" dikkat çekiyor. Onun tedirginliğine neden ise "zorba" "sanrılar"dır. Bu dizelerden insanı, çağrı yiyip bitiren, bir kurt gibi kemiren huzursuzluk anlaşılmalıdır gibi geliyor bana. En karamsar anda bile umut hiç eksik olmaz. M. C. Anday'ın dizelerinde insanın ve insanlığın en karamsar anında bile "Ve tohumun beklenmedik gürültüsüyle" umut, "Çiplak su gibi" beliriverir hemen yanımızda. "Zaman" kendini durmadan yenilese de "us" hep diri kalır evrende. Us hâkimdir Anday'ın şiirlerine. Onun şiirlerinde duyguyu yakalamak zordur ilk elde, kolayca belli etmez kendini. Onda us, duygudan önce gelir hep. "Aklin" yenilgiye "uğradığı" anlar da çoktur. Bu durum da dünyanın bir "içtenlik" ifadesidir aslında. Savaşların, yıkımların, vahşetlerin, toplu kıymıların yaşadığı dünyamızda "akıl" kimi şeylere engel olamıyor, çözüm bulamıyor. Dün-yamızda yıkımların sonu gelmiyor bir türlü. Bu nedenle "Bir şive gibidir insan, ey öldürümüş insan." Şive gibi anlaşılmazdır pek çok şey. İnsan, durmadan ölüür, öldürülür; bir yanı eksik olarak doğmaz ama pek çok yönü eksilmiş olarak ölüür, öldürülür. Sabırsız bir yaşamdır bu, ölümlere doymayan. Tarihin bağlarından akıp duran insanlık irmağından "testi" dolduran, her şeyini "sese" dönüştüren.

"Soylu" "çlgınlık"ların "yaşamın gündemi"ni belirlediği bir yüzyıl bu tüketmekte olduğumuz. Bir başka yüzyıla geçişin arifesinde kısa saptamalar değil M. C. Anday'ın şiiri. Tüm bir insanlık dramının destanı gibi, çağların özümlenişi gibi, kültür felsefesi gibi son şiir kitabını oluşturan şiirler. O, "Yirminci yüzyılı yaşadım", diye yinelerken bir kez daha çağın görkeminin boşluğu insanın "yeryüzünde" "sahipsiz" kaldığına da değinmeden yaşamaz. İnsan(lık) giderek yalnızlaşmakta, birbirinden soyutlanmakta, belirli imajların, reklam bombardımanının, tüketim ekonomisinin kıskacında giderek küçülmekte ve geriye "bulutlar"ı "düş"e çağırmak kahiyor, o da gelirlerse.

Destansı söylemini şu dizelerle ne güzel sürdürüyor M. C. Anday: "Bir mezar gördüm içinde kimse yok." Yalanın, yalancılığın, gözboyamacılığın, aldatmacanın, rüşvetin, haksız kazancın, soygunun, talanın kol gezdiği günümüzde insan(lık), bir uçurumun kenarında duruyor sanki: Bir yanı yaşam, bir yanı

mezar. Bu yeni bir şey değil elbette. Gelecek için var güçleriyle çalışan bilim adamları bir yandan da insanın, insanlığın kuyusunu kazıyorlar: Her ân dünya kocaman bir mezarlığa dönüşebilir. Rengârenk, çokdilli, çokkültürlü, çoksesli bir dünya, aynı zamanda, kocaman bir mutsuzluk yuvası da. Aragon, "mutlu aşk yoktur" derken acaba M. C. Anday gibi mi düşünüyordu ve o da başka şeylere göndermede mi bulunuyordu?

Olumsuz bir dünya tablosunun ortasından fişkiriverir "yanbanlı erinç". "Ölümü diril"ten, yine insandır; kendisi de dirilmek zorundadır öteki ölümlülerle birlikte. M. C. Anday'ın "Yirminci yüzyılı taşdım" diye dizeyi yinelemesinin nedeni ne olabilir? Tüm geçmiş yüzyılların günümüze dek iz bırakarak geldiğini ve bizim suç sayılanlarla da, güzelliklerle de, kötü tarihe de, anlamsız yargılara da ortak olduğumuzu mu vurgulamak istiyor acaba? Çağımızın giderilemeyen sancısını geçmiş yüzyılarda insanlığın olgunlaşamamasına mı bağlıyor M. C. Anday? "Yirminci yüzyılı" taşıdığı yer "Golgota"dır aslında: Yani İsa'nın çarmıha gerildiği yer. İsa'nın öldürülüşü insanlığın işlediği bir cinayet olarak değerlendiriliyor M. C. Anday'ın şiirinde. Artık düzeltilmesi olanaksız olan bu suç, yüzyıllarca pek çok değişik biçimlerde yinelerek günümüze dek geldi böylesi cinayetler, öldürmeler ve kıym hâlâ sürüyor, sürdürülüyor. Öldürülen insanlığı diriltmek olası mı?

"Mevsimler" de kurgunun parçaları değil mi? Mevsimler, düzenli aralıklarla ömrümüzü etkileyerek geçip giderler ve yeniden gelirler tam zamanında. Bir beklenti yumağının çözümü de değil mi kurgunun yaşamımızdaki yeri? Yaz gelecek, kış gelecek, güz gelecek, ilkyaz gelecek! Bu beklentiler, umutlar, sabırsızlıklar yaşamımıza anlam katmıyor mu? Yaşamımızdaki kurgunun, belki de, en önemli ayağı "umut" değil mi? O, yani umut, "sabırın tutamadığı" bir "ırmak" değil mi? Akıp durur "sabır" da, "umut" da bir "ırmak" gibi. Bir kurgunun içinde ise "Umutsuzluğunuz insan kalmak içindi"r, der M. C. Anday. "Umutsuzluk" da kimi duyguları diri tutmaz mı? Örneğin çift su verilmiş öfkeleri, mızrak ucu gibi hırsları?

"Yirminci yüzyılı yaşa"yan insanlık bir erken çöküntünün içinde değil mi? "Sel gibi koruyor yaşlılık, gençlik", derken M.

C. Anday erken gelen ölümlerden, vakitsiz ölümlerden, kıyımlardan ve savaşlardan da söz etmiyor mu? "Sanki melekleri gördük" Tanrı'nın pek işe karışmadığı bir alabora bu. Karmaşa, yıkım yan yana, hatta iç içe. "Dingin karşılıkların adı" yok mu? Vardır elbette.

Tüm yüzyılların özümlendiği bir çağrı yaşıyoruz bir başka çağ'a geçmeye birkaç yıl kala. Yine de çok şey anlaşılmaz değil mi insanlık için? İçinde bulunulan ânla birlikte geçmiş anlamaya kimsenin vakti yetmedi şimdije dek, bundan sonra da yetmeyecek gibi gözükyor. Yalnızca doğa mı insanın yanında yer alıyor, dersiniz? Ölüp ölüp dirilmesiyle bir kurguyu yaşasa da doğa, yine de umudu ve umutsuzluğu barındırdığı için bağında, insana en yakın bir dost gibi değil mi? Vakit yok dünyayı, olanları, yaşayanları anlayıp yorumlamaya. Bir de bakıyoruz ölüm tutmuş elimizden, bir başka dünyaya göçürüvermiş bizi. Onun için "her ölüm, erken ölüm" değil mi, dünyayı, kendimizi anlamaya yetmediğinden?

Ad bırakarak geçip giden "Atalarдан" geriye ne kaldı? "Huysuzluk"ları mı? "Kuşku"ları mı? Yapıtları, kazanılmış/kaybedilmiş savaşları mı? Bilimsel çalışmaları mı? "Yeryüzü delliliğin", çılginlığın eşliğinde tepinip durmuyor mu? İnanılan, yüceltilen değerler "Âmâ", yani "doğustan yarım" değil mi? Onlarla aramızda büyük "Ara"lar yok mu? Büyük boşluklar yok mu? Ya da bize sundukları bir sunak mı? Değer verdiklerimiz çağımıza da, insanlığa da yakışmayan değerler değil mi? Büyük isimler kimi zaman insanlığın başına bela kesilmiş adlar değil mi?

Aslında kim yaşadı ki "yirminci yüzyıl"? M. C. Anday da söyle soruyor soruyu: "Kim yaşadı ki kendi yüzyılını?" Kim anlar "Akarsuyun dilinden"? Ne konuşur, ne anlatır nehirler, ırnaklar, dereler, çaylar birbirlerine? Orpheus'un mistikliğiyle eş mi tutuyor kendini M. C. Anday? Yoksa Orpheus'un büyülüğüne, ününe eş mi görüyor kendini? İkisi de olabilir elbette. "Giz dönüp baktığımız yerde kaldı"nın içeriğinde gizli ne çok giz var! Geçmiş tümüyle bir gizler yumağı değil mi? Geçmişin peşine düştüğümüzde çözemediğimiz pek çok şey var. Geçmişin günü müze getirmenin ve olanları yeniden yaşamadan olanağı yok.

Henüz bir zaman makinası da yok bizi gizden gize, zamandan zamana getirip götüren.

Olgunlaşmamış bir yüzyıl değil mi bu bizi sarıp sarmalayan? İnsanlığın en son aşaması gibi gözüke de şimdilik, aslinde gelecek yüzyılları düşündüğümüzde bu yaşadığımız "ham" bir yüzyıl.

Soru sormayı seven, daha doğrusu düşünmeyi seven bir şair M. C. Anday. Çoğu zaman sorularına yanıt bulamasa da geçmişsi didiklemekten, çağın sorunlarına kafa yormaktan da hiç geri kalmaz. O, şiirde felsefeyi çok sever. Bu yüzden onun şiirleri düşüncede yükliidir. Sorumlara gömülmüş bir şirle çıkmaz karşımıza o, üstelik açık açık sorumlara da degeinmez. Okur onun şiirlerini okurken pek çok soruya yanıt aramadan yapamaz, kimi sorunları düşünmeden duramaz.

"Yirminci yüzyılı" yaşarken de insan, "O çağ'a bu çağ'a gömül"ür. Günümüzde her çağ'ı yaşıyoruz: Feodal yapıdan, avcı toplumuna (günümüzde olmasa da), kapitalizmden sosyalizme, köleci toplum yok ama sömüren ülkelerle sömürülen ülkelerin kardeş kardeş geçinememesi çağdan çağ'a süregelen sorunlar, ilişkiler zinciri değil mi? İnsan ilişkilerindeki inişler çıkışlar, toplumsal çalkantılar, dehaların çağlara kazıldığı önemli yapıtlar çağdan çağ'a, gönülden gönüle akıp durmuyor mu? Tüm zamanların örtüsü, koruyucusu, tanığı "Gökyüzünden başka çağ yoktur". Tüm çağları, yüzyılları düşününce "ne çok geçmiş var, ne çok zaman". İki bin yılina dek geçen süredeki geçmişi ve ondan önceki geçmişi düşününce akıl almaz bir bilgi ve tarih biri kiminin varlığı tüylerimizi diken diken etmeye yetiyor. Geleceğe yöneldiğimizde "Ne çok gelecek" de ürpertiyor bizi. Oysa insanın yaşadığı süre ne kadar da kısa. Hemen hemen hiç zamanımız yok kendimize ve yaşamımıza. Hiçbir şeyi tam yaşayamıyoruz bence geçmişin ve geleceğin içinde. Bu nedenle "sözcük"ler "Kapali bir avuçtur" anlamını kolayca ele vermez ve gizini hep gizler. Tarihin bağlarından, zamanın karnından sökebilirsek anlamı, gizi, açılır avuç, sözcükler karışır günlük yaşamımıza, girerler dolaşma. Peki neden soru sorar insan? Bunca giz varken neden sormasın, neden sözcüklerle kucaklaşmasın? M. C. Anday, bilgece bir söylemle "Hiçbir yüzyılı yaşamadım", diye itiraf edi-

yor. Kim yaşadı ki? Tarih alıp götürüyor tüm değerleri bildiği ve bizim bilmemiş olduğumuz yerlere. Sonra sorularla didiklenmeye başlıyor tarihin çöplüğü, ne çıkarsa bahtımıza!

Kuş, çağlar arası köprü ise “ses ten”leşir, “Tüy” hafifler “ruh”a dönüşür. “Hep anlar gibi ol”muşuzdur bir şeyleri, ne yazık ki tam anlamamışızdır yine de pek çok şeyi. “Çağ ağlat”ır şairi, insanlığı, “Nesne ile bilinç” teklesir, aynı gövdede barınır. Tüm bunlar bir bilmece sanki: “ne hoş bilmece içinde yaşadım.” Bilemedik pek çok şeyi, ne çok soru sorduk, öyle çok şey yanıtız kaldi ki; kalıyor, kalacak da.

Belki de Homeros gibi bir M. C. Anday çağımızın “acıklı” destanına dizeler düşürüyordur, yaşamdan imgeler topluyordur durmadan. Elbette bu çağдан da bir şeyler kalacak yarına: Gelecek çağlarda yaşayanları çok etkileyebilecek, düşündürtecek, coşturacak, üzecek, sevindirecek... şeyler de kalacaktır günümüzden. Onların ne olacağını biz bilemeyez şimdiden. Tarih, süzecek, ayıklayacak onları. Hangi şairin hangi şiiri, hangi müzisyenin hangi yapıtı, hangi ressamin hangi tablosu yarının geçmişinden gelen değerler olacak? Öyle ya insanlık çağdan çağ'a taşınan değerlerle var oluyor. Kendinden önceki değerleri koruya koruya (korunabilirse) yeni değerlerin yaratılmasını sağlamaya çalışıyor çağımız.

Bu uzun şiirin son beşliği ise yeniden doğuşu, yok olmamayı imliyor sanki. İnsan ölünce bir başka şeye dönüşür, bir başka biçimde yeniden yaratılır inancı hâkim sanki bu beşliğin özüne: “Kalk dostum ormana gidelim/Geyik sesleri içine çökelim/Yeniden doğuş, kıvanç, uyum.” Dünyanın kurguları bir yana, insanlık bir yana, hiç düşünmeye gerek yok, apaçık ortada her şey; insan yok olmuyor, yeniden yaratılıyor; doğanın bir parçası haline geliyor.

Yağmurun Altında'ya albüm kimliği kazandıran Rasin'in resimlerinin ardındaki dizeler de şöyle: “ve tohumun/beklemedik gürültüsüyle/gökyüzünde usumuzun diriliği/hep dolar gibi/ tabular arasında/bütün yüzyılları/bilip de diyenimiz yok/giz dönüp baktığımız yerde/ses yok/once erte yok”

Kitabın ikinci bölümündeki şirlere de deneyili, çok yaşamış, çok şey görmüş bilge bir ozanın söylemi hâkim. Dil alabildiği-

ne yalın ve süzsüz. İmgeler sanki kendiliğinden yer almış dizeerde, öylesine doğallar: "Kömür kokusu yaşam", "Dikişsiz gökyüzü", "Diz çöken deniz", "Gençliğim benim, hafta tatilim", "güvercin bakışlı gün"... gibi. İkinci bölümdeki şiirlerde "Yalnızlık, gözleri iyi görmeyen yaşlı bir kadının torunu" olarak değerlendiriliyor. Yaşlı bir ozanın gözüyle bakarız dünyaya onun bu bölgümdeki şiirlerini okuduğumuzda: Dingin, rahat, sıcak bir bakıştır bu: "Saat ve pencere susmuş." Dingin bir doğa: "Zaman bağlanmış", kuşlar seviyor; "Yağmur, kaybolmuş bir köpek gibi başı onde, evinin/izini kokluyor", "ova" "Uykusuz"dur ve "kimsecikler yok"tur. "Yağmur" (s. 45) şiirinin son dizesi tam M. C. Anday'a yakışır bir dize: "Ölüp dirilmek için her zaman fırsat bulmuşumdur." Akıl egemen dizeye, duygular hemen kendini ele vermiyor: Zaman hem var, hem yok. Yaşamla ölüm arasında sıkışmış bir ozanın dünyası fışkırıyor dizeden.

M. C. Anday'ın şiirinde çözemediği "ama tanındık" "sesler" çoktur, bu da onun şiirine giz katar. Yaşamı bir bilmecे olarak algılamayı da sever M. C. Anday. "Yeni düşünceler" onun şiirinde hep boy gösterir, onlar "Belki de ufkun seyir kutusudur"lar. Boydan boyaya acı da egemendir şiirlerine: "Bak aşı mevsimi geldi acı çekmenin." "Kış damlarını" da, "ırmak ağızlarını" da yoklaşmış bir bilgedir o. M. C. Anday, "Gökyüzü ile/bulanan çay" içер okurlarıyla birlikte. Okurların yüreğinde "Kir çiçekleri ara/sindaki arı gibi kandan daha hızlı çarpan sevinç." hiç eksik olmaz.

Yağmurun Altında'ki şiirlerde dizeler yine tekli biter. Çift dizeler kullanmaz M. C. Anday. O, şiri duyar, hatta görür, ona dokunur bile. Yine de, bu kadar usta olmasına karşın, şiirle karşılaşınca "şاشkınlığa" düşer. Şiire ilişkin sözü söyle sürdürüyor M. C. Anday: "Bütün tarihte, bütün dünyada şiir var, ama onun ne olduğunu bir bilen yok. Uğraşacaksınız, didineceksiniz, sizi sevindireceğini görüvereceksiniz, tanımiş gibi olacaksınız, ama yetiverecek o, başka sefer başka bir kılıkta çıkacak karşınıza."

M. C. Anday, *Yağmurun Altında*'yla şirimizde unutulmaz şiirler, dizeler armağan ediyor.

(Cumhuriyet Kitap, 6 Temmuz 1995)

Dr. Kaligari'nin "Sürgün Semenderi"ne Ağıt

"Gün olur omzunda mermi, elinde mavzer",
"Nice ölüm, nice gurbet/alıp giderler."

Ahmet Oktay, 1963'te yayımlanan ilk şiir kitabı *Gölgeleri Kul lanmak*'tan başlayarak şiirlerinde "gurbet'i, "ölüm", "sürgün" ü ve "silah"ı sürekli ağırlar. O, yaşamın köklerine, en kılcal damar larına ağarken imgeleriyle, bir yandan da ölüme doğru gidişte ki ivmeleri şiirlerinde dirlendirir. Sürgünlük, gurbetlik acıların, sıkıntıların ve zorbalıkların yaşadığı yaşam biçimleri de Ahmet Oktay'ın şiirlerinde kendilerine sıcak yerler bulurlar.

Ahmet Oktay, "silahlarını bırakıp" gitmelere hiç dayanamaz. "Günahlarını minyatür gibi saklayan gece yarısı kadınlar" dayanılmaz çekicilikleriyle soyunuk bekleseler de "aci, bizi dünyaya bağlamak için/sevinç bizi dünyaya bağlamak için"dir ve "büyük bir sabırla" geceyi dokuyan "kırağı düşmüş çiçek yüzleriyle kasketli adamlar"dır. Onun için "acının elyazları" "oyuncak kentler kuruyor"dur "yağan kar gölgelerinden". Büylesi kentlerde yaşayan "buruk şarapları" ustaca içen insanlar, "acılara, ölümlere karşı silah gibi kullanırlar" "şiiiri, öpüşü, gül dalını". Büylesine duyarlı, büylesine sevgi dolu, büylesine acılarla sarmaş dolaş olmuş bir yürek ne yapar sonunda? "Ayaklarının altında bin renkli deniz" olan insanlar için "yasemin öpüşleri" toplar.

"... ölüm de, açlık da" kime ninni gibi gelebilir? İkisi de uyut maz insanı, kıvrandırır. "Gül ve Ölüm" yan yana, aşkin elinden

tutmaz mı? Topraktaki "kan" susar mı? "Mavi zaman"da ve "bugdayların arasından geç"erse "ölüm" ve "tırpanını" "bilemiş" se ölüm, ansızın gelirse ölüm, "Nerdeşin acı?" diye sorulmaz mı? 'Kan', 'acı', 'ölüm', 'toplak' ve 'zulüm' Ahmet Oktay'ın şiirlerinde sorularla, yanıtlarla karşımıza çıktı çıkmeyecekler. Bir de şiirlerden, dizelerden, imgelerden hiç kopmayan "kayalar arasından" kıpırdanıp duran 'silah'. Soğuk namlular, "silahlı gözler", "fıflinta, şayak pantolon haramı" bir yaşam çemberinden geçiyor-dur durmadan. Yaşamsa hem "fukara"dır, hem de "kismet"ine düşen "yövmiye" bir "gurbet"dir. Sabırsa "Süleyman sabrı"dır; "yürek"se "uçurum"; yaşamın sağındaysa "hançer boşluğu"; içi "bozgunda"ysa da aşk "namlusu sıcak bir silah"tır, "ne kadar yenik olursak olalım". Öpülen "dudaklar liman"dır. Sürgünse "gözlerin göveni"dir: "Terk edilmiş silahların ölüsü"nün "perçemi alnında"dır. "Korkak hançerle vurulmuş"sa yaşam, elbette "kanar sevdası". Ey "dalın sürgünü", "bir kanım uykuda/ay kara, düş kara." Dayatılsa da işkence ve sürgün "silahsız gece-leerde," içme özlemi gelir oturur insanın içine. "Zalimin kurşunuyla kanayan" "öpülesi" gözdür, dudaktır. "Sevdanın devriyesi" bir hainliği, yurdun soyuluşunu, oyuncaklığa göz konusu, insanları birbirine haram edenleri "sevgilim çocuklara" "anlat-malyız". Çocuklara "Yırtıcı ölüm kuşakları"na karşı, "cephe-den, sürgünden, mapustan" "yenik" gövdelerin "üstünden" anlatılmalıdır her şey.

"Silahsız" kalınan gecelerin birinde Ahmet Oktay'ın "Telefonda Beklemek" şiirine ve ilerde *Yol Üstünde Semender*'in izleniği olacak "intihar" sözcüğü çoğalan çekicilerle gelir oturur. Yaşanansa "mavi tüülü" bir "gece"dir. İnsansa "yenilgiden, korkudan uzak/görür kendi ölüsünü."

"Hep aynı, aynı şehirden" yorulan "kişi", "bir bulutu eskiyen ölülere benzet"ir. Öyle ya anımsamak için "aşkları" ve unutmak için "ölmek ve yitirmek korkusunu" şaraba dadanılır; "Tas basması günler yaşamaktan" usanır insan. Bir de "yalanla, ekmekle, silahla" "her gün yeniden ölmek" kara sıkıntılara sokar insanı. Hele karşımızdakinin "deniz gibi gözlerinde ölüler" varsa gel de "dağıt mavini" "mavilerin azaldığı yerde". İşte o zaman "bir gemi" yapılır "şaraplardan".

Çoğalan nedir peki “altın ölüler” mı, “korkuya ölüm enler mi, aşkin azalması mı, “çiceklenmiş... intihar”lar mı, herkesin kendi “sürgününe” dönmesi mi? Yoksa “mavi bir deli” mi kendi ölü müne “döküldüğünü” göremeyen? Evlerin kilit altında tutulması neden? “Çok yorgun, çok bıkkın, çok ölü adamlar” yaşadığından mı? “Kirli aynalarda durmadan” yansiyan “bir kan, bir ya lan, bir ölüm” değil mi? “Aklında kan tutması bir bıçak”la do laşan “ölü evlerinin penceresinden” sarkan yaşam mı yoksa? Oysa “ne çok gölge var gecede”, “ağaçlar, sular, bıçaklar bekle r”. Bu durumda nedir yaşam? “Belki de bir ölü.” “Sıkıntıdan” geçen “bir ses” olabilir mi? “Parkta ölümü güzel kila”n hangi “oyuncaklar”dır? Yitirilmiş silahı bulmak olası mı? Halk yardımçı olur mu silah bulmada? “Solgun mavilik”in sarıp sar maladığı “kara yağmur ve ebem kuşağı” mı? Peki “Bütün erkekler” neden “usulca ölürlər”?

Ahmet Oktay geyik imgesini çok seviyor; “sıçrayan, yenilen ve ölen geyikler”i “doğan ve ölen çocukların hüznünü” de; çünkü onlar “daha önceden ölürlər”. Onun için “ölümüzlük, ele geçirilemeyen gömü” değil mi? Gök ise “ansızın” ölü nedense! “Gurur ve kinle aşkını öldüren” olduğundan mıdır bu? “Ölü bahçeleri” “ilaçlar, ipler, tabancalar”la mı beslenir? Kırılan yalnızca yaşam mıdır? Peki, “kar” kırılmaz mı yaşama? “Kukla da doğar ve ölürlər”, hem de “kokulu ve kuytu bir çiçeklikte.” “Ölü karantılardan” kim sıyracak bizi? “Kadınlar Çıkmazı”na saplanıp kalmayan var mı? Çıkmazlarda sayısız ölüm, “kendini denenmekten” yorulan ölüler “intiharlar dağıt”ır: “Kendini bir akşam ışığına asmış” iş intiharlar. Bu durumda “ölümse küskün bir çocuk”tur. “Ölümün ucunda sokak ve masa” dünyanın “günü” ve “çığlığı” gibidirlər.

Ahmet Oktay’ın *Gölgeleri Kullanmak* kitabındaki sevgili söz cükeriyse ‘öfke’, ‘umut’, ‘aşk’ ve ‘kavga’dır.

Ahmet Oktay’ın şiirlerine devrimci bir söylem egemense de, sloganlı bir söylemdir bu. Yer yer halk deyişlerinden beslenmiş, yer yer modern söylemin elinden tutmuş, Anadolu’nun girinti çıkışlarına pusmuş, umudu sürekli emzirmiş, kavgaya yataklık yapmış, aşkin ateşiyle yanmış, silahsız hiç uyumamış, dağlarda barınmış, karanlıklara sırtını dayamış, deniz kenarla-

rında serinlemiş, geyiklerin ürkekliğini duyumsamış bir söylemi kotarmıştır şiirlerinde Ahmet Oktay *Gölgeleri Kullanmak*'ta. Sözcüklerin tüm anımlarıyla boğuşarak, onları yüreklerimize saplayarak, imgelerine sarılarak güvenle çıkar şiir yolculuğuna bu usta şair.

Ahmet Oktay'ın ikinci şiir kitabı *Her Yüz Bir Öykü Yazar* 1964'te çıkar şiirseverlerin karşısına. Bu yeni kitabında, "Ölümle bitişik" "saatler"in şiirlerini okutur bizlere. Öyküye yaslanan şiirerdeki söylem birinci kitaptan daha diridir. Bizi "hüzünden yapı"lan "denizler"den de geçirse, "gece çoğaltılmış bir umudur". Öyle ki "herkes korkar yalnızlıktan/ve her yerde bir intihar vardır". "Koro halinde söyleyelim o halde: "Her yerdeki intiharları durduralım/her biçimdeki intiharları durduralım."

Kitabın ikinci şiiri "Masa"da "gece" telaşlı bir kuştur. "Denizi bir hüzün gibi bırakıp geride", "söz ölü bir kırlangıç" olsa da, tüm içkiler bir yolcunun telaşını taşısalar da, elbette "geyikler vurulup ölecektir", "eşkiya olmayan yanlış eşkiya" "burnunu silmeyecektir" çocuğun. Yaşam, "olmadık intiharların cambazı"dır artık, "mavi bir kanla kana"sa da. "Gece başka gecelerde uzatılır", "saatlerle artırılır acılar". Söz dinlemez günlerde yaşanyordur aslında, "bir yokluk ucundan bir yokluk ucuna"; "kar gecesinde", "aysonu gecesinde" gidip geliyoruz zaman. "Herkes biraz kafestir" de. Gazete haberleri intiharı sever, ne de olsa "küçük bir şeydir ölüm". "Gece ölümleri", "kuşları öldüren çocukların" çoğalsa da "kim kendini onarır başka bir hüzünle?"

Ahmet Oktay, soluklu uzun şiirlerle okurun yüreğinde taht kurmuş usta bir şairdir. Onun şiiri "Şansız ölümlere" boyun eğmez. Aldatılan gecelere üzülmeden yapamaz, çaresizliğine dövünür, ama yenilmez hiç. Onu etkileyen şeylere gelince: "YükseLEN fiatlar ve hüzün"dür en başta. Hüzün de katmerlisi, derini elbette! "Sadece hüzün, sadece hüzün, hüzün sadece."

Ülkede bir karabasan gibi hüküm süren "tevkifler, sorgular, cezaevleri" de onu yaralar: "Bir grevin" kırdırılması da, "korunkı uğultular" da onu etkiler, yaralar, üzerler.

Ölüm, bir kurgudur; bir av, belki de bir "simya". Erken ölümler, yani her erken ölen yüz "bir öykü" yazdırır. Ahmet Oktay'ın şiiri de öyküsünü kolayca ele vermeyen bir söylem-

dedir. Okur öykünün elinden tutmak için biraz uğraşmak zorundadır.

“Av Saatini Bulmak” şiirinde Cemal Süreya’yı anımsatan iki dize hemen dikkat çekiyor: “-düşünün yalnızca otuz lira/hem de eski zaman şamdanına.” Cemal Süreya’nın “Hür Hamamlar Denizi”ndeki Süleyman Eskişehir’e gider hamamdan sonra: “Geçirdiği gibi başına şapkasını/Enflasyon parasıyla otuz lira.”

Ahmet Oktay şiirlerinde ölümün acısını azaltmanın yollarını arar gibidir: Sızlanmadan, yakınmadan, öfkesini bastırarak şarabını içer. “Zorlanmış göçebeliğe” de, “İçimiz bir kır kahvesi” diye düşününce de, “o müthiş sürgüne” sürülen sesinin gidererek uzaklaşmasına da, öldürülen gölgelere de, ülkenin geçmekte olduğu sürgünlüğe de yanar ve bu nedenle içmesini sürdürür kendini sağıltmak için. Sonra da şöyle sormadan edemez ülke-de hüküm süren antidemokratik uygulamalara karşı bir vatan-daş olarak: “Yontma taş, yontma demir, yontma tahta;/ben neyim? ben neyim? ben kimim burda?”

*Her Yiüz Bir Öykü Yazar*daki “Filinta” şiirinde Ahmet Oktay ölüm kalım sorunuyla, karşı duruş ve edilgenlik konumunu ele alır. Böylece ülkenin içinde bulunduğu ortamı gözünüzün önüne getirebiliyorsunuz. Ülkedeki kötü siyasal gidiş önce 12 Mart’ı, daha sonra da 12 Eylül’ü hazırlayan yönündedir. Ölümler giderek artmakta, devlet buna seyirci kalmaktadır, dağlar almıyor artık, küçük ayaklanmalar, direniş ateşleri giderek yayılmışmaktadır, en acı olan ise yok edilmek istenen gençliktir. Sürgünlüğün kapıları aralanmıştır çoktan, istenmeden filintalar yağlanmaktadır ve istenmeden “katil ol” unmaktadır. Böyle “bir başdonmededir kan”.

Ahmet Oktay, “kar gece”lerinden yola çıkar imgelerinde. O, hüzünlerini kolayca ele vermez, “aşksız, hüzünlendirilmiş bir evde” ve “korkunç oruçların çarkında” yaşasa da.

Yaşam, çoktan “ölüyü ve yası geçti” kendi kendine konuşur gibi: Ahmet Oktay, anılarla dalıp çıkarak, günlük yaşamın izini sürerek, yüzlerdeki öyküleri okuya okuya, sürgünlere gide gele, sorular sora sora, “hüznüne yaslanmış” yaşlılara baka baka, “işten çıkarılmış” insanlarla konuşa konuşa, “gecenin örgütlenmiş korkusuna” karşı dura dura, hüzünlere bata çıka, intiharların

ardından yazılan “güç şiir”lerini ezberleye ezberleye, “askerlik yıllarının Kürtçe şarkılarını” söyleye söyleye kuruyor şirlerini. O, kendini kolay ele vermeden, “kargılı karanlıkta”n sırlararak, “sürgün kara”sına bulanarak, “dinleyicileri çoğalan bir sürgünün” izinden yürüyerek, “sözcük tipisi”yle boğuşarak, “kırmızı bir eylül”ün ardından “kan rengi” çığlığını bastırarak kimi zaman, içindeki “binlerce ölünen izlenimi”ni de yanına alarak şiirlerinde bir sürgünlüğü sürer durmadan.

Dr. Kaligari'nin Dönüşü (1966) Ahmet Oktay'ın üçüncü şiir kitabıdır. Ahmet Oktay'ın ve Türk şirinin en önemli şiir kitaplarından biri sayılan *Dr. Kaligari'nin Dönüşü*'nde şair upuzun tek bir şiirle, insanın ruhsal sorunlarını derinlemesine irdelemesiyile ve değişik bir söylem tekniğiyle çıkar okurun karşısına. O, “İssız bir yüz”den yola çıkar ve “iyice hüzünlü ve sürgün vezni”ni kullanarak örter şiirini. Doğum olayının çevresinde, ilaç ve hastane kokuları arasında var olma, diri kalma savaşımını şiirine yedirir Ahmet Oktay. Kendine söyle sormadan da geri kalmaz: “Neyim ki ben? Gittikçe yoğunlaşan bir monolog mu?” O, şiirinde “Denizle gurbet sözcüğü arasında” bir monologu yaşama geçirmeye uğraşır. Daha çok kendine dönük ve kendini çözümler gibidir *Dr. Kaligari'nin Dönüşü*'nde. O, zaten “lacivert bir keder”le birliktedir. “Bir yara mı”, yoksa “sonsuz bir kutup göğü mü”dür, o? Buna siz karar vereceksiniz. “Karanlıkta uzatılmış bir geyik sesi” yol gösterecektir size, kar taneleri hırtısına karışacaktır “durmadan biçim değiştiren/ölüm”; bir yandan da çoğalan, artık okunmaz hale gelen sayılarla çoğalan insanlık ve sorunları ve yaşamın ve de zulmün dayattığı sorumlara karşı alınan tavırlar. “İntihar resimleri” günlük hale gelirse sıradanlaşır elbette, bir anlamı kalmaz intiharın da, protestonun da. Konuşmak, “çağdaş bir nevroz biçimi”yse, ya intihar nedir? “Sözcükler, cümle parçaları, çağrımlar” nedir peki? “İçimizde bir ayazma yıkıntısı gibi eskiyip giden monolog” yerini “diyalog”a bırakıyor. Böylece gün, yanı yaşamın bir parçası yine bir başka intiharla uğraşıyordur, ya da yüz yüze geliyordur: “Bir intihar gibi bırakıوردur/kendini Kanlıca kıyarına”. Başlayansa artık “Yahudi hüzünü”dür. İçimizde seğirip duran gözse “deliliği yakıştı”rır kendine ve de “ölüm giydi”rır.

Sonra günler girer sıraya. Pazartesi; "soğuyan bir krater gölüyüm, donan:/ölü bir gövdeyle doluyum çünkü/gökkapaklarıma kadar doluyum." Çarşamba; "işaretlerle dolu zaten bu karışık dünya." 19 Eylül; "kim göğüsleyebilir gerçeği?"

Anadolu'dan bir kesit, tek bir dize: "Kasaba kırmızı bir atkı gibi gözlerimizi alıyor". Ülkede "karanlık olacak/çamur olacak/ölüm olacak"tır nasıl olsa. Ortada bir ölü vardır: "Şimdi herkes bu ölüyü soruşturacak"tır. "Çünkü herkes bir yankı bırakacak"tır.

Ahmet Oktay, *Dr. Kaligari'nin Dönüşü*'nde ve daha sonraki şiirlerinde kullanacağı konuşma, tırnak içinde yazma, italik dizim, alıntı yapıyormuş gibi cümleler tekniğini devreye sokar: Bu teknik dil ve anlatımda bir zenginleşmeyi de beraberinde getirir.

Ahmet Oktay'ın dördüncü şiir kitabı *Sürgün*, 1979 yılında Burhan Uygur'un desenleriyle yayımlanır. Siyasal ağırlıklı bir söylemin egemen olduğu şiirlerden yansiyansa gurbetlik ve göç olgusu arasında sıkışmış insanın dramıdır. Ülkedeki bitmeyen siyasal cinayetler, siyasal çalkantılar, ekonomik sıkıntılar her yönden sıkışmış insanın yazgısını belirler. 12 Mart olmuştur ve onun yarattığı, yaşattığı acılar dinmeden ülke 12 Eylül'e doğru yol alıyordu. Kara günler, sancılı günler, sıkıntılar adım adım Türkiye halkın üstüne geliyordur. Kendi ülkesinde sürgün insanların yaşadığı bir yer olma yolundadır Türkiye: "Herkes ölülerini toplar."

"Yıldırıcı gecedir fişkiran/iris çürümesi ve civanlanma"dan 1977'deki kanlı 1 Mayıs'ın unutulmazlığı da *Sürgün*'deki şiirlerde yer alır: "Ey şair sarsılıyorsun Sözlüğü açınca:/Mayıs, beşinci ayı yılın./Dağıldı uğultulu şölen alanı,/şimdi ölüm ve yalnızlık."

Ülke, "susama ve asit akşamı"ndan geçmektedir; "uçurum dönencesi ve fırtına" ortalığı kasıp kavurmaktadır; "gurbetçilik" herkesin alnına yazılmıştır çok şükür, ölü doğan çocukların gözbebeğinde "buğu" yoktur; "ince boyunlu göçmenler" "öksüzlük ve gurbet" yolundadır; kadınlarla "gurbetin" gününü tutarlar; geberli sözcüklerse "aşk ve silah"tır artık; yaşam kaç kez yenilgiye uğradıysa, kaç kez de yeniden onarılmış-

tır. Sürgün ve sürgünlüğün “haritası çizilmiş”se de, “soy kütüğü tutul”mamışsa da, yürek, “aciya dayanıklı”dır. Madem ki “bir Yazıt olan dünya”da, “bir Tarih olan dünya”da yazıyoruz, o halde, “yüzyılların damittığı Anadolu hüzünü” ve “bedeli ödenmemiş, ödenmeyecek Sürgün”lüğü de iyi biliriz demektir bu da.

Onun yedinci şiir kitabı *Yol Üstündeki Semender*'den önce gelir oturur “Sürgün”e “semender” sözcüğü: “Böyle ölüyse ilk semender.” Semender, hem semendergillerden bir hayvandır, hem de “ateşte yanmadığına hatta ateşi söndürdüğüne inanılan efsanevi” bir hayvandır.

Ahmet Oktay için “şiiir bir muştudur ağıt olsa da.” Son şiir kitabının adı da *Ağitlar ve Övgüler*'dir (1991). *Sürgün*'ü özettersek: “Madencinin lambası/ve kandili Ozan'ın” aydınlatır yolu. Doğan Hızlan, *Sürgün*'deki şirleri şöyle değerlendirdiriyor: “Sürgün, şiir işçiliği açısından birinci sınıf bir çalışma, birinci sınıf bir kuyumculuk. Sürgün, içeriği ve biçim özeni ile şiir ve söz sanatlarının ince imbiğinden geçmiş izlenimini ilk dizede veriyor.”

Ahmet Oktay'ın beşinci şiir kitabı *Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi*'nde (1981) yer alan şirler 1967-1972 yıllarının ürünlerini. Kitabın arka kapağında yer alan şu cümlelerde Ahmet Oktay kendi şiir tarihinin yolunu da gözler önüne seriyor: “Aynı izlekle-ri sürdürüyorum... Okur, örneğin *Sürgün* adlı kitabımın ön çalışması gibi bakabilir bu kitapta yer alan ‘Bir Sürgün’ün Tanımı’ adlı şaire. Belki de yazar, aynı cümleyi yazan sanrı bir kişi. Aynı cümleyi: Ama hep yeniden, yeniden, yeniden.” Şimdi biz de, yeniden, el sıkışalım Ahmet Oktay'ın şiiiriyle: “Baktık da bir-birimize sorduk/bunca ölüünün nereye gittiğini.” Kendi kendine sorduğu bir soruda da: “Bunca ölümü nasıl biriktirdim içimde?” der. Kendini değiştirmeyi söyle sürüyor Ahmet Oktay: “Hep tehlikeli şeyler gezdirdim/bir halk öyküsü/bir çiçek bilgini olmak isteyen/güzcül yüzümün derinlerinde.”

Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi'ndeki “deniz” imgesi hem oğlu Deniz'e, hem de Deniz Gezmiş'in, Hüseyin İnan'ın, Yusuf Aslan'ın idamlarına bir göndermedir: “sonsuz bir iyilikir deniz/ölüler dönüştüren kendi bileşimine.” Böyle olunca “yaşam ölümün deneyi/ölüm de yaşamın”dır. Ona göre “hüzün” “şii-

rin vazgeçilmez” bir unsurudur. “Karın sesi” peşini hiç bırakmaz ve şahdamarından geçerek bir hüznü mü mayalar acaba? Bu “mayalanma” “dirençli, kuşkulu, yaratıcı” bir mayalanma olmasın sakın?

Doğaya tutkun bir şairdir Ahmet Oktay. Doğadaki tüm sesler, renk değiştirmeler, mevsimler, yenilenmeler, dalgalanmalar onun şiirinde anlamı, anlatımı güçlendirir. Örneğin, “bahar” “sivas”a bir “nara gibi” girer. Göğsüne saplanan “hançer” “menekşeden”dir. Hüzün, “katmerli”dir bir “gül gibi gezdirilir”. Ölülerle “mevsim” değişir. “Kar da yandan çarklı” yağar.

Çocuk babasına soruyor: “Ölüm nedir baba?” Yanıtı: “Büyükları yeni terlemiş bir ağrı.” Görüşmecilik, çok eski bir zanaattır ülkemizde; “bakır işçiliği gibi/oyacılık gibi.” Bir maşrapa su dökün mezarlara. Ölume iyice alışmış olsa da Ahmet Oktay’ın yüreğinin kanaması hiç durmaz.

Öyle günler yaşaniyordur ki ülkede, kitaplar toplatılıyor, evler aranıyor, işkencede onur kırıcı yöntemler deneniyor ve ölümler giderek artıyor, ağır ağır karanlık bir gezenekten geçiyordur ülke hep olduğu gibi; kurşunlar vizir vizir işliyor, insanların yüreklerine doğru, saplanmadığı yer yoktur hedefi belli kurşunların; sevdalar yeniliyor, gurbet ve işsizlik her yerde kol geziyor; şiir de “yüreği gebe” bırakıyor; fermanları boyunda dolaşıyor insanlar. Denizler “dirilen bir efsanedir” ne de olsa, “adres gerekmez” “anaların güz bahçesi kesilmiş gözleri”ne, toparlarsak: “safran ve kil sözcüklerle”, “kalker sancılarıyla”, “Sürgün’ün kristali”yle, “kuvars ve şist”le, “Yüz’ün yerbilimi” şiirlerle, “mülteci” duygularla, “akkon fırtınası”yla, usulca yıkanan ölülerle, “odadan odaya dolaşan bir kadın sesi”yle, pihtılaşan anılarla, “bütün Sözcüklerin başlangıcı”yla, “intihar öyküleri”yle, “sevinç ve opal”le, “sabahin ilk baş dönmesine benzeyen resimlerle” yazılan şiirlerden oluşuyor *Sürdüriilen Bir Şarkının Tarihi*.

Ahmet Oktay, altıncı şiir kitabı *Kara Bir Zamana Alınlık*’ta (1983) dirençli sesini, ölümle karşı karşıya gelmenin tedirginliklerini, umudu ve sevinci aşkla yoğunuma çabasını şiirleştirmeyi sürdürüyor. Kitap, “Yenik Güne Ezgiler”le başlıyor. Yalın konuşmalarla kotarılan şiirler ülkenin içinde bulunduğu konumun da

bir aynası gibi, sanki harabe bir haritanın üstünden geçiyormuşuz gibi oluyoruz şiirleri okuyunca. Fallarda ölü çıkan günlerde yaşaniyordur çoktandır. Düş değildir “ışkence edilenin gözleri”. Acılar demleniyor bir yererde. Gizli gömüler durmadan acılarla doluyordur. “Fırtına yatışınca” çıkışaklardır açığa. Semender yol alıyor durmadan ateşin üstüne üstüne: *Ağitlar* katabına ad olmaya, “acının galibi” gibi durmaya; “baskıyı düzen diye sunan”a karşı: “Gurbetçi ve Sürgün” günlerin ağusunu almaya. Bu nedenle dil, “bir kez de karışından/kur”uyor “gerçeği”. “Çınlayan/ates”tir “yurtluğu semenderin”. “İmler” yaşamı kuşatır semenderle birlikte, söz de. Zaman kara olsa da “Ağulu/ve yargılı” dille çıkar karşımıza. Göçe hazırlanan bir zamandır “imleri değiştiren” ve “bir türlü küllenmeyen zaman”.

“Yasin Öteki Dili”ne yataklık eder *Kara Bir Zamana Alınlık*’ taki şirler. “İşler ve Günler” uzun şiirindeyse Ahmet Oktay, her gün yeni bir gurbete çıkan, insanlarla birlikte olur.

Ahmet Oktay’ın yedinci şiir kitabı *Yol Üstündeki Semender* hepsi de intihar etmiş 12 sanatçının ağıtlını içerir. Bu sanatçılar: Kleist, Virginia Woolf, Zweig, Mayakovski, Nerval, Walter Benjamin, Beşir Fuad, Attila Jozef, Arthur Koestler, Pavese, Yesenin ve İlhami Çiçek’ten oluşuyor. Kitap, A. Artaud’ın “Beni intihar ettiler” deyişiyle başlıyor. Sonra Ahmet Oktay’ın giriş şiirile intihar olgusuyla baş başa kalıyor okur: “Söz gibi intihar da bu yüzden/Tarihin tam içinde işler”. Ahmet Oktay, *Yol Üstündeki Semender*’de “İntiharla” söyleşir gibidir. Sartre ne diyor intihar için anımsayalım: “İntihar/bir başka yoludur/dünyada varolmanın”. Novalis ise, “İntihardır/tek felsefe sorunu”, diyor. İntihar eden kişi “Evet’i söyleken/kekeleyen/adayıdır ölümün”. Kitap, intihardan intihara gidip gelmenin zengin deneylerine dayanarak şöyle bitiyor: “Edemediğimiz/ve edebileceğimiz/tüm intiharlar/ateşten gözüyle bakıyorlar/yolun üstündeki/bir semender gibi”. Ahmet Oktay, *Yol Üstündeki Semender*’de ele aldığı intihar etmiş kişinin şiir biçimini de titizlikle uyguluyor ken-di şiirlerinde.

Ağitlar ve Övgüler, Ahmet Oktay’ın şimdilik son şiir kitabı. Bu kitabında da Ahmet Oktay, bir bütünlük içinde çıkıyor okurunun karşısına: “Aylayla parılda”yan bir “dil”le. O, “Siyah

imgeler!"le, "üzüncün/mürekkebine" "pişmek için" yatmış şiirlerle buluşturuyor şiirseverleri. Ahmet Oktay, ölümle başlar söyleşilerine yine: Ölümün üstüne üstüne gider, onu deşmeye, bir kez daha çözümlemeye çalışır bu kitabında da. O, yaşımdan yitirdiklerini değil bulabileceklerini arar. "Günah ve sevap"tır günlüğünde yol aldırdığı, gezdiirdiği. "Çorak/ve kısır zaman"da, "cinayet gibi açan gül"ün peşindedir hep. Yakalamak istediği "akrep dili" değil midir? Kendini "kanlı bir gece" gibi duyumsaması da bundandır. Acayı anlamaya çalışandır o. "Simsiyah taşra kentleri"ni ayaklanmaya çağırır. Onlara "bir dil verildi size/anlatın artık kendinizi", der. "Siyah kar!"a ulaşmaya çalışan bir gezgindir o. Aradığı "Gölgeler ülkesi"dir, ilk şiirlerinden beri. "Suç ve Güzellik" yan yanadır onun şiirlerinde ve yaşamda. "Elmasa/kesmiş" bir yaşamın acılarıyla yoğurur şiirlerini. Onun yolunu kesen "Siyah monolog"dur. Düş, "bağıışlanmış"tır. Zincire vurulmuş bir "mağma"dır yanında bıraktığı yıllar.ondaki "kargısanmış dil/alevi kutsar". Kendisi de bilmez "hangi yaşamı" yaşadığını. İz sürdüğü "teselli/ve tövbe" kâr bir yaşamdır. "Yurt öleceğimiz yer midir?" diye sorar sevgilisi "sökülmüş gül bahçesi" göğsüne sokulurken. Göçeve ruhunu aydınlatansa "feryat ve kül"dür. Yine kaygıyla sormadan yapamaz: "Durdu saat. Dil/tutuldu. Yarın ne olacağız?"

Enis Batur, Ahmet Oktay'ın şiirine ilişkin şu değerlendirmeyi yapıyor: "Tek bir yataktı buluştırmak için birkaç ana koldan akıyor. Harfin ve sesin yüksek yontucusu. Denenmemiş bir ezgiyi arıyor ağızında. Sonra çıkip onu başkalarının ağızında deniyor: büyük monologlar, girdaplı bir söyleni, delişek ama muntazam bir aki. Mısralarının arkasından madencilerin isınan kanı görünüyor, kaçınların uğultusu duyuluyor, sınır nöbetçilerinin sessiz ölüm kokusu sızıyor. Kitaptan kitaba, ölüm/hayat kutbunun iki yakasında, bir ana izlegin çocuklarını topluyor Ahmet Oktay: Bir gün geri donebilecek bir dünya kurmak için sürgün yoluna çıkıyor şair... Birikmiş, biriktirilmiş acı dolaşıyor şiirinde."

40 yıla yakındır "yazıyı yuva" edinen Ahmet Oktay'ın şiir serüvenine takılacaklara, iyi yolculuklar!

(Adam Sanat, Nisan 1993)

Ahmet Oktay'ın Şiirinde Sürgün ve Sürgünlük

Ahmet Oktay şiiiri denince elbette uzun, çok kollu bir ırmağı göz önüne getirmek gerekiyor. Haritası çok geniş bir şairdir Ahmet Oktay. Ülkесinin ve çağının sorunlarına uzak durmak söyle dursun, şiiirleriyle yurdunun üstüne şiiiresel bir mercek tutuyor neredeyse. Onun şiiiri kitaptan kitaba değişir ve bütünenir. Şiiir ortamında yiğilmalar, ortaklaşmalar, tikanmalar olduğunda kendine yeni yollar, biçimler arayan ve bulan bir şairdir Ahmet Oktay. Onun şiiirindeki politikayı, ülke sorunlarına bakışı silemezsiniz; toplum Ahmet Oktay şiiirinin omurgasını oluşturur. Ne de olsa, o, hem 40 Kuşağı şiiirleriyle dirsek temasındadır (onların arasında boy vermiştir), hem de şiiirinin poetikasını oluşturuğu İkinci Yeni şairleriyle.

Öyle ya ağıt yakmayı seven bir toplum olmamızdan öte, ağıt yaktırılan bir toplum olmamızdan da kaynaklanan bir içtenlik, bir samimiyet onun şiiirlerinde kendine rahat ortamlar bulur. Halkımızın “Ağıtlarda kirpikleri” “hep ıslak”tır ve de gözleri “uçurumlu”. Geceye canlar veren bir toplum değil miyiz? Kadınlarımız “günahlarını minyatür gibi sakla”mazlar mı, neyse günahları? Açı da sevinç gibi bizi dünyaya bağlamak için değil midir “yasemin öpüşleri” peşine takıp, sonra da “Nerdesin acı?/ nerdesin zulüm?” diye sorarak. Yani “fukara kısmeti yövmiye gurbet” besler değil mi? Sonra mı? “Nadide gül olur açılır hasret”. Başka ne olsun! Gurbet, eşittir hasret değilse, gurbet, başka nedir? “Yaralı şiiirim hep seni söyler”, diyor ya Ahmet Oktay,

kimdir bu ‘sen’ dediği? Gurbetteki “Sürgün gözlerin” süzdükleri değilse? Ülkede işkence, zindan, hapislik, baskın, özgürlüklerin kısıtlanması, korku kol geziyorsa, ülke bir kan gölü haline getirilmişse nice canlar alarak, nice yaraları sarılmadan bırakarak, şair şöyle bir umudu yüreğinde beslemez mi? “Zaliminaklındaki çiyan/benim gönlümdeki isyan/gün gelip tutuşacaklar/ayan beyan”. Halkının kurtuluşu için savaşan insan nerede olursa olsun bulur birbirini ve aşilar umudu, sevgiyi, aşkı bir başkasına: “Ölümü en güzel kullandı onlar/bir karanfil dişleri arasından/AŞK içinde ulaştırdıkları sana,/cepheden, sürgünden, mapustan”. Yani “doyer hayvan yağmura karanlığa/herkes sürgüne döner”. *Her Yüz Bir Öykü Yazar*’sa (1964), o öyküden, o yüzden kim bilir başka ne öyküler, ne yüzler çıkar, yazılır? O yüzlerin, o öykülerin yaratıcısı şair şöyle seslenme hakkına sahip olmaz mı? “Ey kim sürüyor sesimi böyle?/Ey sesim, ey uzaklaşan/ey kozasını bitiremeyen tırtıl/durmadan atlı karıncalar döngüsünde/ve o müthiş sürgüne”. Ülkemizdeki darbeler, kıymıllar, toplu katliamlar, faili meçhul cinayetler zinciri şairin yüregini elbette herkesten fazla dağlar; dağladı, dağılıyor: “Ey sesim, ey ürkek eylülcü/rengini bilmeyen duygusal kadife,/yasaklıdır çoktan ve yasak/yine de bir karşı koyuş var/ey ülken, kilinmiş bu sürgünde,/çünkü ve hergün/inceLEN bir gölgeyi öldürüler”. Yasak ve korku karşı koyuşun ipini gevsetir mi hiç? 12 Mart, 12 Eylül gelip geçer; deler, yakar, yıkar, öldürür, hapseder, yaralar, sürgün eder, işkenceden geçirir, yok eder de geçer, ama geçer, geriye bir kan gölü, bir cesetler yiğini, bir yaralılar toplumu, sürgüler mezarlığı kalsa da. Yani “Süreriz bir sürgünü durmadan/cevapsız bir soruya da olsa”. Sürgün, yalnızca ülke dışına sürülmek değil elbette. Ülkede de, kendi içinde de, kendi içine de sürgün söz konusudur kimi zaman. Bir kaçış gibi görünse ve zaman zaman öyle de olsa, kimi zaman zamana, bir başka ortama, dile de sığınma olarak da algılanmalı: Pusuya yatıp bekleme, yaralarını onarma, yeniden aşkla dolma, umutla, savaşım isteğiyle... bekleme bir başka yazgıdır sürgünün yaşamına çentik atan.

Böylece Ahmet Oktay’ın *Gölgeleri Kullanmak* (1963) ve *Her Yüz Bir Öykü Yazar*’daki (1964) şiirlerinden geçtiğ. Geldik Dr. Kaligari’nin Dönüşü’ndeeki (1966) şiirlerine: Yaratma, yaratılma

arasındaki alanda baş veren insanın dünyasının ele alındığı bu uzun şiirde “iyice üzünlü ve sürgün vezni” kullanmasa da “ıssız bir yüz”ün ortasında her doğan ve ölen kendini sürgünde gibi mi duyumsar acaba? “Bir sürgün gibiyim ben.” Var olmanın ve yaratılmanın sürgünlüğü, doğum sancıları çeken, adı Hacer olsa da, yaşamın ta kendisidir.

Ahmet Oktay’ın *Sürgün’ü* ve sürgünlüğünü genişçe ele aldığı, “Yazıldığından sekiz yıl sonra yayınlan”an yapımı, 1979’da okurla buluşan, *Sürgün’dür*. Şair kitabını Edip Cansever’e “(ya da herke-se)” söyle imzalar: “Sürgün yalnızca özel sürgünlüğünü irdele-meyi/sececek ve hiç aşamayacaksı onu, yazmak boyun/eğmek-tir.” Kitabın ilk basımı Burhan Uygur’un desenleriyle yayımla-nır. 44 sayfalık *Sürgün’deki* şiirler tümüyle sürgünlük olgusunu ele alır, işler. “Bulunduğu bütün/kıyılarda”ki “Sevgili Sürgün”e adanmış bir kitap *Sürgün*. Kaoslara batıp olmuş, paçاسını de-mokrasi çıkmazından bir türlü kurtaramamış bir Türkiye’nin içler acısı panoramasını ustaca çizmeyi başarıyor Ahmet Oktay bu kitabında: “Herkes ölülerini toplar/depremin, donmuş belle-ğin/ve tarihin kalıntısı altından”. Yüreği dağılan şairin dünya-sı acı bir ağittır aslında ülkenin üstünde dolaşıp duran. “Ölüm ve yalnızlık” yan yana, yer yer iç içedir onun şiirlerinde. Yan yana “duruyor öksüzlük ve gurbet” ülkenin boynundaki yafta-da. Sürgün, yani “Daha haritası çizilmemiş, soy kütüğü tutul-mayan Sürgün/toprak adamları ve dülger oğlu ydu ilk ataların,/ bir armağanı mıydı ki bengi gögün/tarih aşılanmıştı alınlara./ sende yazılı bakır çağı çölün/imzan okunuyor uygurlığın pas-lanmaz definesinde.” Öylesine derin bir yaradan su içiyor Sürgün. Sürgün, düşsel değildir Ahmet Oktay’ın şiirinde, o, nere-deyse elle tutulacak denli yakındır bize, ya da bir yakınımızla benzeyen biridir. Türkiye’nin çok acı yaşadığı 12 Mart, 12 Eylül yıkıntılarının unutulmaz bir belgesidir ondaki Sürgün imgesi. Askeri darbeler insanlık onurunu ayaklar altına almıştır, düzene karşı gelişen siyasi mücadeleyi kanlı bir biçimde sindirmiştir, insanımız korkudan kıvrandırılmıştır, böylece edilgen insan tipi yaratılmak istenmiştir bu darbelerden sonra. Ahmet Oktay, söyle iz sürüyor Sürgün’ün iç dünyasında: “gezgin büyülüdür fethedilmemişin gizemiyle/savaşının kargası sonunda uzlaşır

ölümle;/sense bedenin ve ruhun acısına adandın ey Sürgün/anıtın yok ama ülken her yer". Sürgün, "Simyanın yitik bilgisi"dir de; "bedeli ödenmemiş, ödenmeyecek"tir; Sürgün, "Yalnız benzeriyle konuşabilen"dir ve de "Yazıcısı çoğalmayan"dir. Sürgünde Sürgün'ün günleri "siklon günler"dir. Sürgün, "Yurtsuz/ve baharsız"dir. Sürgün, "Şarkıyi bir kılıç gibi sev"endir. Bu büyük Sürgün, elbette Nâzım Hikmet'ten başkası değildir.

Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi'nde de (1981) Sürgün ve sürgünlüğe ilişkin dizelerle siyasal tavrını sergilemeyi sürdürüyor Ahmet Oktay: "Bunca ölümü nasıl biriktirdim içimde", diye kendi kendine soru sorarak çıkışır şıirsel yolculuğuna yürekleri dölleye dölleye. Sürgün'e, sürgünlüğün kıyılara açıldan önce, neler önerilebilir? "Dağıt kitaplarını, yola koyul/unutma borçlarını ödemeyi/geçmişinin gömüsünü savur/bir göktaşı olan sesini bile/denizi afsunlamak için/bağdayı çinlatmak için/dağ köylerinin gecesini diriltmek/ölüler betimlemek için, bile". Sürgün, elbette yitik bir ülkenin en duyarlı, en has evlatlarından biridir. "Bu tuz, katık et/bu gurbetçiliğin, katık et/bu yok-sul ölümün/kabul et". Gurbet ve Sürgün yan yana geldiğinde ortaya dayanılmaz üzünlü bir tablo çıkar elbette. O tablodan neler mi sözülür? "Toprak soğudu ve eskil güneş/güzülsü, yiğit bir alın yontan/yansıyan Sürgün'ün kristalinde/ve gök: Kuşların ölü kütüğü,/biri düşmüştür asfalta göğsünde/kocaman bir Haziran çürügü/ve tohum soğudu. Dağlarda/eskiya sakallarına çarpan su". Bir ülkenin yazgılarıyla, siyasal ve ekonomik bozukluğuya doğru orantılı değil midir Sürgün ve sürgünlük olayı? Ahmet Oktay ise şiirini söyle sürdürüyor: "Kullanmıyorum sürgün sözcüğünü/yenik düşüren korkunç çözülmeyi, terkedilen anıları, silahları anmıyorum, bedeni anmıyorum, o susuz bedeviyi daha/ve sormuyorum çocuğunu boğan kim/haklı bir cinayettir taşra". Sürgün'ün defterinde tek bir adresi bile olmayan bir taşradır ülke çoktandır. Mührün yüreği de aşınırsa, peki "kiminle konuşacak bu mülteci?" Ülkemizin başına 12 Eylül felaketi gelmişse şair şu dizeleri yazmadan durabilir mi? "Galiba Eylül sonları ki/göçüyor kuşlar/anısız, geçmişsiz, herkes gibi/ve kalıyor arkalarında/iyice kışırlaşmış göl dizileri". "Kıyı" şiirinde Ahmet Oktay, "oradan oraya taşıdığımız sürgünlüğün"

bir tablosunu çizer çok boyutlu bir biçimde. "Kıyı"nın hemen ar- dından gelen "Bir Sürgün'ün Tanımı" başlıklı şiirde ise, Sürgün ve sürgünlük apaçık gözler önüne serilir tüm derinliğiyle. Yine Nâzım Hikmet'in sureti gözümüzün önüne gelir bu şiirde de. Burada "karşıtına" dönüßen bir "karbon"dur Sürgün'ün günleri. Sürgün, geçmişini bir bir gözünün önünden geçirir günahıyla sevabıyla: Sorgulanmalar, çekilen sıkıntılar, mücadele günleri, dostluklar, iştakeler... Geçmiş, durmadan Sürgün'ün yüreğindeki yarayı deşer durur. Ülkesi, yitik de olsa, geride bıraktığı kentlerden, kendini durmadan izleyen kentlerden bir türlü kurtaramaz kendini Sürgün: Anılar onu hiç yalnız bırakmaz, hep ona yoldaşlık ederler. Sürgündeki günleri, alkole fazla batmış bir biçimde, çaresizliğine, yankısızlığına arkadaş ararmış gibi onun elinden tutsa da, elbette kolu kanadı kırılmıştır, durmadan bu kahrolası labirentten kurtulmayı düşünür ve battığı bataktan sıyrılmaya yolları arar. "Özdeyişlerini" yazmak için aradığıysa kalemdir aslında.

Ahmet Oktay'ın *Kara Bir Zamana Alınlık* (1983) kitabında- ki XIII. bölümde, "Suskunluktan Doğu Her Veli", sürgünlüğü söyle ele alıyor: "Camı aç: Bülbül/yıllar sonra. Kanlı gece- nin/ucunda. Sığınak değil/kurumuş ırmak yatağı/yüreğe-ah, her sözde güzün/hışırtısı; her kapıda da/yılgısı cüzzamın: Ko- nuşmuyor/kimse, çalmıyor zil, göz göze/bakılmıyor. Anıları dünün/dağıtıldı, flamalar da. Kent/bir sitma nöbetinde. Yitir- di oğul/anasını. Zamandan öğrenilen/bulgulanmadı daha. Si- ren ve palet/sesleri dinlediğin. Bir inilti ay/damların üstünde. Terkedildi sokak/sızıyor EYLÜL/de/bastırın cüzzam!/Aç cam:/ tanın içinde ariyor bülbül/yolunu: acemi daha. Ah sılaya/ka- vuşmak ta üzünlü. Gurbetçi/ve Sürgün, kolay bulmuyor/bu- zulu içinden titreten sesini./Bülbül! Bu türken ilkyazın/etekle- rinde; dilin kitlendiği/günlerde..." Bir Sürgün'ün iç dünyasını ele alan bu dizeleri açıklamaya gerek var mı, bilmiyorum. Ya şu dizelere ne demeli? "Yırtılıyor yüzün, eğildiğinde/çeşmeye öğle sonu: Dikenli bir çit/biten mevsimin sesi. Yurtluğun değil,/bir sürgünsün burda. Çökelen/bir üzünç gölgeliklerine yine de se- nin/tüm sözcükler gibi..." İster kendi ülkesinde, isterse bir baş- ka dilin altında mülteci olsun Sürgün, onun yaşamı hep büyük

bir dramdır. Öyle ki, "Ama dil/bir kez de karşıtından/kurar gerceği. Her suret/hem bakanıdır aynanın/hem göreni. Çinlayan ateş! Çinlayan/ateş! Yurtluğu semenderin..." Sürgün, "Suçsuz bir dil edinmek için/sığın"ır sürgüne. Sürgüne biçilen yalnızca "Öç ve ceza"dır. Sürgün'ü yakıp kavuran bu iki kavramdan kaçan Sürgün, bir başka dili, bir başka göğü, bir başka geleneği, bir başka yargayı... kendine yurt edinmek zorunda kalır. Kendini dinleyerek, kendini tartarak, kendini olabildiğince geliştirecek, yenileyerek atlatacaktır bu geçmez sanılan günleri de, elbette atlatabilirse, dayanabilirse, sabredebilirse... Gurbetten, zaman zaman, "ağır bir gurbet kokusuyla tabutlar" da gelmiştir ülkemize. "Kendini kendine sürgün" edenler de yok değildir küsüp toplumun aymazlıklarına, rahvan gidişine, uçurumlarına, silahlarına. Kapanıp kendi içine, kendi içindeki dünyaya, oradan bir şeyler devşirmeyi deneyenler de yok değildir.

Ahmet Oktay, *Yol Üstündeki Semender*'de (1987) intihar eden 12 şairi, yazarı ele alır, şiirleştirir. Kleist'i "Çağın/tarihe sürgünü" olarak görür. Woolf ise "tez/gâhta sizip kalınca çocukluğun ele veren göçebe"dir. Onun gözünde Zweig çağımızın bir başka önemli Sürgün'üdür. Ahmet Oktay onu şöyle şiirleştirir kendi öznel dünyası içinde: "Yaralının sesiyle kanar/sürgün dil; kovulduğu toprağı/inler, ana toprağı; iz bıraktığı/her sınırla." "Uyumunu yitiren/dil susar" yurt edinse de gurbeti. Sürgün'lük yolunda intiharı seçen Benjamin, "Siyah Avrupa! Mozolem./ Yahudi doğumumda sürüldüm sana/ve Sürgünün oldum: Sınırдан/sınıra ve yazı'dan/yaziya..." diyerek mührünü basar çağımıza.

Gözüm Seğirdi Vakitten'de de (1966) Ahmet Oktay, Sürgün izlegini sürdürür. "Dolaşıyorum ne zamandır/kalbimde bir gül kesiği", derken Yolcu'suz bir yolu imliyor sanki. "O trenden bu trene. Yoksul/Odysseus! Sürgünü banliyölerin,/oturmuş bekliyorsun katilini." Bu haiku'da da Ahmet Oktay Sürgün'ün dünyasına tarihsel süreç içinde kısa bir gönderme yapıyor. Sevilenlerden ayrılma, geride bırakılan yakınlar, dostlar, sararan fotoğraflarda bir bir yitip giden yüzler, ölen anneler, babalar, kardeşler... hepsi Sürgün'ün yüreğine dökülen solgun gül yapraklarıdır çaresiz.

Ahmet Oktay'ın hece vezniyle yazdığı şimdilik son şiir kitabı *Az Kaldı Kışa*'da da (1996) Sürgün "suskun zamanın andacı"dır. Bir Sürgün ise mutlaka şunları düşünür yurdundan çok uzaklarda: "Dün içimizde kımıldar hep, Mağmamsı katman/Bizden önce varmıştır kaçtığımız yerlere./Kendinin hem geçmişi hem geleceği zaman;/Yıkık evi dinleriz taşındığımız evde". Kitabın "Ögle Yemeği" başlıklı şiirinde ise Ahmet Oktay, Sürgün'ün şu duygularını, kendisi de bir sürgün olan Demir Özlü'nün ağzından şirleştirmektedir: "'Kanmaz ki göçebe' dedi Demir de: Durduğun yer, hep başka yerleri imler. Nereye baksa/hayalimde ürettiğim düşlerdir gördüğü;/yaşar muhtemel kıymetlerin korkusuyla."

Ahmet Oktay, kalemini ülkesinin sorunlarına batırarak yazar şirlerini. O, yapıtlarını, ülkesinden, ülkesinin insanlarından ayrı düşmeden üretir. Ekonomik ve siyasal çözümlerinin yaratığı darboğazda bunalan Türkiye, kendi insanına karşı baskıcı, hoşgörüsüz, kiyıcı ender ülkelerden biridir. İnsanını öldüren, öldürten, sürgün eden garip bir ülkedir Türkiye. Ahmet Oktay, siyasi bir tavır olarak Sürgün izlegiyle iktidara karşı diklenişini apaçık sergiler şiirlerinde. Sürgünlüğü yaratan maddi ve manevi koşulların altını çizer, içteki ve dıştaki Sürgün'ün iç dünyasına eğilir, onun yanında yer aldığı göstermekten de geri durmaz bu usta şair. Nâzım Hikmet'i düşünürüz onun şiirindeki Sürgün izlegini izlerken. Büyük şair, büyük Sürgün Nâzım Hikmet, mezarı hâlâ ülkemize getirilememiştir, ülkemizin onuru bu büyük şairin sürgünde çektilerini bir ân gözümüzün önüne getirelim bir kez, tüylerimiz örperir! Yurtdışında sürgün yaşayanlar bilir olayın korkunçluğunu, dayanmanın ne denli zor olduğunu. Bu konuda Feridun Andaç'ın hazırladığı *Sürgün Edebiyatı Edebiyat Sürgünleri* (1966) kitabını ve kitaptaki Demir Özlü'nün "Türk Sürgün Yazını" başlıklı yazısını mutlaka okumak gerekiyor olayın canalıcı yanını yakalamak için.

Ahmet Oktay, yazmanın acılara iyi geldiğini şu dizelerle gözler önüne seriyor: "Ayrılık bilmem ne zaman gelir,/sen bir okul defteri getir bana,/çünkü sadece yazmak teselli dir/çektiğiniz aciya bu dünyada."

Ahmet Oktay, şiirimizin genç çınarı!

(*Her Yönüyle Ahmet Oktay*, 1998)

Gülten Akın Şiiri: Sevdalı Rüzgâr

Gülten Akın'ın şiiri denince, hemen 43 yıllık bir şiir serüveni akla gelir. Yani ilk dönem şiirlerini topladığı *Rüzgâr Saati*'nden (1956) şimdilik son şiirlerini biraraya getirdiği, Altın Portakal Şiir Ödülü'nü aldığı *Sessiz Arka Bahçeler*'e (1998) uzanan uzun bir yolda yürümek, demektir.

O, "Sen bütün canlılardan uzaksın yalnızca" dese de, "dağ çiçekleri uykuya var"sa da, "Kara sokaklar" yolunu kesse de, onun şiiri gibi, "ötesi aydınlık çizginin", bu biline. "Bölüne bölüne çoğala"rak, böylece "Dünya güzelse daha güzel olur". Umutlu ve sevgiyi aynı kozada besleyen onun şirinin özetini şu iki dize gözler önüne sermiyor mu? "Karayı kaldırın mavi koyun umudumu yitirmedim", "karayı kaldırın sevgi koyun umudu mu yitirmeyin". Umum onda gelecektir: "Beni öldürürse bu umut öldürür". Onun şiirinde sevgi, umut kadar ölüm de sıkça geçer rüzgâr gibi, at gibi, yağmur gibi, acı gibi... O, halkın kabusu görmek, sevmek ister, yoksa ölmek daha iyi, diye düşünür: "Beni ya sevmeli ya öldürmeli!"

Gülten Akın'ın şiiri Demokrat Parti döneminde boy verdi, gelişti, serpildi, kabul gördü. Onun için o dönemin sancılarını, sıkıntılarını dizelerinde ağırlamış, gününe ışık düşürmüştür Gülten Akın: "Acı şey çaresiz yaşamak acı şey" (1953) dizesini, "Düşündü enine boyuna hürriyeti/Düşündü olan oldu bir kere" ve "Zaman ikiye bölündü ansızın/yağlı kurşun canevine girdi" (1952) dizeleri izler. Bu kadarla da kalmaz, dizeler birbirini izlemeyi söyle sürdürürler: "Hürriyet canım Hürriyet ver

elini/Kat kat duvarlar arasında/Kendimi bildim bileli bekledim seni" (1952). Demokrat Parti yönetiminin baskısını dizelerinde böyle ele alıyor Gülten Akin. O, ülkesinin sorunlarını, yalnızca 50'li yıllar olarak almaz, 12 Mart, 12 Eylül dönemleri de gözler önüne serilir onun şiirlerinde. Yani, o, sessizce direnen, mücadelesinden hiç yılmayan, bundan ödün vermeyen de bir şairdir.

Onun şiirinin izlerinde, içinde yürümemizi sürdürüyoruz. Daha *Rüzgâr Saati*'ndeyiz. Ona göre, "Sevgiyse büyük şarkıya güzel yaşamaksa" sıkıntıdır, ama dünya yaşamaya değerdir yine de. "Herkesin yaşama türküsü başka" olsa da, "Lakin sevgi bir kardeşlik"tir, ah bir de "Bütün insanlar sevgide" bir birleşmelseler. O, en bunaldığı anlarda bile sevgiye, aydınlığa siğınır: "Yer gök arasında çaresiz kalmışız/Gemiler gelsin eski çağlardan/Gemiler dolusu aydınlık gelsin." Onun kendisi ve hepimiz için istediği "Hava ve deniz arasında/Ekmekle barış arasında" yaşamaktır. Onun için yüreği hep avucundadır "sonuna dek".

Gülten Akin, ilk şiir kitabı *Rüzgâr Saati*'yle önemli bir çıkış yapar ve hemen şiirimizde kendine kalıcı bir yer edinir. Yalnızlık, umutsuzluk, huzursuzluk, yaşadığı dönemin baskalarına göndermeler içeren şiirleri ilgiyle karşılanır.

Gülten Akin, 2. şiir kitabı *Kestim Kara Saçlarımı*'yla (1960) şiir dünyamızdaki yerini iyice pekiştirir: Aşk, ayrılık, özlem, yalnızlık, sevgi temaları şiirinin omuriliğini oluşturur. Ayrıca kadınların sorunlarını, onların ezilmelerini, horlanmalarını, cinsel bir obje olarak görülmelerini de şiirlerinde ele alır.

Kestim Kara Saçlarımı'nın besmele şiiri söyle: "Kaçıp sevgilerin korkunç tuzaklarından/Kaçıp ana olmaklardan eş olmaklardan/Kentlerdeki yadırğı pabuçlu yanlızlığa/Dağlardaki kırmızı ışığa varıldı". Bu dizelerde sıkıntı, bu sıkıntıdan kaçip kurtulma isteği çok belirgin; yani "kırmızı ışığa", umuda varma istemi de elle tutulacak denli öne çıkıyor. Bir kadın olmanın toplumda-ki sıkıntısını söyle imliyor Gülten Akin: "İçim ayıp dışım geçim sol yanım sevgi", derken bir bütünlüğe de dikkat çekiyor sanki. O, yaşadığı dönemin siyasal ortamını da şu iki dizeye siğdırır: "Bir çağ ki öyle en olmayacağı/Kuşatır yasaklar üstünü örter." Şair, "TÜRKÜSÜZ ÖLÜRÜM" diyecek denli halkın değerlerine de bağlı bir şairdir. Onun için şiirlerinin başlıklarında 'TÜRKÜ' söz-

cüğü sıkça geçer. Yani, o, "Bir uzun hava içinde kendimiz'i bulmamızı imliyor. Toplumdaki bireysel yalnızlık, ne yazık ki "bağlı otlar arasında"dır. Yaşamsa "daha ılımlı çalımlı"dır ama, "İçimiz gün günden kara ezik"tir. "Oyun" başlıklı şiirinde kadınla erkek arasındaki cinsellik, sevgi, aşk bağlamındaki ilişkiye irdeliyor Gülten Akın. Acılar içindeki insanın daha mutlu olduğunu da yazdıktan sonra kadınlar için "Tüm kadın tüm utanç tüm korku"yu da yazmadan edemez, şu saptamayı da ekler hemen: "kızgın karanfil parmaklarıyla." Yani kadın şu mu demek? "Geçim evli buz evli kor evli". Sıkıntılı kadın elbette şöyle düşüner: "Gün doğar gün batar bize ne/Güzelmiş, havadan bize ne."

Gülten Akın, kara saçlarını kesmiş bir kadın olarak toplumdaki kadın kimliğini de sorguluyor şiirleriyle. Kimi olumsuzluklara başkaldırısı da iyice belirginleşiyor dünyayı daha yaşansızı, daha güzel kılmak için; umudu hiç elden bırakmadan da-iyor toplumun içine şiirleriyle.

Kestim Kara Saçlarımı'ndan dört yıl sonra yayımlanır 1964 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü alan *Şığda*. Yer yer İkinci Yeni duyarlığının, yapısının da kendini sezdirdiği *Şığda*'daki şiirlerde de bireyin yalnızlığını, yaşadığı dönemden duyduğu tedirginliği ele alır Gülten Akın. "Ey ses, ey yakın geçmiş'e ağızımla verdiğim", derken o, "Yorgun savaşçılar, yenilgiler eskitti bizi"yi de gündeme getiriyordur aslında. Sevgilerden ürken bir "Yılgin" savaşçılık da söz konusudur elbette. Yalnızlığına yenilen yalnızca o mudur, bizler de yenilmedik mi, yenilmiyor muyuz? Onun için yaşama saldırın saldırana tutunmak, ayakta kalabilmek için. Kitabın en güzel şiirlerinden biri "Yağmur Yağmur" sözlerime tanıklık ediyor sanki. Okur, bu şiirdeki hüznü sağar adeta. Burada Gülten Akın, bir umutsuzluk halini, ortamını irdeler gibidir. Onun işi karanlıklarla değildir ama, her yer karanlıksa, hüzün doluyaşsa şair ne yapsın? Onun derdi aydınlıklarla ulaşmadır, tüm çabası bunun içindir: "Niye bu korku bu aydınlıkta", diye sormadan da yapamaz ortamın içyüzünü göstermek için. Sonra da çok uzun süren yangından, yanmalardan söz eder. Bütün kapıları tutar yukardakiler, ya da birileri, sıkışır kalar insanlar duvarlar arasında, odalarda, sokaklarda... Avcıdan, avlanmalardan kaça kaça şaire sığınır Gülten Akın, bizi de

çeker bulunduğu yere. Okurunu da şiirinde ağırlar, onlarla dertlese dertleş birlikte yol alırlar. Umuda, geleceğe çıkan yolda onun şiirlerinde "Kırmızı bir deniz"e de, "Kırmızı gürültüsüyle bir kelebek"e de rastlarız. Kırmızı bir sonraki kitabına başlık da olacaktır üstelik ülkemiz kan gölüne dönmüşken.

Gülten Akın'ın 4. şiir kitabı *Kırmızı Karanfil* (1971) *Sığda*'dan 7 yıl sonra şiirseverlerle buluşur. Bu kitaptaki unutulmaz "İlk-yaz" şiirinin ilk iki dizesi artık ölümsüzdür: "Ah, kimselerin vakti yok/Durup ince şeyleri anlamaya." Bu iki dize insanlığın geldiği yeri saptamıyor mu? Haydar Ergülen, "...evet, bu iki dizinin kitaplarda kalmayıp başka yerlerde de okunması, okutulması, gözönünde bulundurulması" gerektiğini düşünüyor ve sözünü şöyle sürdürüyor: "otobüs duraklarına mutlaka, parkların girişlerine elbette, vapur iskelelerine, tren garları, şehirlerarası otobüs terminalleri, havaalanlarına kesinlikle. Sonra üniversite kapıları, stadyumlar (bilmem ki bir düş müdür, bir gün iki futbol takımı maça başlarken bu dizelerin yer aldığı bez afişlerle çıksa sahaya!), sinema, tiyatro perdelerinin üstü, caddelerin üstüne asılan pankartlar, Boğaz Köprüleri, şehir girişleri, çıkışları, büyük meydanlar, üstgeçitler, dev marketler, gazete manşetleri, televizyon altyazıları, duvarlar, balkonlar, kütüphaneler, devlet dairelerinin kapıları, resmi bayramların birinde öğrenciler, gençler taşısa bu dizeleri, sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin açık hava toplantılarında, kartonların üzerinde bu dizeler yazsa, bilmem hangi kasaba irisinin şehir olma zorundan önce..." (*Şiir-lik*, Haziran 1998). Evet, böylesine önemli bu iki dize.

Kırmızı Karanfil'in ilk şiiri "Güz"deki şu iki dize de ne kadar çarpıcı değil mi? "Sor bakalım, adam diye kaydımız var mı? ben körüm, biz eski, Çocukları yazdır". Gülten Akın şiirinde bir halk ağzı, bir söyleyiş havası egemenliğini iyice duyumsatmaya başlamıştır. Yerel motiflerden, geleneklerden, halk şiirinden, türkülerden izler devşirir şiirseverler onun şiirlerini okurken. "Ağlama kız, deme incinirim, göğnüğüm, hastayım./sebebolanları nerde bulayım/adamdan içeri kuşlar ağlasın". Evet, halkla daha sıkı kucaklaşma kendini iyice belli eder bu şiirlerde. İnsanlığın hiç bitmeyen para ve kavga sorunlarına da değinir şiirlerinde Gülten Akın: "Kulaklarımıza tıkıyoruz: Para para para/Kulakla-

rımızı açıyoruz: Kavga kavga kavga/Sorar belki biri: Kavga ama neden kavga.” Şair neler görmüş, ne kavgalara tanık olmuştur bu iki dizeyi yazana dek: Yaşadıklarının, acılarının bir dökümü söyle: “Altımış sekizdeyiz. Kırkı ve Elliyi gördük/Altmışın içinde yaşadık, suç işledik/Bildiriler, beş Mayıs'ta saat beşte Kızılay'da/Ve hepimiz bir yererde işi olan/Ankara devrime üs kimliğinde (Yaz).” Türkiye'nin yaşadığı sancılı dönemleri ne güzel şiirleştiriyor Gültén Akın! Şu dizeleri de okuyalım hele bir: “kirarı görmüşleriyle, açık göz pazarcılarıyla/Yanıla yanılımaz olan devrimcileriyle/Mayıslar güzeldir” (Yaz). Onun şair olarak işi biraz da şöyle değil mi? “İşim biraz da tanrıyla iplik bükmek gibi bir şey.” Gültén Akın, “Can nerde? Can nerde? Can nerde?” diye bağırmadan duramaz; tutsak olanlara, baskıcı, işkence görenlere, halkına kol kanat gererken “Can nerde?” diye sorar. Şu iki dizedeki halk deyiş tadına ne demeli peki? “Açı acıyla, su sancıyla/Ki yok ola, bir daha tadılmaya.” Onun şairi “Yoğrula yoğrula halkla, dağlara...” uzanır. O bir halk şairi olduğunu, halk şiri geleneğini kullanarak yazdığı şiirlerde sunar okuruna. “Pas”, şiirini söyle bitirir: “Gültén'i Yozgatlı demesinler bundan böyle/Nerde ölürem oralı olayım/Doğularda/yolsuz dağların/Soğuk suların başında öleyim”. Böylece halkın başına gömülmek istedığını vasiyet ediyor Gültén Akın. Onun şiri “...acının mutsuzluğun, korkunun kuşkunun” da şiiridir. Aydın olarak kendi konumunu da söyle sapıyor, sonra da halkın gurbete düşüşünü ele alıyor: “Biz nereye düşeriz, halk fakir fukara/Her bahar, her yaz gurbette/Silaya dönmesi olur velakin/Ne Sinop'ta/Van'da koparmışsak sarı gülü/Portakal kokusu Kumluca'dan gelir/Karıştırdık sila nere, gurbet hangisi” (“Kadın Olanın Türküsü”). Bu şiirde de halk söyleyişi edası vardır: “Yel vura ırgalanma, gün vura duldalana büyüyecek”. Onun şiri ustaca kırsal kesim insanından büyük kente de uzanır. “İstanbul'da Bir Pazar dan Bir Pazartesiye” şiirinde kentin bir gününün fotoğrafını çeker Gültén Akın. Grevi, grevcileri, polisi de geçirir şiirine: “Bitmeli grev ve grev sebepleri” derken, yine halkın yanındadır. Polisi söyle ele alıyor düzenle, yönetimle hesaplaşırken: “Polis, savaş görmüş bir general şapkasıyla/Dürülmuş noktalar hürüyet alanları”. Böyle anlarda halkına arka çıkararak söyle sesleniyor

şair: "Birleş, kendine yeni bir baş edin/Sensin en çok ve en güçlü/Birleş, bir baş edin, dene gücünü/Sensin, çoğal ve yenilen/Durmadan yenilen, dünya genişliğinde."

Gülten Akın şiirinde kadınlara nasıl yer veriyorsa, erkeğe de aynı ağırlıkta, hatta yücelterek yer verir: Örneğin, "Öğlanın Türküsü" şiirinin girişinde olduğu gibi: "Bizim erkeklerimiz/Dört mevsim bahar gibidir/sevişirken, yeniden doğar gibidir/Al atla savaşa girer gibidir/Güzel olur çocuklarınımız." Erkeğinden güzel çocuklar doğuran halkımızın kadınları, erkekleri: "Haksızlık nerde olursa olsun/Zulüm nerden gelirse gelsin/Barışla, sevgiyle olmayacaksa" çözüm, dağdan dağa yankılanan o büyük kavganın içinde yer alacaktır elbette. Sonra mı? "Atın Türküsü" şiirinin sonundaki olur olmasına ya, olmadı şimdije dek: "Nurtopu bir devrim", doğmadı henüz ülkemizde. Onun şiirinde çok sık geçen 'at' imgesi ise 'sabrı' 'yigitliği' imliyor.

Bir sonraki kitap TRT 1972 Şiir Ödülü'nü alan *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı*'dır (1972). Adından da anlaşılacağı gibi, bu uzun bir destandır ve Maraş'ın ve Maraşlıların Kurtuluş Savaşı'ndaki kahramanlığını, kurtuluşunu konu edinir ve halk kahramanı Ökkeş'in öyküsünü ele alır. 22 Şubat 1919 ile 12 Şubat 1920 arasıını şiirleştiriyor Gülten Akın. Emperyalizme karşı kurtuluş mücadelesi veren halkımızın kahramanlığını şiirseverlerle buluşturuyor bu usta şair.

Dört yıl sonra da *Ağıtlar ve Türküler* (1976) doğar şiirseverlerin eline ve 1976 Yeditepe Şiir Armağanı'nu alır. Bu yapıtında da dönemin acılarını, sancılarını, sesini giderek yükselterek şiirleştirir Gülten Akın. 12 Mart döneminin yıkıntıları, yaraları, baskıları, acıları üzerine kurar kitabının çatısını: Hapislikler, işkenceden geçenler, siyasi baskılar, ölümler, öldürülmeler onun şiirinin ana konusunu oluşturur. Şiirlerinde yine halk söyleşi, halk şiri tadı vardır. O, "Mapus gibi ince belaya düşen"lere, "Ağır yokuşları düzden geçirenler"e, "Yoku yoksulluğu özden geçirenler"e ağıtlar yakmayı sürdürüyor bu yeni yapıtında da.

Ünlü "Sis Türküsü" şiirinde de, üstü kapalı da olsa, yaşadığı günlerin Türkiye'sini ele alıyor Gülten Akın halkımıza sitem ederek: "Hey zalim yar zalim/Uyan dedim uyanmadın/Uyanmadın, baht uyanmaz, oğul gider gelmez/Düser al kanlar içinde

oğul gider gelmez". Gidip de gelmeyen oğullara, al kanlar içindeki oğullara yakılan acı bir ağıttır bu şiir de. "Geceyi dolduran çakal"ların işlediği cinayetler Türkiye'yi büyük bir çıkmaza, bunalıma, kargaşağa götürmedi mi? "Kırmızı fistanlarımız karar"madı mı? Ülkeyi kan gölüne çevirenlere göndermede bulunmuyor mu şu dize? "Sol elinde çlgın bir köpeğin dış izleri." Bu durum karşısında ancak bir öneri yapılabilir: "Ayrılık getirir ayrılıklar/Birleş demedim mi/Ben demedim mi"? Onun kaleminin nasıl "Yiğit bir kalem" olduğunu bilen biliyor.

Ülkemizde yaşananlar bir masal sanki: Sonu kanlı, çok kötü biten bir masal! Gültén Akın, büyük yiğinlar, yani halkı için "Türkü" söylemeyi hiç aksatmayan ender şairlerden biridir. Örnek mi? İşte "Dev İçin Türkü" şiri: "Savaşlardan geçtin ise/ Doğdu ise Kurtuluştan/Halk közünde piştin ise/Kan çiçekli dar yolları yolsama/.../Duldasında seldığım sen/Gözesinde dolduğum sen/Benim ulu bildiğim sen/Gülten der ki/Yoksullukla eğittiğin kulsama". Onun şiri halkıyla kol kola, iç içe "kente yalinayak" giren bir şiirdir. Kente girince de yazarlara, aydınlarla söyle seslenmeden de geri kalmıyor Gültén Akın: "Buralarda/Sus sus sus sus/Dan başka bir ses duyulmuyor/Yazanlar ozanlar kardaşlar/Niye, biz ölmüş müyük".

Seyran Destanı (1979) Abidin Dino'nun desenleriyle yayılmıştır. "Seyran", Arapça 'gezinme, gezme' demektir. Yani bu destan Anadolu'daki büyük göçün şİiri. 1972-75 arasında yazılan destan "Büyük Halk Destanı"na bir giriş denemesidir. Kırsal kesimin insanların çözülüşünü, ekmek peşinde büyük kentlere akışını, gecekonuların bir bir ortaya çıkışını, kentlerin giderek taşralaşısının ayrıntılı fotoğrafını çekiyor *Seyran Destanı*. "Ayakta bir halk"ın yazgısıdır söz konusu olan, yani "En gergin tel"in gerili olduğu hal! Kentlerin boğazını sıkın, kentlerin yapısını bozan gecekondulaşma *Destan*'da şöyle beliriyor: "Birbirimizi vuruyoruz/Damlara düşüyor, damlardan çıkıyor/Askere gitiyor, dönüyoruz/Gurbete gitiyor dönüyoruz/Gurbete gitiyor dönüyoruz/Sonra dönmüyoruz bir gün/Kondularımızı koruyoruz". Bu gecekonduarda Çorum'dan, Yozgat'tan, Kars'tan, Kırşehir'den, Sivas'tan, Hakkari'den, Van'dan yani tüm Anadolu'dan gelenler yaşı İstanbul'un, Ankara'nın İzmir'in varoşlarında. Gültén

Akın, *Seyran Destani*'ndaki şiirlerle göçün topografyasını seriyor önumüze. O, bu gecekonduvara dadanan faşistlere de dikkat çekiyor: "Kapılara faşist gelmiş/Var mı demiş, sor mu demiş/Ankara'nın kanlıları/Ertuğrul'u vur mu demiş" ("Ertuğrul Ağıdı"). Bu gecekondularının duvarlarında Yılmaz Güney'in afişleri asılıdır.

1983'te yayımlanan *İlahiler*'deki şiirler 12 Eylül darbesinin izini sürer. *İlahiler*'de Tanrı'ya yakarmıyor Gülten Akın, yalnızca olanlara sitem ediyor ve başkaldırıyor uygulamalara ve askeri yönetime şiirleriyle. Kitabın ilk şiiri "Bunalan Ozanlar İlahisi", gerçekten bunalmış bir şairin duygularını ele alıyor: "Darıdan ufak" olsa da dünya sığdırır içine, ama, o, sızmaz dünyaya evladı hapiste bir anne olarak. Savaşımını sürdürmeye kararlı olduğunu şu dizeler ne güzel ortaya koyuyor: "Ozanım düşे geldim/Dönüp uğraşa geldim." 12 Eylül nice canlar almış bir türlü doymamıştır, doymamıştır İlhan Erdost'u da almıştır, yine doymamıştır; aileleri, sevgilileri, kardeşleri acılarla boğmuştur, nice onulmaz yaralar açmıştır halkımızın bağırdı. Gülten Akın, binlerce 12 Eylül zededen biri olan İlhan Erdost'un çocuklarını, karısı Gül'ü de yalnız bırakmaz şiriyle: "Alaz Toruna Ninni, Gül İçin İlahi", söyler: "... hep koca dünya/Dönüyor bir ölüler ülkesinde." Korkanlar, sinenler, kavgadan çekilenler, yapılanları görmeyenler de vardır elbette bu dönemde. Şiirin devamı da onlar içindir: "Susanlar şimdilik/Oyunun dışına düşenler/Yalnız onlar doğrulup kalkacak/Gün kıyamete erdiğinde."

Gülten Akın, ilahi söylememi südürdüğü "Eflatun Ninni" şiirinde de kendini odak alır: O da tam ülkesi gibidir acılar batmış, şaşkınlıktır, acılı ve üzünlü: "Gülten Akın acep gidişlerdesin/Açın dinlencede değil/Ozlemin kaniyor/Mülküñ örselenmiş/Ürünün dağılmış/Hangi yaz seni nennileyebilir?" O, yiğitlerin başına gelenlere üzülen, acı çeken, ülkesinin durumunu şiirle-riyle dünyaya duyuran da yürekli bir şairdir hüznünü de yazsa. Şairliğini söyle dizeleştiriyor: "Ozanım, ömrün özü benim elimde/Diriyim ben senden". Onun yüreği de acılıdır, yanıklıdır, "Çünkü yandı halkımız/Boğulduk halkın boğulduğu sularda/Ve Çocuklarımız/Onlar birer birer vurulduğunda". 12 Eylül'ün vahşeti daha nasıl anlatılabilir?

İlahiler, Gülten Akın şiirinin önemini iyice öne çikaran bir kitaptır. Bu büyük şair, yine halklığı kaynaklarından beslene-rek, kendine özgü usta bir söylem yakaları bu kitabında da. Gülten Akın, toplumsal temaları, sorunları şiirine ustaca yedirmiş, İkinci Yeni Şiiri'nin özüyle, kurgusuyla birleştirmiştir. Böylece kendi şiir sentezini buluşsunun, hayatı geçirisinin bir örneğidir *İlahiler*'deki şiirler.

Gülten Akın, 42. *Gün*'de (1986) bir adım daha atar, siyasal ağırlıklı düzyazı şiirlerle çıkar okurun karşısına. Evladı içeri alınan, yüreği yanık, acılı bir annenin dünyasını kucaklıyor kitaptaki şiirler. Bir de o ünlü hapishanedeki açlık grevine hem dışardan, hem de içерden bakıyor Gülten Akın. Yer yer Türkiye'den, yer yer de Latin Amerika ülkelerinden, örneğin Şili'den, -aske-ri yönetim ve uygulamaları ortak ülkelerden- veriyor haberi; o, şiirini her yerde gezdiriyor, yüreğini de. Hapishane kapılarında evlatlarından haber alabilmek için gece gündüz bekleyen annelerin içler acısı konumları düzyazı şiirlerin içeriğini oluşturu-yor. Görüş günlerindeki uygulamaları, işkenceleri, aşığılan-maları, horlanmaları da işliyor şiirlerinde. Kitabin giriş şiirindeki şu üç dize nasıl da yürek yakıyor! "Zalimin gecesi mazlumun gecesiyle birdir/Ve daha uzundur zulme karar verenin ge-cesi/Cünkü acıların, çığlıkların, kargasıların sesi". Hapishane avlusundan duyulan, işkencedeki birinin çığlığını şöyle betimliyor Gülten Akın: "...çığlık uzadı uzadı. Mapusane avlusunu dolan-di. Damları ve bacaları sardı. Taş ve demir yüzeylerden içerde-sizmayı başardı. Göge ağdı. Turnaları ürküttü. Maviyi soldur-du. Zorla büyütülmüş cılız ağaçları, albenisiz çiçekleri yokladı, uzaktaki havuza inip çıktı. Nöbetçi kulübelerine vurdur. Çatılı-mış tüfekleri salladı, Çavuş, iplerinden çekilmiş gibi sıçrayıp, er-le-rine komutunu çekti. Tüfeğini kapan yürüdü. İç avludaydı ka-dın. Çığlık sürüyordu." Oğlu işkencedeki bir annenin çığlığını bize de duyuruyor Gülten Akın. Evlatları hapiste olan ailelerin sofrasına her gece "ölüm" oturur, hâlâ öyle değil mi? "Görül-müştür" damgali mektuplar, mahkeme salonları, anneler ara-sı dayanışmalar bir ülkenin bir başka yüzünü ortaya koyuyor. Ne diyor Gülten Akın bu ülkedeki dil için? "Aynı dille konuş-u-yor/Aynı dille konuşmuyoruz". Ne acı değil mi ortak bir dil bu-

lamamamız? Kitabın en güzel şirlerinden biri de “Büyü” şiri-
dir: “Büyü de baban sana/Büyü de/Acılar alacak/Büyü de ba-
ban sana/Büyü de/Yokluklar alacak/Büyü de baban sana büyü
de/Bitmez işsizlikler alacak/Büyü de/Büyü de baban sana/Bas-
kilar işkenceler alacak/Kelepçeler gözaltılar zindanlar alacak/
Büyü de/Büyüüp onyedine geldiğinde/Büyü de baban sana/
İdamlar alacak”. Halkının yanında mücadele etmeye, halkın
mutluluğu ve özgürlüğü için inançla, bilinçle çalışmaya karar
veren bir genci nelerin beklediğini Gülten Akın ne güzel ortaya
koyuyor! Kitabın son düzyazı şiri “Büyümeye Hayır”, ülkesin-
deki yaşananları ailesinden, çevresinden öğrenen ve ülkesinin
durumunu çok iyi bilen bir çocuğun büyümek istemeyişinin fer-
yatlarını içeriyor şiir: “Ben büyümek istemiyorum, tamam mı?
Abi olmak istemiyorum, tamam mı? Baba olmak istemiyorum,
tamam mı? Tutuklu olmak istemiyorum, tamam mı?”

1991 Halil Kocagöz Şiir Ödülü’nü alan *Sevda Kalıcıdır*’da (1991) Gülten Akın, dizelerinde sevdayı dokuyor yine ince ince,
yne üzünlü, yine içi rahat değil, yine kaygılı. “Günlerce aylar-
ca şirinden kaçtım” dese de o, “Ama sevda nerde sevda nerde”,
diye diye kaleme sarılır; şiir gelir onu bulur. Geri çekilmelerle
onarır kendini umudunu hiç yitirmeden. Şu iki dize onun içi-
nde bulunduğu ruhsal durumu ne güzel betimliyor! “Gün bu ye-
diveren umuda karşılık gelmiyor/Bir yerlerde bir ağustos kal-
mış olmalı”. O, bir başka dil gizliyor dilinin içinde, dilinin altını-
da, şiirlerinde. Halkından kopamayacağını da şöyle dile getiri-
yor Gülten Akın: “Seni sevdim. Artık tek mümkünüm sensin.”
O neler görmüş, neler yaşamış, nelere tanık olmuş da bir şairdir:
“Sor bana sor bana sor/geceyi bilene sor.” Buyurun cesaretiniz
varsı sorun bu ülkede yaşamanın kolay olup olmadığını.

Sonra mı? *Sonra İşte Yaşlandım* (1995), gelir oturur şíirimizin
gündemine. Kitabın ilk şíri: “Kısa Şiir.” “Bir roman kadar uzun
bir tümce,/-Sonra işte yaşlandım” Neler neler anlatıyor bu iki
dize! Bir ömür akıp gidiyor gözümüzün önünden. Neler çekmiş,
ne acılara katlanmış bir ömür! “Gültene” kanan Gülten Akın,
geçmek, acıyı getirir daima”, diyor. Bilge, mesel yanı ağır basan
şíirler yer alıyor bu yeni kitabında, bu kısa şíirlerde: “Gurbete
eğimli çocuğun/özleme eğimli olur annesi”. Bükülmüş, ama kı-

rilmamış, dolu, yalın sözcüklerle yazıyor Gülten Akın; şiirin ve dilin tüm olanaklarını kullanıyor, öyle ki, "geçerken karışmış gibiydi/birisinin çektiği fotoğrafa." O, tüm yaşamıyla "Ağrıya ağrıya nara dönüş"en, açılıncı "içinden sözler çıktı"an şiirimizin, günümüzün önemli şairlerinden biridir.

Şimdilik son şiirlerini topladığı *Sessiz Arka Bahçeler*'de (1998) Gülten Akın, bilge söylemini bu kitabında da sürdürüyor yaşamdaki, yaşamındaki acıları söyle söyle. Ne varsa evlerin arka bahçelerinde vardır, hayat biraz da oradadır; gösterişten uzak, kendi içine kapalı, yaşama ve dünyaya hiç de uzak olmayan bir dünyadan söz ediyor Gülten Akın. "Göğu gördüm imkâna tutuldum düşü sevdim", deriz arka bahçelerde. Gülten Akın, "suçlu gibi" yaşamaya alışık olma halinin fotoğrafını çekiyor bu yeni kitabındaki şiirlerle de. Yaşamdan çok alacağı olanların elinden tutan da bir şairdir o. Gurbet olgusu, onun şiirinde ölüm, siyaset sıkıntıları, baskılar kadar önemlidir. "Ölüm ve göçün dokunmadığı tek nesne/var mıdır/ölüm yok eder göç değiştirir/kendisi Kalamaz kimse". Bu uzun yürüyüse dayanamayanlar da oldu elbette ve o, onları da unutmadı şiirlerinde. Böylece o, "yaşıyor acıyla bölündüğünü". Kendisi de bir anne olan Gülten Akın, bakanın anneleri nasıl betimliyor: "çorbasını büyüleyen biridir anneler/hasta yatağımızda/elleri yüzleri hoş kokar". Bu çağdan duyduğu rahatsızlığı da şu iki dizeyle dile getiriyor o: "itip beni/balıma dadanan bu çığı sevmedim". Savaşlarla, kıymıllarla, sömürüğe, insan onurunu çiğneyerek süren bu çığı sevmemekte ne kadar haklı değil mi Gülten Akın?

Gülten Akın şiirinin peşindeki yolculuğum buraya kadar. Onun dizeleriyle, imgeleriyle, dünyasıyla birlikte olmayı denedim. Onun dünyasına yalnızca kadın olarak bakılamayacağını düşünüyorum, o, kadınla erkeğe aynı uzaklıktan bakarken, toplumun, ne yazık ki, kadına daha farklı davranışının altını kalanca çizmeye çalışıyor, bu apaçık görülmüyor şiirlerinde. Bunun bir kayırma olmadığını, tersine bir saptama olduğunu düşünüyorum. Sonra toplumdaki acılar, sıkıntılar, ülkemizin hep içinden geçtiği sancılı dönemlerin onun yüreğinde bıraktığı izleri, yaraları da bizlerle paylaşıyor, adeta bizlerle dertleşiyor bu büyük şair. O, bizi de dayanışmaya, acılara ortak olmaya çağırıyor

şıirleriyle. O, halkın acılarını ve duyarlığını, söylemini, geleceğini hiç gözardı etmiyor şiirlerinde, onlara hep öncelik tanıyor. Onun, tüm şiirlerinde *İlahiler*'le başkaldırışına *Ağitlar*'la acıya ve ölenlere sahip çıkışına tanık oluyoruz.

Gülten Akın, şairimizin sevdalı rüzgârı!

(*Cumhuriyet Kitap*, 20 Nisan 2000)

Kuşların Doğum Gününde Olacağım

Bir şiir kitabı kaç yönden okunur acaba? Bir kitap, hem tek bir kitap gibi, "hem de ayrı ayrı dört kitap" gibi okunamaz mı? İşte öneriler, ya da yönlendirmeler:

- "I. Kuşlar Altın Arabalar Elmas Gölgeler
- II. Bir Yapraktı Adın
- III. Madrigaller.
- IV. Eski Bir Araba Gibi Yürüdüm Geceyi
- V. Ya da benim yaptığım gibi (asıl da): Herhangi bir yerinden açıp okumak."

Böylece İlhan Berk'in yeni şiir kitabı *Kuşların Doğum Gününde Olacağım'a* adım atmış oluyoruz elimizde tuttuğumuz şiir toplamıyla: Çok yönlü, çok okumalı, çok anlamlı bir şiir dünyasında bize de yer var elbette şiirseverler olarak:

İhan Berk'ten, bu yepyeni kitaptaki şiirler de, yeni deneyler, yeni söylemler, yeni biçim ve olanaklar içeriyor. Şiirlerin sözcük sayısı öyle aza indirilmiş ki, bu kadar az sözcükle böylesi çarpıcı, etkileyici şiirin nasıl yazılabildiğine de güzel örnekler okuduklarıız. İlhan Berk'in bir şiir cambazı, yenilikler avcısı olduğunu bir kez daha söylememe gerek yok. O kadar az sözcükle yazdığı şiirleri bomboş sayfada öyle dolu dolu duruyor ki, insan şaşırıp kalıyor. Sayfanın her yanı, hiçbir boşluk bırakmadan doldurulmuş duygusuna kapılıyorsunuz birden, sonra coşkunun suları duruluyor ve az sözcüğün ne kadar da çoğul anlamalarla yüklü olduğunu fark ediyorsunuz, bu da şiirseverleri baş-

ka türlü mutlu ediyor. Şirillerin yapayalın olması aslında dünyaya bakışı ve hayatı çok derinden kavramayı da gözer önüne seriyor. Yağmurdan kaçarken doluya tutulma gibi bir şey; felsefi anlamda. Dolu rahatlatıyor ve şiirin, nesnelerin, gözlemlerin gücünün farkına variyorsunuz.

Küt, diye "Kün" sözcüğüyle çıkıyor yola bu yeni kitabında İlhan Berk. Yani, Tanrısal bir emir kipiyle: "Ol". Ve Tanrı "Ol" dedi ve varlıklar, nesneler oldu. Sonra zaman giriyor işin içine: "ne yazsağ zamanı yazarız". Öyle ya "(ordan bakıyoruz)". Bir doğum, çoğalma ve varlığın oluşumuyla başlayan törenin sevin-ci vuruyor sözcüklerin yüzüne. Yalnızca canlı varlıkların değil, cansız ne varsa nesne olarak onların da bir "tini vardır" kendile-rine hiç çıkmayacak kendi mühürlerini bastıkları. Bu yolculuk-ta, yol da yoktur ya aslında, su tekil değildir ve gideceği yeri bi-lir ve de umudu bağırında taşır bir bayrak gibi. Öyle olunca harf-ler "sesin/ve/sözün" de kendisidir ta en baştan beri. Nehirlerin aktığı yer zamanın yüreğidir, onun için nehirle zaman arasında duran ve devinen kopmaz bir ilişki vardır. Dünyada olur olma-dık ne kadar nesne varsa İlhan Berk onların dostudur ve dizele-rinde onlara en onurlu yeri verir hep: "Ey kapı paspasları" siz de buyurun şöyle, "oyuncak silahlar" size de yer var bu kitabıń 19. sayfasında, "filler ve su tabancaları!" haydi toplayın tasınızı ta-rağınızı şiirin kapısı sonuna kadar açık size de; "ve kırk bin ipek baskı" siz de unutulmadınız, "ve halatlar, paralı geçişler, asma-köprüler" geçen sıraya; "ve siz yayalar" "inin" İlhan Berk'le şir-lerin yüregine. Hepiniz bir sessiniz aynı zamanda görüntünüz kadar. "Rüzgâr" okursunuz hiçbir şey bulamazsanız, "suların" gülüşüdür "Gülüşünüz" aynalara yansımadan hayata geçen. Bir şeye "Yeniden başlamak yok" artık, zaman yok, bunu bilsin uçan kuşlar da, kabına siğamayan kayalar da. Bir ot da konuşur küçümsemediyseniz onu: Bir otun konuştuğunu İlhan Berk'ten başka duyan var mıdır acaba şu dünyada? Otların da kendi sesi vardır, birbirlerine dertlerini nasıl anlatabaklardı yoksa? Önümüzde, otların arasında, durup duran "...dilin eski evi..." hep yeni şeyler üretenler için açar kapısını. Kadınlar dikilir damla-ra "ikindiyin" iyi bir şiir gibi iyi resim verirler. Yokuş yukarı bir-kaç anlamda düşünmeli "gül"ü, rüzgârda uçuşan eteklerin ver-

diği coşkuyu ve sarılmayı da hayatı inerken yokuşu. Adı silinse de ad kalır şiir gibi, çünkü "Ad/herseydir" kimi kimsesi olmasa da. Öyle ya "Dünyanın tarihinden" geçen gölge bir kitaptan başka nereye gidebilir ki unutulan adına karşın? İşte böyle, neyi görmüşse toplayarak, neye elini dokundurmuşsa, ne duymuşsa alıp yanına kuşların doğum gününe giden bir şairdir İlhan Berk.

Dokunulmaz erken zamana, tortu yok ortada çünkü, dağılıp kuma dönüşebilir zaman ve bellek ve bir sevinci, bir acayı, bir ölümü bin parçağa bölebilir taşınsın diye öte zamanlara, coğrafyalara ve dillere. "Akşamin adını anmak için" yürüyen bir kalabalık, ancak "(ağaçlar içinde/bir ağaçtık.)"tan başka nedir ki? Kendine kalmış ve oturduğu yeri iyice belirlemiş "tine" de dönüp dolaşıp söz gelir. Güneş ise "ovayı" tarar durmadan, irmağı yerinde bulamazsa üzülür. Onun derdi o değildir aslında, güneşir, "Bir ardiç gölgesi" gurbete düşer gibi düşer şiirine "yaralı/bir kuşla" buluşarak sılada. Yol, yoktur da, varsa bile bir menzil değildir ipi göğüsleyecek. Ama yine de gitdiliyor işte yönlü, yönüz. Sonra "Geceye" "biraz su" bırakılıyor bir yerlerden getirip, ne adına olduğunu sormayın ve "Yerinden oynatılmış bir" akşamdır herkes çünkü. Çünkü "Bir tespih böceği" dünyayı bildiğini söylüyor çoğulun ağızıyla; "ot" "su" "yun", "su" "ot"un iz bırakarak geçip gittiğini söylüyor duyan kulaklar için. Sanki "Başiboş" kalmış bir ovadır çoğul, ağızlar ise "ot" kokuyordur, başka ne olacak! Ağız ağızdayken olur olacak olan, olmuş olan, yani "her şey", sevişme, döllenme. Sonra mı? Dünya denilen büyük bahçeye çıkarılır ana rahminden, karanlıktan çıkar çıkmaz sokak başlıyordur ve yola iniyordur adı söylemenme de, yolcu. Gögeleri öne verip "Güneş de" yürüyordur "biraz geriden". Taşın hali de taşcadır, pamuk tarlasında da, çilek tarlasında da, suskun ve öyle sabırlı, bir şey beklemeden. "her şeyin" uzağında susarak düşünmek düşer insana. Kuşları yedeğine alıp yürüyüp gider "yol". Madem ki "Her şey"in bir adı var, o zaman adıyla çağırmalı o "her şeyi"i, işte. Bu adlılardan birinin adı da "yaprak"tır, başka ne olsun?

Başlarına bekçi gibi sayıları alıp da hep "1"den "6"ya kadar ve bu altı dizeden birini başlık olarak kendine seçip yoluna devam ediyor "Madrigaller" aforizmamsı, yerlerini ve duruşlarını

yadırgamayan tek tek dizeler, düşünceler, çıkışmalar, kenar süsleri, havai fişekler ve de hayatımızda kalıcı birer yer edinen flu fotoğraflar, imgeler; kolejli kızlar gibi kolajlar. Bu bölümdeki onun yaptığı on iki erotik deseni, resmi de unutmayalım, çünkü onlar da şaire dahildir ve her biri birer yepyeni şairdir.

Irmakla gece arasında sıkı bir işbirliği vardır ve bir neden aranacaksa bu ilişkide aranacaktır; çünkü şair, "hep bir gök parçasıyla" gelmiştir bir vahiy gibi; bir peygamber gibidir "Kara" büyükleriyle "ve daha çok eski zaman" kılığında gelen; "eski bir evin balkonu" olarak kurarken kendini. Bilinmeyeni bilen, görürmeyeni gören, duyulmayanı duyan, yaşanmayıyanı yaşayan: Yani burada bir dini kitap söylemi de var yaratılmışın en başından en sonuna: "gri tarihler gri gökler" altında yaşanıp giden. Yeri gelir zaman da gridir, "gridir herşey" çünkü. Irmağın biri ise "Bir köylü gibi dolaşıyor"dur; resme dikkat! Dünya kendini anlatır bir yerden sonra, taşı, ağaçları, tüm nesneleri soyutlayıp zamandan sonra başa döner ve kendini yeniden anlatmaya başlar bir yaprak gibi titreyerek ince ince ve bir rüzgâr gibi savurgan ve kendinden uzak, yapayalnız. Çünkü "Yalnızlıktır tarih". Sular da "güneş saati" kullanır kulluktan sayıldıkları sürece. Kara kuru ve "çatık kaşlı kitaplar" da vardır köleci ve avcı toplumu yapraklarında bir bir görüşcüye çikaran. Bazen mi her zaman mı "Karartma günleri gibi"dir dünya ve "buruşuk bir mendil gibi düzelmek bilmez" hayat. Geçip giden bulutlardan, rüzgârin ve taşın geleceğinin olup olmadığından da söz edilebilir yaslanıp bir hikmete ve İlhan Berk'in "hep sonsuzu" yazdığını altını bir kez daha çizmek gerekiyor burada, bu durumda. Dünyanın ilk günlerinden kalma bir güneşe bir kadın bacaklarını iyice açınca "bir şeftali gibi kokuyorsun" da şaire ağıverir sessizce. Geride kaybolan bir geçmiş var orada ne adsız ağaçlar, uslu bir çocuk gibi bir tarihte coğrafya da el sallıyordu bakabiliene. Şu dize de tarihe ve kimliğe hançer gösteriyor: "Karaydım ben üzümler gibiydım annem ki beyazdı". Bu durumda "Hava elma kokuyor"dur köpekler havlayıp dursa da, "Cuma adında" bir kuş vardır camlara çarpa çarpa rüştünü kanitlamaya çalışan. Her yüz bir yazıdır bilinmedik bir dilde neler neşesi na yazılmış olan. İlhan Berk bir kez daha yineliyor şunu: "Ben

ne kadar şey gördüm yaşadımsa onları anlatmaya söz verdim". Onu "bir akşamla bir gece büyüttü belki de". Şiirinde bu kadar çok gece ve akşam olduğundan değil bu yargı, gecede ve akşamda yatan gizi, büyüğü, tarihi, nesnelerin değişen görünümlerini ve hayatın karanlığa gömülüen ayrıntılarını ve daha binlerce ince oya işini, kasnağı, gergefi, ipeği, açılan kasıkları, ağızları... belleğine iyi kazdıgındandır bu. Onun için "Adlarla" büyüdüğünün üstüne sık sık basıyor sayfayı doldura doldura. Sayfayı soldan sağa doldururken köşelerinden tutup, bu kez de ortasından başlayıp yukarıdan aşağıya doğru eğiyor imgenin boynunu bir fermuarı açıp kapatır gibi harf harf. Ad ise yalnızca bir sestir ve bu ses yengeci de sarar anlaşılsa da anlaşılması da. İnsan bir çıkmaz sokaktır da aynı zamanda ses ses ve hece hece kulakta yer eden, kalan. Şu dize bir İkinci Yeni havasına selam çaksa da anlamın derinliğine lütfen dikkat! "Sabahin (bir) yeri/düşmüştü/.../Kaldırdık" Gelin de işin içinden çıkış bunun. "At/sulamaya /gidiyorduk" da o kadar düz bir anlam mı içeriyor? Yeryüzü İlhan Berk için "Sözcüklerdir", ne olabilirdi ki başka? Ondan da bu beklenirdi zaten. Kuşlarını alıp giden bir göğümüzün olduğunu İlhan Berk söylemeseydi nereden bileyebilir? Ölümün küçük "bir/köy" olduğunu ondan başka kim söyleyebildi bugüne dek öyle kalabalık ve öyle de yalnız? Konuşa konuşa büyütülen bir şeydir ölüm tipki yuvarlana yuvarlana büyüyen bir kartopu gibi.

İlhan Berk'in şiir dünyamızdaki benzersizliğinin bir nedeni de, rüzgâr tamircisi olmasıdır.

Sonuç mu? İlkin bir "Ses"tir, sonra da "siz", yani biz, belki de sessiz, kim bilir?

Kuşların doğum gününde ne gördü İlhan Berk? Bunu da kimse bilemez demek istemiyorum, hele biraz bekleyelim, səbirlə, yeni şiirlerini.

Anlam ve biçim ustasıdır İlhan Berk. Yenilik olsun diye yazmaz yazdıklarını, oluşturduğu, yaptığı kitapları. Hayatın ona gösterdiklerini yazan bir şairdir o; bir derviş ama nasıl bir derviş! Onun *Delta'sında* ne birikmişse hepsi elimizin altında duruyor işte, apaçık. O, her şeye kulak vere vere bugüne dek getirmiştir onca şiiri, dizeyi, kitabı. Anlamı kurguya örtme-

miş, tersine kurguyu anlamla daha anlamlı kılmıştır. Simsiki-
dir onun şiiri, yani öylesine yalın ve düşündürücü; kısalığına,
boyuna bosuna bakmayın siz, upuzundur onun şirleri, dizele-
ri, sonsuz kadar, hiç bitmez! Dünya nesneler ve varlıklar dün-
yasıdır ve aralarındaki şiirsel ilişki İlhan Berk için vardır san-
kı. O şiir yazsun diye rüzgâr, ırmak, zaman, ağaç, yaprak, toprak,
ova, gök, bulut, su, gece, akşam, güneş, bulut, kitap, kâğıt, kalem,
ölüm, taş, dünya, kapı, yol, tespihböceği, ot... vardır, yani her şey
onun gözüne ve şiirine girmek için çırpmıyor.

Kuşların Doğum Gününde Olacağım, şiirseverler için unutul-
maz bir doğum günü armağanı.

Evet, aynen öyle: "Şiirin ve dilin sıfır noktasında bir serü-
ven;" bu, hadi buyurun!

Elimizde tuttuğumuz bu kitaptaki şirlerle, dilin yeniden
yaratıldığı bir yerdeyiz. Hayatımızda artık, *Kuşların Doğum GÜ-
nünden Olacağım*'dan öncesi ve sonrası vardır.

(Cumhuriyet Kitap, 28 Nisan 2005)

Acının Portreleri

İlhan Berk'in yeni yayımlanan *Requiem*'inde "Memleketimden İnsan Manzaraları" yok diyemez kimse. *Requiem*'de karşımıza çıkan ürünlerin yanında, pazarda, yolda, kitaplarda ve dostların yüzlerine, yazdıklarına, yaptıklarına, hayatlarına baka baka kotarılan şiirler olduğunu söylemeye gerek var mı bilmiyorum. Koskoca bir ülkenin haritası yok gibi gözükse de, aslında, koskoca bu ülkenin öne çıkışmış saygın insanların şiişel değil, düppedüz şiir-portreleri İlhan Berk'in yazdıklarları. Yazdıklarına ve yapıtlarına, dünyadaki duruşuna, tarihteki yerine önem verdiği insanların suluboya değil de imgesel portreleriyle çıkıyor karşımıza İlhan Berk. Aslında bir portre nedir ki şiirde ete kemiğe bürünmüş imgeler değilse tanıdığımız, ya da tanımadığımız yüzler?

Portreler dedik de, peki kimlerin suretleri alenen gözükmüyor gözümüze?

Güvercinin gagasındaki zeytin dalıyla dünyaya yeniden kavuşan ve bilumum canlıları da kavuşturan Nuh Peygamber'le besmeleyi çekiyor İlhan Berk. Bereketin değil de çoğalmanın temsilcisiidir gemisiyle Nuh, tek başına.

Boyu, acısı ve harmanisi uzun Homeros'suz ne dünya düşübülebilir, ne de tarih.

"Hiçbir şey yoktan var olmaz/Ve vardan hiçbir şey yok olmaz" diye tarihin başına kalın bir çizgi çeken Lukretius da, İlhan Berk gibi, nesnelerin yalvacıdır ve gözünü dört açmıştır ki, işte bu özlü ve civi gibi sözü edebilmiştir.

Sert huylu ve aklını bozan Herakleitos da “Dama taşları süren bir çocuktur zaman” deyivermiştir işte.

Otların, hayvanların, belki de havanın ve suyun da “orta boylu, geniş omuzlu, kalın kaşlı, top sakallı” padişahını bilmeyen var mı? “Bir kaplana binmiş”tir ve kucağında da “bir kobra yılanı” vardır. O gezerken tüm bitkiler ve hayvanlar ayağa kalkar. Ayvanın şifa verici sırrını saklamasına bozulup “Suyun kurusun!” der bir keresinde ve ayvanın damarlarından su çekiliip gider. Bildiniz, Lokman Hekim’den söz ediyor İlhan Berk de, onun gibi otların dilinden anlayan biri olarak.

Bir yüzü bir araya getirebilmek öyle kolay mıdır? “Arap-zamları, fırçalar, kökboyaları, üstübeçler, ince tuy kalemler” olmadan hangi soluk mavi, hangi sert ton, hangi donuk baskın bir yüzün kapısını açabilir ki? Hele bu, İstanbul’un tüm kapilarını, pencelerini açan ve surlarından kuşlar havalandıran Fatih gibi bir padişah olursa? Önündeki Venedik kâğıdına desenler çizen Venedikli bir ressamın korkusunu ve kokusunu bugün hangimiz tam olarak anlayabiliriz ki?

Nakkaş Haydar’ı, yani Nigarî’yi bugün kim tanır İlhan Berk’ten başka? Nakkaş, ama o daha çok belki de hep şair Nigarî’dir. O da kâğıdı ve kalemi sevdi ve ömrü hep öyle geçti. Tüm denizleri dolaşmıştır padişah yüzlerini de yanına alıp. Onsuz kalemler ve fırçalar sıkılıyordur bomboş, işsiz.

“Orta boylu, tıknaz, soluk benizli”, sessizce yaşayan ve “Dünyayı da öyle bir yer diye” bilen, muhterem bir zat olarak yansımıştır minyatürlere onun portresi. 26 yaşında inanılmaz bir mucize armağan etmiştir tüm çağlara adı *Hüsн-ü Aşk* olan bu büyük çilekeş Şeyh Galip.

Onca ırk, dil, din, renk, gelenek, yaşam biçimimi, kadın ve erkek yer alır *Şenliknâme*’de. Yok bunların yanında İstanbul’un At Meydanı ve sultanın geçit töreni. Nakkaş Osman’ın bir günü mü, yüz günü mü, neyse işte, yaşadıkları ve gördükleri, kendisine görünenler ve kendisinin görmek istedikleri, bir minyatüre ne kadar görüntü siğiyorsa onu çizdi kalbine, yaşadığı günler tarihe kalsın diye. Tarihe hiç kurumayan onca boyalı anın teri kaldı Nakkaş Osman’dan, bir de İlhan Berk’in şiiri.

Dünya denizcilik tarihinde altın bir nokta Gelibolulu Piri

Reis; hem kaptanlar kaptanı, hem kâşif, hem de haritacı, *Kitab-ı Bahriye*'nin yazarı. O, ömrü yettiğince bir mucizeye çalışmış var- sin yarına kalsın diye.

Altınla "besmele" yazandır Karahisarî. "Kamış bir kalemler. Yatık/duruyor bir kalemtraş. Gümüş kakmalı, hattatı ve imza- li." Hat sanatının önemli bir ustasını selamlamaktan geri kalmı- yor İlhan Berk bir sülüs yazısı gibi.

Bir buluta bağdaş kurmuş, bir bulut da sarığını okşuyor Hacı Bektaş Veli'nin. Kucağında bir ceylanla, bir aslan. Yeryü- zünü okumaya doyamayan bir derviş. Yaşıyor hâlâ.

Tevfik Fikret'in "Sis" şiirinde ne varsa, bugün de aynısı var ülkemizde, demiyor elbette İlhan Berk, ama ortalığı hem de ne kalın sisin/sislerin kapladığını söylemeye dili varmasa da, biz öyle anlayalım istemiyor mu yani? Dört gözle elindeki kaleme bakarlar sözcükler, simgeler bayram hazırlığı içindedir uyakla- rı da alıp yanlarına. Her şey ülkenin selameti için değil midir? Kavga da, zindan da, ölüm de, aşk da, çığlık da... Her şeyin ucun- da bir parça ölüm ve kurtuluş vardır. 89 dize nasıl yazılmıştır gelin bir de siz İlhan Berk'in "Sis" şiirinden okuyun.

Mavi ve Siyah'nın yazarı, daha doğrusu romanımızın baba- sı Halit Ziya, "Kül eşelege" se de, "Keten yelek" giyse de, karaka- lemiyle Babiâli'ye hücum eder, ortalık hiç de toz pembe değil- dir ve Tevfik Fikret'in şiirindeki "Sis"te yürümesi de, yaşaması da hiç de kolay değildir ve hayat paragraf paragraf, sayfa say- fa önmüze düşerken. Yahya Kemal'in tarihine ayna tutup, "gö- bekli, tıknaz, semiz" ve "ortaboylu" yarımbiyaklı, büyüğelçi, milletvekili ve "Yine biliyoruz fötr şapkaklı, yelekli, cepsaatlı ve bastonlu" ve de, o zamanlar, kitapsız bir şairdir kendileri. Yaşa- di ve şiri bekledi yazmak için, şiirin üstüne gitti de gitti, ama İl- han Berk onun portresini çıkardı ele güne karşı.

Onun içtiği rakayı daha kimsenin içmediği söylenir, kaç ton içtiyi ve nasıl ayakta kaldıysa ve nasıl ney üflediyse ve nasıl şiirlere içini döktüyse; onunla ilgili fikraları duymayan mı var? Üstelik ressam Cihat Burak onu bir yağlıboya tabloda ölümsüzleştirmiştir. Neyzen Tevfik, illa ki bir feylesof, bir halk adamı, şehirde bir eşkıya, bir berduş, marjinal, yani bir "mor külhani".

Yaşadıkça adı anılacak bir daha işte, Nâzım Hikmet. Yurtinde ve yurtdışında özlem yumağı, kendisi için değil halkı için devletle kavgalı, umudu hep aşlayan ve bizi bize emanet eden alevden bir adam, Nâzım Hikmet: "Sen şu mavi gökyüzü gibisindir/Baktıkça ferahlık verirsin insana/Aşkın, buğdayın yanı sıra gelir adın/Bizde, dünyada." İşte İlhan Berk onu böyle kaneviçesine işliyor.

Sesiyle mi, elbette söyledikleriyle ve tüm Boğaz'ı ve de ülkeyi titreten, sarsan ve ağlatan sesiyle Safiye Ayla da portresinin yapılması için sıraya giriyor İlhan Berk'in önünde. Piposunu doldurup, doğanın tüm kokan, kokmayan otlarını koklayıp, okşayıp kalemini eline alıyor ustalar ustası şair, kulaklarında "Siyah, lame pantolonlu ve tünikli" Safiye Ayla'nın içe işleyen bilür gibi sesiyle.

İki kapılı bir handan gelip gittiğimizi bize anımsatıyor Orhan Peker'in Âşık Veysel portresi. İşte o portrede gördüklerini, okuduklarını, yaşadıklarını, duyduklarını, doğanın kendisi olan bir âşıği kâğıda geçiriyor İlhan Berk.

"Doksan Çiçek, Dokunsan Çiçek" dedi mi demedi mi Abidin Dino? "Galatalı bir yüz". Devamı da var bunun: "Mutluluğun resmine çalışan" "İnce, uzun. Büyük/kara gözlü, top saçlı" Abidin Dino. Yazar gibi resim yapan, desen çizen, resim yapar gibi, desen çizer gibi yazan Paris'in en uzun boylu Türk'ü.

Salkım saçak Türkiye'yle büyüyen, yoğrulan ve köyü köylüye emanet eden, yazarak büyüyen, boyayarak yazıya gömülen, çağdaş bir Lokman Hekim sanki. Yörük ve Avşar boylarının nakişlarını gün ışığına çıkarıp temizleyen, sofrasında elekten geçmiş ne kadar portresi yapılacak muhterem varsa onların sesi, sözü, görüntüsü, renkli mi renkli bir Türkiye haritası, Bedri Rahmi Eyüboğlu. İstanbul âşığı, kilimlerin alinteri, kâğıdın ruhu ve de Türkçenin en şenlikli şairi.

"Sessiz yaşadı" o da, "Çoğumuz gibi sevdi, acı çekti/Ve dünyanın bütün iyi şairleri gibi/iyi, orta, kötü onun da şairleri" Sıkıntıya yüreğinde ev yaptı, acıyi taçlandırdı oturttu içine ve 35 yaşına gelenlere selam yollamayı da unutmadı Cahit Sıtkı Tarancı.

Bodrum'u Bodrum yapan ve denizcilerin abisi, çiçeklerin dedesi Halikarnas Balıkçısı, Anadolu kültürünün efsanesi; yaz-

di, yaşadı, yaşadı yazdı: "Elyazılara vuruyor güneş/ve giriyor aylusuna ölümün". Onun "Açık kalemi/Bir umut bir öfke gibi"dir, baştacı ettiğimiz.

Sait Faik yazılmaz, demek doğru değil, ama Sait Faik yaşanır demek daha doğru gibi gelebilir birilerine. Yaşamakla yazmak, yazmakla yaşamak arasındaki o ince köprüde at oynatan birisi varsa o da ipince boyuyla Sait Faik'ten başkası değildir. "Sarı bir kavuna" benzetir onu İlhan Berk: "Sarı, uzun tüylü bir kavuna: Mor çıktınlı, kalın damarlı" Onun yüzü yeryüzü paftaları gibi girintili çıktınlıdır ve keşif bekleyen bir bölge gibi örtüktür. İnce bir kaleme sımsıkı sarılmış bir ağıttır kendisi İstanbul'un adalarında, en olmadık sokaklarında.

Hani ondan söz ettik ya bir parça, bir yaz yağmuru gibi, aslında onun "Bir in adamı" olduğuna degeinmemiz gerekiyor du İlhan Berk'e hak verip. Gözümüz ve kulağımız yine İlhan Berk'te: "İnip dip odalarında top top/eski kâğıtlar, kediler, eski jiletler, kuşlar, fırçalar, kurşunkalem/ler, dış macunları, arı ölüleri, hokkalar, karafakiler, divitler, ça/lar saatler, maşallahlar, cep aynaları" ve de aklınıza başka ne gelirse onlarla dolu bir adam Cihat Burak. Kedisiz düşünülemyen ressam.

Bir yeryüzü misafiri, ince bir hat, düşen yaprağın çatardığı ses, yazın eli, doğaya doyamayan, gözü açık giden Oktay Rıfat, Garip Kuşağı'nın sağlam bir ayağı. "Gençliğinde gerçeküstücülerin İstanbul kanadındandı./Ama Niğdeli bir yaprakla giderdi gittiği yere."

Behçet Necatigil portresi için ne yazılsın, mutlaka eksik kalır yazının bir yeri, boyalar sukoyverir. Onun evlerini, onun gördüğü insanları kim anlayabilir ondan başka? Çilehanesini yüreğinden eksik etmeyen bir derviş, çağına ayna tutan bir balıkçı.

Turgut Uyar, uyur uyumaz görülen düş, sert kaya, ham toprak, yaşı su, genç çöl, saatlerin en büyüğü ve en hızlı işleyeni. Portresine boyalı da harf de yetmez.

Dil cambazı, elbette öteki şairler gibi kelime avcısı, "Kâğıt Kalem ve Sardunya" ile akraba, sakalına yuva yapmış, Kuzguncuk'ta bir gerilla: Can Yücel, tarihi köklü ve ülkenin alın yazısı.

“Mor Külhani” de olsa, ortaokul çocukları tabiat dersinden sınıfta da kalsa onun şiirlerini okudukları için, savrulup gitse de tarihle marjinallik arasında, sımsıkı bir şiirin kapısında nöbet de dursa, o, Ece Ayhan’dır: sorularının peşinde dolaşmadığı sokak, girip çıkmadığı arşiv, sözlük bırakmayan: Yenilikçi yeni, adaların oturduğu ada.

Mustafa Irgat, *Aitsiz Kimlik’lı*, tek kitaplı, tiyatro ırgatı babasından, dinozor annesinden ne almışsa koymuş aitsizliğinin içine ve dünyada nasıl bir misafirse öyle derin ve nefes kesici bir düşüm: “çölde yürüür gibi yürüdü”

“Requiem” bölümünü kapatıyoruz *Requiem’ın* ve “Portreler” bölümünü açıyoruz desturla. Portresi yazılacak ilk şair şairin kendisi: İlhan Berk. “1918, Manisa, boy: 1.70, göz: kara, renk: bug/day.” Herkes gibi bir insan, yani tarihe düşmüş bir damla. Yolu da, boyu da, hayatı da, şiri de, anası da, saçları da, kalemleri de, kelimeleri de, kitapları da, fırçaları da, kadınları da, düşleri de, topladıkları da, nesneleri de... uzun, upuzun. Dünyaya ve nesnelere saygılı.

Nice barikattan geçip gelen ve kendine Barikat adını almayı da ihmal etmeyen duduру bir imge, “Elma Gibi Çalışkan”, onde bir şair. Siyasi ortamlara yelken açan, şiirini siyasetçilere teslim etmeyen, güz güneşinde üstünü başını kurutan, çlgın şafak: Arif Damar.

İstanbullinli Orhan Duru, duru su, kısa yaz, uzun öykü: “Yalın. Çiplak./Saydam.”

Demir Özlü, özlü söz gibi, gevrek ve gurbeti kardeş bilen, hukukçu dilini mendil cebinde taşıyan, varlığın varoluşcusu, gri koku, nereye gitse İstanbul'u yaşayan.

Lale Müldür, cehennemlik olduğu için en zor portre; imgelelerle ip atlayan, sesi yeraltından geliyor, Eros'un okuya geliyor. “Kanla./Tinle” yazıyor.

En son kuş, Sarıasmakusu, adı böyle değil, çünkü o Enis Batır: “Çıkıntılı bir deniz”, “Bir keşş/Bir yalvaç” yazdıka yazası gelen, yazıya doymayan bir lokomotif, Edip Cansever gibi “trenlere şeker yediren çocuk”, neye baksa yazıyı, kitabı gören, neye dokunsa şire, denemeye giden uzun boylu bir kalem.

Daha Picasso, Tülay Börtücene, Paul Klee, İvi Stangali... falan da var portresini yapmak isteyen.

İlhan Berk, yazdıklarıyla hayatımıza müdahale eden, bir biçimde gündemimize oturmayı bilen, bizimle meşgul olan uzun boylu, zayıf, renkli gözlükleriyle doğmuş bir şair. Acıyla, kanla, perilerin, cinlerin yardımıyla yazdığı *Requiem'i* ve portre içinde *Portre'leriyle* işte yine karşımızda, el sallıyor bize. Hadi biz de el sallayalım ona, saygılarını sunalım bu uslanmaz çocuğa.

Requiem, "Şiirin ve dilin sıfır noktasına bir serüven: Bir mozaik."

(*Ünlem*, Temmuz-Ağustos 2005, sayı 12)

Adlandırılmayan Yoktur

İlhan Berk'in şiirinde *Adlandırılmayan Yoktur* elbette. 6 dezen ve 108 aforizmalık bu kitabı hemen anlayabilene aşk olsun! Çetrefilli ve tuzaklarla dolu aforizmalarla boğuşanların Wittgenstein'in "Felsefenin aslında şiir olarak kurulması gereklidir." sözünü de hiç yabana atmadan başcu cümlesi yapa yapa *Adlandırılmayan Yoktur*'da yol almaya çalışmaları yerinde olur. Nasıl da süzülmüş, iyice demlenmiş, incelmiş ve o ölçüde de anlam olarak zipkin gibi bu aforizmaları ancak bir bilge şair yazabilirdi; öyle de oluyor işte:

Yazmak üzerine hep yazmayı sürdürmüş bir şairdir İlhan Berk: Yazma eyleminin çekiciliğinden öte içeriğinin doldurulması ve eylemin yazı üzerindeki etkisi üstünde durmuştur günlüklerinde, *Inferno*'larında ve kırkısa denemelerinde: Sonuç: Az söz ve kapsamlı kavram! Yazmak için bir neden olduğunu herkes bilir de pek söyleyemez. İşte yazmanın asıl nedeni de bura da yatıyor asında: "Yazmak için hep bir neden vardır". Eylemin kendisinin harekete geçiği ise "Yazmak dediğimiz belki de budur"da düşüneniyor. Yazmak, yazmadan duramamaktan da öte bir şeydir, hayatın üstüne üstüne gitmektir harflerle, sözcüklerle, cümlelerle ve oradan yaşamın özünü soğurmaktır. Yaza yaza var olma da işte bu olsa gerek. İşin bir de "yazarak faydalı olmak..." boyutu vardır kimi şairlerin, yazarların bir savunma gibi siğindikleri: İlhan Berk bunu hiç düşünmemiştir. Yazmanın kendisi faydasız bir iş mi ki de böyle bir cümleinin altına sığınma gereğini duyuyorlar bazıları? Yolumuza devam

edelim: Yazarken işin içine yaşamı yorumlama, nesnelerle akrabalığın boyutlarını saptama da girer ister istemez. Üç boyutlu bir bakış açısıyla dünyaya açılan şairin yaşamdan devşirdikleri bir iki cümlede ya da dizede başka bir hayatı geçer: Sonra da varsa vara şuraya varılır bir uç nokta olarak, şiirin bayrağını dikmek için gögün gönderine: "Usun bozgununu, asıl us bilmek, ordan yazmak..." İlhan Berk de, ömrünce hep bunu istemiştir zaten. Orası neresiyse, bilinmezin çekiciliğine kapılıp gitmenin düşü bile güzel! Ardından da şöyle can alıcı bir dize, cümle gelir ki, ne yapacağınızı şaşırırsınız: "Ancak ulaşılmaz olanda gerçek vardır." Bu düşünce üzerine kim ne söylese az söyler, eksik söyler, çünkü "İnsan eksiktir." Bunu tamamlayacak olan iki odadan oluşan şöyle bir evdir: "Anlamsız hiçbir şey yoktur./Varlık anlam çağrıtır." Sözün başına gelirse bir kez daha "yazmak" eylemi için bir "gereksinim" olup olmadığına karar vermek o kadar da zor olmasa gerek. Bir kez daha çünkü, "Sessizlik, yazının tinidir." Ses, varolmanın kendisidir oysa, ama yazarken sessizliğin sıcak elini yüreğinde duyumsamalı yazan kişi. Yaprağın düşerkenki sesini duymak da olası duyabilecek kulaklar için.

Nesneler üzerine bu kadar düşünmüş bir başka bilge şair var mıdır acaba? Kendi dünyasıyla nesnelerin uyuyan, yer yer kapalı, gizemli, sessiz varoluşunu yaşamı bilmüş başka bir bilge şair var mı diye soruyorum size? "Eşyada hep duru bir tat buldum./Şaşılacak bir tansık da./Bir çakıl taşının bir anlamı olmadığını kimse söyleyemez." Nesnelerin sesinden söz ettik ya, "... kurşunkalemin, bir/ bardağın, yıkılan bir masanın, sandal-yenin seslerini" merak eden kaç kişi var günümüzde? Nesnelerin yanı sıra ten ile tabu arasında nasıl sıkı bir ilişki varsa, ten ile yazmak arasında da alevden bir sınır vardır. Ten de yazmak da hummaya tutulmuş duygusu içine çekip alverir insanı. Ten de, yazmak gibi, yaşamın doruğunu gösterir tutkuyu kendine görev bilmışlere. Tene korkuya bakanlardandır İlhan Berk: "Yıkılarak, ölüp doğrularak." Öyle ya "ten" yakar kavurur, yıkar ve yeniden yaratır: Zaten buraya gelineceğini biliyordum: "Dünya bir metin"dir, "Okuduğumuz" işte budur, baktığımız, gördüğümüz ve algıladığımız da. Nesnelerin yarattığı hale ile varolmak, bunu metne dönüştürmek bir hayal değildir ve önmüzde zipla-

yıp duran, avcıdan korkan, bir tavşan gibidir. Av da, avcı da metinde yer alırlar, yeter ki kalemin mürekkebi ve yazanın gücü tükenmesin, çünkü "Yaşam" hepimizin bildiği gibi "ölümündür" aslında. Bizi, hiç istemediğimiz halde, yaşamdan koparan ölümden başkası değildir. Şunu da söylemeden geçmeyelim: İstek yoksa, tenin vay haline! Ölür ki, dirilmemecesine.

"Yüz"ün bir dünya, bir eğretileme olduğunu İlhan Berk'in çizdiği desenlerden çıkarmıyoruz, onun şiirinin yüzünden anlıyoruz bunu. Kendi yüzünü sürekli takip edişinden, yüzünün peşine düşüşünden ve onu yazmak için çaba harcayışından anlıyoruz. Dışarda her şey aynıdır biçimleriyle ve sesleriyle. O yüzden İlhan Berk kendine dönmek istiyor "hem de iyice". Ne varsa kendinde vardır çünkü, nesneler, sesler, gizler, tabular, yüzler, metinler...

Ten, ses, nesne üçgeninde bir yoldayız ki, o yüzden "Yazmak tek heceli 'ben'i karşımıza almaktır." "Düşünce adamı" olmayı hiç istememiştir İlhan Berk. Onun yeri yurdu "imgeler" dünyasıdır, onun için yazmanın saçıtı korkuyu çok iyi bılır. "Yüz her şeydir" derken de bunu imliyordur aslında; korkuyu, gizi, yaşamı... İşte yutulması hiç de kolay olmayan bir lokma daha yazmaya ilişkin: "Yazmak: Sessizliği kanatmak..."tır. İlhan Berk için bir başka şey daha söylenebilir, bunu kendisi söylüyor, "Sıkıntıyla yapışık" yaşayan da biridir. Sıkıntısını yazmak değil onun derdi, kendini "hep sıkıntı olarak" görmesi.

Bakmaktadır İlhan Berk'in asıl işi. Bakmanın ona kazandırıcılarıdır ondan okuduklarımız. Baktıkça vardır çünkü. Bir de her yer evdir onun için. Dünyayı evi gibi görür bu yüzden.

İlhan Berk'in her kitabında olduğu gibi *Adlandırılmayan Yuktur*'da da son sayfaya gelmem uzun sürdü, ama geldim istemez. Felsefe şaire düşman mıdır kardeş mi? Bunu düşünmedim. Felsefenin şiir olduğunu biliyorum çünkü. Anlamı ısitıp ısitıp önüme koyan bir şair değil ki İlhan Berk onun imgelerini bayatlaşmış bulayım. O, her seferinde benim gözümü açtı, göremediklerimi göstermek, duyamadıklarımı duyurmak, duyum-sayamadıklarımı duyumsatmak... için yanında yer aldı. Dikkatimi toplamamı sağlarken, nesnelerin akrabam olduğunu da öğretti bana. Soyutlama, eğretileme, imge üçgenindeki teni unut-

mamı da o fisıldadı kulağıma; bir de hayatı unutmamam gerektiğini, elbette.

Aforizmalar, şiirle felsefeyi aynı koyda ağırlıyor, sözü ta en başa çekerek.

(*Varlık*, Ağustos 2006)

Enis Batur'un Şiiri: "Soru Çanağı"

Nil'in uzunluğu önemli değildir ama, "bir kadının" "en uzun saçları yıkanır" ise *Nil*'de, işte bu önemlidir ve o kadın bir "kahraman" sayılır. Çünkü o, "soylu" bir "öfke"ye sahiptir. "El-yazmaları" "bulanık"tır ve "ıslak"tır. *Nil*, elbette, "ıslak"lığı ve "taş"mayı ve "kuru"mayı da çağrıştıracaktır da. "Soluk bir İbrani harfi ile" yazılmış "öykü"ler okuyacaksınız *Nil*'den "kaşları çatık" bir biçimde "günbatımlarına" "uzak kalmış" olsa da. *Nil*, saçlarını toplayan, bir kadındır, bir "başkalaşım" simgesidir "çölce sus"kun, yani "tersine ak"an, kendine biriken. Elbette "Ayrımlar da olacaktır/ ve ayrıntılar ayrı açacaktr" yaşamımıza ve "sürgün"lüğümüze. Enis Batur şiirinde ses, harf ve anlamı yoğunlaştıran sözcük zenginliği çok önemlidir. Çünkü, o, "bir şiir için/ öfke büyüterek" çıkar şiirin yoluna. Aradığını da bulur hemen "çininden çinisine bir taşbaskısının", "şair içer/ ir" de ondan.

Enis Batur'un şiirinde hiç de azımsanmayacak bir ölüm izlegi kendine uygun bir ortam bulmuştur. Bu izlek "ölümle karşılaşılacaktr"la başlar ve pek çok izlekle sürer. Yeri geldikçe ölüm temasının Enis Batur'un şiirindeki yerine değineceğiz.

Nil'in alt başlığı şöyle: *Güneşin Altında Yeni Bir Şey Yok* (1973-1974). Kitap, 900 adet basılır ve 1975'te okurlarıyla buluşur. *Nil*, alışılmış bir şiir kitabı değildir, şiirsel metinlerden oluşan ve ilk elde anlaşılması hiç de kolay olmayan bir yapıttır. *Nil*, "Birinci Devinim"le açılır ve "Nil-Pathos İlişkisi İçin Özyazılı Yaklaşımalar"la içeriğe sokulunur. "İkinci Devinim"le de "-

NİL'İN AKDENİZ'E YASLANMASI ÜZERİNE/ KİŞİ SEL GÖZLEMLER-" Nil'deki göz ve "göçbe geometrisi" üzerinde duruyor. "Ölume ilişilerek" sürdürülen bir üretimdir bu. Güneşin Altında Yeni Bir Şey Yok, derken Enis Batur, –"bu güneş hep aynı güneş mi?"– diye sormadan da edemez. Çünkü güneş bir başka oluşumu, bir başka coğrafayı imliyor kitapta.

Enis Batur'un şiirinde "akrep" de büyük bir yer tutar. "Ağzı akrep doluydu ve yanık" dizesiyle "akrep" imi Enis Batur'un şiirlerinde durmadan konaklar. Akrep, zaman zaman vakit, kimi zaman da hayvan olarak geçer. Öyle ki, zamanı hayvandan, hayvanı zamandan ayırmak güçleşir. Birbiri içine girmiş biçimde de çıkar karşımıza "akrep" imi.

"Akrep" iminden sonra "ATEŞ" gelirse, "ya n/k mak fiilinin tüm çekimleri" anlaşılmalıdır.

Nil'deki deyiş ve imge bolluğu çarpıcı boyuttadır: "Kumun çelişkisi", "Göç bolluğu", "durgun düşünü", "dural-lumpen kardeş", "koyak gölgeleri", "yüzyilkopuğu", "SEZARYENLİ ŞAIRLER", "ölüm kuşu", "sözcüklerin hamleti", "boynubükük dalgalar", "Nil göçleri", "göçbe geometrisi", "acının duvarları", "üzgün topraklar", "en ince dualar"...

Enis Batur, *Yazilar ve Tuğralar*'da /1973-1987/ toplar tüm şiirlerini. Nil'deki kimi şiirlerini almaz *Yazilar ve Tuğralar*'a: "Türrüm" bölümündeki "İnci", "Nil", "To Be", "Gordium" şiirleri girmez toplu şiirlerine.

Nil'deki şiirler Enis Batur'un uydurduğu "Keşif hikâyeleri" midir? Ayrıca, "Susabilirdim" dedikten sonra, susmamasının ipuçlarını söyle değerlendirdiriyor: "Susku bir çözüm yolu getirmiyordu bana. Üstelik, gereksiz bir gizem taşıyabiliyordu içinde... İmgesel de olsa, yaşamın kandolaşımından da gelse, anlatılanın çole aktığı belliyydi: Bir çöldeyiz, kimse kimseyi duymuyor..."

Enis Batur, tüm yaşamını kapsayacak ve yaşamına yayılacak çalışmalarının ipuçlarını da veriyor Nil'de: "Özanlatı. Saltık. Kendimi, özenle, küçük parçalara böлerek tüketmem gerekiyor... Uzağı damıtma yolunda."

Enis Batur'un şiirine girmek hiç de kolay değil, biliyorum. Kimi izleklerin peşine takılarak bir yeniden okuma denemesi benimkisi.

İblise Göre İncil –Teraziler Kitabı– (1979), 1100 adet basılır. Kitaptaki şiirler öykünün ince imbiğinden geçerek okura ulaşırlar. Enis Batur şiirinde çok sık rastlanan derin koyaklardan biri de “öteki”dir. İlk, *İblis'e Göre İncil*’de devreye girer “öteki” kavramı, şöyle: “Şiirin resimden yola çıkması, ‘öteki’ anlatımdan kaynaklanması çağdaş bir olgu.” Bu “olgu”nun elini hiç bırakmaz Enis Batur yazdığı her şeye. 1988’de yazdığı “İkiz” başlıklı denemesinde “öteki”yi şöyle açıyor Enis Batur: “Kendi takınakları insanı zorlu/yor. Öteki’nin yazısının darduğu yerden benim yazım devreye girdi/ğı an geri çekilir öteki. Artık, bu-/rada, ben ve benim peşimsira yol a-/lan ötekim var demektir. Ötekin-/den söz ediyorum bir yandan; bir/yandan da bendeki ötekini işe ko-/şuyorum: Hem benden sıyrılmak/isteyen, hem de beni ortaya koyan/bir söz türü. Hem karmaşık, hem/de açık seçik bir ilişki. Ben ötekine/bakarken, bendeki öteki de bütün/bütüne benden kopmadan söze ka-/rışıyor.” Enis Batur, “İkiz”de aynasıyla tutturduğu diyalogu sergiliyor.

Enis Batur, “Giderek yalnızlığa alışacağız” diye yazıyor “Ölüdoğ'a” şiirinden önce. Yapıtta yapıta yalnız bir biçimde yol almasa da Enis Batur, anlatımı ve kurgusu giderek yalnızlaşan yapıtlara yönelir.

Enis Batur'da “sessizlik” “biraz acı”dır, o yapıtlarının sessiz kalmasına dayanamaz, illa ses versin ister, onun için iyice pişirmeden bir şey sürmez piyasaya; onun için “biraz yırtıcıdır” da ortaya koydukları. O, “Gölge”sini “sürdürü”r “geceboyu”, yani durmadan çalışır, çalışır. “Soluk bir hece”yi aydınlatmaya uğraşır durmadan. Onun için, onun içindeki acı “Yürürlükten kalkmış”tır, “içi”nin “kuşu” havalandırmıştır “yüzyü”nde “açılan çiçeğine yaranın.”

Enis Batur'un şiirinde “Yaşlı bir bilge” de sık sık boy gösterir, “yaşsız”dır sanki. Bu bilge, “ışığı kıs”sa da “ince elleriyle”, yaşam, “kömür” atyordur “bellek”lere. Girilen, çıkan ve yaşanılan “bir düş-kapı”dır aslında.

Enis Batur, kendinden öncekini iyice tartarak ve ayıklayarak çıkar yola. Ustaları olmuşdur yollarından yürüdüğü ve o da yolundan yürüdüğü ve o da yolundan yürünen bir usta olmuştur. Onun için içindeki yaratıcı yüzü “İnsancıl dikenlere”

sürterek yol alır durmadan. Yaşı bilgeyle genç bilge iç içe geçmiştir hep Enis Batur'un yaratma serüveni içinde, erken yaşlar da başlayan olgunlaşma mıdır bu?

O, "kendi"ni "sureğen bir gurbet şiri yazan kişiyle kesintili bir hasret şiri yazan kişi arasında salınıyor" buluyor hep. "Yüzü" "dehliz" olan ve "büütün" "adımları" "göçeve" bir şairdir Enis Batur. Yaşamındaki "Kıvılcım: Sesin yansıldığı biley taşından sıçrayarak tu/tuşturuyor kâğıdı." Şiirinin içine girdikçe, şiirine yayılan, dağılan "kambur öğeleri topluyor" bir bir. İmgeleler, deyişler değişik boyut kazanarak çıkmak üzere: "Gölgealtı, dövmeli yüz, kısık ışık."

Enis Batur, şiirlerinin gövdesinin önünde durur, "bulanık anlatının altında" yatan "Kaskatı" "öykü"ye girmek için "kapısını bulma"ya çalışır yazacağı şiirin: Çünkü, ne kadar yazarsa yazsın, yazının kendisi kördür zaten, ama öylesine aydınltır iste, "çünkü her alacakaranlık."

"Akrebin biriktirdiği ağu"yla yazıyor şiirlerini Enis Batur, ve "örümcek"le "elyazısı" arasında bir bağlantı kuruyor, ama ne? Geçişlerin tarihi içinde köprülerin yeri yadsınamaz. Enis Batur, "Köprü'nün falına bak"ar, "vahaların ince/ gülümsemesine varmak için". Onu ilgilendiren, aslında, "Doruğun dibinde"kilerdir, orada bulacaklardır.

Akrepler çoğalır durmadan ve "Ağına ür"erler "ağu ile." Böyle bir zamanda zaman durur, saatler işlemez, vakit ne vaktidir bilinmez; çünkü, "Kum saatı yatay duruyor"dur. Enis Batur'un ortaya koymaya çalıştığı şey de belirginlik kazanıyor birazcık: "Şiirin eksenini değiştirdiği yok/ evrende buluş"ma.

"Sınır"da bir "duvar" da olsa ölü tikamak için, "akrep" ağuyla ağıyla beklese de, "eşsizlik" "aynanın dışına düşe"r. Yani, söyle de düşünülebilir mi? "Ateş" de "akrep"ten korkar. Ama bunu akrep bilemez, çünkü ateşten korkan kendisidir. Teraziler, kum saatleri, merdivenler, doruklar, bunlar hep "Kelama giden dar damar"lar değil mi?

Pandora, nedir? "Acıdan çatlayan toprak" değil ise? Gözlerin "aynası" yırtılırsa, insanın içinde bir şeyler eksilmez mi? Sorgulanın zamandır, sorguya çekilen zamandır, sonu gelen saatlerin sonudur bu "sorunsuzluk"ta. Böyle durumda güneş nereye batar peki? "Uzun bir sokağın kuyusuna".

Enis Batur'un şiirinde "belleğin enez alfabesi"yle de karşılaşırız, doruğa çıkan acılarla da. Acılar, aslında tarihin kendisidir Enis Batur şiirinin omurgasında: "Tarih, karanlığın içinde renkleri ayırmaya zorluyor". Söz konusu olan, bir yol ayrılmıdır, bir ayrışma, bir farklılaşmadır elbette. Demek ki, "Zaman'ın" insanlığın önüne koyduğu geride bırakılanlara "özdeş"tir. Onun yansımaya çalıştığı, ele aldığı apaçıktr: "Aykırı ağaçlar./ ve yüzümüzde gece treni ile tarihlerin/den kaçan göçmenlerin karmaşıklığı." Hem insanlarla, hem de "Toprak ile" mücadele ediyor. Kendini, çevresini, çağını Pandora'da sorguluyor: "Sal bizi karanlı/ğın özgür ülkesine, annesine gecenin... Sor bize, neden çözüm aradığımızı,/ İnsanın İnsan ile kurulamaz ilişkisine."

Enis Batur'daki "Yazı, Nil'e ayraçlanıyor,"dur hep. Çünkü, nedir "şair, sesinde bütün yanıtların ertelendi/ği kişi değilse?"

Enis Batur, şirlerindeki derinliği "yaşamdan" ve "ölümden" devşirdikleriyle sağlıyor.

Akrep Dönencesi, başlığı altında *Dilsiz Kitab* ya da *Kuyular Kitabı* (1973-1978), uzun bir şiirden oluşuyor ve bir efsaneden yola çıkıyor. Anlatımıyla, kurgusuyla şiir/metin söylencesel bir dille kurgulanıyor. Yani, şiir "bir gölge oyunu"dur.

Akrep Dönencesi, Yunus söylencesinin bir başka biçimde işlenişidir; şiir/öykü, anlatı. Yunus Emre'yi çağrıstan göndermelein de yer aldığı *Kuyular Kitabı*.

Akrep Dönencesi'nin omurgasını oluşturan Yunus kimdir? "Adsız Yazı'nın gövdesinde silik, soncul/ bir yüz olarak duran uyarıcı ermiş mi?" "Yoksa, yabanıl bir soluk mu, hiç durma-/ dan öteki yanımızdan gelen?" Yunus, aslında, "Karanlıklardan çıkan bir sürekli/lilik. Göçü izleyen çağlarda toprağa yerleşmiş. Gözleri/iki bilinmedik odak. Yüzü bütün kâğıtlardan silinmiş bir/pafta..." Yunus, uzun bir yolculuktur.

"Gerçekte ötekisi" olan Yunus mu, Yunus'dan yansıyan "Alayçı hatta şakacı bir öykü" mü? Yine de Yunus'a bir açıklama getiriyor Enis Batur: "Yunus, Eski Ahid yalvaçlarının sonucusu./ Ahid'in en yeni bölümlerinden birisi olan bu/ öyküye son dokunmalar, büyük bir olasılık-/ la altıncı yüzyılda yapılmış. Tevrat'ta birkaç/ küçük çıkma dışında degenilmiyor Yunus'a;/ Kur'an'da da yalnız bir-iki kez anlıyor-/ onlar da bi-

rer gönderme niteliği taşıyorlar./ Yunus'un öyküsünün Kutsal Yazı bağlamın-/ da özgünlüğü, yüzyıllar boyunca hemen tüm/ yorumcuların belirttiği gibi, deyişine dayanı-/ yor." Yani "Alayıcı", "şakacı".

"Kutsal Yazı"lar asık suratlı olur, çünkü "İblis"le işbirliği içinde midirler? Yunus biter, öykü bitmez. Öykü, her zaman olduğu gibi, bittiği yerde başlar. Yunus bir araç mı, amaç mı? Bir simge mi, imge mi? Bir başkaldırı mı, bir sinış mı? İnanılmayıp da, var olan mı? Bağlanılmayan mı?

Enis Batur, "yazı'yı yazın'a" bağlaya bağlaya örüyor Yunus'un şiir/metnini. Öyküyü şiirle soyutluyor, giydırıyor, soyuyor.

İlerde kullanacağı "soğan mürekkebiyle mesel" de ilk Yunus'la dizelerine giriyor. Olaylara "Hurufi Mercek"ten mi bakar o? Peki evren nedir Enis Batur için, hiç düşündünüz mü bunu? Yanıtını kendisi veriyor sizden önce: "Evren, benim için, dile dö/ nüştüreceğim, bu yoldan içinde tasarıımı bütünleme yo/ lunu aradığım sürekli oysa değişken konudur."

Yunus şiirine nasıl gelmiştir Enis Batur? "Önce/ düşlemsel bir şiirin çatısına oturtmak istedim onu. Son/ ra da, sırasıyla bütün anlatı türlerini denedim. Yunus,/ bilgece bir dirençle karşı koydu bu deneylere." Ne de olsa, Yunus, "söylevi Yazı'ya hep ters düşmüş" "Bir Söz adamı"dır. Yunus kolayca ele vermez kendini, "yazdan yazıya geçmek istemez". Tarihteki yerinden koparılmak istemeyen bir Yunus, bir başka yazı'nın yazın'ında yer alacak tarihe geçmemekte direnir. "Saat'in" "elyazmasında" kalmayı yeşler: "Midye Zaman"ında yani böyle anlarda mı sözler bir kırlangıç "kemandan?" Enis Batur, "devinen" "Bir tabut'u yaşama mı kazandırmaya çalışıyor?

Enis Batur, aramaktan bıkmayan bir şairdir, yazardır. Sınları yoktur onun, sınırsızdır, öyle engin! Gövdesi "göçmen ve dural"dır, "evreni yazıya aktarmayı" kendine iş edinmiştir. Yani, "... her şeyi o yolla de/ giştirebileceğimi, her şeyin değişmezliğini o yoldan göre/ bileceğim.."

Enis Batur, şiirinde her türlü anlatımı, tekniği rahatça deneyen ve kullanan bir şairdir. Şöyleden sesleniyor şaire, şiirine: "Parçalanın şiir! Dene her sesi. Gir bir yoldan ötekine;" Yunus şiir/

metninde de, hem metni şiirleştirir, hem de şiri metne sardırır, hem de yaptığı işi açıklar, konuya açıklık getirmeye çalışır: "Metnin özeği bura olacaktı. Burada, iki kaygının ay/rıldığı bu konaklama yerinde konuşacak, sırrını dökecekti/ Yunus. Olmadı. Olmadı. Yazı'nın ondan esirgendiğini/ o da yazışdan esirgedi. Susmadı bile: Çekip gitti.". Yunus mu, artık biliyoruz, Enis Batur'un kendisidir. Yunus'u yazarken şiir/metin kendine dönüşür, Yunus bir im'dir yalnızca ve "akrebin doğası"dır.

Akrep, Enis Batur şiirinin vazgeçilmez bir im'idir, demişti: Akrep, şiirde her şeydir. Şöyledir bir açıklık getirilebilir mi akrep'e? "Bir gurur birikimi". Sonra, "...a/teşten korktuğu, ateşten korkmadığı, onun varlığının/ berikinin yokluğunu imlediği, bunun da umuda pek pay bırakmadığı, akrebin yanmazdan, duygunun titiz aritmetiğinde erirken geridönüşsüz karara vardığı andan/ önce olduğu.../ Ya o kuşatma sırasında,/ çemberin çifte zarfinin/ özeğinde,/ özeğin de deristiği öteki saltık noktada/ düşün/ dükleri?" Varın çözüm akrebin gizini, çabasını, dünyasını, sevdasını, tutkularını?

Enis Batur, şiirinde, yaşamında da belki, yazılarında, hep akrebi anlamaya, akrebi çözümlemeye çalışmıştır. Akrep, onun yolunun üstündeki tıkanıklığıtır, aşılması gereken bir engeldir, bir hedefdir, bir amaçtır. "akrebi kendince anladığını, insanın kendisini sarıp sar/ malayan ürkü önünde özce soyunduğunu, taşın dingin/ ligine, sonrası bir molaya, bir hıckirişğa dönüştüğü/ düşünebiliyor."

Şiir nedir Enis Batur için, diye sorsak kendisine, şöyle mi yanıtlardı? "Şiir, çünkü, insanın kendi gövdesini aramaya ko/ yulduğu, onunla bütünleşmeye, özdeleşmeye girişi has/yılgrı tiyatrosudur." Peki yazıya "kan bulaşmışsa" ne olur? "nasıl tıkayabilir şiir ku/ duz soluğunu?" Aradığı dil nedir peki? "...dil, buz ile yalın arası"nda mıdır?

Yazılmayan, hiç yazılmamış bir kitabın sayfalarını mı çevirdik? Yunus nerde, biz nerdeyiz, yapılacak kitaplar nerede? Yazı, değil mi, "durmadan ağdan/eksilen"? Yazı bir bozgundur, bir bozgundan kurtulmadır; bir toparlanma, düzene bozma, yeni bir düzen oluşturma mıdır? İliğin emilişi mi? Omurgayı dik tutma mı?

Kandil, 1977-80 yılları arasında yazılan şiirlerden oluşan bir kitap. 1981'de kitaplaşır ve 2000 adet basılır.

Kandil, bir Meseller Kitabıdır. Kitap, "Gece Meselleri" nden, Soğan Mürekkebiyle Mesel'den (yani Manifesto), "Altın Meseli" nden oluşmuştur.

Mesel'in sözlük anlamı, örnek alınacak söz, atasözü ya da eğitici öykü/masal'dır.

Enis Batur, mesellerde, "etin eksenini" "yalımın katsayısı"yla dolaşıyor. "Yaprağın/ sektirdiği ışıkta"n bakıyor dünyaya. Şiirinde izlediği, "Aykırı bir sözdizimi" izlegidir. İmgeler çarpar okuru bu kitapta da: "Süngürür kokun", "Kuytu sesin eşiği", "Erkeğim ben: Doğuramam bir daha seni." dese de Enis Batur, üretken bir şairdir, yazardır. Bir anka yaratıcısıdır o, "Kül Meseli"nin yaslandığı anka değil mi?

"Rahim Meseli" de, yaratıyı ele alıyor, rahmi bekleyen anmayı sürer namluya "kokunun/koyu mührü"nü basıp, "neşterin sözü"ne nişan alıyor. "Kırışık/evrenin" rahmindeki bir çekirdekten yola çıkıyor şiirini Enis Batur, "arinacağı" "kargaşayı beklerken". Zaman ise "gergin bir boyut" olarak "öte-gövdede"dir.

Enis Batur, ölüm meseline hep duyarlı yaklaşmıştır. Ölüm, "tartışılmaz bir bel/ge gibi yaşar içimizde" de onun için midir? Ölümü kuşatan, ondan ayrılmayan zaman ise "akrepsiz yel" gibi geçip gider yaşamaların, ömürlerin içinden de arasından da.

Böylece, ortaya "Demir dağlayan şiir!" mi çıkar? Tarih, söz, toprak, su, geçmişin süzüp getirdikleri, kaynayan günler/geceler, kapanmayan yaralar nereye kadar? Şiir ne zaman çıkar ortaya peki? "Şiir kaza" midir "yanlış söz değiştirirse makası?" İnsanı "Uzun, zorlu göç!"e mi çıkarır "katı" bir "düş"le "Bir gül yarası"?

"Ada Meseli" başka nereye yazılabılırdı? "birbirine yapışmış bir uçurum kita/binin çiplak bölüm aralarına da yazılabilir" miydi? Mürekkeplerin falına bakmayın. "Gecenin umutsuz adamı" Enis Batur'la karşılaşabilirsiniz. Şöyle de söylenebilir, "Umutsuz gecenin adamı"nın gözlerinde "ışığın özaynasi", iz sürer. Çünkü "izcidir gölge,/ gövdedir hem avci" da ondan. Takvim, zamanın çevirmenidir, dilleri dillere uydurur. Ortaya şöyle bir "Alaşım" çıkar: "Yalım dilinin/ şiir diline değiştiği/ kılpa-yında eriyen/ has sınır bünyesi!"

Bir başka Enis Batur betimlemesi de şöyledir: "Büyük bir cumleyim ben: Nereden başlamışsa/ başlamış, nerede bitecekse bitecek." O, "kuduz fiil çekim"leriyle uğraşıyor yillardır "gece"leri, gündüzleri, durmadan.

Enis Batur'da "mühür" sözcüğü de anlamlı bir yer tutar; bir şeyin altını kalınca çizmek için mühür basar sık sık Enis Batur. Altını kalınca ve kalıcı bir biçimde çizeceği o kadar çok şey var ki, aslında yazdığı her şeye mühür basıyor da denebilir onun için, "bir güz mührü".

"Yüksek Düş'ün içinde"n geçen, "yanlış kardeşi" "Beşir Fuad"ı anlatır Yanlış Mesel'de. "Kâğıtla kalem/ arasında" ve "kanın mürekkebe dönüp kuruduğu/ yerde" yazar Enis Batur şiirlerini. Onun bildiği "Söz değil Zaman"dır: O, zamanla yarışıyor, zamanı yenmeye çalışıyor, zamanın yelelerine yapışmış, zamanı dizginlemeye çabalarıyor. Böyle birisinin küçük bir portre denemesi daha Enis'ten: "Gururla, câni, ürkük yüzümün uzak/ avcısıyım."

Meseller Kitabı'nın "manifesto" bölümü, yani "Soğan Mürekkebi"yle yazılan bölümündeki şiirlerde anlatım daha ağır başıyor. Bu bölümdeki şiirlerde Enis Batur, kendine eğilmeyi, kendini deşmeyi, kendini aşmayı, açımlamayı sürdürüyor yine. "Bir gün gelir, ben de giderim." diyor ve hemen gideceği yeri de söylüyor: "Aynanın dibine." Aslında bu bir gizlenme mi, bir yansama mı? Hem öyle, hem öyle! Bu durumun şiiri de şöyle açıklanabilir mi? "Şiir/ çunkü, bir sancının ve bunu neredeyse destekleyen bir/ tür sözyitimi korkusunun kaynağıdır." Oraya varmış, yani ucta olan birisi artık "solgun bir yansılama" midir, "yoksa bu yankıdan yola çıkıp,/ umarsızca ama dirençle bir kimlik mührünü mürek/ kebe basıyor"dur, anlatması gereklidir. Ve anlatıyor, açıklıyor: "Saat'e ve Söz'e karşı, şiirin elinden tutarak bir ayak/lanma belirtisi mi burada kollanan?" Bu kollama, yıkım arasında gidip gelirken Enis Batur şiiri, okura "doğu salanmış bir avuç/ zar"dır "belki de". Bu, belki de, bir oyundur, "şiirin kendisiyle ötesi arasında kurduğu som simya"dır, susturulamayan. İşte, tam burada, Enis Batur, "bir gün ben de giderim, kendim gibi." diyor. Bu bir tehdittir belki de, bir gözdağı mı yoksa? Ya da, gerektiğinde, kenara çekileceğini mi imliyor?

Nil'deki "Susabilirdim"e bağlanabilir miyiz buradan? O, aslında "İki kişi"dir, biri "göçmen ve barınaksız"dır, susmayandır: "bir göçün eşliğinde duraklayıp/bir göç ki beni durmadan/aradığım anlama yaklaştırmış." Yani yanına, ormana dalmaya hazırlanan bir efe mi? O, "bir şiirin sınırını/bir şiirin sınırına" yazma savaşımlı içindedir hep. Esrimeler içindedir, dehlizler geçiyor-dur, dalıp çıkmadığı, içinden geçmediği, bulaşmadığı, görmediği, duymadığı, yaşamadığı şey yok gibidir: Gözdür, kulaktır, dil'dir, kalemdir, harftir, söz'dür, sözcüktür, saat'tir, zaman'dır; topraktır, tohumdur, şıvgındır, tomurcuktur, patlamadır, saçlımadır, yankıdır, yansımadır, gizdir, simyadır... Zaman mı, elbette "Kandilin dibinde erir" durmadan. Mercek, artık "kör"dür; yazı ise "Alayçı" ve "zorba"dır; satranç, "varlığın" "veznidir": Toparlarsak, o, "aralıksız kendini alıntılayan"dır kendisiyle kendinden. Dipnotlar da kendisi, italik yazılan da kendisidir. "Söze soyunan"dır, yani Yunus'tur: "Kösnül bir tasavvuf tamlamasıdır/kimliği". "sözcük-ama" elinden tutar onun, sürdürdüğü toprakta ona "anadili"dir.

İki kişi var Enis Batur'dan içeri; biri "kilitli, ermiş ama kilden,/ öteki, ateşin kavurduğu kâğıdı altın diliyle." Kendinden ayrılandır, nabzının, istemez, "dünya ile" "uzlaşmasın"ı.

Enis'in şiirine "kör kar" yol göstermez, ya da yağmaz. O, bir hattat gibi düşer "oraya", yani şire. Uzun sularla sular şii-rini Enis, "uzun göğün uzun düşünde yaşa"yarak. Böylece, şiriden şire geçerken kendinden kendine de geçer. O, "unutulan insana" "Söz!" giyinir. Eğer, okur "Kötürüm" ise, elbette görmez "Nan ve kör gözü"yle yüzünün "parılparça" oluşunu, Enis'in nasıl parçalandığını. Ama, o, arayıp bularak, bulup yitirerek, kararlı bir biçimde, dikişleri kanaya kanaya yoluna devam edecek, ediyor. Onun her kitabı, gözündeki ışığı "erittiği" "metin"dir. Parmaklarından süzülüp gelen ve metinlere, şıirlere geçen "akkorana"dan başka nedir ki! Kendisi yanınının bilincinde, ama okur "yanının farkında mı?" Yanınlarla çevrili bir yaşamın içindeki bir insanın "yaşamöyküsü" olur mu hiç? Neden olsun ki? O, "İnsan yüzünü suyüzünde/ gördü göreli iklimden çağ'a sürüp gittim ben." diyendir çünkü. Onun için, o, "ten-ha gece çölünde." mesken tutmuştur yazmaya.

Sarıncı, yazılması henüz bitmemiş *Opera*'ya bir giriş midir, bir "Ouvertures" müdür 1982, 1983, 1984'ten beri? *Kandil*, sönünce işaret verilmiş mi oldu? *Kandil*, hiç söner mi? Enis, kendisini ve şiirinin kandilini hiç söndürür mü? Soruların muhatabı beri gelsin! Alışıtiği, aynadır ve bakamaz, böylece ölçemez "Saati": Çevresini, "Pencereler duvarları, şehrde inen/çölü, geceyi günden ayıran bem/beyaz sessizliği." Göremez. Bir geri çekilme söz konusudur ne de olsa. *Opera*'ya hazırlıktır aslında uyku, "iki ucuña/ doğru yazı"lacak "bir çekuldür" "zaman." "Sonsuz ölekeli." "derviș yüzü"ne uzanan: Yani "Flaneur, wanderer, aylak evliya". Her yerden "Gelip geçiyor" taşarak ve taşırarak. İniyor "Hayatın... ortasına", "kör gövde ve kör gölge"lere. Uzun bir yolda olduğunu başından beri biliyor Enis Batur, bildiği bir başka şey daha var: "Ve içimden kopup giden öncünün/ geri dönmeyeceğini biliyorum." O, kendini, aramızda "ıssız bir tekneye" benzetse de, yillardır, sabırla kozasını ören bir ipekböceği gibi çalışmasının ürünlerini sıralıyor peş peşe. "Soru Çanağı"nı sunuyor bizlere. "Her trende" içinden "kalkıp giden/ birileri" olsa da, o, oradadır, "aslında dönüyor"dur. Yani "Bedevi kavimlerinin/ içinde" bir "Göcmendi"r. "Beş vakit kıldıği" isyandan başka nedir ki? Yola çıkmıştır bir kere, yoldan da çıkarmıştır artık okurları. Dönüyorum, diyor ya, bakın nasıl dönüyor aramıza: "Bütün Loş anımlar ve devrik cümleler,/ dil sürçmeleri ve falsolu uyaklar, hiçbir sözlükte bulunmayan/ hiçbir sözlükte bulamadığım kelimelerle". Onun harfleri "mermer"dendir: Kazınır ve öylece kalırlar. Her yanı "ateş"le çevrili yaşıyor ve üretiyor. "Külâh" başlıklı şiiri (Post tenebras spero lucem), yaşamının koyaklarına okurların sokulmasına izin verdiği şiirlerinden biridir. Enis Batur, zaman zaman, şiirlerini okurlarına açar, yani dertleşir onlarla. "Ben miyim avlanan/ avcı mı, kimse bilmez artık." Avla avcı arasında nasıl kopmaz bir ilişki varsa, Enis'le şiiri arasında da kopmaz bağlar vardır. "Döndüm buraya Tarihi Coğrafyayı aşip,/ söktüm her alfabeyi sanki, iklimleri ve dar sokakları, rastlantıyı/ ve bellegin kuytu yüzünü,/ saati, sayıları, sonluluğu öğrendim." Döner Enis Batur, döndüğü yer neresidir? Şiirinin odağı mı? Neresidir? Şiirine iyice abanma mı? Döndüğü yerde değildir artık o. Geldiği, daha doğrusuvardığı yerle arası iyice açılmıştır.

Enis Batur'un "Tilsim ve Trajedi" şiiri de, kalemi kendine batırıldığı, kendini kalemin ucuna bıraktığı şiirlerinden biridir: "Bir ucunda Trajedi var"dır, "Tilsim öteki ucunda"dır Enis Batur'un "kalemin"in. Kendisinin ve şiirinin "Tilsim" ile "Trajedi" arasındaki gidip/gelmelerinin, devinimlerinin üstünde düşünür Enis. Direndiği, hedeflediği zor yolda aştığı engellerin onu durduramadığını çıkarırız şiirin içeriğinden: "Her şey geçti sonra, ben kaldım-/ bir de bende bana direnen doğrular/ ve yanlışlar". Onları da şöyle geçiriyor şiirine Enis Batur: "Hassas terazi, dik merdiven,/ birkaç bozuk kum saatı, dilini tuttuğum/ bir pusulayla gecelerimi paylaştığım/ o tuhaf hayvanlar: Akrep ve örümcek,/ semender ve şahin..." Defterden deftere yazdığı öyküsünü "İgne ve ağ, ipek ve masal,/ sis ve köpük arası" yazar. Nesneler ve anlamlar, yan anlamlar, koyaklar, dipten gelen dışavurumlar, zengin sözcük hazinesi, değişik ve çarpıcı betimlemeler, sözcük seçimindeki titizlik, yeni dile ve dillere doğru açılış, işte Enis Batur şiiri diyemiyorum yine de. Daha başka şeyler de gerekli bana. Hele biraz daha dalalım şiirlerin öyküsüne, büyüsüne, zarına!

Plutarkhos'un "Hayatlar"ı (1986), beş şiirden oluşuyor. Tüm kış boyunca, "Hayatlar"ı okur Enis Batur. Ayrıca "Büyük Ayaklanmalar ve Suikastlar Tarihi"ni de elinden düşürmez. Başka ne okumuş olabilir Enis Batur? "eşkiyalar ve haydutlar üzerine/ birer tarihsel inceleme," ile "Yüzler ve Maskeler" adında bir başka garip kitabın da sayfalarında gezinir. Sonra, "birkaç seyir defteri" de geber elinden. Yaşamının değiştigini sezer Enis Batur, görür bunu; değişen yaşamıysa da, yaşamına bakışı da değişiyor, gördüğü budur işte. "Kendi kıyı"larından açılırken, içinde yaşadığı dünyaya kafa tutan bir konumdadır aslında, söyle de söylenebilir, içinde yaşayan dünyayladır onun hesabı.

İmago Mundi (1986-1987). 9 sayfalık bir şiirdir. Enis Batur, otuz beş yaşındayken yazdığı bu şiirde, "yolun sonun"da olduğunu düşünür. Yüzündeki "yorgun bir Hamlet"tir, göğsündeki ise "suç ve ceza arasında/ salinan Theseus"tur. Theseus, Dor irkının büyük kahramanı Herakles'in örneği üzerine Atina'da uydurulmuş bir kişidir. Yani biraz boşluk ve işe yaramazlık içerir. "Topuğumda iyileşmiş bir yara," dizesiyle Paris'e mi gönderme

yapıyor? Paris, Troya kralı Priamos'la karısı Hekabe'nin en küçük oğludur. Akhilleus'un tek silah geçer yerine Paris'in attığı ok, onu öldürür. Yani Enis Batur, karamsar bir durumdayken bile her bir yanından "akkor kelimeler" saçılır. Sesini kimsenin duymadığından şikayet etse de, aslında yalnız değildir o. Tüm bağlandığı nesne ve kişilerce terk edildiğini düşünse de, "enge-rek sokaklar"ı durmadan "sına"sa da, kendini bir yontuya öz-deşleştirse de, "Optik bir kuyu"dur o. İçindeki "hışım" çıkarır onu düzlige, uçurumun eşliğinde durduğunu düşünse de. Peşindeki kendi "acemi" yaşamıdır, ezeli hesaplaşması onunladır. Kendi bedeni yetmezse "bir başka gövde ekleme"yi de düşünür; sesi için "yeni oktavlar," gözü için "yeni bir mercek" gereklidir ona. Savaşa hazırlanan bir savaşçı gibi gözden geçirir kava-ga araçlarını. "Bir sabah uyanınca" bulacağı yeni şeylerle sür-dürektir çıktıığı yoldaki kavgasını: "Değişmiş bulacağım odak, ayar, fer,/ Bu açılmamış kalem,/ bu dokunulmamış yüz,/ bu he-nüz başlamamış hayat..."

Bütün Şiirleri'nin 2. bölümünde yer alıyor "Tuğralar". Bu bö-lümün ilk şiiri de 12 bölümlük "Eros ve Hgades"tir (1973). Şiirin altbaşlığı: "Suluboya İlkyaz Şiirleri"dir. Şiirler, bana Hermann Hesse'nin 1920'de yayınladığı *Ressamin Şiirleri* kitabında yer alan 10 şiiri anımsattı. Yaptığı bahçe resimlerine şiirler ya-zan Hesse'nin yerini Enis Batur alıyor. Doğaya yayilarak, de-ğişik denemelere girişir. Örnek mi işte, 3. şiir: "sarıca/ bir gül,/ sa-rıl sarı/ sari,/ sen bin gül/ lü gülümsemeli:/ sarmaşık evimizi/ sarıacakarmaşık,/ alacakaranlıkta/ sari: ...sen bir öl/gül!"

Bir Ortaçağ Yalnızlığı (1973) girişin dışında iki şiirden olu-şur. Yalnızlık, yalnızca bir sözcük değil, kendisiyle de besle-nen bir duygudur. Korkusuysa, "her sokağın" ona "çıkması-dir". Yazdığı şiiri açıklayacak üç dize, üç sözcük: "kara/ cüb-be-li/ göcebe"dir artık o.

"Omaca"nın altbaşlığında "Baldırın ile Gece Lekeleri Arası Soyutlama Alistirmaları (1973-1977)". Girişteki alıntı, "Omaca"nın yazılış nedenini ve mantığını da açıklıyor: Şiirleri, Enis Batur, "za-manın arka sayfalarına, birkaç dar sokağa ve kireç badanalı güneş evlerine sunuyor". "Göl" şiiri, Ahmet Haşim'den izler taşır gibi gözükse de, pastoral yanı öne çıkışmış bir şiir midir? "Göcebe"liğin

ve “kıyıya doğru bir yalpalanma”nın ağır bastığı şiir 7 bölümden oluşuyor. “Göçmenler, ‘Ak giysileri ile’ Ege’de Ölüm” şiirinde de boy gösteriyorlar. Enis’in sesi, soruyorum size, “Gecenin çoğalan/ etinde göçten artan kuşlar gibi/ umarsız ve telaşlı, kovuk” mu arıyor, onun için mi bu denli renkli ve zengin? Düzyaziya teğet geçen şiirlerde, artık, iyice Oktay Rifat’ın eli sezilir. “Sabah, Kuşlar” şiiri Oktay Rifat’a adanmış bir şairdir gerçi, Oktay Rifat söyleminin bastırılamadığı, aksine öne çıkarıldığı bir şairdir de. Oma- ca, “Kesilen ağaç kökü, asma kütüğü” anımlarının yanında “İri kemik” anlamını da içeriyor. Enis’in şiirindeyse bir ayrılığı, farklılığı imliyor.

“Vurgun” (1979), yedi bölümlük bu uzun şiirde Enis Batur, done done “kemirgen zaman”la cebelleşmesini ele alıyor. “Ta- rih korkak/ bir ifade alır yüzüne, siva dökülür.” Uçuk kimlikler, tedirginliğin kol gezdiği günler, odalarda dolaşan zaman, açık pusulalar, daralan sokaklar, sevgisizlik, “masalarda zembereği boşalmış bir/ dünya”, her sokağın Enis’e çıkışması ve ardından gelen doğduyu “çöller”, şiirin bizi alıp götürdüğü puzzle.

Aslında erken soktum devreye Hermann Hesse karşılaştırmasını: *Kirkikindiler* (1981) için, *Suluboya Yaz Şiirleri*, kullanma- liydim karşılaştırmayı. Hermann Hesse, suluboyaya betimler dünyayı rengârenk, sonra da yaptığı resimlere şiirler yazar. Enis ise, resim yerine ilkin şiir yazıyor, sonra resim yapacak gibi. Şiirlerdeki doğayla, sevgiyle kucaklaşınca, ister istemez, bende, böyle bir kanı uyandı. Oktay Rifat söylemine daha yakın duran şিirlerdeki içtenlik, yalnızlık, saflik etkiliyor okuru. “Yumuşak dil darbe”leri, “yaşamın tohumu döndüğü/ o sonsuz imbikte topla- nıyor”. 1980-84 yılları arasında yazılan “Küçük Gümüş Şiirler” de Hesse anlayışı ve Oktay Rifat söyleminde ortaya olmuş şиirler. Şiirini, burada, “Yokuş” şiirinde, Enis, “yokuş” olarak betim- ler. Uzağı sevmesinin bir açıklamasının olmaması gibidir “yo- kuş” açıklaması da. Nedir “yokuş” sözcüğüyle imlenen? “Bir- kaça zar” mı? Onun yaptığı iş aslında, “kendi” dilinden “unutul- muş sözcükler, unutulmaz sesler,/ aykırı bir vezin” derlemesini devreye sokmak değil mi? O, kaç kez “sulardan ve gece çöllerin- den geç”miştir, geldiği yer ise “tarihin ve kürenin” dibidir. Enis Batur, şiirlerinde hep kendini sorgular, kendinin kim olduğunu

araştırır durmadan. "Ne zaman hangisi oldum ve kimim şimdi ben!" Kendisini "yangın lehçesi" olarak betimliyor.

"Günboyu Soyutlama Aşılırmaları"nda, anlamı anlamdan doğurarak üretir şiirlerini. Konuşma diline yaklaşan, bir söyleşiyeye dönüştürecekmiş izlenimi bırakan şiirlerde, artık yepyeni bir Enis Batur vardır. Yabancı sözcük ve cümlelerin azaldığı şiirlerle çıkışır okurunun karşısına. Çünkü, o da biliyor okurlarının kendisinden neden yakındıklarını.

"Dokuz Ninni ve Bir Öğüt"te, öykü yanı ağır basan şiirler yer alıyor. Bu bölümdeki şiirlerdeki ana mantık şudur: "Ne zaman bir fiili/ gelecek zamana çeksem/ eksilirim". Yani gelecele işi yoktur pek Enis Batur'un. O, daha çok geçmişi günümüze çekmeye uğraşır.

"In Memoriam" (1985-1987), 6 şiirden oluşuyor. "Koyu içkipler, koyu kahveler, koyu sessizlikler, koyu yalnızlık"ların şiirleri... "Koyu zaman, kuyu zaman"ın şiirleri... "Dalıp çıktığı sisin içinden geliyor/ Enis ve Ölüm". Nefes nefese bir yaşamın ayna tuttuğu, öne geçirdiği şiirler: "İşte koptu ipim". Aslında, o, hep ipi kopuk yaşayan bir şair değil midir?

1985-1987 yılları arasında yazılan "Pençeler"deki şiirlerle de bir ortaklıği var bir önceki bölümde yer alan şiirlerin: "Yaz Tuğrası" basılmış şiirler hepsi de. Dildeki "tetik"in düşmesidir bu. Havaya çizilen seslerdir, "yıldan yıla geçerken" toplanmış öykülerdir okuduklarımız. Hai-Kai'lar, Enis Batur şiirinin minyatürleri olarak değerlendirilmelidir bence. O, yola çıktığı andan beri, "Her kelimenin iki anlamı olduğunu/ bilmiş, ...üçüncüyü aramıştı."r. İstediği anlaşılır bir şeydir: "Başka bir düzen olsun istemişti/ seslerin arasında, harflerle renklerin/ birbirlerini itmediğleri bir dengeydi/ ısrarla kovaladığı. Yıldan yıla dile/ yüklediği zalm işi dizmişti kafasında,/ ışığa ve karanlığa, sessizliğe ve uğultuya/ verdiği değerleri elden geçirmiştir tek tek,/ cümleden cümleye tekinsiz bir başdonnesiyle/ geçmiştir: Bir an boyu elinde tuttuğu kelime/ onu kavururken durmuş, gözlerini uzağa,/ sonsuz bir boşluğun altında beklettiği/ sonsuz bir ayanna dikişti."r. Şiirin başlığı "Yankı".

"Fugue" (1986), oda tiyatrosu, önce, o resmin ışığında sorulan "Unutacak mıyım bu beldeyi de?" sorusuna verilen ben

daha yokum'u içerdeği gibi, bu çocuğu hemen aldırtmazsam sorunuyla uğraşmak gerekiyor "Seyrek ve Biricik Başka Birinin Yazdığı Senaryo"da; bir de "Jestler Önemli elbette, paramparça."

"Maya"daki şiirler de 1985-1987 arasında ortaya çıkmış. *Fugue*'yle birlikte *Perişey*'de (1992) yayımlanırlar. Bu bölümdeki şiirlerde Enis Batur, kendisine yöneltilen eleştirilere, şiirine ilişkin değerlendirmelere yanıt verir gibidir. "Ars Poetica"dan başlayalım örneğin: "Hiçbir şeye benzemediği söylendi şiirlerimin,/ Wallace Stevens'a benzediğim, hiç kimseye/ benzemediğim, olsa olsa 'II. Yeni'nin devamı',/ 'III. Yeni'nin ta kendisi' saylabileceğİ" söylenenirken Enis Batur'un yazdıklarına ilişkin, "... delisaçması bir söz ve işaret yumağı" olarak değerlendirenler de olur. Enis Batur ise, yıllarını verdiği uğraşını düşünmeden yapamaz: "Ateşin içine/ soktuğum el, gözümü ayırmadığım saat,/ insanlarla çarpıştığım seyrek günler/ ses ile kelimenin birbirleriyle/ dikleştikleri yere kilitle"r onu. Gerçekten "şiri düzen san"ır. Oysa, şiir, "Çile"dir, "arınma ve yurttu"r. Zaman geçtikçe şiirin "düzen" ve "kargaşa" olmadığını düşünür. Belki de, şiir, "iki uç/ arası zamanı gelen uçarı bir odak"tır. Yani "bazı ender seslerin eşiğinde tuzak,/ kıvrılıp yatmış çingiraklı bir soru." Düzen değil, belki de "bekleyiş, zemberek, inatçı köz,/ kaknus hep." Enis Batur şiirini nereye vardırmak istiyor, kendi elyazısıyla yazdığı şiir, işte bunu açıklıyor: "Kömürden elmasa varmak için/ çıktığım yolda elmastan yola çıktığımı/ unutmadım: Yangınsa sonumda yazılan,/ orada yazacağın an gelmeli de. Birer/ kivilcim olsun harflerim, her kelimemi/ yalın dili taşısyn – öyle bir ateş ki/ içinde içimde tutuşmuş bir karanlıktan/ kana kanaya işsin herkes, istedim."

Bir itiraf daha Enis Batur'dan "Eksik Eserlerim" şiirinde: Yazdığı kitapları "Küçük/ çekirdek kadar" olarak betimler: "Bir Ortaçağ Yalnızlığı, Ayna, Siyah Vals". İçindeki tortudan, sıkıntıdan, birikenlerden, "labirentleri" çağırarak kurtulur, yani yazar, durmadan yazar. Küçük kitaplar, onu büyük, oylulmu çalışmalara götürür. *Opera* ve *Ansiklopedi*'ler böylesi, henüz tamamlanmamış çalışmalardır. *Başkalaşımlar* (1993) küçük çekirdek kadar kitapların akmasından oluşan bir başyapıt değil mi? Ya ortaya henüz çıkmamış mektuplar, notlar, karalamalar, taslaklar,

yarım kalmış çalışmalar, bitmemiş şiirler, denemeler? Onlar ne zaman ortaya çıkacak asıl? Bir yazarın yaşadığı ateşten ortamı, koru görebilmek, taniyabilmek açısından önemli bu tür yazarlar. "Gündüzleri karışır"ır "gürültüye ve dumana", geceleri ise "kapa"nır "bembeyaz". Enis Batur'un doymaz bir iştahla çalışmasının göstergeleridir bunlar.

"Beyaz Sayfa" şiirinde yazdıkları önemli Enis Batur'un: Okurun şiirlerindeki yabancı adlara, "özel isim"lere, "Yabancı kentler"e, "insanlar"a, "kelimeler"e takılmalarına yer veriyor şiirinde. Bu durumu 1977'de bir soruşturtmaya verdiği yanıtta söyle açımlıyor Enis: "Benim şiirim, genel çizgilerinde soyutlamaya dönük bir şiirdir... Yabancı kültürlerle çok kesin çizgilerle gondermeler yapıyorum... Tepki alıyor diye kaçınacak değilim bundan." Elbette, her yazdığı okunsun ister. "Auto, Bio, Graphie"de yazma eyleminin gizini serer ortaya.

"Gece Kurda Aittir" (1986-1987) "Resimli Paris Kılavuzu", uzun dizelerden oluşan uzun bir şiirdir. Paris'i odak alan bu uzun şiirde Enis, kendini açımlamayı sürdürüyor yine. Şiirine yapılan eleştirileri yanıtlar gibidir: "pek çok özel isim tabii: İnsanlar, sokaklar ve şeýler/ onlar ki bende yargılandılar hep: Kim bunlar/ ve neden varlar-", "beni ve beni donatan özel isimleri yadırgayan pek çok kişi aldı bu garip demog/rafiye." Yaşı 35'tir ve hiçbir yere sıgacak gibi değildir. Paris'te hem "göçmen"dir, hem de evinde gibidir. "İnsanlar, Sokaklar ve Şeýler", denemeleininin Yaslandığı alanlar olacaktır ve de kitaplarına başlık.

Toplu şiirlerinin 3. bölümü "deneysel metinler"den oluşuyor. Ara-Kitab (1974-1975) -on dört deneysel metin-. Çoğaltılmış sözcükler, birbiri içine girmiş sözcükler, bölünmüş heceler, zor gerçekleştirilen bir yolculuktan dönmiş gibi oluyorsunuz deneysel metinlerin arasında gezinirken. H'okka'da da (1987-1987) -On Deneysel Metin- yer alıyor ve "bu kalemden bukalemuna geçtim" derken, deneme kitabını (1988) haber veriyor sanki.

Enis Batur, 1990'da *Gri Dîvan*'la çıkıyor oldukça artmış okurlarının karşısına. Belki de, onun, en beğenilen şiir kitabı olur *Gri Dîvan*. Kolay anlaşılır, öyküleri açık, Oktay Rifat şiirine yakın bir anlayışı tutar okurlar da, eleştirmenler de. Kitabı söyle değerlendirdir Enis, "Pasaport" şiirinde. "Soyutlama dozu yüksek

bir şiir anlayışından öyküleme dozu yüksek bir şiir anlayışına geçiş için arkamda, belli ölçüde güven duyduğum bir deneyim deposu vardı aslında: 'Akrep Dönencesi'nden başlayıp 'Fugue'e uzanan bir çizgi üzerinde hem anlatı tekniklerine başvurmuş, hem de 'sahneleme' yöntemlerinden yararlanmıştır. Gene de, '*Gri Dîvan*'ın şiirleri romanesk öğeler ve dramatik öğeler arasında yer yer beni kıvrandıran denge sorunları getirdiler durmadan-' Öykülerdeki anlatıcı hem Enis'tir, hem de değildir. Şiirlerde hem kendisi vardır, hem de başkaları, ötekiler. "Pasaport" şiri görsel özelilikleri ağır basan bir şairdir, hem öykü, hem de bir pasaportun dökümüdür. Yaşayan kişi capcanlı bir pasaporttur sanki. Aslında, o, "küpesiz bir korsan"dır, içine gömüldüğü ise "seytansı definedir".

Gri Dîvan, Enis'e göre, "en 'iyi' kitab"1. Kitaptaki şiirlerde "kara safran ağır basıyor, yani melankoli." Okurun, *Gri Divan*'ı okuduktan sonra da yaşayacağı, yaşatacağı öyküler uzun süre belleklerde kalacaktır. Hüzün sözcüğü geçmese de, hüzne batıp çıkmış, Enis Batur şiirinin önemli bir dönemecinin habercisi şiirlerden oluşuyor *Gri Dîvan*.

Koma Provaları (1990), *Gri Dîvan*'la birlikte doğar okurun eline. Şiirsel Metinler alt başlığı altındaki *Koma Provaları*, "Şiir yazısından taşan bir ifade türü"dür. Kitaptaki şiirsel metinler, "bir karabasan mevsiminin ürün"leridirler. "Zalim içerik dili de kirbaçlaşmıştır"tır. "Hırçın ve dilbaz, o uzun cümlenin arasından/ bir tek" o geçer. Gırtlağında "ses" mühürlense de, "İnatçı bir tornavida dön"se de beyinde, "üzengi" çatlasa da, "mürrekkep, duman ve kan" yayılır şiirinin haritasına. Yol göstericisi "esrik bir pusula"dır. "Kekre konçerto" bir şiir midir *Koma Provaları*? Deneysel bir anlatının ucunda geziniyor Enis Batur yine *Koma Provaları*'nda.

Cemal Süreyya şiir Ödülü'nü aldığı *Perișey* (1992), Enis Batur'un şimdilik son şiir kitabıdır. *Perișey*, soyutlamadan öyküye yumuşak iniş yapmış şiirlerden oluşuyor. Enis Batur şiirinin *Gri Dîvan*'la açıldığı yoluñ üstündeki şiirler, bizi, dili ve kurgusu oldukça yalınlaşmış, Avrupalı bir ortamdan yerel bir iklime geçişin ipuçlarını veren önemli bir kitapla tanıştırıyor. *Perișey*'deki kimi şiirleri *Yazilar ve Tuğralar*'da da okumuştuk: "In Memoriam, Pençeler, Fugue/Oda Tiyatrosu, Maya, ve Gece Kurda Aittir."

Perișey'deki şiirler, "Yıldan yıla geçerken" "evlerden" top-lanan "hikâyeler"den, "hiçbir yere sıgmayan/ ölüm dirim haberleri"nden oluşuyor. Deyiş zenginliği şaşırtacak elbette okuru: "Tırşe deniz./ Tırıs rüzgâr." "Vatos zaman", "delifişek perçem", "Kuytu bir papirüs", "kör peron"... Ve güzel bir imge, "İçimden hızla bir güneş geçti", benim de kitabı okurken, not-larken. Kitabın en güzel şairlerinden biri de "Sıcak Kan"dır. "Si-zin için kalktım geldim/ ve her tarafınızdan ayrı bir koku top-ladım" diye başlayan şiir bir kadın teninde, bir ülkede gezintiye çıkarıyor okuru. "Sindiği" yerinden "şiar" için konuşan bir "dil" vardır karşımızda, öylesine zengin ve çarpıcı ve de "göçmen". Si-irseverlerde izleri ve etkisi uzun süre kalacak bir şiir Sıcak Kan.

Enis Batur, "Yüzler"de de dolaşıyor şiirleriyle: "Yüzler"in ta-rihini, coğrafyasını, koyaklarını, gizlerini, fırtınasını dizeleştiriyor. "Hat" (düzyazı), şöyle başlıyor: "Zaman, yitmiş her yüzün anlam denklemini çözer. O suratı bana kadar taşmış bir suret, birkaç suret varsa gözümün önünde, onu yeniden kurmaya ca-lişırım boşlukta." 12 şiirden oluşan "Yüzler" şiirinin yaslandığı perdeyi böyle açıyor Enis Batur bize. "Hat", "Mukanna" efsane-sinin yeniden yazımı gibidir, bir araştırma metni, ya da değişik bir deneme de olabilir.

Perișey'in belkemiğini "Otoportre Denemeleri" oluşturuyor. Şairin, "Dağınık Duman Arasından, Yandan, Yansılı, Mum Işı-ğında, Ağır Kış Koşullarında, Bozbulanık İfadeli Bulanık, Yan-mış Portresi"dir çizilen, şiirleştirilen. "Zalim saat" geçer artık. "Bütün güneşler artık" şairin üstüne "doğmali."

Enis Batur, kimi sözcüklerden vazgeçse de, "Hırçın sıfat-lar, birkaç kesin fiil/ ve bazı bulanık kipler, gönderi zarflarla/ çekici noktalama işaretleri" gelir bulur onu kaleminin ucun-da. Başka neler gelip bulur Enis Batur'u? Değişik ve doymak bilmez denemeler, metinler, dizeler, imgeler, deyişler, öyküler, teknikler, araştırmalar... Cesur bir şairdir Enis Batur, bir isyan-cıdır, başkaldırıdır geleneksel kalıplara, şiiri geleneğe gelip dayansa da.

Enis Batur'un şiirleri üstünden yürüdüğümüz uzun yol, ol dukça eksik, burada bitiyor şimdilik. Enis'in şiiiri bir başka gemi-de bir büyük okyanusa doğru açılmış, bize el sallıyor. Belki de,

yakında, bize, o bitmez tükenmez çilenin dokunduğu *Opera'yı* getirecektir Argos.

Enis Batur'un şiirine ilişkin çok daha başka şeyler söylenebilirdi, yazılabilirdi. Ben, kimi izleklerin peşine düştüm yalnızca. Daha geniş çaplı bir araştırmada özel isimler, Latince, Fransızca, İtalyanca sözcükler, deyimler, dizeler ele alınmalı, açılığa kavuşturulmalıdır. Ayrıca, Enis'le yapılmış görüşmelerden oluşan *Söz'lük* (1992) elden düşürülmemelidir. *Otuz Kuş Birden Olmak* (1986) ve *İkiz* (1988) de yanınızda bulunmalı. Kendisine ve "zaman'a karşı çıktıığı yarışta Enis Batur'u izlemek isteyenlerin, "çekirdek gibi kitap"ların nasıl başyapıtlara dönüştüğünü de görmeleri gerekiyor.

(*Varlık*, Eylül 1994)

Şiirimizde Benzersiz Bir Kavşak Kitap: Doğu-Batı Dîvanı

Enis Batur'un *Doğu-Batı Dîvanı* (1997), "Dramatik Şiirler" (1988-1996) başlığı altında "Gri Dîvan", "Seferî Dîvan", "Alaca Dîvan"dan oluşuyor.

Gri Dîvan (ilk basım, 1990) Gülsen Akın'ın o unutulmaz iki dizesiyle açılıyor: "Ah, kimselerin vakti yok/Durup ince şeyle-ri anlamaya". Enis Batur, bize, şiirlerinde "ince" şeylere yer vereceğini, bizi benzersiz dünyaların içine çekeceğini sezdiriyor bu iki dizeyle.

Yolculuk yapmayı seven, günümüzün kendi ölçülerinde önemli gezginlerinden biri olan, gezdiği gördüğü yerleri "seyahatnâemeler" iyle de yazıya, gözleme döken Enis Batur, *Gri Dîvan*'ın ilk şiiri "Sandık"ta bir kutu dolusu anahtarla çıkıyor şırsel yolculuğa. Bu anahtarlarla flu tarihlerin, sararmış fotoğrafların, buruk aşkların, günbatımı yalnızlıkların, düş kırıklıklarının, unutulmamış anıların kapısını açıyor bize. O, kapiların ardından unutulmaz görüntüler getirecek gözümüzün önüne. Sonra da tükenmiş umutlarla, "terkediliş"lerle, "kaybetme ve kaybolma" duygularıyla tanıştıracak bizi. Gerçekleşmemiş karabasan düslere, "içimize/kazınmış yolculuklar"ın boşluğunna dikkatimizi çekecek.

Yaşam tümüyle de yaşanmaz değil, hele hele umutsuz hiç değildir; "Herkesin hayatında/içindekileri unuttuğu, umduğu,/ bambaşka kutularda aranacak/eşya, söz ve işaretler kalmalı" ki,

kapılar birer birer açılınca coşku da bizi hiç yalnız bırakmasın. "Kör Başlangıç"ların "telâşla" "oradan/oraya" kavruluşa tanıklık etmesi, "kırık/dökük eşyaları" çäßriştaran yüzler galerisinin büyülü ortamı da şiirin ana damarına damgasını vurabsın hem de "kökünden" tutunulabilirse, "kül" olunacak "sert/bir dönemeçten" umudun kesilmediğini dünyaya ilan ederek. Kişi-sel, toplumsal "Yangın"lar, hani nasıl derler, "Büyük, ciddi bir prova gibi geçti" "hayatın içinden". Nice badireler atlatmış, nice maratonlardan yüzünün akiyla çıkmış "Zalim Bellek", "geri dönmeyeceğini bildiği/yolu kat"edip gider belirsizliklere "gece-ye ilerleyen o telâşlı akrep"le birlikte. Kendince "Gri Tavırlar" takınarak ömür boyu "içinden avladığı/gizli anımlar, kırılgan alayın örtüğü derin/yara" sonunu ölüme bağlasa da, öyle ya "sinsi bir tuzaktır hayat;/Tarihler ve şehirler, insan isimleri". İnsanın "Anlaşılmaz"lığı tartışılıyor daha, kesin yargiların kolay-cılığına düşme pahasına genellemelere gidilirse de sık sık. Bir kent: Hepimizin yaşamında unutamadığımız kentler vardır: "Prag"sa, tarih de "73" ise, şairin belli bir mesafeden gözlemle-rini didikleyışı, elbette şiirin altın terazisinde tartılacaktır: "Bü-tün o hikâyeler yüzler,/bütün o sesler ve anadiline bile aykırı hüzün/kafiyeleri" insanın yüreğine çelişkili elmas küller ser-perse, o kentin bağrına bir tutam tarih bırakılması doğaldır. Yani Puşkin'in sahneye girmesini dört gözle bekleyecek yaşa gelmişiz demektir "Pugaçev Tarihi"yle haşır neşir oluyorsak. "Kör anlaşmazlık"ların tarihinden el uzatır Yahya Kemal, Kava-fis, Eliot, Pound, Kemal Tahir, Soljenitsin, Georges Duby: "her-kes kendi halinde yaşayıp gitseydi/şair zamana giydirilen kaba kuralları altüst/edemezdi asla:" "meczûb" bir tarihle küse barı-şa yaşayıp gidiyoruz kaba saba da olsa, incelikleri arayıp bula-rak. "Sorulsa, bütün sorular ağır" gelir dışta "Kalan"a. Hızla ek-silen "gündelik hayat"ın yorduğu eylemler, yaşamın tüm yükü-nü "sifatlar"a yükleyip "Sağır ve tetikte" bir yalnızlığı seçeli, kendimize başka türlü çekidüzen gerektiğini hepimiz biraz daha fazla kavradık sanki. "Fotoğraf"ların "böyle bir hikâye"ye, yanı tarihin bağrına durmadan dalıp çıkan, gereksinmeleri var midir, bilemem. Onlardaki "umudun ve arayışın" sınırına kolay kolay girilemez, çünkü "gerçek"le "kurmaca" arasında mekik

dokunduğunu bilmeyen var mı? Üstelik "Çocukluk arkadaşları ile yeniden başka bir hayatı/paylaşabilir mi insan?" Neden olmasın, diyenler de olabilir, soruyu onaylayanlar da. İşte bu bir şair için "Güzel ve korkunç" bir "hikâye"dir "yakıcı kelimeler"le bezeli, hep üstünde çalıştığı: Uydurulmuş, benzetilmiş, görülmüş de olabilir böylesi bir yüz: Hangimizin içinde "durmadan" "zonklayan" bir "Büyükbabा" motifi gezinip durmuyor ki? Kimi zaman bir "Balkon" bazı şeylerin çözülüşüne bir insandan daha fazla katkıda bulunabilir: "Tarih ve Zaman" "Hayat ve Ölüm" arasında "saçma" bir gel-git olsa da yaşamlardan geride kalanlar. Bu durumun rengi "Akşamdan geceye dönen gökyüzüne/devrilmış büyük bir mürekkep şisesi"ni gözünüzün önüne getirin, işte o renk! Yaşamın göbeğinde yer alan "Bir Başka Açı Hikâye" diyebileceğimiz öyle çok malzeme var ki, dibe indikçe insanın şaşkınlığı artmaz da ne olur onca yaşanmış olayın "taşkın"ca yaşamımızı "emi"şi karşısında. Sevilmekten yorgun düşmüş aşklar resmi geçidinde bir uçtan bir uca sürüklenmez mi insan? Kim unutabilir kimi kahramanların "kil beyaz yüzünde" beliren "saf sancı"yı? Ne de olsa yaşam "mühür"dür kimi ilişkilerin gizli çekmecesi için, hem de "akik mühür"; yani "geceleri ince duvardan/sızan barok" "zamanın ortasında ağır çekü". Bu da yaşamımıza kimi zaman ağır gelen, kimi zaman acımızı sağaltan, ama hep yarı kalmış o "Bitmemiş senfoni"leri çağrırtırmaz mı? "acının kertesi" mertebesine ermiş "sessizliğin kutsanmış/deliliği"ndeki rolünü kusursuz oynayan biri gibi değil midir hayat? Sonra sıra "Pasaport'a gelir. Herkesin yaşamında bir pasaportu yoksa da, bir pasaport öyküsüne kulak verenimiz mutlaka vardır. Pasaport sözcüğü kişiye uzak düşler kurdurur uzakta yeşerecek. Kimi görüntülerle "geçmişin/sınırlı bir dilimi durmadan içe geçiyor"dur farkında olmadan. "Kelimeler ve birkaç işaret" görüntülere yardıma geliyordur yanıp kavrulmuş yılların içinden. Coğunluk "göçmen gövde" "kendine tıka basa kilitli" bir yabancıdır yeryüzünde "peçeli kırık geceye" ağan. O, nasıl olsa "ıssız biri"dir hep. Durmadan yinelediği bir dize dizginlenemez bir aryaya dönüşür içinin girdabında: "Kendinle gel, kendinle kal, günü geldi, git." Göç, hiç farkına varılmadan bir kurtuluş yıkımına da fatura çıkarabilir: "yanlış ka-

barmış" duyulara gönderme de yapabilir, "Sabırla cankurta-
ran'a da, "atak külhan damar"ların erken çatlamasına da. Geme
gelmez "Yokuş Aşağı" bir yaşamı söyle betimlemek yanlış ol-
maz sanırı: "kelimelerin yerlerini düzeltip birikisini/
değişti"rince "ortaya çıkan cümle"; "acı ıslık"la kurulan derin
bağ! "uzun yalnızlık"ın "ışık, kil ve duvar"ını aşmış, kendine
"acımasız program" uygulamış, "çılginca" dönen "kaskatı za-
man çarkları"na dünyasını siper ederek, "Düş gücünün biley
taş!"ndakileri "Arka Pencere"den gördükleriyle birlikte sunuyor
Enis Batur. O, yazdıklarında "eşyanın kekre kökünü" ortaya çı-
karıyor, sonra "porselen fincanlarda" eşelenen geçmiş düşlerin
pesine düşüyor. Şiirlerinde "Toz"unu alıyor tarihin. Sürgünlük-
lerin, sürülmelerin yıllar sonra perdesini de aralıyor dizeleriyle;
kimi bilinen, kimi bilinmeyen tarihlerin, yüzlerin, biyografile-
rin, yaşamların, anıların, öykülerin, umutların, kırgınlıkların
peşinde başka tarihlere göndermeler yapıyor, günümüzde, yan-
ımızda onlara da yer açıyor, unutulmaz kılıyor pastel görüntüle-
ri, sesleri, imgeleri: "Burlington çoraplar, Edinburgh porseleni/
fincandan ilk sabah çayı, erkenden garip/piyano zevkleri, herşeyi
seçip ayıkladığım/yıllar." Bir öykü böyle başlarsa arkasını
merak etmez misiniz? Üstelik son sevgilisine "Farsça dîvan"
yazmaya da kalkmışsa "Yüksek ve/orta sınıf seçkinlerin"den
biri. Sonra, küçük bir yorumla biten bir şiirde ortaya çıkıyor so-
nuç: "...Bu/ülkenin unutulmuş unutkan kelimeleriyle yaşadı-
mamı hayattan geçip giderken siz." "Ayna"dan yansıyan bir ya-
şamın skandallarla, davalarla, umutsuz aşklarla, takınılan tuhaf
tavırlarla bir yere dek gelen öyküsünün demlenişine tanıklık
ediyoruz. İşte bir şaire can, kan, nefes, ruh veren bitpazarından
bir "Pazar Sıkıntısı"na da eşlik eden nesneler panayırı: "Sedef
düğmeler, hasırlı radyoların iç/organları içre Florida'da bir otel-
den/hatira pirinç sigara tablosu, kimindi/bu gözlük, bu sabrı ar-
tık dinmiş elin/çevirdiği kehribar tesbihte durmuş saat?" Ger-
çekten de öyledir; herkesle konuşuruz da kendimizde susarız
nedense. Vakitle uyuşmadığımızdan mı, her şeyin eksik olu-
şundan mı, unutulmayan ayrıntılar senfonisi mi, "sonsuz labi-
rentin" gizi mi, bizi, zamanla didişmeye itiyor? Herkes kendi ka-
ranlığını kendine göre biçer. Zaman da bir külçe gibi duruyor

önümüzde, yalnızca onunla ne yapacağımızı bilmiyoruz bu "Düş avcısı, şarlatan, nifak tohumu: Aci Zaman"la. Çözülmesi gereken "Şifre"dir. Maskelerle yüzleşmedir hedeflenen. Başkalarının yaşadığından da farkına varılmıyor kimi zaman bellekler de yorulunca tarihin elinde. Öyle ya "Bir yanlış anlamalar zinciri dir Zaman". Düğüm çözülüyor mu acaba yavaş yavaş? "Nerede ne zaman başlıyor" bir kitaba Enis Batur? (Kim bilebilir bunu kendinden başka?) Yanıt: "Başlangıcı sonra farkediyor galiba/in-san: İlerlemiş bir hastalık gibidir şiir... İmgeleminde yüzen/yüzler, kesitler, sanrılar bırakıyor yerlerini/harflerin ve boşlukları, yarattığı pürüzlere." "Hayat, Ölüm, Bellek" üçgeninden taşanların odaklandığı yer midir kitap? (Enis Batur'un çalışkan kaleminden daha neler neler okuyacağımız kim bilir!) "Bir başka Kül Dîvan'a/kalmış olabilir bazı aykırı mevsim tohumları:/Buruk şakrak bir Mucitler Tarihi'yle yanyana gelsin/istediğim ni-havent Dîvan Edebiyatı Müzesi şiiri,.../ve türkerek sakla"lığı "Bir Ölü'nün Şiiri:" Bir ışık çıkmasıdır, kimi bir ince sızı gibi kendini büyüleyen ipeksi bir görüntü, bir kokunun kendine çekici okları yöneltmesi, bir sokağın büyütüğü büyülü sıkıntı şairi kitabı götürüren yollardan biri olabilir. Yazarken tutturamadığı ayarlara alısmak kolay mı? Tikanıklığı aşmak için gecede tutturulamayan kıvamı aramalar ömründen eksilir mi hiç? "Diliin ucunda dolaşan oynak,/uçarı bir gamze sesi sanki: Yakaladığı an/kaçırdığı ayar: İşin burasına gelindi mi/biraz da çaput, büyү, muska tadı: Aranan." Kitaba yürüyordur yol durmadan. *Gri Dîvan* "Karantina" şiriyle kapanıyor. Enis Batur, bir başkasının dünyasına eğilir gibi eğiliyor kendine: "Yoruldu"ğunu, "durmadan kendi"si "olmaktan,/kendi"sindeki "başkalarından da" yorulduğunu yazsa da, kim gördü yorulan bir Enis Batur'u? O, yazarken kendini "cinnet ve som sabır arası tahte/ravalli"de, "onca mahzun coşku" selinde, "tayf dehşet ve ışık" arasında duyum-samıştır mutlaka. Sonra "Simsiyah bir çölden, buzul mavi bir gökten geçip,/ipekböceği düşler"e "demir" atmıştır. Onun içine gömüldüğü şey "şeytansı definedir". Ünlü "Pasaport" şeerinde *Gri Dîvan*'a ilişkin bilgiler bizi kitaba biraz daha yaklaştırıyor: "Soyutlama dozu yüksek şiir anlayışından öykü/leme dozu yüksek bir şiir anlayışına geçiş için ar/ka"sında, "belli ölçüde

güven duyduğu” “bir deneyim/deposu vardı”r “aslında”: “Pasaport’un öyküsüne gelince: İstiklâl Caddesi’nin bir köşesinde seyyar bir sahafta görmüş Enis Batur’un dostlarından biri “Pasaport”u. “1933’de Mısır Kırallığı tarafından verilen pasaportun sahibi 40’larda İstanbul’a gelmiş, sessiz bir yaşamın ardından” böylesi bir iz bırakır “Pasaport” sahibi ve yıllar sonra Enis Batur’un şiirinde yeniden doğar. O, “Akrep Dönencesi’nden baş/layip ‘Fugue’e uzanan bir çizgi üzerinde hem an/latı tekniklerine başvurmuş, hem de ‘sahneleme’/yöntemlerinden yararlan”mıştır. “Gene de, ‘Gri/Dîvan’ın şiirleri romanesk öğeler ve dramatik öğe/ler arasında yer yer” onu “kıvrandıran denge sorun/ları”yla yıllarca uğraşır durur Enis Batur. O, o değildir şiiri yazarken yazdığı onda biriken kendisi olduğu halde. Nice yaşamı, ayrıntıyı, görüntüyü şiirin öznesi olarak taşırken, bir yan dan da özneyi başkalarıyla paylaşmaya çalışır, başka hayatlara, başka geçmişlere, başka tarihlerle emanet eder elindekilerle birlikte kendini. Şiir yazan o’dur, şiiri oluşturan ise “öteki”dir. O ve öteki arasında gidip gelir Enis Batur’un kalemi, ömrü, sözcükleri, imgeleri, şiirleri, benliği, belleği.

Gri Dîvan olarak vaftiz edilen kitap; “Bir üslup ekonomisi” dir: “mekân/sûrat ilişkisi”nin şahlanışıdır: “dramatik/lirik” şiirin tadında tartımıdır: “modor imdei” biriken gövdeyi gövdeye teslim ediyor: Nesnelerin resmi geçidiidir: “1933-1938 arası Orta Doğu’nun konjonktürel haritası”dır: Freud dozudur, “ötemetin” tadıdır: Şiirlerin büyük bölümü “durum”lara yaslanıyor: *Gri Dîvan*, “en zor bitirilen kitap”tır. Ama “Bir kitabı bitirmek zordur.”

Hangi kitap kendini hemen bitirtir ki?.

Gri Dîvan, *Seferî Dîvan’ı* doğurur. *Gri Dîvan* yazılırken atılır *Seferî Dîvan’ın* tohumları: “...*Gri Dîvan’ın* peşinde kurdugu”, “hazırladığı” “ikinci bir kitabın-bir üçüncüsü, belki bir dördüncüsü ile daha geniş bir zaman dilimi içinde gerçek boyutlarına oturacağına önce sezdiği”, “artık öngördüğü” “izlencenin yeni bölümünün-, *Seferî Dîvan’ın* çekirdek parçası olacağı için.” Öyleyse Enis Batur’un peşinden çıkışım biz de *Seferî Dîvan’da*ki büyülü, hummalı, efsunlu seferimize:

“Brandenburg Kapısında”n girerek aralıyoruz *Seferî Dîvan*

in gizemli sayfalarını: Yolumuzun üstünde şekil değiştirmiş, biraz üzünlü, biraz alışılmadık, biraz parçalanmış, didiklenmiş bir Avrupa haritasından kalanlar bizi burukça selamlıyor: "Duvar taşları, Sovyet ordusunun üniforma, postal/ve madalyaları, Deutsche Grammophone'un taş plakları/ve birkaç ay öncesine kadar geçerli olan sokak tabelaları/ve kâğıt paraları". Tüm bu yıklımın, harabenin arasından geçip gidiyoruz. Yürüken karşılaşlıklarımıza gelince: "Kubrick"in bir filmini anımsatan bir yapı, Reşat Ekrem Koçu'ya bir gönderme, "bir İngiliz soylusunun kaçamak aşkıyla/Odessa'dan tek bavulla gelen kadının/ intiharı"; Berlin'de Savigny Platz'daki "Entelektüel bir kahve"de oturan bir adam; "Sir Benjamin Lewis ve sevimli eşi/Lady Cynthia 1951'de satın al"dıkları "Uçhisar'daki" ev. "Varış"tır bu ne de olsa varılacağı yer kimi zaman belli olmasa da, şaşırıtmalarla dolu olsa da öykünün kendisi. Kimi zaman insanlardan daha çok tannınır sokaklar, kentin pek ortalıkta görünmeyen kapalı yüzü; tarihin kol kanat gerdiği zar zor ayakta duran belleğinden çıkmaya garip görünümler, imgeler, sesler, kokular... Yola çıkışında insan sonunda kendini de bulur, kendini de tanır kendisyle buluşunca, başbaşa kalınca kendine anlatacağı pek çok şeyi de olur: "İz"dir bu elbette izin alınmadan girilen yolun ucunda bekleyip duran unutulmuş gibi aramızda gezinip duran çekici gömüler: "çoktan kaybolmuş nişâneler"le beklenilen o meşhur "mahşer"e ulaşılır ancak.

(Enis Batur'un 'Beyaz Siyah' bir gününü merak edenler için kısa bir mola verelim burada: Çalışan, çalışan bir şairin bir gününe düşen gölgelerin özeti ancak şöyle olabilir "Birazdan kalıp kravatı"nı bağlayacak "saat onda katılacağı" "bir iş toplantısi için./Günün geri kalanını gelen gidenler, telefon/görüşmeleri, yazışmalar ile geçirece"k. "Akşam, Bilar'da Bilge Karasu üzerinde/bir konuşma, uzun sürmüş bir günün/akşamı, sonra bir arkadaş yemeği ve/eve dönüş, dün gece bıraktığı" "yerden/Balta-sar Gracian'ın 'Saklınlık Sanatı'nı/okumayı sürdürmek ya da sabah" masasında yazdıklarına "göz atmak-/böyle tamamlanacak, geçip, bir gün daha,/paramparça akışından sert" hayatının. Sonra, bu günde birikenler bir süre mayalandıktan sonra şiirlerde kendilerine yer beğenecekler!)

Oysa "Dümen" kırılacaktır yaşamın göbeğine, başka çare yoktur! "Mücadele Çıkmazı"nda ömür geçirenlerin solgun fotoğraflarına denk düşen şu iki dize bir 'İstanbul Hatırası' gibi duruyor karşımızda: "Eskiden kalbi kırıldı için ölen kadınlar/ varmış-bomboş zamanda içi dolan küp" dizesi de kendi şiirini bulacaktır günün birinde: Sonra o üstünde çok çalışılmış *Seferî Dîwan*'ın "canalıcı bir evresini simgeleyen" "Goethe Evi" şiiri çıkabilecektir karşımıza hiç beklememişimiz bir anda. Enis Batur, bu şiirin çatısını çatarken "Dante'nin 'Vita Nova'sı" önüne düber, yol gösterir. Şair, peşini hiç bırakmayan şu soruyu soruyor kendine Goethe'nin evini gezerken: "Kimim öyleyse ben? Çarptığım hangi camda/hangi encâm, ne kadarı birinci tekil şahıs,/ne kadarı benden içeri başkaları". "Goethe Evi" şiirinin ana fikrini Johann Heinrich Füssli'nin "Karabasan" (1782) tablosu oluşturmuyor. (Şiirin izlediği yolu merak edenler "Seyrüsefer Defteri"nde (1997) ayrıntılı bir çemberin içinde bulabilirler kendilerini.) Ben, yalnızca şiirin sonundaki şu yakıcı dizeye dikkat çekmek istiyorum: "Kimim ben kimlerle yanyana bunca kimsesiz." Çoklu bir ortamın içinde yakıcı yalnızlığını yakınmadan öne çıkarıyor Goethe üzerinden Enis Batur. "Daha Sonra" sözünü söyle sürdürüyor şair: "Ben hep böyle uzun uzun/bakıyorum fotoğraflara, ürperiyor/zamanın içinde derbeder dolaşan/zihnim ve tenim, inleyerek indiğim/şimdiki zaman sert bir sesle yırtılıyor." Parçalayan zaman mı, parçalanan şair mi, yoksa tam tersi mi? "Fugue Sanatı üzerine çalış"ır "bir uzun kiş". Şiirlerinde onun için sıkça "fugue" göndermeler yer alıyor. Müzik ve resim Enis Batur'un hem üstünde sürekli düşündüğü, çokça yazdığı, hep etkilendiği, ufkunun ceperini sürekli genişlettığı olmazsa olmaz alanlar (Buradan Açı Bilgi'ye (2000), yani "Fugue Sanatı Üzerine Bir Roman Denemesi"ne uzanmak olası olası elbette.) "Otel Odası, 1931" tarihin başına bir zıpkın gibi saplı bir fotoğrafın, bir görüntünün, anılar yumağının, öyküsünü bulmasının, müzesine kavuşmasının şiirde kendini yoklamasıdır. Şiir Edward Hopper'in Madrid'deki Thyssen-Bornemizsa Müzesi'nde asılı "Otel Odası, 1931" resminden yola çıkarak yazıldığının da bilinmesinde yarar vardır: Tarihin başına damlayan hüzünler aralanırken huznun rengi koyulaştırılıyor tüm otel odalarına

göndermede bulunarak. "Duello", Nabokov'un Puşkin'in başyapıtı *Yevgeni Onegin'i* İngilizceye çevirmesinin izinde yürütürken kurulan şiirin çatısında yer alıyor "bir düellodur şiir" dizesi bir başkasının deneyiminden ödünç alınarak. "bu zamana yenic bir başka zamanın görüntüsü ve sesleri" "Temmuz"da ayyuka çıkyordur mutlaka. Şu can alici soruyu bize mi, yoksa kendine mi soruyor Enis Batur: "Şirlerimi okurken aynı zamanda/uçuruma düşebilir/yıldırım yemişken donebilir miydim/gerisin geri?" Sorunun yanıtı onun şiirinin müdevimlerince biliniyordur sanıyorum. "Gidersem donebilirim" diyorsa bir şair arısında evler, "daracık/bekârlık odaları", "Başkalaşım"ı yazdığı yer(ler) bırakmış olmalı. Öyküler, öyküçüklerle gıcıklanan, kuralanan, ortaya dökülen, günüşigine çıkarılan, sergilenen gizli çekmecelerin tarihi, gizi gezinmeyen apaçık Enis Batur'un şiirlerinde. "Durmadan gecenin arkasına" bakan Enis Batur karanlıkların bağlarından söküp alıyor malzemesini, şiirinde ağırladığı biyografileri, kişilerin özel tarihini, gizlerini.

Seferî Dîvan, "seferî" "damar"dir: "oyun-şîir serüveni"dir: "anahtarın kavuruculuğuyla yüzüze" olmalıdır: "ev/yol/harita üçgeni"dir: "ait olma/olmama/olamama merkezi"dir: "harita/yol/kaybolma" centrum'udur da: peşinden "gezgin/seyyah/aylak kutupları"dir: Sonuç: "Tek bir anatema: Asıl yeri yerinde duramayış olanın şiirleri"dir.

Sonra *Alaca Dîvan'la* yüz yüze geliyoruz. Hemen, kitabın ilk şiiri "İçindekiler"le yüz yüze geliyoruz sayfaları çevirirken: Bir kitabın betimlenmesidir bize katılan, kılavuzluk eden bir şiirden geriye kalan: "Kapak siyah sessiz olsun istiyorum/olmuyor: Adım, adı, logosu, ISBN/numarası ve beni hep güldüren kûnyem: Ne doğmadan önce yaptıklarım, ne de/öldükten sonra yapacaklarım hakkında/herhangi bir iz". Kitabın bildik düzeniyle sayfalar arasındaki yolumuzu sürdürürüz: "...Biriktirilmiş boş/yüzlerin arkasında yarı yarıya örtünmüş/hevesler, kırılgan hırsılar, acı ve şüphe,/kan ve pihtıdan soru işaretleri." "uzun, uzaklara yayılan bir şimşek cümlesi/kuruyor" "her şiirinde" Enis Batur. Her şey iki şiirin arasında gidip-geliyor sanki: Bir şirden bir şire geçerken kurulan köprüde ortaya çıkıyor dikkat edilmesi gereken. "Çelişkilerin,/ikilemlerin, kördüğümlerin orta-

sında kafasını/kaldırmadan geçtiği için hiçbirini görmemiş,/insanlar: Tanımadığı”, “görmediği” “insanlar;/kimsenin tanışmadığı, görüşmediği, dokunmadığı/yüzlerin ve gövdelerin arkasında birer duman tarihi.” “Geçip gider” içindekilerin içinden “dışındakiler/başka bir şaire başka bir dîvana doğru pupa yelken,” yol alırken: Kendiyle öteki arasında didişmesini hızını hiç kesmeden sürdürüyor Enis Batur: “öteki ben bendim belki, bu ben başkasıdır hep:” Öyle ya “Bazı şeyler gider,/bazları kalır.” Peşinde “Bazı Şeyler”i de sürükleyerek. Enis Batur şiirine bir başka gönderme, bir ipucu da “Mastar”dan geliyor: Kendine uzaktan da, yakından da bakmayı hiç aksatmadığından “ters çevrilmiş dürbün”, diyor ortaya koymaya çalışıkları için. Aslında öyküyü “bulsa” da, “kursa” da işin içinde hem “kâr”, hem “keyif” olmalı, diye düşünüyorum kimi zaman bunaltıcı gelse de yaşamın ortasında yer almak. Doğrusu da “Omurgayı kırıp gömmek, ayrıntıları gece teninde/yoklamak, bütünü kendi”nden “bile esirgemek-/şıirin kullanacağı her mastara yer etsin sustuğu” “ses, olduğu” “gölge, tutup yitirdiği” “kök çekirdek.”: Şiir ordadır işte! Susulan yerde, kökün kökünde, çekirdeğin çekirdeğinde, mastarın mastarında, tenin gecesinde, gecenin gecesinde... Böyleşi ancak “şimşek kavis” olarak yorumlanabilir, saptanabilir. Kendi şiirinin tutsağı mı Enis Batur? Bu soruya o da “Teget” bir yanıt arıyor: Kendini yinelemekten her şair korkarsa, Enis Batur iki kat daha fazla korkar, çekinir. Ama ortada “tehlikeye yakın komşu olmak” da vardır. “Fantom Ağrı”lar yaşıatır şiir insana içinde insanın tüm acıları, aşkı, ezikliği hiç eksik olmadığından. Ardından gelen soruyu kim yanıtlayacak peki? “Kendiliğinden poetik olmayan bir/durum mu getirmelidir peki şiir”? Yanıtı Enis Batur şiirinin sıkı izleyicileri onun yazdıklarının arasından bulup çıkarabilirler. Uykunuz kaçınca gece, bir kamyon dolusu papağanın İstanbul sokaklarına dağılışındaki şire, şiirsel ögeye takılmaz mı aklinız? Ama şiir yakınlarda bir yerde kol geziyordur şairine ulaşmak için, kendini yazacak kalem ariyordur gecenin bir saatinde. “Papağanlar, Gece”yi yazan da çıkıyor işte. İşin erbabı elbette daha iyi bilir “Bütün motifler çok geç anlıyor/insanı” derse, çünkü “Yumak”ı çözmek bazan şiirseverlere de düşebilir “ağır havanın çizdiği

düş haritasından". Elinde "cümleler" varsa, dikkat edin ona, hele "arka"ında "keşmekeş günlerini/emziren ıiksiz geceler uzuyor"sa, bütün o geçmiş şaire yarışılmışsa, ortaya çıkan dîvanların büyüsü sarsmaz mı sizi de başkaları gibi? Yani "Kırık kaynaklı yankı kırıkları". Öyle ki "bir duvar öbürüne dayanmış, kör, sessiz." Şiir ordan da boynunu uzatıyor. Hayat "Yarım Kalmış Bir Antoloji" değil mi aslında? Goethe ile Ahmet Haşim, Hesiodes, Mehmet Akif, Ahmet Râsim gerekiyorsa, metinler, şiirler, yazılar istiyorsa yan yana gelebilirler elbette. Mayakovski, Şostakoviç, Meyerhold, Rodçenko 1929'da Moskova'da bir resim çektiğimlerse, bunu Enis Batur'un görmemesi düşünülebilir mi? Bu resim kendi şiirini yazdırırmaz mı ona? Şiir sürer kendi tarlasını arasında sorular da bırakır, yaşanmış, yaşanmamış "gamlı" göçmenlik duyguları da, "nereye nereden" gidildiğinin gizini de. "ığneli/bir ıssızlık kap"ladı içimi Stefan ile Eliza'nın hazin ölümlerinin derin öyküsü. Yves Bonnefoy öyle söylemiş ama kaç şaire denk düşüyor şu yakıcı söz: "insanın kendi şiirine bir başkasıymış/gibi bakması neredeyse olanaksız" mıdır gerçekten? Bu şu mu demek, "insanın kendi yaşamına bir başkasıymış gibi bakması neredeyse olanaksızdır"? Aklının bir kösesinde bu ağır söyle "Şiirin karşı kefesinden/seslenen sessizliği görü"yor Enis Batur *Alaca Dîvan*'da da. Dünyasına, şiirine kaynaklık edenlere de selam ve saygılarını yollamayı ihmâl etmiyor Enis Batur "Harita"sını oluşturduğu yolda: Halid Ziya, Reşat Nuri, Hüseyin Rahmi'nin dışında "Yesarı'den Suat Dervîş"e uzanan çizgide kitaplar dünyasında kendine sağlam kaleler edinmesi hiç bitmiş midir Enis Batur'un? Bu da soru mu yani? Onun devirdiği, gördüğü, dokunduğu, edindiği, peşine düştüğü kitabı saymak olası mı? Onun el aldığı ustaları bu kadar değil elbette; Cahit Külebi, Ahmet Kutsi Tercer, Ahmet Muhip Dıranas üçgeninden Edip Cansever'le Behçet Necatigil'e odaklanması onun başyapıtları arasında yer alacak dîvanlarının yolunu açmamış mıdır? "The Way They Live Now" şiri onun yetişme, gelişme, bilgilenenme, "anafor"un göbeğine yerleşme, anarşist tavırlarla bezenme, geleceğe çentik kertme döneminin yanıklı anılarını kavurup koyuyor peşine takılanların önüne. Şiirleri üzerinde yolculuğumuzu yorulmadan, merakın ateşini düşürmeye

den gezinip dururken başka kitaplarına da göndermelerde bulunuyor ya Enis Batur, işte o kitapları da yanımıza almamız gerektiğini animsatıyor sanıyorum bu ulu gezinin damakta bıraktığı tadı ölçmek istercesine: Bir başına şíirimizdeki benzersizliğini koruyon *Opera*'ya (1996) çalışırken masasında "Horatius'un şiirleri" duruyormuş. "kör bir yankı"dır yazgının kulağına fisıldadığı şiirlerine ilişkin. Tarihdir çatışmaların ortasından yenik de olsa ayakta kalıbmeyi başaran. Kimi şairlerin şiirleri zamanın sağır, kör, vurdumduymaz girdabından başarıyla geçergelir günümüz'e. Her yazılan tarihin bağırına çakılan bir çivi değil midir? Çivi yaslanırsa, düşerse suç tarihte midir? Enis Batur bu konularda başkalarından daha fazla düşünmüş bir şairdir ki şiirlerinin çatısını hep sağlam çatmayı, zaman duvarına daha az toslamayı hedeflemiştir, bilen biliyor, gören görüyor bunu, bu durumu: Enis Batur'un bu konudaki düşüncelerine kulak verelim mi şimdi de? "...Bir elinle yaz öbürünle/kus, bu bölünmeye dayanamaz bünye,/ben ki ikiye böldüm hep.../bir elimle yazıp ötekiyle silerken de/bir elimle yazıp ötekiyle de yazarken/neden bakılırsa gene de bütündüm." Onca yapıt, onca emek boşuna mı okurun önünde kuyruğa giriyor bunca yıl? Enis Batur'u sessizce dinlemeyi sürdürüyoruz: "...Karşında geçmek/istemediğim bir köprü, içimde/söndürmek istemediğim bir ateş," Bu ortamda şiirlerindeki insanların, öykülerin, olayların, düşlerin hiçbirinin doğru olmadığını söylese de, o, kurmaca metin/şíirler okurun belleğindeki gerçekçilik yerine oturalı kaç yıl oldu. Kurmacanın da gerçekte dirsek teması yok mu yani? Ama bilinen hiç mi bir şey yok yazdıklarında? Kerim Sadi'nin "parmakizi", Hikmet Kivilcimli'nin "gözlükleri", ressam "Mihri hanımın yorgun paleti", "Carl Berger'in" keman "yayı", "Salih Zeki'nin pergeli,/Resneli Niyazi'nin tüfek kayışı" "Şeyh'in özel nota sehpaşı", "Ahmet Eken'in" "Galata Hanı", "Hüseyin Rahmi'nin" "yün şişleri", "Cem'in" "ağızlığı", tarihçi Mahmut Kemal İbnülemin'in "sahici hayaleti"nin yanında daha pek çok ince ayrıntı onun dívanlarını besleyen canalıcı imgeler, görünümler, fotoğraflar, izler, yankılar olarak şiirlerinde yuvalanmış okurla dertleşiyorlar. Bunca yorulmaz detayın arasında "Vasiyet"ine de vakit ayırmıyor Enis Batur: "Hâlâ kitap okunuyorsa ve basılıyorsa/hâlâ

yazdıklarım: elindeki kitaptan/göreceğim yanlış kurulmuş bütünlüğüm/doğu bırakılmış bir eksikten beni/o halimle o an acıtmasın.” O, beğenmediği “evreni yeniden” kurma yolunda eline ne geçtiyse kullanmıştır şiirinde, yazdıklarında. “Odada-ki” “İki kişi”dir aslında Enis Batur: “birini artık/hep oda”sında bırakır, öteki “kalır”, “Dışarda” dır: “beyaz maskeler,/şasıkın neşe, rüzgâr gibi geç”iyor şiir dünyamızdan. Bir yanıyla kendini zor frenleyen, bir yanıyla atılımı engelleyen, durmadan kendi-şile didişerek, kendine engel olmak isteyen kendinin elinden sıyrılarak yol alıyor şiirimizde, yazın dünyamızda. Bir itiraf daha ondan: “kendinden kopa kopa”, “uzaktaki bir noktaya doğru” çekile çekile, içinden “geçen ekseni” yoklaya yoklaya varıyor hedeflediği hedefin zirvesine.

Alaca Dîvan, düş/kurmaca/harita sacayağında hayatı tegettozlerin izidir; izinsiz girilen gizemdir; tarihteki oyun, oyundaki tarihtir; biyografilerdeki sökükler, söküklerdeki biyograflerdir; vasiyeti sağlam zemindir; kitapla yoğrulu kitaptır; ‘alaca’ düş, ‘alaca’ yükselmiştir.

Enis Batur şiirinin bir başka durağı *Barok Dîvan*'la sürdürdürüyor turumuzu tarihin, parçalanmış hayatların, kırgın yüreklerin en dibine: “Ars”的 dizelerinden elini ateşten hiç çekmeyen bir şairle karşı karşıya olduğumuzu bir kez daha gösteriyor bize: “İşte arz işte talep”, işte “kâse”sında toplananlar. O, işine sadık bir “kul”dur, ayrıca işinin “sultani”dır da. Yaptığı hep en iyi yapmaya çalışan Enis Batur'a cuk oturuyor “kul”luk da, “sultan”lık da. Merakının peşine takılınca insan, ‘gör başına neler gelir’ dense de merak, aslında “Kötürüm duygular kuyusu!”dur. “firâri bir sis”的 sarip sarmaladığı şire ulaşmanın bir yolu da meraktan geçmez mi şairin “Çadır”ına ulaşmak için? Yatlı okul düşlerin, geçmişin penceresinden apansız giriver çadır madır dinlemeden; Demokrat Parti'nin ileri gelenlerinin mahkemelerini çocuk gözüyle, kulağıyla izleme/dinleme döneminin ardından idam kararları da tarihe imza atarken, kendi iskemlesine vuran politikacıların ipte sallanışını okur da hayal edebilir bir şiirin dizelerinde. Boğdurulan padişah kardeşleri “Cülüs”a hizmet eder mi? Yıldırım Beyazıt, Aksak Timur arasından da şiir çıkar elbette. Fatin Rüştü, başlı başına bir tarih, öy-

leyse şiir vardır arkasında. Sarayın “müezzinbaşı” kandırma-casına dayanamayıp Hacı Kirâmi Efendi’nin kendini bahçede-ki dut ağacına asması dağları da hüzne boğmuş olmalı. “1910”da denize atılan binlerce köpeğin ağlayışını kim anımsayacak şim-di? Halil Faiz Efendi’den şu iki dize günümüze dek gelmiş: “inci gibi dizermiş taştan sert/kelimeleri tutup yumuşatarak”, bir kiş gecesi neden kendini öldürdüğü hâlâ anlaşılamamış olsa da; “Kirişhane”de, babasının yanında kimsenin göremediği şiirini yazıp dururmuş yıllardır. Lavta ustası Hristaki kemençe üsta-di Vasili’nin ölümünün ardından, “onbeş ağustos gecesi, bindokuzyüzondört”, “evinin üst katından/bırakmış gövdesini sıvri bahçe parmaklılarına”, “ağzında son, karcigâr şarkısı”. İntiharla-rın arasında yatan büyülü sorunun peşine ustaca takılıyor Enis Batur. “Attar’la Konuşma”dan kim kazançlı çıkıyor, diye sorma-yaya gerek var mı? “dîvane dîvan”的 sesi nereden gelecek Attar’ın sesi, gizi, eli olmadan? “İz” sürdürmeyi sürdürüren “doğrulanmış hiçbir şey/Tarih için yitmiş sayılmaz”, diyen Walter Benjamin’ın arasında bırakıklarıyla karşılaşmamak olur mu? Şairin işi, tari-hin silemediklerini, “Onları boşlukta boşluğa oyup susmak” de-ğil midir? Kim biliyor şimdi “Dört roman yazmış Süreyya Meh-med bey’in yazdıklarını, “nerede Küller/shimdi neredeler?” Ka-zığa çakılma tekniği tüyleri ürpertecek denli görsel, ama şiirde onun da yeri var! Konar göçerler mi, göçmenler mi aralarında bırakarak tarihlerini bir başka tarihin içinde yeniden yaratmak için kendilerini aşşarlarken çölü, son yolcu yolda son nefesini ve-rince “ağır bir koku kap”lar “bütün kenti.” “Sema” da toplanır, bir belleğin “imgelemi”nde “En güclü belgeler”, çünkü sonsuz falların kapıları hep açık kalır yazgının uzattığı boyuna. Han-gi şairin serveti değil ki şiiri Enis Batur’un olmasın! “Güneşe yaz”sa “sönecek/bir gün, geceye yaz”sa “yıldızların arasında/nokta, virgül, soru işaretü: Karanlık cam gibidir,/parlar ve kirılır diyor” içinden “karanlık bir ses-/bir tek susku kaliyor elin”de, bir de tek “Servet”i “Kaskatı alfabe”si. Bununla açtığı “Perde”ler zincirinde “rivâyet”ler, kayıp “Elyazmaları”, “giz dolu taş”lar, “şüphe”ler arasında sürdürülen gezginlik, “Salıncak”ta “boca-layan bir göç”, öyle ya “ölüm ve dirim, biri açık, öbürü kapa-li/iki hece.”de düşümlenmiş her şey; Enis Batur bu şiirleri yaz-

masaydı kim anımsayacaktı “bir vakitler yaşamış, işe koşmuş efsane”yi? Bu şairleri yazdığı zaman “kırkiki” yaşındadır Enis Batur. “kestirdiği sikkenin/bir yüzünde”ki “silahları” şunlardır: “Papirüs, tüy ve mürekkep.” Sikkenin öteki yüzünde “kefeleri denk/bir terazi” vardır. Onun dilinde “mutlaka bir protesto” mührü hazır bekliyor; ne olur ne olmaz, diye diye! “bir Girnate Efsanesi” de olabilir, “Malaga’daki Güneş’in batışı da, “Sökülmüş, Tamamlanmış, Üç Taşyazısı” da “Digenis” şiri de, değil mi ki “Barok Dîvan”的 içindeyiz, şiirin tam göbeğinde! O göbekte eğer Octavio Paz “Beyaz” demişse, siz Mallarme’nin “Beyaz” adlı simsiyah şirini anlayacaksınız. Hangi renk olursa olsun “bir tek kırlangıç/getirmez”miş baharı, biliyor muydunuz? “başlangıç/bütünün yarısından çoktur.”, öyleyse “ana işleri” de “yan işler besler” tarihin bağına daldırıp elini şiir çıkarmak için. Kimi zaman kendisi bilge gibi şiirinde varlığını sezdirenen, kimi de bir başka bilgenin bilgeliklerini aktaran Enis Batur, Roma dönemi şairlerinin anlatım katına yükseltiyor Barok Dîvan’daki şirlerini. Bu kitapta “Yaklaşık bin yıllık bir zaman diliminde” gezdiriyor bizi Enis Batur: “MÖ 650 ile MS 350 arası”. Şöyle de diyebiliriz, “Toz”unu alıyor Enis Batur şirleriyle tarihin, efsanelerin, destanların, izlerin: Anadilinin ona “sunduğu müebbed/suskudan başka” gideceği bir başka yurdu yok onun. “Bir dil” kurmuş ki Enis Batur, “içinden çıkamazsun”, öyle sarıp sarmalar okuru:

Barok Dîvan, “Greko-Latin parçaları”dır. Bir dönemeçtir: “Rivayeti gerçekten ayıran çizgi”dir:

Peki Goethe’nin *Batı-Doğu Dîvan’ı*yla (1819) bir benzerliği var mı Enis Batur’un *Doğu-Batı Dîvani’nin*? Her şey 1812’de Viyanalı Doğubilimci Joseph von Hammer’ın İranlı şair Hafız’ın (1320-1389) “Hafız Dîvani”nı Almancaya çevirmesiyle başlıyor ve bu büyük “dîvan” büyük şairin gözlerini açtığı gibi, bakışlarının doğu’ya yönelmesini de sağlıyor. Goethe, 1814 ilkyazında okuyor bu çeviriyi. Aynı yılın haziran ayında yazıyor divanının ilk şirini. 1814 sonyazına dek süren Rhein-Main gezisi sırasında yazmayı sürdürür divanın şirlerini. Bir ‘seyahatnâme’ özelliği de taşıyan *Batı-Doğu Dîvani’nda* yer alan şirlerin ana kaynağını Marianne von Willemer’e karşı beslenen duygular oluşturuyor.

Şiirdeki 'Suleika' figürü, Marianne, 'Hatem' ise Goethe'nin kendisidir. On iki bölümlük *Batı-Doğu Dîvani* Batı ve Doğu dinleri, şairlik uğraşı, duygular, yaşam deneyleri, insanın yaptığı hatalar, dünya nimetleri, bir kadına duyulan derin sevgi gibi konuları ele alır.

Peki Enis Batur'un *Doğu-Batı Dîvani*'yla Goethe'nin *Batı-Doğu Dîvani*'nı karşılaştırmak doğru mu? Bence böyle bir karşılaştırmaya gerek yok. Ortada bir esinlenme var, o kadar! Enis Batur, tarihten, hayatın bağlarından, kitaplardan, belgelerden, nesnelerden, objelerden, anılardan, fotoğraflardan, mektuplardan, görüntülerden, kendinden, biyografilerden, ölümlerden, intiharlardan, gezilerden, unutulmaz aşklardan söküp alıyor şiirlerini ve dört dîvanın omurgasını "gizil romanesk" bir yapıya oturtuyor. Enis Batur, Türk şiirinde üstünde çok fazla çalışılmış (8 yıl), tüm ince ayarları, tüm bıçaksırtı dengeleri iyi ayarlanmış benzersiz bir yapıt, çarpıcı "Dramatik Şiirler" sunuyor şiir severlere *Doğu-Batı Dîvani*'yla.)

Barok Dîvan'ın son şiiri "Kiyamet Suresi"yle kapatıyorum *Doğu-Batı Dîvani*'nın kapağını: "Git, meleğin tuttuğu kitabı al/ ve yut onu: Ağızında bal tadı/bırakacak önce, içinde ağrırlar,/ kıvranaçaksın sana yerleşen/harfler, heceler, cümlelerle-/geçmişse hakikat kanına, tohum/tutmuşsa organlarında: Gövdən/ için yepeni bir çekirdek, acı/bir meyve, sarmaşık ve sürekli/ bir yükseliş: Hayat böyle erir, yavaş yavaş açılır önündeki/siyah üstüne siyah ufuktan/daha da siyah ötesi: git,/meleğin tuttuğu kitabı al."

"meleğin tuttuğu kitabı al"maya gidiyorum:

Kitabın adı:

Doğu-Batı Dîvani.

(*Cumhuriyet Kitap*, 13 Eylül 2001)

Cevat Çapan Şiirinin Adresi

Eski resimlere bakıyorum gibi oluyorum Cevat Çapan'ın şiirlerini okurken. Tüm ömrün ortaya koyduğu egriler, doğrular, acılar, sevinçler, hüzünler sararmış resimlere yapışıp kalmış anılar yumağı içinden göz kirpıp durur şimdiki zamana. Unutulmayan olaylar, kirpik anılar, tarihe kazınmış ilişkilere albümle-rimizdeki dünyalardan yaşamımıza entegre olan pastel geçmişin hüzünleri... Artık yerinde yeller esen o eski ve güzeli-m hallelerle birlikte yok olan sıcak ilişkiler... Cevat Çapan'ın şiirle-rinde unutulmaya yüz tutmuş bir geçmişle yeniden tokalaşılır.

İlk şiir kitabı *Dön Güvercin Dön*'deki şiirlere (1985), "Bu kül-rengi düzenden uzakta/Fenikeli martılar"la gireriz şiirlerin bü-yülü dünyasına: "Bir sıcaklık yayılır" içimize. "Külrengi gün-lerde uçuşan/ak martılar" geçmişle bugün arasında mekik do-kuyorlar sanki. Zindanlar boşalır, dağlar sulara iner; adamlar adaları, kadınlar da adaları sever, ömürlerde yorgun firtinaların canlarına okuduğu gemiler yanaşır, sürgünlерden dönülür Cevat Çapan'ın şiirlerini okurken. Aslında o hiç konuşmaz: "Öyle seviyor ki susmayı,/sözcükleri öyle seviyor ki,/lambasız kalabi-lir geceleri,/kısı uykusuz geçirebilir." Cevat Çapan'ın şiirlerini okuyanlar, yani "İçinin biriken karanlığında el yordamıyla" yü-rüyenler "Dizelerinde geyikler gezinen ozanlara özenir". Söz-cüklerin sözcüklerle çarpışmasından doğan büyük uyumdur şirleri bizimle yaşamaya razı eden.

Cevat Çapan, unutamadıklarının, unutamadıklarımızın şि-

irini mi yazıyor? Evet, onun şiirleri, unutamadıklarımıza tattı birer selamıdır. O, "Sürgünlerin uzmanı"dır; "Bir vapur nasıl kalkar bir limandan/Tren nasıl acı acı öter" öğrenmiştir. Unutamadıkları arasında neler vardır başka? "Yıllarca mektuplarla yaşamış"tır; "Kaçak tütün, yasak yayın"larla beslenmiştir ve bunları hiç unutmamıştır. Anıların açtığı bir "gül"dür o; hiç solmayan bir gül.

Cevat Çapan, nostaljinin şiirini yazmıyor; nostaljiye teget geçse de şiirleştirdikleri. Geçmişe buruk bir özlemi mi duyumsatmak istiyor bize? Hayıflanma yok mu geçmiş bulamadığımız için? O, yalnızca, geçmişin hüzünün örtüsünü mü arıyor? Günümüzdeki değer yitimine, yozlaşmalara, dinlenmelere, yalnızlaşmalara karşı geçmişteki unutulmazlıkların flu diklenişini mi derliyor imgelerinde, dizelerinde? O tatlı tatlı masal anlatıyor sanki, ya da başından geçenleri, duyduklarını küçük öyküklere bölüp bölüp anlatıyor bizlere. Öykülerine bizi de ortak ediyor Cevat Çapan. Örneğin *Dön Güvercin Dön*'de yer alan "Yavaş Çekim" şiirindeki hüzne katılmamak olası mı? "Sonra akıl almadı resimleri çıktı/Gazetelerde,/Mektupları yayımlandı/Ölümünü yalanlayan./Ve sanki o resimlerle,/Mektuplarla birlikte/Yepyeni bir hayatı başladı/Aramızda/Geçmişe doğru". Geçmişe doğru fırlatılmış okların peşinde gezinen bir gezginidir Cevat Çapan. O, "Uzun, karanlık bir çığlığın" peşine düşmüştür; "Titrek, eğri büğrü bir yazının çağrısına da uy"muştur. Araya günlük yaşamın hızlı, bezdirici, bunaltıcı tempusu girse de, geçmiş bırakmaz peşimizi. Olur olmadık yerde çıkiverir karşımıza. İşte orda şiiri yakalar Cevat Çapan: "bir şirinden demir alıp" açılır defterlerde yazılanlara, sararmış fotoğrafların yüreğine, bizi bizden uzaklaştırın zamanın içine, düslere, "borulu gramofon"ların dünyasına, sabahlara, gecelere...

Onun ikinci şiir kitabı *Doğal Tarih*'te (1989) seslerle sessizlikler arasında geçen yaşamları, anları "geçerek içinden zamanın" şiirlerine süber. O, zamanın içinden geçerken, yıkımların, karanlıkların, karamsarlıkların da içinden geçirir şiirlerini. Cevat Çapan'ın şiirlerinde "umarsız sözcüklerle/eskiyen anıların" "dehlizlerinde" geziniriz sayılı günleri tükete tükete. Onun şiirlerine yansyan yalnızlık ve sıcaklık kimi zaman sarsıcı boyut-

lara varır: Örnek mi? İşte: "Daha Dün" başlıklı şiirinde birlikte geziniyoruz: "Bilirim böyle zamanlarda açarsın sen/mevsimsiz çiçekleri, kızlık bohçanı,/bir türlü eskitemediğin surahi altıkları,/oyalar, naklışlar, koru küllenmiş mektuplar./Dalıp gidersin bakmakla görmek arası,/her şey iç içe ve darmadağın./Düne mi yöneler, yarına mı/şu karşı bacada tüten duman?"

İnsan, şimdinin ortasında geçmiş (kapanmış kapıların, pencelerin, örülümuş duvarların arasında) ve gelecek (açık kapıların, pencerelerin önünde) arasında salınıp durmuyor mu? Nabızlar "ileri giden bir saat gibi" işlete de, "o alaca sessizliğin" içinde değil mi ömrümüz? Bir yanda geçmişin sessizliğindeki çokselsilik, bir yanda da şimdinin getirdiği çokselsilik birlikte boy verir, birbirine ağa ağa belirlerler dünyamızı. Günlük yaşamın yaşamımıza yansımaları, geçmişle haberleşmeyi de ihmäl etmez.

Silanın, gurbetin kucağına düşmüştür Cevat Çapan da. Tüm sessizlikleri ezberleten "boğuk yankılarla bir sila, bir gurbet" değil midir? Gurbetin geçmişten devşirdiği "yediveren bir gül" değil mi "belleğin çöllerinde"? Suretler, yüzler, gölgeler, eller, yürekler, gözler galerisinde unutulmaz bir gezideyemiş gibi bir sevincin yakamıza yaptığından da duyarız *Doğal Tarih*'le birlikte olduğumuz anlarda, günlerde, gecelerde. Her şey yerli yerindedir aslında. Yerinde olmayan tanıdıklar, anılar, olaylar, mekânlardır: "Bütün bunların defterini tutanlar/kim bilir şimdidi nerdeler?"

Arkamızdan bir kova su dökülüp de uğurlanmış olmamış gibi bir duygunun yüreğimize gelip yerleştiğini de duyumsarız Cevat Çapan'ın şiirlerini doyumsuz tatlar devşirerek okurken, "bir başka dilde" konuşuruz birbirimizle, "Soluyan atlarımızla gireriz gecelere" ve dururuz düşlerimizin kapısında nefes nefese. Bir yerlerde dağlar çiçeklenir; bulutsuz bir gök el sallar dün-yaya; kuşlar yuvalarına döner telaşla; sevdalılar el ele geleceğin anahtarını ararlar ıssız kıylarda; yaz tüm hüznünü bırakarak yanı başımızda geber gider bir başka şiirin içine doğru; trenler küçük istasyonlarda yolcu bekler; askerler kısık sesleriyle şarkı söyleşler bitmez tükenmez nöbetlerde; martıların kucağında ufku yara yara gelen yelkenlileri bekler kıylar; adressiz bozkır-

lar bozlaklarla inletir ortağı; uzun ırmaklar yazgıların gözlerine mil çeker uzun inlemelerin yankısını bastırı bastırı... sonra mı? *Sevda Yaratıcı* (1994) çıkışelir üçüncü şiir kitabı olarak; aramızda karışır ve günlük sıkıntılarımızın dert ortağı olur.

“Gitgide” daralan zamanlarda yaşıyoruzdur “kurumuş bir gözyaşı denizinde.” Bizi diri tutan, kanımızı hep kızıstırın bir şeyler yok mu hâlâ yaşadığımız günlerde? “Eskimeyen bir hikâye nerdeyse/küllendikçe sönmeyen o eski ateş.” “Haiku Gibi” günlerimiz de olmadı mı takvimlerimizde, tarihlerimizde, sevdalarımızda? Hem hüzne, hem sevince bulanmış bir sevda değil mi ellerimizde yanıp duran meşale? “Sana ne söylemek isteyebilirim/gözlerinden/uzaklara bakarken”. Evet, “Gülümse, gülümse/Gülümseyen gözlerinle başlasın gün.”

“Uzak Sesler” avcısı değil mi Cevat Çapan? “Kaç kişi kaldı bu mahallede...” diye sorar bizlere. Kaç kişi kaldık dünden? Kaç kişiyiz bugün? Kaç kişi kalacağız yarına? Öyle ya “Bir yaştan sonra, sınırsız bir çağrımlar/zinciridir hayat;/başka kokular, başka görüntülerle/saldırır üstü...” müze. Film kareleri, öykükçükler, bir bir açılan eski bohçalar, kokusu yaşamımıza sinmiş sevdalar, “ve herkesten bir şeyler kalan bu sokaklarda” süğünilan tek yer “şíir”dir. Yıllar sonra sormadan edemeyiz, “Gerçekten öyle güzel miydi dokunduğumuz her şey?” diye. Yaşam savurmuştur her birimizi bir yere. Ölümler almıştır aramızdan birilerini kucağına. Yeniden düzenlenen bir bahçede gezer gibi yıldızdır anılarımıza. Yiten bir zamandır peşinden gittiğimiz yılaların içinde. Bizi bizden çekip alan bir şeyler vardır kurtuluşu olmayan bir hastalık gibi. Bizden giderek uzaklaşan bir surettir yaşamımız: “Buğulu camda bir masalı/giderken ince parmaklarını yazdığını.”

Cevat Çapan’ın şiirine bir başka gözle bakış denemesi bennimkisi: Hüzün derleme, geçmişin içinde oyalanma, günlük yaşamın sıkıntılarından uzaklaşmaya çalışma, geleceğe pek çok şeyi yaşama mı yoksa şiirlerde süzülüp gelen? Şiir, sevgiyi ve acayı, buruk bir gülümsemeye döndürmeden başka nedir ki?

Çevirileriyle, tiyatro üzerine araştırmalarıyla İyi Şeyler'e gösterdiği özenli şefkatle de tanınan, sevilen Cevat Çapan'ın şiir dünyasına sokulanlar nasıl bir zenginlik kazandıklarını elbet-

te çoktandır biliyorlardır. Şiiri de, şiir kitaplarını da ne kadar iyi anlatırsanız anlatın, hep eksik bir yan kalır anlatamadığınız. En iyisi şiir kitaplarıyla bire bir ilişkiye girmektir.

Cevat Çapan, şairimizin “Fenikeli martı”sı!

(*Adam Sanat*, Haziran 1995)

Refik Durbaş'ın Şiirinde "Bin Gurbet, Bin Sila"

Kimseye seslenmeden kendini dinleyen bir şair midir Refik Durbaş? *Kuş Tufanı* ve ötekiler “dağları dağları da” delen bir yalnızlık içinde mi yazıldı? “Gurbetin yüreği”ni “dağlayan diktatörlüğü” onu, “ben tükenmiş bir kurşun kalemim” demeye mi itti dopdolu yken? “Ölüm ürkek bir karaca gibi” yaşamına usul usul sokuldu mu hiç?

Refik Durbaş’ın şiirinin “askerleri” çok uzakta da olsa, o, hep onlarladır, onlarla doludur. Kimdir “onlar” dedüğü/müz? Tüm gurbetçiler, çıraklar, muavinler, ölümü göze alarak dövüşenler; her çeşit kuş; dağlar, uçurumlar... Uzak bir kente, bilinmedik yerlere girerken, o, şiirine sarılır “bir mızrak” gibi. “Sür gün olduğu yüzden” sıyrılr ve “Kaç yaz çocuktum ben” diye sora. Hüzün içinden geçip gider sessizce kendi içine; tipki “kilim dokuyanlar, mendil satanlar” gibi. Şiirinden çıkip sıyrılsa, yaşadığı koşullardan sıyrılsa, acaba peşinden kimler gelir onun ve şiirinin? Doğup büyüdüğü kent mi? “evler, odalar” mı? “Yas tutar mı” yokluğuna “sokaklar/sabah”. O, sanki “alevsiz kelepçesiz” bir yalnızlığı yaşamaktadır “ağıtlar” içinde: Yüreğinde bir başka “yalnızlığın tasviri”. “Yalnızım, canım sıkılıyor/babama mektup yazmalıyım/annem öleli kaç yıl oldu/Konya’dı irtica. Para-sızlık/seçimler erken mi yapılacak/Akhisar’dı deprem: iki ölü/yeni bir ev bulmalıyım/Galatasaray da sezonu açtı/dersler bitecek mi/öğrenciler polislerle çatışıyor/ışgal ve boykot. Alkol ve sigara/iki ölü/askere mi gitmeli yoksa/çalışmak istemiyorum artık/İstanbul olaysız/fakat gergin bir gün yaşıyor/...yalnızım”.

Refik Durbaş'ın şiir haritası çok genişstir. O, belli bir kesimi ve bölgeyi geçirmez dizelerine; tüm insanların yüreğindekileri deşmeye çalışır; yepyeni, yıpranmamış deyişlerle kurar şiirini; yaşadığı "bin gurbet"ten devşirir özlemlerini, imgelerini: "Ey kanlı rüzgâr!", "küstah gece", "müsâfîk kalp", "kar filizleri", "frıtına albümleri", "sessizlik kuşları", "akşam tünelleri", "uzun hüzünler", "mavi kuş zindanları", "serinlik fotoğrafları", "evlerin dudakları", "vadesi dolmuş kadınlar", "acemi günler", "az şekerli kadınlar", "saatler yalnızlığa ayarlı", "sevgilim gurbet", "gurbet palas", "sermayesi gurbet"...

"Meskeni dağlar" olan bir şair değildir Refik Durbaş. Ama dağlar, göçler, kırsal kesimlerden kentlere iş aramaya gelenler, evde kalmış kızlar, kentin kenarında köşesinde yaşamak zorunda olan dar gelirliler, acılar, hüzünler içinde yaşayanlar, umutsuzlar, adresi olmayanlar şiirinde öykülenir Refik Durbaş'ın. Şiir kitaplarının adı da içeriği sezdirir bize: *Kuş Tufanı* (1971), büyük kent şaşkınlığı ve yalnızlığını; *Hücrende Ayışığı* (1974), ülkedeki siyasal çalkantıları, gençlik bunalımlarını; *Çırak Aranıyor* (1978), ezilen, horlanan aşağılanan çıraklı; *İkinci Baskı* (1979), dizgisi öğrenen bir çırığın gözüyle dünyayı; *Çaylar Şirketten* (1980), bir muavinin gözüyle çevresi, dünya ve sevgi çıkmazını; *Nereye Uçar Gökyüzü* (1983), aşınmış anıları, aşınmış aşkları; *Siyah Bir Acıda* (1983), sevgilerde yaşanan uçurumları, acı ve hüzün alacısını; *Yeni Bir Defter, Şiirler, Meçhul Bir Aşk* (1985), uçurumlara dar gelen zamanı; *Olağan Bazi Şeyler Meselâ* (1987)-Toplu Şiirleri 2'de, *Adresi Uçurum'da*, 1986 Dünya Barış Yılında dönüşü olmayan sevgileri; *Geçti Mi Geçen Günler* (1989) Sürülmüş Bir Sürgün'ün başkalıdırısını; *Menzil* (1992), yolları, yolları gözlenenleri, menzili bitmeyenleri; *Düişler Saati* (1997), şairin düşünü, düşün şairini; *İstanbul Hatırası* (1998), İstanbul'u mesken tutmuş bir şairin rotasını, haritasını, tiryakiliğini, *Hatıram Olsun* (2000), gözü, gölgeliyi, yeli, kıyımı, rüzgârı, sevdayı, yıldızı, ömrü, eylülü ve hatırları ele alır, işler. Şiirinde her türlü anlatımı deneyen bir şairdir Refik Durbaş: Halk şiiryle çağdaş anlatımları şiirinde buluşturur: Konuşmalar, betimlemeler, mektuplar, öyküsel anlatımlar, düzeyaya teget geçen söylemler, aforizmalar onun şiirinin dinamikleri olarak çıkarlar karşımıza. "suyun tarihini", "kar filizi-

lerini”, “kalın rüzgârları”, “gül leke”li Bağımsız Türkiye’nin hafızasına işler. Bu, öylesine “Zar tutmaz, halden bilmez bir hasrettir” ki, şairin kalbini “büsbütün hicran”a boğar. O, “sevdanın annesi”, “hasretin bekçisi” ve “bir yaz gecesi”dir. Şiirini “bulut”lardan ve “kederden” damitan bir şairdir. Onun sevdası “çeşmeler”den akar. Kalbi acıyla damgali da bir şairdir o. Onun “Gökyüzü erken uyanır” ve artık İstanbul’da “uzun erzurum kasketli ve cömert” bir delikanlıdır. Halkının “mezarda ve hayatı yağmalan”masına dayanamaz, başkaldırır: Günlük gazete haberlerinden, geçmişte kalan acılardan, anılardan, yüzünde “uçurumlar” aça aça, ölümün üstüne gide gide girer hücrelere, hapisliklere ve oradan verir haberleri, oralardan yazar şiirlerini. O, aydınlıklardan umut damitan, zulmün ve kederin de şairidir. Durmadan “hicranın çeyizi”ni hazırlar: “Anne zamanına/baba takvimine”. “Vakti emziren rüzgâr”a karşı, ölüme adamıştır kalbini: “Tek değilim artık, doğaldım ölüme/yüzümde kelepçesi tutuklu rüzgâr”. “Su ince”dir, “gün hoyrat”tır, “sabahın alını okşarken kuşlar”, onların sesini biriktirir şair. “Seherde gurbet” nedir? “Rüzgârin ilk cemresi” düşmemişse toprağa. Sesindeki gurbet onu, eli sanata düşenlerin, dili küfre, yüreği acıya düşenlerin yanına götürür. Ölümün anayurdundaki çırakları arar bulur. “Uzun gurbetlerden bereketi çalan”ların yanında yer alır şiirleriyle. Refik Durbaş “Gurbet”i “sila”sına karışanların destanını yazar. Mehmet H. Doğan Çırak Aranıyor'a ilişkin şunları yazıyor: “Çırak Aranıyor”daysa artık kendi sesini, kendi yolunu, kendi şiirini bulmuş bir şairin yanında, tarihi, coğrafyası, insanı, türküüsü, şiiri, günlük yaşamı, zorunlu gurbetleri, sevdası, hatta çarpuk-çarpuk gelişen ekonomisiyle Anadolu var baştan aşağı. Somuta ulaşmış, artık insanların acılarına, eliyle dokunuyor olmanın güvenini duyan, bunun tadını çıkaran bir şair var. İmgeyi, dili ve anlatımı somut yaşamın potasında eritmesini başarmış bir şair. İmgenin, dilin ve anlatımının birbirinden ayrı şeyler olmadığı, tersine birbiri içinde erimiş bir halde şairsel bir yapıyı oluşturduğu şiirler.”

Refik Durbaş'ın zamanı “umuda” ayarlıdır. Ustasına şöyle soruyor şair: “Sevda ne yana düşer usta/Hicran ne yana”? Yanıtı da şöyle olabilir mi? “Nereye gitse zulasında bin gurbet, bin

sila/binlerce rüzgar demeti". Gecesi "gurbete" ayarlıdır; "gurbet" onun sevgilisidir. Onun ele aldığı insanlar açlığa, işkenceye, yok-sulluğa başkaldırmaya hazır –ya da başkaldırması, direnmesi gereken– insanlardır. "Bir gurbetten bir gurbete dola" şan insanların resmini çekiyor şiirlerinde Refik Durbaş. Onun ve tüm ezilenlerin gençliği "ahşap han oda"larında, "taş parçaları, kömür tozu, iplikler, el tornası" arasında solmuştur. Ve elbette "acemi yürekte kül bağ"lar "gurbet"in resmi. Dizinde uyuduğu gecelerde doğup büyüdüğü yerleri düşünür, özler; bir yanı "hicrana kesmiş"tir, öte yanı da "gurbete", "silası"nın nerede olduğunu bile bilmeyen biridir artık o ekmeğin peşinde, iş peşinde. "Saçlarını örter gibi hamurun" çalışır, didinir o ve tüm çıraklar, tüm çalışanlar, "sevinci çalınmış" tüm "çocuklar". Onların da ezberinde "kuş seslerinden örülümuş bir gurbet" vardır. O da başkaları gibi "bir kış günü" iner İstanbul'a, Sirkeci'ye: "Ne bir avuç toprak, ne alev alev bir umut/gurbetliğimde geleceği sararmış bir ana". "Gurbetliğin adresi"nde dolanır durur, yalnızca hüzündür bulduğu, bir de uçurumlar. Gurbetin "Rahmine şivan" düşmüştür bir kez, "gurbet harcı çıksın diye". Onun ve tüm Türkiye'nin, DP iktidarının başlamasıyla, sermayesi gurbet olmaya başlar: Köyler, kasabalar, kentler yollara düşer; başka umutların, insanca yaşamaların peşine takılan taklanadır. Tüm ülke "gurbet yarası"yla yaralanmıştır. Türkiye sınırlarının ötesine taşan vasıflı-vasıfsız işçilerin gurbeti de toplumun başında başka yaralara neden olur. Umut sırnırların ötesine taşınmıştır: başka dillerin içinde yeserir olmuştur. Yurtsuz insanların ülkesidir artık Türkiye, yurda sokulma-yanların ülkesi. "Bir dilim ekmeğin peşine düşmedim mi gurbete çıkarken/alinterimin pınarı nerde akiyorsa orda bir yudum su içmeyecek miyim"; "umudun kandili nerde yanıyorsa orda mayalamayacak miyım aydınlığı", diye sorar şair; yanıtı mı? "Bitmek üzere değil, ne silam ne gurbetliğim". Aradan geçen yıllar içinde "artık evi", "barkı" ve "sokaklar" "hüzün uçurumu değil"dir, giderek ülkesinin "gurbetliği" de köreliyordur silasının, özlemlerinin adını andıkça. O da -bir gün- unutur "kuş seslerinden örülümiş gurbeti", ama sevdası hep bakıdır. Zamana uyararak o da zamanla değişir. Kendine yeni bir çevre edinir, başka sevdalar ya-lar yüregini, umudunu. Göç, göçmenlik hem Türkiye'de, hem de

Avrupa ülkelerinde yerleşiklige dönüşmüştür; gecekondu daki-
ler de, gettolardakiler de "integre" olmuşlardır topluma, bulun-
dukları çevreye. O zaman Refik Durbaş, "adresi okunmayan sür-
günlerden" çíkarak yola *Siyah Bir Acıda*'nın şiirlerine yönelir. Bur-
da çorak sevdaların şiirini yazar. Geçmiş kültürlerden devşirdik-
lerini, gününün iyi bir fotoğrafçısı gibi, belgeler; dizeleştirir. Se-
vinçler, acılar, umutlar iç içedir onun şiirinde: elbette ayrılıklar
da, aşklar da, sonsuz sevgiler de... Onun gurbeti rehindir, "gönü-
l gurbeti"nde ise "tutuklu".

Refik Durbaş, *Uçurumlara Dar Gelen*'deki şiirleriyle şiir anla-
yışını, dünyaya bakışını gözler önüne seriyor. "Şiirin Ş'sini yaz-
mak yerine Ş'nin şiirini yazmak isterdim", der. Onun için "zama-
na karşı durandır şiir", elbette "ölümde de", işte o "Zamana kar-
şı duranın şiirini yazmak isterdim./Ölümün de", der. "Anayasası
olmayan tek cumhuriyet" şiirdir onun için. "Yasadan, yasalar-
dan uzak duranın" da şiirini yazmak ister. "Hiçbir sözcük kullan-
madan, bembeяз sessiz sıradan bir şiir yazmak isterdim", der. O,
uçurumlarda açan çíçeklerin; "adresi meçhul" yalnızlıkların şii-
rini de yazdı. "Orta halli acılara", "orta halli sevinçlere" dayana-
mayanların şíirini de yazdı. "Umudu naklılı" gurbetleri de yaz-
dı: "Öksüz rüzgârları", "yeşim ayışık"larını da dizeleştiridi. "Be-
yaz gurbet"ler onun şíirinden hiç çıkmadı. "Gurbetinin/silasına"
dönmeye düþledi hep. "Ruhsatsız gurbet, tükenmiş sila"dan kopa-
madı hiç. O, "nice karasevdaların müebbetinde" kaldı.

Refik Durbaş, şíirini yaşamından ve yaşamdan süzdü, süzü-
yor. Yalın bir anlatımı yeğlemiştir hep. İmgeleri çarpıcıdır. Yer yer
arabeske yaklaşan dizelerle çíksa da okurunun karşısına, acıları,
sevinçleri, gurbetlikleri, ekonomik sıkıntıları, yalnızlıklar, uçu-
rumları en iyi nasıl anlatabaksa sözcüklerini çekinmeden kininden
çeker ve imgelerin üstüne salar. Kimi zaman öykü anlatıcısı gibi-
dir, aslında şíirlerini bize yüksek sesle okuyordur. Sorular, yanıt-
lar ve açıklamalarla donatır şíirini. *Geçti mi Geçen Günler*, diye sor-
madan edemez, geçmiş, elbette geçmiştir ama, nasıl geçmiştir, işte
bu önemlidir Refik Durbaş için. O, hep acemi kalmayı yeğleyen
bir şairdir; şíirin, yaşamın, sevdaların, acıların, sokakların, aşkla-
rin acemisi... Onun *Adresi Uçurum*'dur artık; umutlu ve sevinçli.

(Adam Sanat, Haziran 1991)

Hulki Aktunç'un Küll ve Köz Arasındaki Şiirleri

1

"Masalını yitirmiş bir anka"yla başlıyor Hulki Aktunç'un şiri *İslıkla Tarihçe*'de. Hulki Aktunç, şiirini "arka sokak ülkeleri"ne sokuyor "dip kapılar"dan ve "yüzüksüz kızlara nişanlılara", "düş kapanları"na, "büyük uzaklara" sunuyor: Biçki-dikiş arasında yaşanan günlerden süzdüklerini, kotardıklarını, devşirdiklerini, şiirleştirdiklerini aynadaki adresine yazıyor. O, şaşkırtıcı sözcük oyunlarıyla ("huznün dışlicikleri", "onbaşı günbatısı", "martıların bızır telekleri", "kürek gidimi"...), çarpıcı imgelelerle ("Tenime kenarsuyudur sesin", "Bekâret rengi kuşluk saatlerinde", "karnında yosun kefenleri"...), dolaşımdan çıkışmış sözcüklerle ("hezzarenk", "mastur", "iskarmoz", "maksem", "şin", "elf", "muvakkıt", "revak"...) – sararmış solmuş sözcükleri yeniden dolaşma sokarak– kuruyor şiirlerini.

Hulki Aktunç, öykü, roman ve sözlük çalışmalarından başka dört şiir kitabı yayımladı: *İslıkla Tarihçe* (1989), *Sır Kâtibi* (1989), *Adresim Aynalar* (1991) ve *Şarkilar* (1992). Bu yazının yayımlanışından sonra *İnsan Aşklarının Külliüdür* (1993), *Istiraplar Ansiklopedisi* (1994), *Bir Şeyin Varoluşu* (1999) ve *Toplu Şiirleri* (1989-1999) (2000) yayımlandı.

Sirayla, şirinden şireye, imgeden imgeye gire çika dalalım Hulki Aktunç'un şiir dünyasına, sözcük denizine.

İslıkla Tarihçe'de Hulki Aktunç, uzun bir şiirle, iç içe geçmiş ve birbirine ağmış imgelerle, dizelerle okurun eline doğu-

yor. İstanbul'daki azınlıkların kültürüyle, kurguladığı şiirlerinde Hulki Aktunç, bir başka dünyaya tanıştırıyor bizleri: Aslında bizimle birlikte yaşayıp, hep yakınımızda, yanımızda duran bir kültürün kapısını açmamıza yardımcı oluyor; "parça başı ölüm"lerin, "parça başı gün"lerin peşine takılıyoruz onuna birlikte. O, "sesim çok ince" diyenlerin, bu yüzden mutlu olamayacağını düşünenlerin, yakalarında "kız gülüşleri"yle dolaşanların, "dişsiz teyellerin" yaslandığı "gülüşler"in, "Biçki ve dikiş"in yaklaştığı intihar vakitlerinin, "sapsarı bir hiç"in, "ığnesiz"liğin, yaşama "teslim" olmuş günlerin, "sahipsiz ve günü geçmiş gazete"lerin, "unutuş günleri"nin, "Buluşma ve ayrılıkla tüken"en yaşamın, suskun düğmelerin, "karanlık paslı bir çivi"nin, canlardan derilen "ışık"ların, "şakaksız ağar"maların... şiirini yazıyor. Onun için sevmek, "derin ezberli bir adım unutulduğunu unutmaktır". Sevişmek ise "çok insan eskitmiş bir ayna ölüsünü öpmek"tir. Hulki Aktunç'un şiirindeki fotoğraf, "şşşkinlik danteli"dir sanki: Fotoğraftaki görülebilen ve görülemeyeen tüm ayrıntıları yakalamak gibidir. "ahdi akik bir kadın"ın anlattıklarını anlamak. Fotoğraflarla "adresler sarar"sa da, sevgilinin gidişine "firar derler tarihçede". "Ceplerimizde intihar istatistikleri"yle dolaştığımız günlerimizin fotoğrafını çekiyor dizeleriyle Hulki Aktunç; "Her şey yaralanıp yaralı" dese ve yaralı yaralı baksa da bizlere, yaşamımız "kar teröründe karavan firar izleri", "Dünyayı reddeden mecaz" değil de nedir?

Hulki Aktunç, *İslıkla Tarihçe*'de ve öteki şiir kitaplarında dilin tüm olanaklarını kullanır; "sözcük"lerin "şiddet"ini dizginder, gemler, yıkıdan kurtarır ve ateşe atar, zamanın terkisine bindirir, haritalar üstünde koşturur. "İğdelerle büükümüş zaman"a takılıp kalmaz yelkovan "geceyatısına" bulansa da, zaman, "kördüğümde su rengi akrep rengi" olsa da. Ne de olsa, zaman, bir başka biçimde de algılanabilir: "kuşluk kedi sırtında sabah ortaşeker/öğleler kötü esnaf ikindi, demsiz sası/ve akşam ve yatsı ve irzı geçik gece" ve zamanın zamanla "iğdelerle" beli büükülür: bir de bakarız ki, "donsuz gezen bir çamaşır ipi"ne dönüşmüştür ve "iğdelere asılmış"tır: İğde kokuları mahzun, anılar el sallamaktadır bir yerlerden.

Hulki Aktunç, şiirlerinde, tadına doyulmaz bir serü-

ven yaşatır okura, alıp götürür; bu, "Efsanelerin de kan yi-
timinden öldüğü/anlaşılır nedeni bir yolculuk olur". "Sınır-
sız düşlem"lere, "ırmak ölümleri"ne, "binyaprak çürüme"lere,
"ödün rüyaları"na, "duvar dibi gölgeleri"ne, "Kırlangıçın güz
gibi/indiği an"a, susup kalmış güncelere, "Kan gibi bir tarih"e,
"iğfal edilmiş bellek"lere, "terk edilmiş hayaller"e, "tarihle tak-
vim arası"na, "İstiraplar Ansiklopedisi"ne, "güncel bir ahit"e,
"şiar ve köz"e, gece kalan rakamlara, "gülağacı kızlar"a, "çınar
tayfalar"a, "dişbudak bayanlar"a, "yılan sözleşme"lerine, "akba-
san" karlara, "kan yaşmakları"na, "kin yazmaları"na, "ödeme-
li istiraplar"a, "rehnedilmiş şiir"lere doğru yola çıkan bir se-
rüvende birlikte oluruz Hulki Aktunç'un şiirleriyle. Türkçenin
tüm "mastarlarıyla" öykülerden, olaylardan gece gece, dizelere,
imgelere tutuna tutuna ağarız Hulki Aktunç'un şiirlerine.

Yaşamın "kuytusundan" birlikte çıkıyoruz onunla, "ema-
net düşler"i de birlikte görüyoruz; "en olmadık sizileri" da
"böülü"yoruz. "Bu çolak köşede" Hayalkâr Hüseyin'i bekliyo-
ruz. "Yípratılmış Aşk Şiirleri"ni getirecek de.

Hulki Aktunç, söylencelerden, dinsel metinlerden, öykülerden geçiyor şiirlerini: Hüzün, lirizmi, sevdayı, yaşamın her türlü çilesini, "belleğin derinliklerini, doğayı, geçmişî geleceği, külü, "köz hikmeti" de ağdırıyor şiirlerine.

2

Sir Kâtibi de İslıkla Tarihçe gibi biçim ve içerik bütünlüğü ku-
sursuz bir kitap: Şiirlerde, eski şirin tadı damaklara yayılırken,
heceden aruza dek açılan bir vezin zenginliği de kendini gör-
kemli bir biçimde sergiler -Hulki Aktunç'un yayımlanmış tüm
şirr kitapları için geçerli bu yargım-. Hulki Aktunç, şiirlerinde,
büyük bir şiir ve kültür birikiminin ve geleneksel yazının çok
iyi özümsermesinin usta örneklerini sunuyor okuruna. Şiirle-
rinde uyguladığı şiir kalıpları, vezinler, söyleşî okuru yadırgat-
madığı gibi, hemen sariveriyor: Serüvenden serüvene, anlatımdan
anlatıma, dilden dile, dizeden dizeye, şiirden şire usta ge-
çişlerle okurun eli kolu bağlanır ve kimi dizeler belleğe ve dile

iyice yerleşir; ‘hiç şiir ezberleyemem’ diyenleri bile utandıracak denli kolayca insanın içine işleyen şiirlerle şiirseverleri kucaklıyor Hulki Aktunç.

Hulki Aktunç, usta bir konuşmacıdır da, o, “Ahşapla konuşuyordum” diyerek “Denizin İlk Sözcükleri”ni şiirsel bir besmeyle açar. Deniz ve deniz kültürü, deniz söylenceleri, denizin çağrıştırdığı her şeyin büyük bir yetkinlikle yedirildiği şiirler, büyük bir sevdayla, büyük bir özlemle, büyük bir özlemle yüklüdür: Tarihin, insanlığın, ilişkilerin sorgulandığı bir arenaya yataklık yapar *Sir Kâtibi*’ndeki şiirler: İnsanın bitmez tükenmez serüveninin, acılarının, sevinçlerinin elinden tutar kitaptaki şiirler. “Gör dendi/birazdan taşacak sevda/kollarına alacak seni”. Ezelden yaralıyız, onulmaz yaralarımız sarıldıkça kanar: “Aha yaralı bellek/başka bir hayat istemez...” Bir söyleşi, bir sohbet havasının egemen olduğu şiirler, zeki buluşlarla, ince esprilerle bezeniyor: “Kendi zincirlerim/bağlamıyor beni”, “Gazete altın-da yattım/ve göndersiz bir/vatanım var/bu parkta”.

Sir Kâtibi’ndeki şiirlerde imge, deyiş zenginliği şaşırtıcı boyuttadır: İşte örnekleri: “karanfil taşı”, “Ücra üretim”, “gâvur su”, “Nar zamanı”, “on soluğuna bir harf siğar”, “Med cezir soyu”, “ölümüyle ölmeye”, “dantel kararıyor”, “tiğ diniyor”, “sürgün ışık”, “Üvey anası denizin” “Sözün dikey orduları”, “Gürgen dişbüdak atlası”, “gökyüzü kasnağı”, “Gözleri taşbaskı”, “Güçsüz su/tepegoz su”, “içim koyu rum ateşi”, “lodos öksüzü”, “kan külü”, “kefen taç”, “gözyaşı şarap”, “kenarsuyu”, “çiçege duran yazma”, “ermiş dönemeç”, “erik yokuşlar”...

Haikuları aniştıran şiirler, geleneksel anlatımla, Yunus’tan devşirilmiş söylemle ve usta bir teknikle olağanüstü bir bütünlük sergiliyor. Şiirden şaire göndermelerle, iç içe geçmiş bir yapı, şiirler arası gidip gelmeler, kitaba, estetik bir üstünlük kazandırıyor. Sözcüklerin çok boyutlu ele alınışı, yeni anlamlarla ortaya çıkışları, çok sözcüklü bir okumaya çağırıyor okuru. “Bazı şarkılardan başka/ülke yok” okura.

Hulki Aktunç’un şiirleri “Yelek cebinde karanfil” gezdirir. Şarkılar onun “ülke”sidir; “gül”ü ise “kül”dür. Onun için, o, “Kül-ülkeye gül-ulkeden/kefen taç biçer”. Peki, Hulki Aktunç’un şiirri nereye birikir? “Fırtına sahip çık bana/kalbim artık duduru/

kuru çakıl yataklarında” dediği yerde mi? “Sevda ininde” mi? “Turba-toprak bir ülkenin sunduğu mevsimde” mi? “Sararmış gemiler”de mi? “Acılar avlağın”da mı? Bilemediyseñiz işte yanıtı: “Aynı şiir/birikir/bu ülkeye”. *Sır Kâtibi* de böylece yüreklerе yerleşir unutulmamacasına.

3

“Bir mahalle şairinin büyük defteri”ni hep birlikte okumaya başlıyoruz *Adresim Aynalar*’da. Hulki Aktunç’un ilginç, ilginç olduğu kadar da bütün, bütün olduğu kadar öyküsel, azınlıkların dünyasıyla, yalnız âşıkların umutlarıyla örülü bir kitabı *Adresim Aynalar*.

Kitap, “çan” çalarak başlıyor “arduvazdan yollarda”. “Nisan yılları”dır zaman “sürecin yırtıldığı yer”de. Adresi ise “ayna sim ayna im ayna”dır: Bu adresteki çocuklar “firari uçurtmalar” gibidirler, ki onlar, şairin “firari aynası”nı “rüzgârla aynatırlar”. Bu adresteki gece, “sarışın”dır ve “gece devşirir”. Bu adresteki ayna, bir “sapakta”dır, burada “süreç” yırtılır ve şairane “serin ve hoş ve derin/Düşler buyurur”, “bekâret rengi kuşluk saatlerinde”. Bu adresteki akşam ise “Tiğlarda örgülerde şişlerde”dir; fallar ise, “Tragedya anlatmaktan yor”gun “fincan”lardadır. Buradaki sevgili ise, harflerin “dudağı”dır. Zaman, “Kukla”的nin ve “hirka”的nin “ipi”dir, küçük harflerde ise “kızlar” “unutulmuş”tur. Akşam, “ud” sesiyle kendini duyumsatır; şairin gövdesinin “ıssız” bir yerindedir “yelkovan” sevgilisinden ayrılrken: Ud mudur derdini anlatabildiği, dertleşebildiği? Bir kurgudur yaşam da, akşam da “sarıncı zamanı” da. Bu kurgu içinde tarih, ne yapar eder, Hulki Aktunç’un şiirinde boy verir, ya da iç içe geçmiş aynalardaki yansımalar gibi katlanarak gösterir kendini: Eski Osmanlı yaşamı, cumbali evler, kapalı yaşamlar, özlemle rin kilitlendiği günler, “tül siperlerden” hüznle bakan kadınların gizemli dünyası, insanı yiyp tüketen mahalleler, gizli aşklar, dedikodular, “orta halli” bir yaşamın yankılandığı aileler, sevda çıkmazları, nem ve kük arasında gidip-gelişler, “çaydanlığın dem sesi”ne yaslı acılar, hüzünler, çingenelerin renklendir-

diği günler, "Hüsünüyusufların narin mahzun" bakışları, yaralı gerdekler, gözlerin sızdiği gözler, "ben ölüleri", "alavere gül"süz aşklar, "yeni şarkilar"la başlayan günler... böylesine bir yoğunluğun yaslandığı şiirlerdir *Adresim Aynalar*'daki şiirler.

İnsanın iç dünyasına yavaş yavaş giriyor Hulki Aktunç; araştırma araştıra, yoklaya yoklaya, bulduklarını ceplerine doldura doldura deşiyor insanın en karanlık, en ayak basılmadık bölgelerini: "Bir ateşin yankısı" yaşamların topografyası üzerinde çalışıyor o. Yaşamından "firar" etmişlerin peşine düşüyor. "Yağmalanan kül"leri yağmalamaya doğru bir yolculuğun elinden tutuyor "gözyaşı vadisi"nde. Komşuların sesinde "yaz kahvaltısı" bir ortamın fotoğrafını çekiyor dizeleriyle Hulki Aktunç: Bu ortamda akşamlar "Çok eski bir masaldan türer"ler: burada saatler "lodos"tur, "keşişleme"dir, "Kuzu poyraz"dır, "Gündoğusu, Karayel Aşk"tır; "îkindi" "ip gölgesi"dir. Sayfalar (aşk mektuplarıdır belki de), "gönyeli ses"e düşer. Hepimizi kucaklayan bir "takvim"de, "ıstıraplars ansiklopedisi" bir yaşamdan yansıyanlarla, "Bir harfe ayna takip dola"şarak yaşıyoruz yaşadıklarımızı ve "bütün çarpıları": Harfler, kutsal sığınaklar, dinsel metinler, bayramlar, ışık kırılmaları pazaryerlerine benzeyen yaşamların ortasında, "mercان kalçalar", "kâtip les"leri, "baldırıran bürümuş sevda"lar, tutuşan danteller, eşelenen küller, yolculuğa çıkan közler "bir mahalle şairinin küçük defterleri"nde çıkiverir karşımıza; sevince boğuluruz! Sonra bir destan yapmış yakamıza: "Kinalı'dan/Sirkeci'ye inen/bay misak ile/kuskün bayan/müzeyyen"in destanı: Biraz eskimiş, biraz solmuş, biraz yıpranmış, biraz tarihe karışmış, biraz zor bulunur, biraz imkânsız, biraz garip, biraz gizli, biraz sürmüş, biraz yaşamış, biraz düşsel, biraz konu-komşunun dilinde, biraz pencereden pencereye, biraz çekingen (türkek), biraz alingan ve hiç ortaya çıkmamış: Fotoğraflarda değişen mevsimler, yaşlanan yüreklerde iz sürmeler, ikiz acılar... Sonra mı? "Bir mahalle şairinin kuruntuları"dır başlayan. "Vezinsiz bir hayat"tır sevgilinin yaşamı. Geriye dönüşlerle şiirlerin yazılma nedeni ve serüveni işleniyor *Adresim Aynalar*'ın son bölümünde. Şiirler, bir kez daha, bir başka biçimde, öykülenerek, şiiri yitirmeden, ele alıyor. Âşığın acıları, tuttuğu notlar, sevgiliyi gözetlemeler, bir

mahallede, pencereden pencereye dolanan, keçi yollarında pişen, söylenemeyen, gizlenen bir yüreğin alevlerini içeriyor. Hulki Aktunç, *Adresim Aynalar*'da İstanbul'un köşe bucağını kolaçan ediyor; birbirine ağmış kültürleri, yaşamları, sevdaları, ilişkileri, hüzünleri derin bir duyarlılıkla şiirleştiriyor.

4

Hulki Aktunç'un dördüncü kitabı *Şarkılar*'da kırk "şarkı" yer alıyor. Geleneksel Türk müziğinin belli kalıpları göz önünde bulundurularak yazılan şiirler, okunduğunda, belli makamları çağrıstdırları görülür. Bir yerlerden yüreğe sızan güfteleri, dile dolanan müziği duymak da olası. Hulki Aktunç, "Sunu"da "Borcumdur kalbimi öderim bir şarkıya" diyerek, şiirlerin yazılış nedenini açıklıyor sanki. Anıların "paramparça" ettiği yaşımları, sevdaları, ayrıllıkları, özlemleri, kavuşamamaları şiirleştiriyor o. *Şarkılar*'dır anılarla, zamanla, yaşamla, sevdayla, acılarla yola çıkan, dilimize dolanan, bizi yalnız bırakmayan. "Birinci Şarkı"da sevgiliye şöyle seslenilir: "Efsane dudaklı sevgilim/dudalar dudaklı sevgilim".

Klasik Türk "musikisi"nden, saray müziğinden ve halk müziğinden beslenmiş bir söylemin egemen olduğu şairlerden yanasıyan, balkıyan derin bir hüzündür *Şarkılar*'da. Şarkılarımız hep hüzün suyuna banıp çıkmamış mıdır? Sevinirken bile acı çekmez miyiz? Neşelenirken de ağlamakla değil miyiz? O halde, "Dara hayatın barınılmaz aşk dediği/Esrarkeş ermişin yan da anla dediği/Kanaryalar uçurdukça açan şiir"lerden etkileniriz.

Şarkılar'dan gönlümüze, yaşamımıza akan nedir? "Kılıfından süzülmüş kılarnet ünleyishi", "gidilip dönülmemiş şom göçmen yolu", dünyayı olduğu gibi bırakıp gidişler, "sürgündeki pervane"ler, "yalnızlık mülkü"nden kaçışlar, "kısrak bilekleriyle koş"an günler, "Közle sina"nmalar, "Kâğıt kıvrımları, söz kıvrımları", "Ağit heceleri", "Sıradan sözcükler", değişen "Dağ", değişen "lav", değişen "Köz", değişen "tav", "Ten"e "kenar su" "ses"ler, "Yalnızlık Gazetesi", "Ayna", "haz dantel"leri, "kül yanıt"lar, "Kaset ve hıyar" satanların yaşamı, "düşlere" sürekli "borçlu" kalan-

lar, "telif hakkı"sız sevdalar, "çok tanrılı" "Anka"lar, "Mısır'a" göçen "Sözcükler", türkü söyleyen "güz"ler "yaz"lar, düğümlenen sözler, ağlayarak yanımızdan geçip giden günler "Ağlatarak büyük sevinçleri ve acıları", eski yaşam biçimleri, "Yalnızlığın mor kafes"leri, "Hayata çarpan düşler" ve "Kırmızı sesler"... Şarkılar' dan ruhumuzu, tenimize usul usul akar durur hep.

Kitabın sonundaki "Sonu"da da yazdığı gibi Hulki Aktunç, ("Benim olan tek şey mecazlardır"), yalnızca şarkılara yeni kimlikler biçiyor, yeni anlamlar yükliyor, yeni biçimler giydiriyor: Kalbindeki, yaşamındaki, dünyadaki alevleri, yangınları, isyanları şarkıya geçiriyor, o kadar! Geçmiş kültürlerden özümserenler, biriktirilenler Hulki Aktunç'un şiirlerinde sıcak bir ortam buluyor. Yaşama, yaşınanlarla, ilişkilerle tadında gırırgaş geçen, sözcükleri, asıl anlamlarının yanında başka anlamlarla donatan, onları zenginleştiriren, yani "Unutulmaması gereken özel dili ve o dilde/Her türlü yakınma ve yakarıyı derleyen" bir şair Hulki Aktunç.

Hulki Aktunç, şiirlerinde okuru dilin tüm girinti çıkışlarında gezdiriyor: İnsanın damarlarında turluyor, kan dolaşımına karışıyor, ciğerlerindeki temiz hava oluyor. Ceplerden, fotoğraflardan, anılardan hiç ayrılmıyor: Cesur, atak, kendine güvenen, güçlü bir kişilik sergilemeyi başarıyor Hulki Aktunç tüm şiirlerinde. 80 sonrası yazılan şiirde kendine özgü bir kanal oluşturuyor Hulki Aktunç'un şiiri: Özgün imgelerle, zengin sözcük hazinesiyle, engin kültürüyle, sıcak, sevgi dolu çıkıyor okurunun karşısına. Tek dizelik "Yirmi Dördüncü Şarkı", onun şiir anlayışını çok güzel açıklıyor sanıyorum: "Yangın kavminden ne giysek alev".

Hulki Aktunç'un şiirlerini okuduktan, notladıkten sonra okudum Virginia Woolf'un *Orlando*'sunu. Kitaptaki şu cümle beni çok etkiledi ve düşündürdü: "Bir şair Okyanusla aslanın buluşmalıdır." Hulki Aktunç, şiirlerinde kent kültürünü, kent yaşamını –eskisiyle, yenisiley, kaybolanıyla, yerine yeni konulanıyla– beslendiğinden midir, nedendir bilmiyorum, *Orlando*'daki cümleyle Hulki Aktunç'un şiirlerinin örtüşüğünü düşünüyorum: İstanbul'a yazgılı bir yazar olduğundan belki de.

Hulki Aktunç, şiirimizin yanın kavmi!

(Adam Sanat, Mayıs 1993)

Hulki Aktunç'un Şiirleri İstıraplı Bir Ülkenin Aynası...

Hulki Aktunç'un yeni şiir kitabı *Istıraplар Ansiklopedisi*'nden bir bölüm *İslıkla Tarihçe*'de (1989) ve *Adresim Aynalar*'da (1991) bir tadımlık sunulmuştu. Hulki Aktunç'un daha önce yayımlanan şiir kitaplarında olduğu gibi, son kitabında da, "bir hayatın" öyküsüne, yankısına, sesine, içine dalıp çıkıyoruz şiirden şire, dizeden dizeye.

Istıraplар Ansiklopedisi (1994) Hulki Aktunç, "düşleriyle yolcu" dur "acıları tüten yolcularla". "Kilidi kırık" yaşamların peşinde iz sürer "haymatlos ayakları". Şiirler, iraklılardan yakınlara doğru akan birer dere gibi bir ana kanalda birleşir, dağılır, hepsi de kendi coğrafyasında, kendi tarihinde boyanır, yer alır. Şiirlerden "Kimileri ses yakalar", kimileri de "yankı". Şiirlerin yaslandığı hayatsa, dumanı, acısı, sevinci, sesi üstünde bir yaşamı yansıtır şirseverlere. Aslında Hulki Aktunç'un şiirleri "İslıkla" yazılan bir "tarihçe"dir, "İslıklarla" girilir tarihin koynuna, öylesine çocuksu, öylesine ergenliğe adım atmış, öylesine hüzünlü. "Kaygan bir hayat'a tutunuyor yaşamalar ve yürütünüyor "bütün mastarlarıyla şu dilin". Yaşamla "dudak dudağa" oluşun fotoğrafını cebinde taşıyor *Istıraplар Ansiklopedisi*'ndeki şiirler. Yaşamın sunduğuysa kimi zaman "ödemeli istıraplardır size" yollanan faturalar. Ondan midir "Yer değiştirir hüzünlerle sevdalar da" durmadan?

Kör gözlerden yanıt

Aktunç, şiirde "Ter"e, "Ses"e, "Yer"e, "Gün"e, "Bun"a, "Kum"a, "Son"a, "An"a, "Ten"e büyük yer verir. Kör gözlerden yanıt bekler gözleri. Sesine "yankı" olmasını ister "sağırlık"ın, elbette "kısırlık" da onun etinden "kirk çocuk türet"ir. *Istıraplar Ansiklopedisi*'ndeki şirler "Dünyanın bütün menzillerine solgun yetişir". Onun imgeleri "Bir harfe ayna takip dolaşır" tüm "çarşılıarı".

Öylesine "Çözük bulutlar" gibi ferahlık verici, öylesine içe işleyicidir tipki bir "kara güneş" gibi. Tuzaklarla, uzaklıklarla dolu dünya, "Bize sonsuz öyküler aktarıp dur"ur ve Hulki de bunların elinden tutar, şiirinde yer verir onlara. Öykülerindeki "Ünleyiş büyük çığlık değil mi" suskuluk gibi? Saatlerin ayarı şimdi-geçmiş ve gelecek üçgenine ayarlı değil mi? Ülkemizin "takvimleri kan ve zaman sizdir" miyordu mu çokANDARDIR? *Istıraplar Ansiklopedisi*'ndeki şirler "Yırtık sayfalardan birinde"ki aşk dolu kalplerin şirleriyle buluşuyor şirseverleri. Hulki Aktunç, "sayfalarını" toplar ve şirini sevenlere konuk olur sessizce. "Ünlemlerle ezilmiş birinden sorularla yorgun birine" gidip gelir Hulki Aktunç şiir devşire devşire.

Istıraplara yansyan şirler

Şiir, Hulki Aktunç'ta çok ekonomiktir, fazla laf yoktur. Onun için şirleri çarpıcı, sarsıcı, yakıcı hayat doludur. Ömründe yaşayıp duran "Leyla Mecnun"ların aşkıyla yazar, o: "Aruz gözlü yâr"in şirlerini kotarır "destançe"lerde. "Ev içi... Kaneviçe" dokur dar vakitlerde, zor zamanlarda. Yani, ülkemiz "Karanlık bir gökkuşağı"ndan geçiyordur ve istıraplara yansyan şirler bir ansiklopedi olacak denli yürekler kazınmıştır ve Hulki Aktunç da.

"Yankılar ulusu"nda "bir eyvah"tır şirleriyle. İstırabı bol bir ülkenin aynası sanki Hulki Aktunç'un şirleri: Sesin güle, gülün çığlığı, zamanın kana, kanın tarihe, günün ana, anın imgeye, imgenin yaşama, yaşamın istiraba, istırabın şire, şirin ansiklopediye dönüştüğü bir başcu kitabı *Istıraplar Ansiklopedisi*.

(Cumhuriyet Kitap, 23 Mart 1995)

Dilin Omuriliğindeki Şiirlerin Şairi: Güven Turan

“Bütün şiirlerimi doğaçtan söylüyorum ben. Sözcükler fişkıyor; benim yaptığım onları ‘avlayıp’ sıraya dizmek, yazmak ‘tutsak’ etmek yani. Daha sonra bu tözü işleme başlıyor.” (*Bakır Çalığı*, 1994, s. 7)

Yukarıdaki alıntı yayımlanmış beş şiir kitabı Toplu Şiirler (1963-1993) başlığı altında yeniden yayımlayan Güven Turan'a ait. Her yazar, şair gibi, o da, bir sözcük avcısı. Sözcük avcılığı ve avladığı sözcükleri işleme onun şairliğini belirliyor ve şiirlerine damgasını vuruyor. Onun yirmi yılda yazdıklarını yeniden okurken Güven Turan'ı Güven Turan yapan şeyin ne olduğunu bulmaya çalıştım. O ise, kendi şiirine ilişkin şunları yazıyor *Bakır Çalığı*'nda (yarı aforizma yarı günlük): “Her yazdığım şiir ‘ben’imin gömülüdür.. Beni kur'an binlerce ‘ben’ parça parça yeniden kuruluyor şiirlerimde.” (s. 11) Aynı kitaptan, yine Güven Turan'ın kendi şiirine ilişkin bir başka saptamayı da alıntılamak istiyorum: “Birimci değilim ben. Birtakım dize kuruluşlarına gidiyorsam bunu konuşturma ritmini yakalamak için yapıyorum.” (s. 7)

Bu alıntılarından sonra Güven Turan'ın şiirlerinde adım adım ilerlemeye başlayabiliriz artık:

Güneşler... Gögeler, 1963-1979 yılları arasında yazılan şiirlerden oluşuyor ve kitap 1981'de okurla buluşur. Güven Turan, ilk şiirlerinden başlayarak doğaya tutkun bir şair olarak çıkışır karşımıza. İlk kitabının ilk bölümü ilginç: “Yaşlı Bir İlkyaz”. Bu bölümdeki şiirler 1963-74 arası yazılmış. “Bir kösesinden tutulmaz gibi yarı gecede”, “kopuk bir damar gibi vurur”ken yaşam, yal-

nızlık, denizsizlik, "taş çağının yarası." Onun şiirinde "karanlık ışığın olduğu yerde yaşar." Capcanlı bir yaşam karşılık sizi di-zelerinde, imgelerinde. Yaşamın tüm kıvrımlarına, kırılmalarına, soluklanışına, acılarına, yalnızlıklarına, düşlerine... sokulursunuz Güven Turan'la birlikte. O, "Sanki bir bilmediği"ni araştırir gibi bakar dünyaya, çevresine, nesnelere, yaşama. Bulduğu, kimi zaman "Sarışın bir inilti" olabilir. O şire durdu mu "bulutların" bile "Dirilir dili", "Okşanmış aynalar gibi önlerinde".

Güven Turan'ın şiirlerinde doğa tüm halleriyle işler içimize. Kendimizden biri biliriz doğayı, öyle yakın durur bize "biraz daha mavisinden işler/ çatlayınca gök ayak sesleriyle". Albümler, resimler, mevsimler, çiçekler, serpilip gelişen sevdalar "seslerle sessizliğin arasında", "içi"mizde "büyüyen gözde" alırlar yerlerini. Suluboya resimler gözümüzün önünden geçer bir bir. Küçük fırça darbeleri, küçük tablolar: "Duman basar gibi bacadan/Basıyor sis/Salınıyor ağaçların arasında/Saydam bir manaviye/Işınıyor yaprakları". Güven Turan ise, durmadan "... ko-partıldığında dağılan/dağ çiçekleri suluyor"dur "yüreği"nde. O, aslında "yele saçlı bir kızın alnın"daki şiirin peşindedir. "Dolashır gövdelerde susuzluk" deyip. Aynalardaki sonsuz görüntüye karışır "Bir aynaya girerim"; akı yine de doğanın sırlarını devşirmededir hep: "Dağlara bakarak denizi işler" "cama", "esmerleşen bir ıslaklıklıkla" yaslanır yaşama. O, alnında "dögmesi olan görüntüler"in peşindedir durmadan, yakaladığını sokar şiirine.

Güven Turan, yalın bir şirle çıkışır okurun karşısına. Konuşma dilinin rahatlığıyla, kendini hiç zorlamadan, günlük dilde dolasımını sürdürerek sözcükleri yeniden üretecek şiirinin omurgasını oluşturuyor "gece yarısı birden düşen kış" gibi, "narın yüreğindeki ışık"la. Sabırı işliyor imgelerini, sözcüklerini kanaviçesindeki şiirlere. Kendine özgü imgeler de yadırgatmaz okuru: "Sis nasıl açır?" diye sorduğunda yadırgatmaz kimseyi. Çünkü acı, acımak da son derece insanıdır, bizimle vardır, bizim dışımızda değildir. Aslında "Gizli bir dögme gibi taşıdığımız hüzün"dür. "Ağırdan aldığımız yaşam"da. Büyük kente bunalan bir bireyin dünyasında, aşk ve ayrılık arasında gidip-gelen bir insanın yaşamında, kendini doğaya atmaya çalışan bir sabırsızın duygularında geziniz biz de şiirleri okurken.

Peş (1982), ikinci kitabı olarak, *Güneşler... Gölüler*'den bir yıl sonra çıkar. Kürmaca bir dünyanın içinden seslenir gibi gözüke de Güven Turan, bizi sevdaların, ayrılıkların, gurbetlerin, özlemlerin içine çeker durmadan. Kitabın ilk şiri "Bir Sevdanın İçyüzü", 7 Ağustos 1980'de İstanbul'da yazılır. Sonra Amerika'da süren şairler. 25 Mart 1982'de İstanbul'da yazılan "Bir Kentin Sesizliği" de eklenir *Peş*'teki şirlere. 28 Kasım 1968'de Samsun'da yazılan "Yaklaşan Kar" şiri de girer kitaba. *Peş*'teki şairler bir bütün oluşturuyorlar. Güven Turan'ın şiir kitapları hep bir bütünlüğü sergilerler: Biçim ve içerik bütünlüğü, bu nedenle, çok sağlamdır. Ses uyumundan dizeye, seçilen temalardan biçimde dek büyük bir uyum içindedir şairler. Böylece, okur, Güven Turan şiirine daha çok isinir, daha çok sokulur. "Çatal çatal olması yüreğin/Boşa değilmiş gurbetçilerin/Dilinde". İlk şiir kitabında pek kullanılmayan noktalama da ağırlıklı olarak yer alır bu ikinci kitapta. *Peş*'teki şirlerde de pastel renkler okurun dünyasını da boyamaya başlar hemen: "Sonra kış gelir/kar yağar/Kokular ölü/Yalıtılmış bir dünyaya gireriz/Birden/Sessiz/Kahverengi ile gri arasında/Gidip gelen/İçimizdeki uykuya/Silkinir uyanır/Kucaklar bizi".

Güven Turan'ın 3. şiir kitabı *Sevda Yorumları*, 2. kitaptan 8 yıl sonra 1990'da yayımlanır. Coğunluk hüznün ağır bastığı şirlерden oluşuyor *Sevda Yorumları*. Sevdanın yorumlanması, açıklanması, derinleştirilmesinin şirləridir bu kitaptaki ürünler. Güven Turan şairinin daha da derinleştiği örneklerdir okurla buluşan. "Hüzün/Neden bu kadar güzelsin", dedikten sonra "Hüzün/Yalnızlığın dokunuyor bana"yla duygusal arasında dolaştırır Güven Turan bizi. Nesnelerin şirindeki ağırlığına canalıcı sıfatlar da eklenir. Yaptığı işi durmadan sorgulayan biridir de Güven Turan: "Nereye kadar giderim/Durdugum yerde/hep o soru var/Sevişmemde/Yediğim yemekte/Bir mektubun altında/Attığım imzada". Elbette, bu sorgulamada çatışmalar da, ayrılıklar da, kavuşmalar da, özlemler de, kırgınlıklar da, kırılmalar da yer alacaktır, alır da. O yine doğayla rahatlamayı yeğler: "Gece/Yeniyetme bir mevsim/Kokuyor her tarafta". Güven Turan'ın "Doğal Tarihi"ni de öğrenmek ister misiniz? İşte: "Dört im:/Yel: Yelin eğdiği bir yaprağın/üzerinde durmuş/Su:

Bir çiy tanesini emiyor/bir yusufçuk/Ateş: Binbir kıvılcım/güneş kanatlarında/Toprak: Yer ağır ağır tütyüyor/sabahta."

4. kitap *Bir Albümde Dört Mevsim* (1991), Yunus Nadi Şiir Ödülü'nü alır. Kitap dört bölümden oluşur ve her bölümde 12 şiir yer alır. "Güz resimleri"ni, "kış resimleri", "ilkyaz resimleri" ve "yaz resimleri" izler. Mevsimlerin değişmesi şiirlere yanaşırken, doğanın insan üzerindeki etkisi de şiirlerin ruhuna kazınır: "Bulutlar/...Açılan/örtülen/açılan/...Renk değişir/kendine kapanır/mavi/...Pastırma yazı geçince/her yer/akşam"

Bir Albümde Dört Mevsim'de Güven Turan, sanki beşinci mevsimi arar gibidir. İzlenimci bir ressam gibidir yer yer. Bu kitabı okurken Vivaldi'nin "Dört Mevsim"ini de dinlemeyi unutmayın. Şiirlerle müziğin bütünlüğünü göreceksiniz. Sonra mevsimine göre yemek yenecek, ona göre giyinilecek, ona göre yaşanacaktır; yani mevsimler belirleyecektir dünyamızı, yaşamımızı. Sevda ise tüm mevsimlere eşit dağıtılmış; her mevsim aşka yer var. Ayrılıklar da, mevsimlerin ve aşkların göbeğinde kendilerine yer bulur. Hüzün ve sıkıntı insanın peşini hiç bırakmaz: "Canım ilkyaz/ürkütüyor sun beni/ancak aşk anlayabilir/seni". "Dalgın sabahlar", "kısalan günler", "Hasat/kokusu", "Sarı başak", "kırlangıç çığlıklar", "gölgesi yanın zeytin..." yaşamımızda iz bırakıp geçip gider her yıl: Pastoral bir anı olarak, pastel öykülerin kahramanı olarak.

İkaros'un Uçuşu, *Bir Oda Operası İçin Libretto* (1993) beşinci şiir kitabıdır Güven Turan'ın.

İkaros söylecесinin sanata yansımاسının en güzel örneği Brughel'in yapımıdır. Güven Turan ise tarihi ve şimdiki birlikte ele alıyor; yeni bir bakış, yeni bir biçim ortaya koyuyor *İkaros'un Uçuşu*'nda.

Söylenceyi kısaca animsatmakta yarar var: Giritli mimar Daedalog'un oğlu İkaros, ilk uçan olarak ünlenir. "Baba oğul kral Minos'un emriyle Labyrinthos'a kapatılıncı, Daidalos oradan çıkmak ve kaçıp kurtulmak çarelerini aramış. Uzun uzun çalışıktan sonra kendisi ve oğlu için birer çift kanat yapmış ve onları balmumuyla omuzlarına yapıştırmış. Uçmadan önce de İkaros'a ne çok alçaktan uçmasını, ne de fazla yükseliip güneşin işinlarına yakın gelmesini salık vermiş. Ne var ki havalandıktan sonra İkaros babasının bu sözünü unutmuş, başarısından dola-

yı gurura kapılmış, ya da hava sarhoşluğuna tutularak yükseldikçe yükselmiş, güneşin ışınlarına aldırmamış, giderek doğayı yenmek, özgürlüğe kavuşmak sevinciyle Helios'u hor görme suçunu da işlemiş. Güneş tanrı onun kanatlarını tutan balmumu-nu eritmiş. İkaros da tepetaklak denize düşmüş ve boğulmuş. Ege'de Sisam adasının çevresindeki denize İkaros denizi denmiştir bundan böyle." (Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, 1972)

Güven Turan, *İkaros'un Uçuşu*'nda önceki şiir kitaplarından daha farklı bir biçim ve içerikle dikiliyor okurun karşısına. Kurmacanın şire yedirildiği etkileyici bir tragedya çıkıyor ortaya.

"Kahvedeki Adamlar Korosu", "geçmiş çizer"ler kumlara ve "geleceği görür"ler, balmumu kanatlarla havalandanı da görürler. "Adalı Kadınlar Korosu"nun, güneşe yaktıkları ağıt aslında İkaros'un düşüşündenir. Baba Daedalog, oğlunun baba sözü tutmadığından emindir. "Kahvedeki Adamlar Korosu" da bunu doğrular. "Küçük Köle Kız" da taniktır olaya ta başından beri. Yarım kalan uçmayla ünlenen, hep uçmayı düşleyen Hezarfen Çelebi de karışır işe. "Eyüplü Kuş Saticısı Küçük Kız" kuşları özgürlüğe kavuşturur. Sonra Borges de şiirin labirentlerinde kendine yol açar: Kör haliyle görür İkaros'un uçuşunu. İkaros, sonsuzluğunna uçarken kendi çıkmazından da sıyrılır, ne var ki baba sözünü dinlemediği için, deneylere kulak asmadığından yenik düşer yaşama. Gururlarına yenilen insanların acı öyküsüdür bu.

Toparlarsak, *Yordam* dergisiyle şiir dünyasına doğan Güven Turan, 60 kuşağı içinde kendi şiir çizgisini giderek derinleştir-meyi başarabilmiş bir şairdir. Yayımladığı Toplu Şiirler, onun bir dönemi kapattığını gösteriyor gibi olsa da, o, günümüz Türk şiirinde kendini kabul ettirmiş bir şairdir. Son dönem dergilerde yayımladığı ve kentlerde odaklandığı şiirlerinde de, aradığı yeni kanalın ipuçlarını bulmamız olası.

Ne de olsa, onun için, "Yazmak yaşamın kurban edilmesidir." (Bakır Çalığı, s. 17)

(Cumhuriyet Kitap, 12 Ekim 1995)

Cendere

Güven Turan, *Gizli Alanlar*'ın (1997) izini sürüyor yeni kitabı *Cendere*'de de. Hayatı bir damla olarak ele alıyor, kar topu gibi yuvarlaya yuvarlaya büyütüyor, ele tutulur hale getiriyor. Geceye unutulmaz anlamlar yükleyerek günü ikiye ayıriyor, arasına da hayatında ne varsa hepsini koyuyor. Düşlerine siğindiği kadar doğaya da medet bağlıyor Güven Turan, tutunduğu dalın mevsiminin insafına da sigınıyor. O, aşkı bire bir yaşarken, kırınlığı, ayrılığı da alıyor şiirinin sıkı dokusuna. Gevşek duygulardan uzak duruyor, uzak tutuyor şiirini, çağrısimı bol alanların fotoğrafını gösteriyor şiirseverlere. Göz attığı alanı belirlerken ilkin bizi dışta tutuyor, sonra şiirine buyur ediyor, görelim diye Hanya'yı Konya'yı! Geceyle gün arasındaki uçuruma yapıştırıyor sevdığının resmini hiç çekmamacasına. Çiçeklerin sesinden şafağın alnına, kendi bedeninden ötekine, kendi gölgisinin dipsiz kuyularından zamanın firtinalarına yelken açtıryor, *Gizli Alanlar*'ın üstüne bağdaş kurup. Kendine açılan tenin, ömrünü savunan yaşamın, düşe kalka ayakta duran düşün, puslu gerçeğin, pusulası sık sık bozulan yönün elinden tutuyor. Dilin susmasına, ağızin konuşmasına karşın yaprak olse de "koku dirilir", çöbü yolcu yarayı sarmak için amansız bir yolculuğa çıkmıştır, gitmenin kurtuluş olduğunu bile bile. Derinliğin doruklarında vardır ne varsa, "boşluk" "Boşunadır" elbette. Av yalnız değildir, avcı yoktur ortada. "Saat kulesi" yalnızdır "Gece/uçsuzdur", o halde "Gün" de "uçsuzdur". "Gece/gölgelere çekilmektir", "Gün" de öyledir. "Gün/teni" aramaksa, "Gece" de arar

"teni". "Gece" günü beklerse, "Gün" de geceyi bekleyecektir çaresiz. "Gece" de, "Gün" de "suskundur" hayat karşısında. "Taş yaşılanır"sa, "Gece" ve "Gün" "yerini bulur" nasıl olsa. "Gece", "Gün" "gizlenmektir" sevmenin karşısında. "Gece" "Gündüz" "kapıları kapatmaktadır" "Gövdemin yarattığı/kasırga"ya. "Gece", "Gündüz" "saati kurmaktır" silinen yazıya karşı. Ten animsar "Gece"nin, "Gündüz"ün "izsiz"liğini. Her nesnenin adı vardır da "Gece"nin, "Gündüz"ün adı yoktur. "Gündüz"ün, "Gece"nin yarası "yakıcı"dır da ondan. Güven Turan, geceye ve gündüze bizim yaklaştığımız gibi yaklaşmadığı gibi, farklı da bakıyor şirinin yelesine tutunup. Şiirindeki sözcük ekonomisine son derece dikkat ederek, tutumlu davranışarak, şirine bol çağrımlar yükleyerek gizi, gizemi öne sürerek hayatın pençesinden kurtarmaya çalışıyor yakasını. Ardına dönüp bakmadan nereden nereye geldiğini biliyor, görüyor o. Geçmişle gelecek arasındaki köprüünün altından ne kadar suyun aktığının da farkında. Mevsimlerle insan yaşamı arasındaki sıkı bağın da sonuçlarını şirine ağdırıyor ustaca. Suluboyayı elinden bırakmadan ince frça ile yazıyor şirinin ömrünün kâğıtlarına. Güven Turan, sezdirerek, sözcük sektörerek, anlamı kendi içinde sarıp sarmalayarak örüyor şirinin kazağını. Açıklamalardan kaçınıyor, kısa ve özün *Cendere*'sına teslim ediyor şirini.

Dökülen Giz, Persona Kent ve Erdal A洛va'nın Şiiri

İşte üç şiir kitabı: *En Son Çikan Şarkılar* (1980), *Giz Dökümü* (1989) ve *Bitik Kent* (1995): Mavisini birbirine gösteren üç ayrı deniz gibi; kekikleri ayrı kokan üç dağ gibi; binlerce aşk kollayan, koruyan, yaşatan, bağırına basan üç aşk gibi; tüm âşıklara teninin haritasını tutkuyla gösteren üç ayrı kadın gibi; hep aynı menzile ateş eden üç ayrı tabanca gibi: Hedef, şiir!

Erdal A洛va, *En Son Çikan Şarkılar*'nın "Şirlerime Önsöz" şiirinde şiirinin alacağı yolu şöyle dizeleştiriyor:

"İşimde içtenim ya
inanarak yapıyorum
benim güvencim bu, işte!
Ve yazacağım
her zaman acemi bir şair
olacağım bile bile
nasıl yaşıyorsam
sonsuz bilgisizliğimi bilmemin sevincinde."

Acemiliklerini erdem bilen, acemiliklerini ustalaşma yolunda iyi kullanan, yaşamının ve yaşamın sıkıntılarını, acılarını, yeginlilerini, kırılmalarını, aşklarını, sevgilerini, doğasını ustaca dizelerine geçiren, Kuzguncuk'ta "Martılarla aynı katta" oturan bir şairdir Erdal A洛va. O, "Türkiye denen yanardöner sahnede"

oynanan oyunların yaşama, bize yansyanını yazıyor ve bundan dolayı başına gelebilecekler hazırlıklı olması için yüreğine söyle sesleniyor yolun başında:

“Seni ele geçiremeyecekler yüreğim
yalımlar gibi yakalanmaz türkünü
damarlarını ele geçiremeyecekler”

İlk kitabındaki şiirlerde Erdal A洛va, devrimci bir söylemin şiirlerini sunar şirseverlere. Yurt ve dünya sorunlarının duyarlı bir şairin yüreğindeki yankısıdır şiirlerden can havliyle dışarı fırlayanlar: İşte “Çay İçerken” başlıklı şiirinden kimi dizeler:

“Nasıl karamsardım daha biraz önce
dünyanın en yalnız insanıydım
gazeteler, haberler
sinir bırakmadı bende
ölüm alışılmış bir yüz gibi
girmeyi başardı içimize
orjinal cinayet fotoğrafları
olağan kan görüntüleri
cenaze törenleri
pencereden uzanan meraklı başlar
ve sözcükler
gözümüzde yaşlarla
ölüm okunup geçen bir sayfa gibi
girmeyi başardı içimize.”

Türkiye böyle günlerden geçmeye devam ediyor hâlâ. Tuttuklanan dalgaların, mezarsız öülerin, antifaşist mücadelenin (“Şimdi Şiirin Zamanıdır”), bir dönemin bitmez tükenmez çilesi yiyecek kuyruklarının, ülkemizdeki kanayan yaraların en büyüklerinden biri olan sakatların, Ritsos'un Albaylar Cuntası döneminde Leros adasına sürgün edilişinin, 1938'de Paris'te sürgünde ölen Perulu şair Vallejo'nun, İran'daki komünistlerin bir bir kurşuna dizilişlerinin (“Ölümden Önce İlk Sözüm”), Viyetnamlıların “emin mi emin” direnişlerinin, Şili'deki demokra-

tik harekete indirilen ağır darbenin acısının, Neruda'nın ölümünün verdiği sıkıntının şiirini çok geniş bir yelpazede kucaklıyor ve kotarıyor Erdal Alova. Onun yüreği pek çok yerde çarpiyor, ezilen, horlanan insanın yanında yer alıyor; onlara umut, aşk ve sevgi sunuyor. Erdal Alova, âşiktir tüm şairlere, inancını sonuna dek savunanlara, umudunu yitirmeden mücadeleşini sürdürüler; "aşkı aşkla" savunanlara.

İnsan tutuklansa da, kitaplar yasaklansa da, sözcükler zindanlara tıkılsa da, ağızlar kilit vurulsa da, "sözcükler" şiirle-re girmenin bir yolunu bulurlar mutlaka; gönülden gönülle barış güvercini olmayı başarırlar elbette. Yani Erdal Alova için şiir, soluğu gibidir. Yaşamın elinden tutup birlikte yol alırlar.

“Bir çığlık olmasa da şiir
çığlıkların koynuna girebilmeli”

En Son Çıkan Şarkılar'ın son bölümü “Yapma Çiçekler Sergisi” başlığını taşıyor. Bu bölüme Engin Ergönültaş karikatürleriyle renk katmış. Karikatürle şiirin iç içe geçtiği, bir bütünlük oluşturduğu enfes bir buluş bu ortak üretim. Bu bölümdeki şiirler yaşamın çeşitli an ve anlarını gözler önüne sermeyi amaçlıyor. Eleştirel ve alaysamalı bir bakışın egemen olduğu şiirlerde zevkler, yaşama bakışlar, yaşam biçimleri, değer yargları sergilenecektir.

Erdal Alova'nın ikinci şiir kitabı *Giz Dökümü*, *En Son Çıkan Şarkılar'dan* 9 yıl sonra yayımlanır. 6 böülümlük kitabın ilk şiiri “Ekonomi Poetik”, Erdal Alova'nın, bunca aradan sonra, geliştiği şiirine de bir bakış gibidir. On içinde şireye başlayan birinin sıkı şire ağışının bir dökümüdür de bu şiir:

“Bir Şiir Anka idim
Bittikçe bittim küllerimden”

Giz Dökümü'ndeki şiirlerinde Erdal Alova, dizedeki yoğunluğu, sözcük oyunlarına, imgelere, çağrımlara daha fazla yer verir. Şiirlerindeki anlatım giderek lirikleşirken, kurgu da iyice yahinlaşır. Şair bireye daha çok yer verirken tenle ruh arasında daha fazla gider gelir. Bu kitabında cinsellik kendini iyice belli etmeye

başlar, aşk biraz daha öne çıkar. Deyişler yalnızdır, şiirdeki felsefi anlam belirgin bir biçimde daha da yoğunlaşır:

“Cennette Güzeldir
Güzellik Cehennem”

Ya da

“Bir gölge yılı uzaktasın benden
Sana baktığımı baktığım zaman.”

Renklerden en çok mor hâkim olur şiirlerin doğasına, deniz “morguvan”laşır. Doğanın iyice şırlere yerlesiği de açıkça görülür burada:

“Dalıp gitmişim yemyeşil bir düşे
Geçiyorum ışık tarlaları arasından
Az ötede dalgın denizanneleri
Yanım yörem sarmış cümle mahlukat
Su sakinleri”

“Denize yazılmak” isteyen bir şairdir Erdal Alova, “soluk soluğa” çarpar güneşe, kendini “sofradaki eksik iskemle” olarak görse de, aslında, anları, tarihi, sevgileri hep içine alır, şiirlerde ağırlar, dizelerinde bir bir yer verir onlara zamanı gelince.

“Hüzün” Erdal Alova’nın “En eski arkadaşı”dır ve bundan hiç yakınmaz “Kendini yiyen bir kaya” gibi duyumsasa da.

Erdal Alova’nın *Giz Dökümü*’ndeki şiirlerinde çarpıcı imge-ler, deyişler, benzetmeler arasında bir geziye var misiniz? “Oto-büste ağlayan asker”, herkesi üzericalt. Askeri de alalım yanımıza ve Can Yücel için yazdığı dizelere geçelim:

“O sarhoş bir göktaşıydı
Yanlış bir dünyaya düşen
(...)
Marti seslerinden bir düğüm yüreğinde
(...)”

Kalbim lodos yemiş bir vapur
(...)
Şiir denen şu huysuz çiçek"

Büyük bir şairin portresi ancak böyle güzel dizelerle verilebilirdi. Sevgilinin saçları patlican morudur yastığı döverken. Masanın altında sevişirken ayaklar tarçın gibi dağılır sevinçler de, "hiçbir tırmaşık sarınamaz gülüşüne", yine de sarımsaktır yaşamına ağdındığı. Bir deyimi şöyle değiştirir Erdal A洛va: "Gözümden geleni ardına koymayıp". Nefesi yemyeşil çırkar "Kuzguncuk korusunda" dolaşırken. Bizler "ümitsiz olacak kadar ümitliyiz"dir aslında. Oktay Rıfat'ın şiri, ona göre, "Çivit bir yerkuşağı" çizer; "her evin altında" gerçekten "bir leylak mezarlığı yatar" mı? Bögürtlenler durmadan kanar mı? Gezimiz boyunca kim "yabanarıları" gibi terledi. Tek tek dizelerde, ya da fragmanımsı şiirlerdeki şiirsel yoğunluğa ne demeli? "Kabaklıçıkların kalçaların serinliği" yeterince çarpıcı ve etkileyici değil mi? "Çiçeklerin çingenesi" hangi çiçektir acaba "gelincikler" değilse?

Erdal A洛va'nın sesi çok önemlidir. Sözcükler birbirine ters düşmez. Şiirin iç sesi yaşamın özsuyunu emdiriyor okura.

Bitik Kent, Giz Dökümü'nden 6 yıl sonra buluşur okurla. "Tensemeler", "Dinle Denizi" ve "Sıcak Albüm" bölümlerinden oluşan *Bitik Kent*, soyuttan, somuttan, nesnelerden devşirilen şiirlerden oluşuyor. Onda nesneler anlam değiştirir gizlerin içinden çıkış gelirken. Yaşam, atardamarın, kanının en kırmızı akitiği yeri kolay kolay ele vermez. Kilcal damarlarında dolaşan temiz kani görmemiz olasıdır hayatı boydan boya geçip giderken ömrümüz.

Erdal A洛va'nın şiirleri mahallelere, evlere girer, yollara çıkar, aşkların arasına karışır; denizlerin dalgalarına, mavilere dilekçe verir aralarına iyice karışılabilme için. Onun şiirlerinde kadının, kadın gövdesinin yeri başkadır: Memelerdeki "kuruüzüm"leri toplamaya çıkışını da şiirleştirmeden duramaz. Onda tadında bir cinsellik elini sıkı şiirlerinin tadına doyamayan okurun. "Gizli İlişki" şiirindeki sevgi ne kadar içtendir, insanıdır, etkileyicidir:

“Bütün gece seviştiler
Kilere giren iki çocuk gibi
(...)
Bütün gece
Acıbadem koktu öpüşleri”

“Donjuan” şiirindeki cinselliği çağrıştıran imgelere ne demeli?:

“Koçbaşlarımla dayandım açmaz kapılarına
Günlerce kuşattım seni, gecelerce
(...)
Girdim sonunda dehlizlerine senin
Üç gün yağmaladım karşıslarını
(...)
Hiç dinlenmesin yaban atım”

“Özdoymum” şiirinde cinsellik yeleleri kabarmış bir at başı gibi soluk soluğadır:

“Döner başım döner çarkifelekler
Milyonlarca yıldız
Boşalarken kasıklarımdan”

“Yasemin sesini” tanımak istediği “Anima” şiirinde özdoyma göndermede bulunuyor şair. “Altında dul kalmış krater gölleri”nin resmini dizelerine yatırıyor Erdal A洛va. Suyun suyla sevişmesinin şiirinden de üç dize alalım buraya:

“Suda kendini okşuyor su
Memelerini, karnını
Karnının dilini”

Erdal A洛va’nın şiirlerinde yer yer Divan şiirini tadının bel-leklere yayıldığını sezmem olası: Onun şiirinde nergis değildir artık “Nergis”dir “bir ışık bıçağı”nın üstünde gezindiği. “Tas-vir” şiiri kadının, aşkın değişik bir betimlemesidir:

“Gözlerin
Rüzgârin kestiği camlar
Döndükçe batan düşlerime

Sesin bir sarmaşık yuvası
Sesime dolanan
Dizlerin sönmüş kraterler
Eteğine kent kurduğum”

Erdal A洛va tuzu, yeşili, yalnızlığı, “Yaşam süsü verilmiş bir intihar”ı, “Kayaklı, uzattığı kirpiklerini”, nesnelerini unutmuş sözcükleri, gözlerinden öpülen portakal ağaçlarını, “Nefesi kekik kokan bu dağ”ları, “Şarabı kadınla böülünen ay ışığı”nı, “Kötü tarif edilmiş/Bir adres gibi” dolaşmalarını, “Bir dağ pulu”nu, “Açık kalmış bir köy çeşmesi”nı, “Kızılçıklar/o yanık yağmurlar”ı, “öfkесini yıkayan mor”u, “Yaseminler sürülmüş bir yaz gecesi”ni alarak yanına çıkarıyor şiir yolculuğuna. Sesi sese, imgeyi imgeye, harfi harfe ekleye ekleye kuruyor şairlerinin dumansız bacasını. “d” harfiyle başlayan sözcüklerden oluşan “D” şiirinde elde ettiği bol çağrısimı, tüm şiirlerinde elde etmeyi başarmış ender şairlerden birdir Erdal A洛va.

Kentteki insanın şiirini 70’li yıllarda beri sürdürüyor Erdal A洛va. Toplumu, toplumsal sorunları, çevresini, yüreğindekileri, bakışlarını şiirine iyice süzen, tüm acemiliklerden arınmış usta bir şairdir Erdal A洛va. O, Türkçeyi çok iyi kullanan usta bir dil işcisidir. Kendi içine eğilirken şiiriyle, okurunun içine göz atmayı ihmali etmeyen has bir şairdir.

Nerede bir Erdal A洛va şiiri görsem içime bir sıcaklık yayılıyor, gurbetlik dar gelmiyor yüreğime. Dilime dolanan, artık benim olan kaç dize günlerce benimle gezinir durur Berlin’de!

İşte üç şiir kitabı, üç kavuşma gibi soluk kesici, özlemlere son verici; işte üç şiir kitabı, üç cinayetten dönmiş gibi yaşam dolu, baş döndürücü; işte üç şiir kitabı, günümüze, gecemize, aşkıma taze kan!

Erdal A洛va, şairimizin bitmeyen kenti;
Giz Dökümü’nın dökümü;

En Son Çıkan Şarkılar'daki en yeni âşık;

(Bu yazının yayımlanmasından sonra Erdal Alov'a'nın toplu şiirleri *Dizeler* (2001) başlığıyla yayıldı).

(*Adam Sanat*, Şubat 1996)

Behçet Aysan Şiiri: "Beyaz Bir Gemidir Ölüm"

Sivas katliamından önce tasarlanan ve başlanan bu yazı, ne yazık ki, araya giren çeşitli engeller yüzünden, Behçet Aysan "Beyaz bir gemi"ye binmeden bitirilemedi. Yazındaki karamsarlık, üzüm ve ölüm imgelerinin ağırlığı şiirlerdendir. 70'li yılların şiirinde özgün bir yeri, bir sesi olduğuna inandığım Behçet Aysan'ın şiirine usul usul sokulurken, başlarda, başka duygular taşıyordum; yazıyı bitirirken başka duygular içindeyim.

Karşı Gece (1983) Behçet Aysan'ın ilk şiir kitabı. Kitap, 70'li yılların siyasal ortamını 80 darbesine taşıyan şiirlerden oluşuyor: Ölüm, aşk, kül, acı... arasında salınıyor şiirler.

Behçet Aysan, "ömrü"nün "kozalakları"nı yakarak girer şiir dünyasına; "ağriyan ormanı"nın dinmeyen "acı"siyla kucaklaşmaya. "İpekle bir gece"de "tutuş"muştur "yüreği"nin "çراسı". "Karşı gece"lerin "harlı leke"sini, yaşanan ölümleri, "bize hep beyaz mendil/sallayan/ölüm"leri dizeleştirdi Behçet Aysan. İçinde yaşadığı ortamın yansımalarını, yüreğini kavuran acıları, ölümle barışarak, hayatla sarmaş dolaş olarak geçirdi şiirleri-ne. O, yaşamadan hiç de kolay olmadığını iyi bilir, onun istediği sevdigine "kansız bir gökyüzü" sunmaktadır.

Yaşamın, siyasal ortamın dayattıkları örter ağlarını durmadan, "sessizce"; "kara battaniyeli/bir ölü"dür omuzlarda taşınan; bir arkadaştır o, bir dost. Yine de "dünya geniş/pergeliyle" yer açıyordu "kalb"lere ve "bir gül ağacının/tomurcuğun"a, "sessizce." Ama, "bir yara/bir yara durmadan işliyor"dur "kendini". Şairse, ne yapar bu durumda, "gölge"sini "derin ağlar-

dan" çekmekten başka? "Katrancı" karası "karanlık"lar basarsa her yeri, "rüzgâr" "diner, acılar vurur sulara". Yakalarda "siyah" güllerin taşındığı günlerden de geçti bu ülke, hâlâ da geçiyor.

"Deniz feneri" -ikinci kitabında başlık olur-; umuttur, gelecektir, ışiktır, karanlıktan siyirlmadır Behçet Aysan'ın şiirinde, "kavruk otlar gibi" tutuşsa da "Keder Adası", o, ölmeden önce "bir türkü tutturmuş giden"lerin arasında yer alır şiirleriyle. Şiirlerinde "yıldızböcekleri/ve tarçın/kokulu/bir aşk/hıç ölme"z.

Behçet Aysan'ın yüreği de, ömrü de gurbetin yasını taşımıştır. "Gurbeti hançer/yapıp gezinir/kendi zincirine/vuran forsa". "Hemşerisi göçmen kuş"tur "turuncu/bir ayın şavkında". "Kara ve acıya" dayanıklıdır "çopur/bir hayat acıt"sa da onu: O, gece gider "karabasanların/arasından". "Hiçbir/im/bırakmadan geride" dese de, "kan işleyen kanaviçe ömrü"nün şiirlerini bıraktı "tuzaklara".

"Attila Jozsef'i" okurken şiirinde, onun, "lut gölü kadar derin bir acıyla" yandığını okumak üzünen veriyor bugün bana. Bir başka ülkenin şairiyle ortak duygularda buluşma, aynı ateşe, aynı sorunları şireye geçirme, ancak "siyah süvari gecesinde" "lale su resini" okuyan bir şairin şiirlerinde yer bulabilir kendine.

Behçet Aysan, "dünyayı" "koca bir oyuncak dükkânı/sanarak" yaşamadı ne yazık ki. O ve kızı ve başka çocuklar, ne yazık ki, "nişangâhlarla nişanlanıp/tadarak barutu" büyüdüler, büyüyorlar. O, elbette, "sabahın ağaran heybesine/hıç bitmeyen sahnelerle/kalbi"nin "çekiç seslerini" işliyor durmadan.

Ülkenin herhangi bir yerinde bir olay olursa, herhangi bir yerde bir dostun yüreği yara alırsa, "daralınca" "gökyüzü", "daralacaktr" onunkisi "de". O, "her şey gece/şarkı da/acı da gece" dese de, dinmiyor acılar, geçmiyor acılar ülkemizin üstünden; "gelincikler göç"üyor durmadan. Onun yüreğinde "tortusu kal"an nedir peki? "kurşunlanan bir dostun yakadaki resmine/kan" yürüse, "kara böğürtlen bir gece" geçirir onu "balrengi kömür gibi acıdan". O da, başkaları gibi, "yaralı ve yayan yürü"yordu "yaşam"ı, kendisine "bakırdan ve acıdan bir kilit"ti sunulan: "ama yine de/kalbi" dışarıdadır hep/kaleyi, urgancı ve kilidi/hıç dinlemeyen". Ne de olsa "taşındığı" "kurtarılmış bir kalptir": "alevlerle/sevişen/bir semenderin/kalbi gibi".

Tıpkı Sivas'ta, Madımk Oteli'nde, elinde bir sopayla "beyaz bir gemi"deki "ölüm"ü bekler gibi.

Behçet Aysan'ın şiri, "küllerde" "elmas" "aramak"tır. Yaşamın ayrıntılarını yakalama avcisidir o; uslanmaz bir arayıcı, yaşama tutkunudur. Kendine özgü dize yapısıyla, çarpıcı ama yadırgatmayıcı imgelerle örer şiirlerini. Sıcak, tutkulu, işler bir dil yakalamıştır; "ömrüm yokuş aşağı/giden ölüm"ün peşindedir hep. Ölümün ise kendi peşinde olduğunu bilir elbette: "hangi dağı delse" "keder ırmağı"dır çünkü; "hangi ömre dursa", "gümüşten bir kapı"dır çünkü. Ne de olsa oool, "kordan", "alevden", "lav ve demirden/kuleler"i olan bir "gurbetin" çilesini çekmektedir. Hapis yatmıştır, görüşmeci beklemiştir; görüşmeci gitmiştir dostlarına. Yani "yak"mıştır "gemileri"ni, ama "sevgilisi" ise "sevdığı" "bir dize gibi aklı"ndadır, yanındadır. Behçet Aysan'ın hayattan beklentisi nedir peki, "güzel bir gelecek için mavi kenarlı/düşler" değil mi? "Karanlık yüzlü" "adam"lar, "her an, gelip götürürebilirler" onu. O ise "düşünüyordu"r "neler olup bitiyor dünyada", diye.

Sesler ve Küller (1984) ikinci kitabıdır. Yaşar Nabi Nayır Ödüllü'nu kazanmıştır. Yangını, acısı, hüznü bol bir kitaptır *Sesler ve Küller*.

"Fırtınalar/tanığı" ise bir şairin "kendine bıçaklar bileyen", "yanık otlar gibi/kavrulmuş"tur, o: "hem konmuş/hem göçebe" dir "pusuya düşürülen". Yillardır karasevdalar/ince/aydınlık" bir ülke özlemine karşı, bu ülke, bu gökyüzü, bu yaşam dar gelmiyor mudur "hasretin çrağı/gurbet"tekilere? Yaşananlar "acılarbilgisi" midir, aşk "ak bir yaban güvercin"iyken, "vişnelere/bulaş"ınca "beyazı" "kirlen"en? Kan nerelere bulaşmadı ki, "zambak"lara, "turuncu" akşamlara, leylaklara, masallara, "lacivert kederle"re, "beyaz düşler"e, lal dillere, "albümdeki yırık resimler"e, "eflatun ölümler"e!...

"Yitik Zaman Peşinde" değildir Behçet Aysan, o geleceğe uzanan bir yolun yolcusudur. Gençliği acılar içinde kavrulmuştur, yaşayamamıştır dilediğince; sindirilmek istenmiştir. Tuzaklardan kurtula kurtula yaşamıştır hep. Ülkesi insan öğüten bir makinadır: En güzel kızlarını, en yiğit delikanlılarını yiyen bir canavar gibidir, doymak bilmez bir canavar! Şiir, bu canavara

karşı, bir silah mıdır? Evet, yaşam, "yaralı, dili lal, kanadı kırık/vurulmuş başında bir yokuşun" duruyorsa, "keder günlüğüne" şunları yazacaktır: "bütün hayatları bilmek isterdim". "Karaya-zılı/erguvan" düşünürse "çok uzak varmak için sabaha", diyen şair, "benim o hep firtinalarla boğuşan ruhum" mu der, "yaşamaktan" "yorulmayan"? Yaşam, kimi zaman, rüzgârin unuttuğu "bir dağ çeşmesi" midir? Kimin "boynuna" yakışır "ölüm"? "Eflatun bir ölüm'e mi? "söylenmemiş sahipsiz/bir şarkı" ya mı? "belki/sararmış/eski resimler"e? "belki esmer bir çocuğun dili"ne? *Sesler ve Küller*'in son üç dizesi nasıl da yakıcı, kavurucu: "değişen bir şey yok hiç/ölüm hariç/aynı gökyüzü aynı keder".

Behçet Aysan, *Sesler ve Küller*'de şiirini iyice araştırır. Tek hecelik dizelerle, yarım uyaklarla, yanık bir yürekten fişkiran duyguları gemlemeye çalışır. Yaşadığı dönemin acılarını, sıkıntılarını, baskalarını kendi yaşamından süzerek ülke geneline yayar. Duyarlı, duygulu, sevda yüklü şiirlerle çıkar şiirseverlerin karşısına.

Deniz Feneri (1987) Behçet Aysan'ın üçüncü şiir kitabıdır. Kitap, Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü'nü (1987) kazanan şairlerden oluşuyor.

Behçet Aysan, *Deniz Feneri*'nde öyküleme dozu yüksek şiirler sunuyor okuruna. Yunanistan'da baskı gören ilericilerle, Türkiye'deki devrimcileri karşılaşır şiirlerinde. İki ayrı halin yazgısının ortaklığuna ışık düşürüyor şirler. Yunanlı Barba Hristos'la Behçet Aysan kimi yan yana, kimi iç içe yer alırlar şiirlerde. *Deniz Feneri*'ndeki şiirler, birbirlerini bütünleyerek yer alırlar kitapta: Mitolojinin, tarihin, ortak duyguya ve duyarlıklara, sevdaların, savaşmların, geleceklerin birbirine karşılığı şiirlerde Behçet Aysan kendini gizlemez hiç.

İki ülke arasında mekik dokur *Deniz Feneri*'ndeki şiirler: "ayaklanan yüreklerden biri olimpos'a gizlenirdi/biri anadolu bozkırında". Halkların, ülkelerin tarihi, geçmişi, geleceği, yazgısı ortak olunca, şöyle dizeler şire, güç verir elbette: "bir küflü kılıdin tik sesi duyulur/saksılarda aynı sardunyaların gerinmesi".

Postallar çığnemişse umudu, gençliği, sevdaları, geleceği, yüreklerde ne demlenir peki? "hasret", "direnme" ve "yitirilmiş bir aşk" mı? "Umudun öldürülüşüne" uzun bir ağittır *Deniz Feneri*'ndeki şiirler.

Behçet Aysan, *Deniz Feneri*'ndeki şiirlerinde, Takis Petrułas'ın hapiste yazdığı şiirlere de yer verir. Yunanlı bir gencin yüreğinden taşanların dizeleşmesinin kurgusunu iyi ayarlar Behçet Aysan "Ne zaman kalkacak Selanik treni" ve "çıkarın rüzgârin kelepçesini" dizelerinin yer aldığı şiirler, liriktir. "Yaşamı" "uzun bir deniz yolculuğu"na benzeyen, sürgünden dönen Barba Hristos'un kapısını "güneş çal"ar ilkin. Yunanlı genç şair de kendi ülkesinde gurbettedir, tıpkı ülkemizde olduğu gibi. Ama, yine de, "rüzgârı" ve "denizi" kucaklayanlar vardır, onlar söyle düşünürler kavganın göbeğinde: "yollar uzak ay bedir/sırtımda gümüş hançer/yürüرم de ölemem/kan damlatır karanfil".

Behçet Aysan halk şiirine, hatta mânîlere yaklaşan bir deyiş güzelliğiyle ağdırıyor şiirlerini yürekler: Sloganlaşmadan, bağırmadan, sizlanmadan, direncini ve inancını yitirmeden sevdasına sarılır dizeleriyle: Sözcük, düşunce, imge yinelemeleri şiirine güzellik ve özgünlük katar.

Behçet Aysan, 1986 yılında "Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödüllü"nü kazanır "Eylül" başlıklı bir dosyasıyla. "Eylül"deki şiirler ancak 1988'de kitaplaşır.

Behçet Aysan, *Eylül*'de de şiirlerle çıkıyor karşımıza. Onun dönüp dolaşıp geleceği yer "acı"dır, "bir daha dönülmeyen/o nokta"dır. "Tenha"lıklardan çıkar kalabalıklara ve "bir otel oda-sında" saklanan "bir adam"dır aslında. "Hüzünlü günler"i sürüp giderken, o, "bir düş atın" terkisindedir. "Ey keder/ey acı/iste gidiyorum". Sanki ölüme hazırlanıyor gibidir; biliyor gibidir sonunu: "Hoşça kal ayak izim/sesleri sokaklarda" diye dize düşürür. Vedalaştığı "kardeş", "deniz feneri", "ıslığı", "doludız-ın kırlarda/söylediği" "TÜRKÜ", "annesi"nin "yüzy"yle "uzaklarda yanan/anızların parıltısı"dır. Gider "bu şehri bu yağmu-ru/bu düşleri/bu aşkını bu kavgayı bu kederi" bize "birakarak". Onun bırakıp gittiği kentin, ülkenin sokaklarında sesi, soluğu, anıları, şiirleri kol geziyor. Bırakıp gider ama, ölümle hesaplaşması hiç bitmez: "Ne söylersen söyle bir gün yiteceğiz/çam seli halinde kalabalık bir orman/alıp götürürecek bizi kuytu ölümle-re". Döne döne "acı"lara sarılır, döner şiirin ilk yola çıktığı yere gelir; "anılar"a döner sık sık. Anıları, anılarımız karanlık tünel-lerin ucundaki ışıklar değil mi? Belge değil mi yarına kalacak,

birilerini, belki, sorgulayacak? Behçet Aysan, şiirlerinde “onuncu köy”ü mü arıyordu acaba?

Eylül, 12 Eylül'e bir gönderme değil mi? 12 Eylül'den sonra acılar, özlemler, ölümler, sürgünler, hapislikler katmerlenmedi mi? Yakılan ağıtlar, türküler yürekler direnç salmadı mı? Ne günlerden geçti ülkemiz, yaşayan bilir, geçen bilir! “Sağır acı, ezilmiş leylak, boyalı/ruh, ölünce canlı damar”, “küskün diken/yolunu yitirmiş göçebe, tutuşan/orman/yeniden açan nar çiçeği/koşan güvercin sürüsü/sus”ma, konuş, anlat o günleri yarınlara. Behçet Aysan, “içi”nde “koşup” “dur”an “bir masal”的 peşine düşmüştür. “Gelincik tarlaları çığlık çığlık”tır. Onun şiirlesştirdiği “parlayan güvercin/dalı kırık böğürtlen/kıpir kıpir bir balık”tır. Yani doğayı, insanlığı, “çoğalan”的 barındırır şiirlerinde. Kendisini, yaşama tüm bağlılığını karşın, bekleyeni biliyor gibidir, yani sonunu çok önceden görmüştür sanki: “yıldızlar sağılıyordu/tuzaklar ve kefen/beni bekliyordu”. Yaşadığı günlerde “yasak düşler”den, “kederli nehirler”den geçmiştir; onlar ki “saçlarımıza aklar düşüren/zor günler”dir. “Kara/bir denize koşar gibi” yaşamıştır yaşadıklarını.

Behçet Aysan, en karamsar, en sıkıntılı anlarında bile umudu elden bırakmaz. Yarına, geleceğe, güzel günlere inanır ve sabırsızlıkla bekler: “Bilirim yarın diye bir şey var/çeliğe su katılmamış yanı/ırmakların geçilecek, firtınaların/dinecek”, dedikten sonra şunları da yazıyor: “Bir yanı var/ömrümüzün/belki bir gün gülecek”. Onun özlediği günler nasıl günlerdir acaba? “Süt gibi duru ve ak/ekmek gibi sıcak” “günlerimiz olacak”. Böyle günlerde “kuşlar” da “sirtlarında/gül taşıyacak”. Günler, umduğumuz gibi yayılmasa da yaşamımıza, üstümüze üstümüze “taş baskısı/göçebe” “sabah”larla da gelse, “büyük bir gülüş olur zaman”.

Uzun bir süre İzmit'te doktor olarak çalışan Behçet Aysan, İzmit günlerini de geçirir şiirlerine. Nostaljik duyguların ağır bastığı şiirlerin birinde “burada deniz bitiyor/ve yok benim gitmeyen bir yerim”, diye yazar, gurbetliğin öne çıktıgı duyguya birikimlerini hemen kendisi ele veriyor bu şiirlerde.

“Beyaz Başörtülü Kadınlar” başlıklı şiirinde Arjantin'deki siyasal ortamı ele alıyor Behçet Aysan. İlkeden geçenleri, kaybolanları, baskısı ve zulmü, öğrencisi Jose Antonio'nun dün-

yasından veriyor, şiirleştiriyor. Ülkemizde de yaşanan olaylarla paralellikler gösteriyor Arjantin'dekiler.

"Aşk İçin Yedi Prelüd" şiirinde, "keder yüklü" kalbindeki-leri şiirleştiriyor. "Ayrılıklar bildim acılar/yaşadım" der bir itiraf olarak. Yani "acılarımız/umutlarımızdır", mı? O, "aliyor" "karan-liklara doğru", "bir sokak ortasında bulacaklar/yoksul ve soğuk bedeni"ni. Sonunu böyle görüyor. Ünlü şairlerinden biri de "Beyaz Bir Gemidir Ölüm"dür. Şiir şöyle başlıyor: "sen bu şiri okurken/ben belki de başka bir şehirde/ölürüm". Evet, o başka bir şehirdey-di dostlarıyla, sevdikleriyle. Korktuğu son, beklediği son "beyaz bir gemi"de geldi, ölüm; "yitik adreslere benzer", yani "yanık ot-lar gibi"dir, bir daha geri gelmez giden. Evet, biz "bu şiri okurken" sen "belki başka bir şehirde/ölür"yordun. Geride "Eski Fotoğraf-lar" kalmıştır. Yaşam ise sürüyor. "Unutulmuş bir akşamdı, siyah/sular yürüdü/gülümserdi bize hayat, ince". Behçet Aysan'ın ölümüyle bir "ayna" daha kırılmıştır; yansıyansa kırık görüntülerdir. Pek çok şey yarılmıştır: "kirilinca bir büyük ayna/şarkılar da yarımla-kaldı/büyü bozuldu, durdu saatler/suda suretimiz asılı kaldı".

Eylül kitabı söyle bitiyor; "giderken kazağını unutma sakın/ ölüler de üzür, ölüler de/son konuşmamız bu, güz geldi/düşü yaprak."

Behçet Aysan'ın son kitabı *Şiirler* (1990) başlığı altında topla-nan seçme şiirleridir. Kendi el yazısıyla ve "beşyüzelli" adet bası-lan *Şiirler* kitabının son şiri "Beyaz Bir Gemidir Ölüm". Kendi şii-rlerinden kendisinin seçtiği seçkiyi büyük bir coşkuyla yayımla-yan, Elyazları Yayınları'nı kuran şair Uğur Kaynar da Sivas'taki katliamdan payını alanlardan, o da "Beyaz Bir Gemide" şimdİ.

Zeyl:

Sevgili Behçet Aysan, şiirlerine istedığım gibi giremedigimi biliyorum. Acılıyım, yaralıyorum. Sevdiklerimin bir bir aramızdan ayrılmmasına dayanmaya çalışıyorum gurbette. Şiirlerindeki ölü-mün, hüzün, acının üstüne gitmeye çalıştım. Yaşama bakışını, direnme gücünü, sevdanı dizelerinden izledim. Şiirin, Çağdaş Türk Şiiri içinde kendine her zaman sıcak ve kalıcı koyaklar bu-lacaktır. Yazacaklarını hep merak edeceğim ve yayımlanmaları-nı bekleyeceğim.

(*Varlık*, Temmuz 1995)

Uğur Kaynar'ın Şiiri

Sevgili Uğur,

Şimdi nerelerde olduğunu bilmiyorum. Geçen yaz olduğu gibi, issız bir koyda tek başına mısın? Başladığın uzun şiiri mi bitirmeye çalışıyorsun? Elyazları Yayıncılığın yeni kitaplarını yanına mı hazırlıyorsun? Hiçbir şey bilmiyorum; bundan sonra da, ne acı ve ne yazık ki, senden hiçbir haber alamayacağım. Bana yazamayacaksın, ben de sana; adresine hiç mektubum ulaşmayacak. Yeni şiirlerle, yeni kitaplarla ortaya çıkamayacak olman, ne acı!

İlk şiir kitabın *Çiçekler Halaya Durdu'y'u* (1988) edinip okuyamadım. Bağışla. *Gizemya* (1990) ve *Aşkinam'a* (1991) ilişkin düşüncelerimi yazmak, senin dizelerinle birlikte olmak istiyorum.

Kendinle konuşmalara "Güngörülügü", diyorsun. "çileden çıkmış" bir gecede "ince ve alaylı" "insan yüzleri"ne eğiliyorsun şiirlerinde. "Dağ eteğinde"ki "söz"leri derliyor, sonra da gövdenden "bir damla zehir", sırtından "Bin okka kahır" a bulayıp "umut" aramaya çıkıyorsun. Burnundan hiç gitmeyen bir "memleket kokusu" da sana eşlik ediyor durmadan. "Sevdaya" "bilen"en bir "göcebe"sin sen; her şeyinle "göcebe", "Evin barkın" "bu seyranlık türkülerinde". "gizin karası" içinde "kaylandı" imgelerin. "Söbe" diyemedin hiç şiirlerinde, hep "Bir oyunun körebescisi" olarak kalmayı yeğledin. Yüreğine kapan kurmuş duyguları şöyle değerlendirebilir miyim? "Sel tutağında yuna sıkıla aklanmış acı". Sen, sevdigine ne güzel imge-

ler düşürendin! "Yatırıp da gözlerine bir acı kahve tadını", diye yazdıktan sonra, güzel bir dizeyle tutuyorsun şiirinin elinden: "bakmala doyamam". Bundan sonra uyku senin yanına hiç uğrar mı?

Sen de, Metin de, Behçet de yazdığını kimin şiirlerde ölü-münüzü önceden gördünüz sanki. Behçet, "Beyaz Bir Gemidir Ölüm" şiirini şöyle bitiriyordu: "sen bu şiri okurken/ben belki bir başka şehirde/ölürüm" "Bir Eflatun Ölüm"le kucaklaşmadan önce. Belki de birileri Behçet ölürken onun şiirlerini okuyordu. Metin de *sone*'lerinin birini şöyle bitiriyordu: "İşte ben yıllarca yarı ölü yarı diri;/o hiçliğe yazdım bunca ketum şiri." Aslında "hiçliğe" yazmadı Metin şiirlerini, ama hiçliğe gönderileceğini biliyordu. Sen de, "Dünya Tatlısı" şiirinde şunları yazdın kendi sonuna ilişkin: "belki de dünya canlısı/içine sığınan koca insan/Küçük yazgılıara kurban edilip/koyun gibi telef edilen". Sizin telefonuz de öyle oldu: "koyun gibi". Onun için mi sordun şu soruyu? "Umuda hangi yanımız berduş"?

Gençliğine ilişkin fazla bir şey bilmiyorum. Şu dizelerdeki sen misin? "Biz küçükken gazel dinlerdik/el kulakta/kavak yellerince/kafa bularak/Büyüdü". Bu dizelerde hem hafiften bir dalga geçme, hem de bir üzün yatıyor gibi geldi bana. Gençliğin, belki de, "Afacan kanatlı bir martı"ydı.

Şiirlerinde yer yer Orhan Veli esprisi de var. Örneğin "Yelkenli Yaşam" şiirindeki şu giriş dizelerinde olduğu gibi: "Otuzüz yaşım/Yelkenli yaşam/Ömrümün cicim ayları". Yaşamla dalga geçmeyi sevdiğini biliyorum, bu şiirine de yansıyor: "Çocuk oldum/aradım ayna içinde ben'imi/papuç yemin delindi". Dalgalarının kabarışına şu dizeler de tanık gösterilebilir sanıyorum: "Kel kafalı kara defterden/silmişler beni/İyi ki de silmişler/gelmişim de akıllarına". "Bu geniş dünyada/böyle de dar oturulmaz ki/Diken dibinde kanar sakızı".

Senin ardından bizler "Hatırat"ını "Çoğal"ıyoruz durmadan. Elimizden gelen bu şimdilik. Çünkü, Türkiye "usulunce usulsüz yaşayan", "şair ölülerine sıkça" rastlanan bir ülke. "Her adım arası", "hep aklında çelmeler" olaliberi "hatırat"lar çoğalarıyor, bilesin bu ülkede. Türkiye'de çoktançı "su gibi" "ölümle" "sevişili"yor. Onun için Türkiye'de "su gibi renksiz ol"unsun

isteniyor; "kokusuz ol"alm isteniyor, "yufka ol"ursak birileri seviniyor. Elbette "Fantazyanın kötüüm çocukları sevini"yor, bizler değil. Türkiye insanına "ölümü hakediş kâğıtlarımızı imzaya aç"mıştır. Yöneticiler, ne yazık ki "Buzlu camlarında kalkışa hazır o son trenlerin" düdüğünü beklemekten bıkmadılar; cenaze alaylarına el sallamayı seviyorlar.

Sen "bu şairanelikleri" sevemedin "gitti" ama, "Dinle ey insani ölüm", diye dize düşürürken de "şişede"ki "çaklı'nın "çingenlik yap'a"cağı anları kollaman da, duygusal kaçıyor mu? Biliyordun tüm duygusallığına karşın başına "çilingir sofraları kurup" "kadehte yarenlik" yaptıklarını da, yapacaklarını da. "Bir varmış bir yokmuştan önce" miydi, yoksa "Bir varmış bir çokmuştan sonra" miydi yalnızca "Küçük ölümleri" sevdığını yazdığını? Ölümün yankısı büyük olsa da kendisi çok küçük mü gerçekten? Bir de ne güzel soruyordun "çimacı amca"lara "İnsan ölünce aşık olur mu" diye. Sen, şimdi oralarda kimselere tutuldun, kimler giriyor şiirlerine, bilemeyeceğiz hiç.

Yazımı şu dizelerin de girmeye can atıyor ve senin konumunu ne güzel açıklıyor: "Ve mutlanmak ne tuhaf şey/Olmak ne kelime/Aldanan her başlangıç/aldatan bir Uğurlama değil mi sence"?

Şiirlerinde ayrılık, hüzün, kavuşamama kol geziyor esprî ve ince kıymış alayın yanında. Babiali pek tanımadı seni, ne yayıncılıktaki güzelim atılımını, *Elyazları* ve *Cinati*'yla öne çıkardı, ne de şiirlerine önem verdi. Sivas ünlendirdi seni dersem, sahîn alınma olur mu?

Son yayıncım ve *Düşkuyusu*'nun isim babası ve şair arkadaşım olarak Kardelen'de Çerkes'in bizi tanıstdığı andan başlayarak kurulan sıcak dostluğu çok özlüyorum. İnan ki Ankara, öğrenciliğimin, gençliğimin geçtiği bu kara kent, beni korkutuyor. Ankara'ya gitmek içimden gelmiyor: Sen yoksun, Metin yok, Behçet yok, Asaf yok. Geride kalanların da öldürülecekleri korkusunu atamıyorum üstümden.

Sana ulaşamayacak olan bu mektup-yazıyla sana yaklaşmaya, bendeki anılarını tazelemeye çalıştım.

Yeni kitabını göndermeyi unutmazsan umarım. Hâlâ *Çiçekler Halaya Durdu*'yu da bekliyorum, bilesin.

Temmuz'da Ayvalık ne kadar güzeldi! Deniz, zeytin ağaçları ve güneş gurbetliğimin pasını silmeye uğraşıyorlardı elbirliğiyle. Kara haber tez geldi: Sivas, Pir Sultan'a mezar olan Sivas, 37 cana daha mezar oldu. Yandım, kavruldum! Deniz, zeytin ağaçları, güneş ne yapsınlar? Avutamadılar beni. Dizeler geldi kondu yüreğime: "sen otelde çay içiyorsun yanarken/ben denize giriyorum 36 derecede", "sen elinde sopa bekliyorsun tarihi/ben denize sarılıyorum tatil tarihi", "sen çekiyorsun ölümün örtüsünü/ben bekliyorum senin sesini, şiirini".

Yahya Kemal'in canalıcı şu iki dizesini yineleye yineleye kucaklaştım bir kez daha gurbetle: "Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor;/Lâkin vatandan ayrılışın ızdırabı zor."

(2 Temmuz Sivas Kitabı, Şubat 1994)

*Edebiyatçılar Birliği'nden Metin Altıok,
Behçet Aysan ve Uğur Kaynar kitabı
Sivas Acısı ve Üç Kitap*

Üç kurşun, değil; üç meşale, değil; üç damla, değil; üç yara, değil; üç servi, değil; üç kitap ve degillerin hepsi: *Sivas Acısı*, Dağlarca'nın *Bati Acısı* (1958) kitabına bir gönderme ve *Sivaslı Karinca*'nın (1951) sabriyla acıya katlanma 2 Temmuz 93'ten beri.

Ankara Edebiyatçılar Derneği, Sivas'ta yakılan üç şairin anısına birer albüm-kitap hazırladı: *Metin Altıok Kitabı*, *Behçet Aysan Kitabı* ve *Uğur Kaynar Kitabı*. Böyleki kitaplar, ne yazık ki ölmeden şairlerin eline ulaşamıyor, öldükten sonra da onlar göremiyor, ama yakınları, onları sevenler için önemli bir anı, başvuru kitabı niteliğinde de olması önemli. Üstelik desenli ve resimli.

Bir Gezgin Derviṣ

Metin Altıok Kitabı, kendi desenleriyle ve eşinin seçtiği şairlerden, yaşam öyküsünden, aile albümünden ve kızına yazdığı mektuptan ve Altıok'un şirlerine ilişkin yazınlardan oluşuyor. *Metin Altıok Kitabı*'nda yer alan şirler yayımlanan 9 kitabından özenli bir seçme. Şairin yüreğini, dünyasını, yaşama ve sevdaya bakışını çok güzel veriyor. Ayrıca onun çektiği acıları, hüzünleri, buruklukları, yıkımları da işliyor yürekler'e. Kendi desenleriyle şirleri çok güzel örtüşmüştür. Metin Altıok, o bir gezgin derviştir. Aradığı kendidir durmadan, yerleşik gibi görünen bir

“yabancı”dır o her yerde. Avladığı ve aradığı hep kendisidir. Tezgâhında dokuduğu içe işleyen “Küçük Tragedyalar”dır. Zamanı sorgular bir yandan da, bizi ordan oraya savuran zamanı. Kitaplarında denediği biçimlerle, halk şiirini şiirinde ağrılamaşıyla, yazdığı gazellerle, “Hesap İslî Şiirler”le, o, şiirde güzel ve hiç çıkışmasını istemediğimiz bir “leke” olarak kaldı, kılacak.

Metin Altıok’tan bir şiir: “Geriye Kalan”:

“Bir anahtar verdindi bana./Kabaran yüreğimi bilerek./Kullanıp durdum onu gönlümce,/Aşkıma kenar süsü diyerek;/Aşındırdım dişlerini zamanla.../Geriye ben kaldım işte.../Yalan olur sevmedim dersem;/ama yolcu yolunda gerek./Ey ömrümün uğuldayan durağı;/Yanlış bir hesaptan dönerek,/Benli günlerini sil istersen.../Geriye sen kaldın işte.”

Behçet Aysan’ın dünyası

Behçet Aysan Kitabı’nı Kayhan Keskinok desenlemiş. Şiirleri şairin eşi seçmiş. Şiirler öyle ustalıkla düzenlenmiş ki, Behçet Aysan’ın dünyasına sokuluveriyoruz ve kendisini bulup konuşmak, bir merhaba demek isteği boyveriyor içimizde. O, “düşlerim hep böyle kal” diyor ya, işte o da bizde, şiirlerindeki imgelelerle, direnmelerle, sevdalarla, hüzünlerle, parçalanmışlıkla kılacak, ne güzel! Onun kurduğu renksel dünyayla, doğayla biz, ne yazık ki, onsuz birlikte olacağız, yüreğimizde onun şiirleri, dizeleri: “bir bahar dalyla öpüşerek”.

Kitapta, Behçet Aysan’ın albümünden fotoğraf seçkisi, geniş bir biyografisi ve şiiri üstüne söylenenler de yer alıyor. Yazdığı beş kitapla, edebiyatımızda kendine has bir yere oturdu Behçet Aysan.

“Beyaz Bir Gemidir Ölüm” şiiriyle Sivas’taki yobazları bir kez daha lanetliyorum: “sen bu şiri okurken/ben belki bir başka şehirde/ölürüm/kötü geçen bir günü/ve umutsuz bir aşkı anlatan/rüzgârla savrulan/kağıt parçalarına/yazılmış/dağıtılmamış/bildiriler gibi/uzun bir yolculuğa hazırlanan/yalnız bir

yolculuğa./çünkü beyaz bir gemidir ölüm/siyah denizlerin hep/
çağırdığı/batık bir gemi/sönmüş yıldızlar gibidir/yitik adresle-
re benzer/ölüm/yanık otlar gibi./sen bu şiri okurken/ben belki
başka bir şehirde/ölürüm.”

“Güneşin Altında Ölmek”

Uğur Kaynar Kitabı'nın da desenleri Kayhan Keskinok'un. Uğur'un kitabını da eşи düzenlemiştir. Kitapta yer alan şiirlerle El- yazları Yayıncılığın sahibi Uğur Kaynar'ın yanında, şair Uğur Kaynar'ın dünyasıyla tanışıyoruz. Bu da “Güneşin Altında Ölmelek” gibi bir şey, öylesine kavurucu, sanki Madımak Oteli. Ne diyor Uğur Kaynar “ölüm”e ilişkin? “Ölüm aramızda geçinip gi- den/zavallı yıllar gibi/Hem bizimle/hem bizden biri değil” der- ken, ölüme hiç de yakın değildir..

Uğur Kaynar'ın şiirlerinde ve dünyaya bakışında da bir der- vişlik var. O, sizlanmaz yaşamdan, gırırgaç onunla, ölümlle olduğu gibi. Yer yer Orhan Veli esprisine teget geçer: “Otuz üç yaşam/Yelkenli yaşam/Ömrümün cicim ayları”. “Gizemya”da kalmayı yeğledi ve “Fantazya”yla idare etti. Şiirini düzeye çıkar- ma çabası içindeydi. Bab-ı âli'yi pek takmadı, Ankara'dan sulan- di ve Akdeniz'e akmayı önemserdi.

Ölmeseydi, bir gün sonra, doğduğu yerde, Zara'da, bir ko- nuşma yapacaktı, konuşturma metnini düzeltmeye bile vakit bula- madan alevler gelip buldu onu.

“Mümkünatı Yok!” yazısının girişi şöyle: “Yillardır birlik- te olmanın verdiği alışkanlıkla yerleşik yabancı oldum bu kent, bu mahalle, bu sokak, bu ev ve bir tek noktası olan; benim nam-ı diğer dünyamın. Sizden, ne çok nefret ettim! En çok da; yaşamla su gibi sevişirken, ölümle flört ettiğim zamanlarda sev- dim sizi!”

Albüümünden seçme, kısa metinler, yayılmışlığı üç kitaptan seçilen şiirlerden oluşuyor *Uğur Kaynar Kitabı* da, haberiniz ol- sun.

"Ankara Garında Bir Yolcu"dur ya o, işte onun şìiri:

"Ben hiç bir zaman/ankarayı böyle sabahlarda yaşamamıştim,/geç kalmış/erken bir saatte./Birazdan gülüm/birazdan./Suya karışmış nehir yataklarında/sokaklarda akan insanlar./Ve kiraç topraklarında tohum duracak/yarınsı umutlar./Ve yoksul dağ başlarında kollanacak/bu hasretlik./Hasretlik ki;/insandan yana çekilen/yürekte bir avuç./.../ben hiçbir zaman/ankarayı böyle sabahlarda yaşamamıştim./yüreği elinde./Oysa sırasız gülüm/sırasız/Çırılıçıplak bir günde/çocuklarca habersiz gülüşlerden/boy salmışız bir memleket."

Üç kitap, evet; üç anı, evet; üç can, evet; üç kardeş, evet; üç şair, evet; sizi bekliyor şìirleriyle Sivas'ı hiç ama hiç unutmaya-sınız diye.

(Cumhuriyet Kitap, 10 Şubat 1994)

Dayının Yakasına Taktığı Güл

“Ve şiir yazıyor işte aşkla”

Ali Cengizkan'ın şiir kitapları *Senlere* (Akademi Kitabevi, 1981 Şiiri Başarı Ödülü) 1980'de, *Çocuk Ömrümüz* (Toprak Şiir Ödülü, 1983; Hasan Hüseyin Jüri Özel Ödülü) 1982'de yayımlanmıştı. Bu iki kitap yeni bir düzenlemeyle, ikisi bir arada yeniden yayımlandı Toplu Şiirler'in birinci cildi olarak: *Çocuk Ömrümüz* (1993). *Yunan Dosyası* (Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü, 1983 Şiir Birincilik Ödülü, 1983), *Yürüyüşler ve Duruşlar* (1984), *Bağımlı Şiir* (ODTÜ Edebiyat Kulübü 1982 Şiir Jüri Ödülü, 1986), *Ankara Ankara Güzel Ankara* (1987). Toplu Şiirler'in 2. cildi, *Yunan Dosyası* ve *Yürüyüşler ve Duruşlar*'la birlikte *Yürüyüşler ve Duruşlar* başlığıyla (Ocak 1994), Toplu Şiirler'in 3. cildi *Bağımlı Şiir*'le birlikte *Ankara Ankara Güzel Ankara*, Mart 1994'te, Toplu Şiirler'in 4. cildinde ise (Mart 1994) *Ostia Antica, Otaqlar... Adalar... Odlar* ve *Uğraklar* ve *Uğraşlar*, *Sürek Avında Dünya* başlığıyla okur önüne çıktı. Sonra *Öğle Suyu*'nu (1977) "ODTÜ Ormanının 40. Yılı İçin Doğa ve Şiir Üzerine 40 Metin'i" yayımladı. Son şiirlerinden oluşan kitabı *Şairin Nergisi*'dir (Haziran 2000).

“Kekeme bir şoordur benimkisi.
Söylediği yerini bulsun ister.”

Ali Cengizkan, 1970'li yılların siyasal ortamında şiirini biçimlemiş, oturtmuş bir şairdir. Onun şiiri, siyasal çalkantılar-

dan, geçen darboğazlardan, darağaçlarından beslenir, büyür, ülkenin içinden geçtiği dönemlerin haritası üzerinde gezinirsınız Ali Cengizkan'ın şiirini okurken, bir yandan da keyiflenirsınız, ince espriler, zekice buluşlar ve yakıştırmalar hoşunuza gider.

Senlere'de Ali Cengizkan, "Yitik adalardan" çıkar yola ve "memleketin dağlarını" tırmanır durmadan şiirleriyle. Umuttamaz geçmiş, acıları, gözü önünde öldürülen arkadaşlarını, "makineli tarakasını", "barut koku"larını, kollarında "çırpinan can"ları, "rengârenk bir mayıs alanı"nı... O, şiirini söyle betimliyor: "Gözönüne asılmalı kavganınlığı/Yüreklerde okunmalı her zaman", "Ölülerimizden söz ederken şiir/Mutlu doğumlara da anımsatmalı". Yani, o, şiirini doğum ve ölüm arasında gidip-gelen bir sarkaca benzetir.

Ali Cengizkan, Ankara'nın gecekondu semtine işleyen "Solfasol Otobüsü"ne biner sevdiği kızla. Halkın arasındadır onun şiiri. Mutluluğu halkın arasında arar o. Dünyaya çocuk gözüyle bakmanın da şiiridir yazdıkları. Çocukça duyarlılıkların, safliğinin ve merakın şirleridir Ali Cengizkan'dan okudukları. Bir yerde çürüyen "Taş"ların şiiridir yazdıkları. Boşlukları dolduracak, soruları yanıtlayacak bir şiiirdir onun şiirleri; ölümün ipliği ni pazara çıkaran şirlerdir yazdıkları. Onun şiirleri, "Sevgisiz" yaşayamamanın ürünleridir.

Ali Cengizkan, yaşadığı dönemin çürüyen yanlarını söyle dizeleştiriyor: "Kuş seslerinden uzakta/ Açıktı atılan kazıklar./ Bonolar, hisse senetleri, noterden tasdikli/İçgüvenlik belgeleri/ satınalındı sözleri./Kusmuk pelteleri yolda." O bunlardan yakinmaz, belgeler yalnızca, gözler önüne serer olumsuzlukları, eleştirilerini. Onun için resmi tarihin dışındaki tarihe dikkat çeker: "Tarihler yazmaz halkın ezildiğini./Bedrettin'i Nâzım'dan okuyacaksın." Olayları anlamak, dirençli ve onurlu bir yaşam için "Noktadan Sonra Büyükhafle Başlayacaksın" diye yazar. Şu sorulara yanıt arar Ali Cengizkan'ın şiiri: "Yaşamak ne demektir?", "İnsan kaç kere yaşar?", "Sevmek ne demektir?"

Arthur Rimbaud'un "Sesliler" şiirini anımsatıyor Ali Cengizkan'ın "Noktasız Ü'lenden Korkma" şiiri. Aslında akrostiş bir şiiirdir bu, ilk beş dizeden FAŞİZM'i okuruz: "F, topal bir E imiş, fakir/A bir evmiş, rahati yerinde,/Ş'yi bir gazoz reklam-

mından/(bazen televizyon seyretmek iyidir,/İ'yi it dediğimde
bilirmişim/Z ve M o itin dışleriymiş.”

“Susarak belirlerim söylediğimi,
En büyük sözüm söylememiştir.”

Senlere'de yer alan “Okuma Sayırlıkları” şiiri, düzyazı şire çok iyi bir örnektir. Dünya haritasında gezdirir şiirini burada Ali Cengizkan. Dünyada olup bitenler, devrimci mücadeleler, okunan kitapların unutulmaz bölümleri, fotoğraflar, Vietnam, ABD, Hitler, faşizm, sarı sendikalar, Mai Lai katliamı, Türkiye... “Tikandım sandım/Oysa/Okudukça açıldım.” diyerek bitirir uzun şiirini. Sloganlaşmadan, bildiriye dönüşmeden, siyasal bahçelerden gül devşire devşire dolaşır dünyayı Ali Cengizkan, meraklı ve kaygılı.

O, şiirlerinde “ötelerde”ki “dil”i arar. Örnek istiyorsanız, işte: “Bir dil var ötelerde, biliyorum/Ürünleri yer almaz tarih defterlerinde./Algılanır beş duyumuz duyarlıysa/Ve şiir gibi, yaşamla akıp gider.”

“İyi bir ozansın, yaşamın ozanı
Şiir yazmaya vaktin kalmamalı.”

Çocuk Ömrümüz kitabındaki önsözde öldürülən bir devrimci gencin yazdığı şiirlerin bir derlemesinin sunulduğunu yazıyor Ali Cengizkan. Her kitabında ayrı bir biçimle okurun karşısına çıkan Ali Cengizkan, kitaplarının ve şiirlerinin biçimleriyle şiirseverleri yadırgatmadığı gibi, kitaba ve şıirlere daha da ısmamızı sağlar.

Şiirine ışık düşürdüğü ikiliklerinden biri de şöyle:

“Neye yarar şiir, bir yanıt değilse
Neye yarar düşün, savunulmuyorsa.”

Burada, Memet Fuat’ın yillardır denemelerinde savunduğu özün –düşünce, özgürlük ve savunma–, Ali Cengizkan’ın şiirine yansığını görüyoruz. O, düşünceyi, düşünmeyi savunuyor. Sokaklardan geçirirken şiirlerini, özgürlüğü, bağımsızlığı tattır-

mak istiyor onlara. Mürekkep, ter ve kan arasında gidip-gelen dünyaya bakmaya çalışıyor şiirleriyle. Duygularını şöyle bir iki-lükte özetleyiveriyor:

“Neye yarar aşk, çoğalmazsa
Neye yarar sevinç paylaşılamıyorsa.”

“Dayım Gül Takardı/Gömleğinin Yakasına” şìiri, döneminin en güzel şìirlerinden biridir. Unutulmaz bir şìirdir o. Dönemin Türkiye’sini bu denli hicveden bir şìir daha bulamazsınız: Onun dayısı, bakın nelerdir: Çiçekçi, fotoğrafçı, meddah, kumral, uzun boylu, sebzeci, işadamı, dindar, gözlüklü, gezgin, balıkçı, nikotinman ve yatırımcı... İşte, bu, çokyönlü dayı, “...gül takardı gömleğinin yakasına.”

Çocuk Ömrümüz’e sığan ve siğmayan kavgaların, sevdaların, haritaların, aynaların, kitapların, mektupların, çocukların şìirle-riyle selamlıyor şìirseverleri Ali Cengizkan.

“Ben mi hep bir yazın kuşuyum
Mürekkep, ter ve kandır uçuşum.”

Yunan Dosyası, 43 dörtlükten oluşuyor, Kitapta yer alan dörtlüker ünlü Yunanlı fotoğrafçı Constantine Manos'un fotoğraflarına yazılmış. Halk şìiri geleneğinin, uyaklı, yer yer hece veznine yaşılanan, güzel örnekleridir dörtlükler. Manos'un fotoğrafları Türkiye'den sıcak görüntülerdir sanki. Kültürleri, yaşam biçimleri benzer olan, hatta ortak olan iki halkın yaşamlarından kesitler içeriyor fotoğraflar, şìirler. Yaşlılar, çocuklar, anneler, nesneler, acılar, üzünlüler... Fotoğraflar hüznün belgeseli, şìirler iç dünyaların aynası gibi. *Yunan Dosyası*, fotoğrafla şìirin güzel işbirliğini sergilemesi açısından da kitaplığımızda bulunması gereken kitaplardandır. Kitabın ilk dörtlüğü şöyle:

“Başkaları su gibi aktı denize
Araya dağlar girdi, ağardı saçlar,
Dut dalı baston işe yaramasa da
Kayalıkta çınlayan suyun sesi var.”

Yürüyüşler ve Duruşlar kitabı, askerlik günlerinin ürünü. Gece yürüyüşlerinin, kısa molaların, hâki elbiselerin, nöbetlerin, özlemlerin, beklemelerin, "Parçalanmış Yüzler"in şiirlerinden oluşuyor. Şiirlerde geçmişin unutulmaz anıları, yasaklar, ölümler, öldürülmeler, işkenceler "Yazılmayan şiirlerin bedeli"yle çıkarlar ortaya.

"Cebindeki defteri boş bırakarak yazacaksın/Aklına yazacaksın, bastığın çakıl taşlarına/Sabah beş karanlığına yazacaksın, koşturmalara/Bekleyişlere yazacaksın, senin için acı, bir zevk onlara."

Siyasal yani ağır bassa da şiirlerin, yaşamın içinde geziniyor, boy veriyor Ali Cengizkan ve "Nasıl Yazmali" sorusuna yanıt arıyor şiirlerini kurarken. Öylesine yalın, şairanelikten uzak ve buruktur onun şiirleri. Örnek mi? İşte, "O Anda" şiiri:

"Bir ot olmak isterdim, üstüme düştükleri/Bir martı; sisle birlikte havalandan ve konan/Bir sopa; dövmeyen, dövülmeyen ve ağlamayan/Bir anıt; buralarda bulunmayan dürüstlük anıtı./Bir düdük; su altında öterek balıkları eğlendiren/Bir bağcık olmak isterdim, bileği gevşek tutan."

Şiir şöyle bitiyor: "Umutluyum yine de; ben, bacağı kırılan."

Ali Cengizkan'ın beşinci şiir kitabıdır *Bağıklı Şiir*. Ergin Günde'ye adanan uzun bir şiirden oluşuyor *Bağıklı Şiir*. Kitap, "Ozanım ben, halka tanıkluktır görevim" dizesiyle başlıyor. Bu kitabında da Ali Cezginkan, şiirlere bir giriş yazısıyla yaklaşımayı, ısınmamızı sağlıyor: "Deniz kıyısında bir yer"deyiz. Kiyuya bitişik yüksek dağlar yer alıyor. Genç bir adam dağa tırmanıyor ve kendi kendine bir şeyler mirıldanıyor: Bu "gencadam"ın mirıldandıklarını yazıyor Ali Cengizkan: "Bütün gün kırlarında dolaştım yurdumun/Oynak tepelerinde, ayartıcı ovalarında." Ali Cengizkan, *Bağıklı Şiir*'de bir destan dokuyor sanki. Ülkесini seven, uğrunda can vermeye hazır bir gencin dünyasına; yaşamına, düşüncelerine sokuluyor Ali Cengizkan dizeleriyle, imgeleriyle 12 Eylül sonrasının panoraması yumuşakça kendini gösteriyor şiirde. "Gencadam"ın sonu hiç de iyi bitmiyor, birçok gencin hiç de iyi bitmediği gibi. "Bütün gün kırlarında dolaştım

senin/Yaşamak bir yanında aldı başını gitti” derken Ali Cengizkan, yaşamları ellerinden alınan insanların dünyasını deşmiyor mu? Etrafi saran “yaban otları”nın verdiği zararlara değinmiyor mu?

Bağımlı Şiir, “bağımsızlık”ın ne olduğunu da yanıtlarını arar: “Nedir bağımsızlık, bağımlı olmak mı/Bir kuşun gülüşüne, bir kızın kanadına”. Bağımlılık: Düşünceye, inanca, davaaya, aşka. Halk şiri söyleyişini elden bırakmayan Ali Cengizkan, hüznün, burukluğun, kırınlığın, sindirilemeyen acıların şirini yazıyor *Bağımlı Şiir*’de. Her kitabında olduğu gibi *Bağımlı Şiir*’de de Ali Cengizkan, çocukların gözüyle yaşamın algılanmasına da yer veriyor. Annesi babası “emir kul”larinca götürülen çocuğun ağzından söylenen şiir söyle:

“Babam tabancaların/En ateş etmeyenini taşırdı belinde/Güzeltmek isterdi dünyayı./Bir sabah götürdüler... Annem yumrukların/En yumuşağını taşırdı cebinde/Güzeltmek isterdi dünyayı./Bir sabah götürdüler.”

Öykü tadı alarak okuyorsunuz *Bağımlı Şiir*’deki şiirleri. Kahraman(lar)ını tanıyorsunuz, çok gördünüz onu, onları. İnsanın siyasal yaşamındaki duruşunu irdeliyor Ali Cengizkan bu şiirlerle. Yani belgesel, tanklık yanı ağır basıyor kimi şiirlerin.

Ankara Ankara Güzel Ankara da şiirin Ankara olarak kitapta kendini göstermesinin güzel bir örneğidir. Ankara’nın Alman mimarisinden geçmiş kültürüne, ara sokaklardan gecekondu mahallelerine, cumbalı evlerden duvarları delen kurşunlara, düşlerden Dikmen Sırtları’na, Bakanlıklar’dan Kızılay’a, Karacaoğlan Caddesin’den Balıkpazarı’na, Bitpazarı’ndan Toptancı Hali’ne, Garajlar’dan Kale’ye... uzanan, iz süren kent kütüğünü düşleyen şiirler yer alıyor kitapta.

Ali Cengizkan, kitabın girişinde yer alan yazısında kitabı betimliyor: “Ankara bir düşler kentidir. Kentin kendisi insanları düşler dünyasına taşıdığından değil: İnsan Ankara’da düş kurmadan yaşayamaz da ondan. Ya yönetimle ilgili bir düşünüz olmalı, ya mutlulukla ilgili, ya iyi insanlıkla ilgili bir düşünüz olmalı, ya da iyi sanatçılıkla ilgili. Düşlersiz yaşanmaz Ankara’da: Çünkü ufuklar sınırlıdır dağlarla, geniş bir ufuk düşümüz yoksa... İşte bu şiir düşleri anlatır. Ve aşk delileri,

mal defteri, göz delileri, yorgan yüzlüler, melekler, körler, sağırlar, dilsizler, sıkombaşlar, açık bacaklar, şaşilar, uygunadımlar, beyinseverler, topatanlar, ayran kanlıları, koltukçular, yarım pabuçlar, zenneler, kırık boyunlular, boksör köpekleri, telli bardaklar, yaylı sazlar, dost ölüleri ve diğerleri adına ve onlar için yazılmıştır.” Yani o, çürümeyi, yozlaşmayı, bir türlü düzelmeyen siyasal çalkantıları, iştahçıları, bozulan bir kenti, bir Türkiye’yi, mimarisi karman çorman bir kenti, bir ülkeyi, yok olan gelenekleri ve sevgileri geçiriyor şirlerine. Çıkmazlar, ruhsuzluk bir etiket gibi yapmışsa kentin alnına, ne yapar şair? “Geceleri elinde bir ayna”yla dolaşır kentin tüm sokaklarını ve yazar düşlerini. Kiç ve arabesk bir haritanın ortasında yüzmeye çalışan, kıyıya ulaşmaya çalışan biridir o yaşadığı ve yazdığı kente:

“İşte Ankara./Sokaklarda, terk edilmenin tozlu tadı/
(haa, kendi kendini yer bu kent, gençtir de/her yıl on sancı
tim batar kaldırımları/aydındır ayrıca, mektepli ve alaylı)/
ve hüzünlü bir akşam güneşinin/kavaklar arasından kaldırımlara
itelediği kuşlar.../Başka bir kimliğe girsen, su bardakta durur
yerçekimiyle/göğsün hava kirliliğinden tikanır/avuçların terler hızlı yürümekten/ayakkabının sık sık
delinmesi doğaldır, peki ama/sana öyle gelmiyor mu/elinde mi insanın sevdığından vazgeçmesi?”

Ankara bir tutkudur, tipki İstanbul gibi; bir alışkanlığıdır. Kenti sevenler, kolay kolay ayrılamazlar ondan.

Kitapta yer alan desenler de Ankara’yı bir başka yönyle kucaklar, dizelere arkadaş olurlar.

Ali Cengizkan’ın 2. basımı yapılan *Senlere ve Çocuk Ömrümüz’ü* yeniden okurken nasıl da daldım onun şiirinin koyaklarına, dehlizlerine! Onun şiirinin balkonundan baktım dünyasına; şiirinin odalarında gezinmeye çalıştım bir başıma. Ülkemizin siyasal ortamını tartışım onunla gezi boyunca ve de ölen arkadaşlara yandım onunla. Girgir geçtim bir çocuk gibi oyuncularla, oyuncaklarla. Direndim “Demir ve Komuta”ya. Susmaya vaktimiz var daha, yazmaya yok mu? Yoksa tersi mi? “ke-

keme” değil onun şiiri, yalnızca sorulara doğru yanıt verin yetер. Halkın arasından çıkıp, başka sıraya girmeyin sakın. Siz siz olun sevdanıza sahip çıkin, kaptırmayın sevdığınızı kurda, kuşa. Yani, o, “şair yazıyor” “işte, aşkla”. Ali Cengizkan, hoş gel-din bir daha.

(*Varlık*, Mart 1994)

Dünyanın Peşindeki Şair: Ali Cengizkan

Ali Cengizkan, yeni ve yedinci şiir kitabı *Sürek Avında Dünya* (1994) yayımlanmadan önce tek şiirlik iki kitap çıkardı: *Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olmayacak, Orman ve Bahçe*. Tek şiirlik kitapçıklar 240 tane basılmış, dostlarına armağan edilmiş.

Sürek Avında Dünya'daki şiirlerde, şairini iyice olgunlaştırmış bir Ali Cengizkan buluyoruz. Ali'nin şiirindeki duyarlığın yanında, giderek zenginleşen bir atardamar, öyle süzülmüş bir ironi var ki, üstünde durmaya değer. Şiirden şireye geçerken, dışardaki her türlü sesi,avaşları, insanlığın halini, dünyanın geçirmekte olduğu sarsıntıları, ülkeleri, insanları, siyasal çalkantıları, ekonomik sorunları, özgürlükleri ellerinden alınmışları, geleceğin karanlık yüzünü, umudun yediği dayakları, insanlar arasında düğümlenip kalmış ilişkileri... düşünüyorsunuz ister istemez üzüm ve karamsarlığın yüreğinizi sıkıştırmaya başladığı bir anda; sonra cuk oturmuş bir espri, bir dize sizi rahatlatacak yetiyor. Şiirlerin, imgelerin, dizelerin büyüsünden kurtulmanız hiç de kolay olmuyor *Sürek Avında Dünya'yı* okurken.

Sürek Avında Dünya üç bölümden oluşuyor: 28 şiirin yer aldığı birinci bölümün başlığı "Ostia Antica". Ali Cengizkan'ın İtalya/Roma günlerinin izlerini taşıyan kısa şiirler, haiku duyarlığını ve teknüğine yakın şiirler.

Ali Cengizkan'da "taş" imgesinin hem geçmişi, hem de sabrı imlediğini düşünüyorum. Taş, nice uygarlıklar, tarihi gözüümüzün önüne sererken, bir yandan da zamana karşı diklenmenin örneğini oluşturur: "Bir taş/dedi bir taşa/Duyuyor musun/

Üstümdeki yumuşak ayağı/Ne kadar yaşlı/Ne kadar genciz biz."

İnsan nereye giderse gitsin çocukluğu da peşinden gelir. Öyle ki, "Rüzgâr bir düstür/Serin terkisinde ucharız" dizeleri de, bize, zamanın nasıl hızla geçtiğini gösteriyor göstermesine, ama "yaşamın" "keyfi" nerede peki çocukluk olmadan? İnsan, "Geri dönüp dönüp" bakabilir mi hep kendine? Bakmali midir? "İç yüzü" müzle nereye bakarız, ya da bakmali miyiz bir yerlere? Zaman, arada bir de olsa, insanın önüne çocukluğunu getirir: "Gelip giden/Çocukluğu/İnsanlığın". Uygarlıkların geçirmekte olduğu çocukluğu ne yapmalı peki? Büyümeyen bir dünyada hep çocuk mu kalacak insanlık? Savaşların üstesinden geleme-yen insanlığı nasıl değerlendirmeli? "Ufuksuz yaşamın", "Açık denizleri" nerededir? "Geçici ve üzünlü/Kalıcı ve güçlü" duygularla sarsılıyız. "Ostia Antica" bölümündeki şiirleri okurken. Antik'likten ne anlıyorsak, o işlenmiştir Ali'nin fosil olarak bulduğu taşlara. Şiirleri bütünleyen resimlerin etkisini de unutma-malı.

Sürek Avında Dünya'nın ikinci bölümü "Otaqlar/Odalar/Odlar". Bu bölümdeki şiirlerde Ali Cengizkan, parçalanmış bir dünyanın içinde dolaşıyor sanki. Her şey paramparcadır bu bö-lümdeki şiirlerde, parçaların biraraya gelmesiyle müthiş renk-li, "Yaşamın penceresi" bir dünya oluşturur şiirler. Alabildiğine uçurumlarla bir ortamda olmanın tedirginliğini de duyumsa-rız hemen "kendi uçurumu"muzun "ortasında". Sonra ölümün ağır bastığı imgeler çıkar karşımıza. "Ölüm babamdı ceplerinden her gün bir şey çıkan". Babasız kalan bir çocuğun acıları da boy verir dizelerde. "Aciyi kim neyler?", "Aci, yiğindan bir tel çeker gibi" çekmişse kendine? Aci, Ali Cengizkan'ın şiirinde bir süs değil, tersine yaşamın kendisi olarak beliriyor.

Sürek Avında Dünya'nın üçüncü ve son bölümü "Uğraklar ve Uğraşlar". Bu bölümde "Soluksuz Şairler" –yani düzyazı şiirler- yer alıyor. Bu şiirlere anlatı egemen değil, öyküler, öykükükler yok, düzyazının bağından geçen şiirler var. "Orman ve Bahçe" şiirinde Ali Cengizkan, "düzyazı"yı şöyle ele alıyor. "Oysa bah-çe bir düzyazı gibi, düzenlenmesi hiçbir zaman bitmeyen düz-yazı, sözcükleri ölen, toprağın kendini gübreleyen,/virgüller-i

ni sakarlıkla koyan, kendini öğle güneşinde sulayan ve/ yenmeyen meyvelerini kışın veren/bir düzyazı gibi bahçe, kadınların hep âşık olduğu, kadınların hep/âşık olduğu ama erkeklerin pişmanlık duyduğu ve yalnız kaldığı/bir düzyazı gibi bahçe kendini kazarak ve yazarak avutur."

Bu, yaşamın sorgulanması mı yoksa? Şiir, bizi, yaşamın ortasına mı taşıyor? Ölümlere alışamadığımız, sevmelere doyamadığımız, acılardan kopamadığımız, ışıklara ulaşamadığımız bir dünyanın izi değil mi sürdüğümüz Ali Cengizkan'la birlikte? Ne diyor o "Orman ve Bahçe" şiirinin sonunda? "Ömrümün ortasında karanlık bir ormanda uyanırken, tanrım ne/çok ışık var yürünecek, fidan var dikilecek, ölüm var görülecek." Yaşamın özü de bu olmalı.

(*Cumhuriyet Kitap*, 12 Mayıs 1994)

Gülseli İnal'ın Şiiri: Gelinlik Rüzgâr

1. kitap: Sulara Gömülü Çağrı (1985)

“Gün batımında duran yüz” “şafak yapraklarıyla” yüzleşerek oturur şiirin sofrasına; “dibi görmediği”, “sirrini bilmediği”, “çukur”u deşmeye, derinliklerden bir şeyler çıkarmaya, gizlerin, gizemlerin fotoğrafını çekmeye, “güneşin turuncu giysisi”yle bayram etmeye; şiirde derin, kalıcı yol almaya. Tan, renklerin çığlıklarına tanıklık ederek sürdürür yaşamını. Şair, ruhunun “mağarasına” iner ince yürek çarpıntılarıyla, destanların göbeğinde yer almaya, uzaydaki evlenmelere, boşanmalara tanık olmaya, “ılık yağmurlar”da, “ayın sarı bulamacında”ki “eğrelti otları”nı devşirmeye. “Ölü yıldızların yolladığı büyülü rüzgârla”, “yeşil ath’ların taşıdığı “yıldızlardan fırlayıp gelen ruh”la dost olmaya, “yanık elmas”ın, “zümrüt ormanları”nın, “ölü kentlerin”lığını yazmaya yazgılı bir şairle karşı karşıyayız 1985’ten beri. Şiiriyle okuru “insan gülü”ne, “incir sütü”ne, “mikalaşmış yaşama”, “şafak gülü”ne batırıp çıkarıyor Gülseli İnal dünyanın yüreğini ağızına getire getire. “Geçmiş zamanın saydam derisi”nden, “zümrüt nefes”lerden, mercan köklerden, gizli elmaslardan, “düş saray”larından, sancılı çiçeklerden, “kirmızı süt”lerden, toprağın bin yıllık şarkısından, “leylak köprü”lerden, “deniz bacakları”ndan, “inci yüklü sonsuzluktan”, “beyaz ölüm çizgisin”deki “yakut damllalar”dan, “tutuk ruh”lardan, “kayıp bulut kayıp nergis”den, “yağmur ülkeleri”nden, şeytanla göz gelmelerden, “gözyüzünün altın oluklarından”... süzer, damıtır şiirini, dizelerini Gülseli İnal.

Acaba başka nelerden beslenir onun şiri? "Garipsi bir boşluk"tan, "kırmızı su sarı ırmak"tan, "acilar yüklü rüzgâr"lardan, "kamçılı melekler"den, "zehirli asa"lardan, "kristalimsi zaman"lardan, "gurur ateş"lerinden, "kiş sürgünlerinin kapıları"ndan, "sonsuz ateş"lerden, "zümrüt çeşme"lerden, "zümrüt ormanlar"dan, "ufkun derin ve yakut yalnızlığı"ndan, "bitki zincirleri"nden, "yeşil ihtiyar"lardan, "beyaz iskelet"lerden, "gül ırmaklarından", "gümüşrenkli söylence"lerden, "su tanrıları"ndan, "mistik kuşlar"dan, "sümbül bacak"lardan, "tanrıların sevişmeleri"nden, "erinç ırmak" larından, "sıkıntı çiçekleri"nden, "zümrüt saflı" gündan, "yıldızların dizleri"nden, "küller kentinin acubesi"nden, aklına esen her şeyden, "eski maviler"den, "uzak deniz masalları"ndan, "yeşil yaprak mezar"larından, "güneşin yüzüğü"nden, "kahverengi gül"lerden, "mavimsi kalabalık"lardan, "pirlanta ağaçları" ndan, "toz atmosferi"nden, "sıvı istekler"den, "gür sular gibi istekler"den, "cennet çimeleri"nden, "bol köpüklü nar denizi"nden, "mabetlerden", "duygusal külli"nden, "deli boyunlu laleler" den, "Kardan beyaz gül"lerden, "sudan ince sap"lardan, "Yeşil tüy ırmak"lardan, "deniz memeleri"nden, "yıldız kanatları" ndan, "yağmur kanatlı kuşlar"dan, "mavi kan"lardan, "emersular"dan, "serin tüylü" kuşlardan... besler kendini, şiirini, dizelerini, şiir yolculوغunu Gülseli İnal. "Parlak ışılıtlı bir gezegen-den" gelmiştir aramıza. Saçları "çakıltaşı"dır. Sapsarı başakları, tarlaları "ebin bereketi"ni de esirgemez şiirinden.

Gülseli İnal, ilk kitabıyla şiir dünyamıza başarılı iniş yapan bir şairdir; şiir yolculüğunda "Ki saçlarına bir yer bulamadım dünyada" dese de şiirimize "bal öpüşler" serpiştirmiş, ekmiş kalıcı bir kimliktir artık o.

2. kitap: Lale Sesiydiler ve Yuktular (1987)

Gülseli İnal, 2. kitabında şiirini "o karanlık günler yırtma-cında" n geçirir. Acılar, hüzünler, kırgınlıklar bütün bir yıl yağmur olup yağımıştır ülkemizin, insanlarınımızın üstüne. Şair yüreği buna nasıl dayansın? Nasıl kendini şire nişanlamasın, vurmasın? "Yeşil tuzaklar"a tutulmadan, "darağacı göl"lerine bat-

madan, "düşsel kentler"le selamlasa selamlasa, "bir körün fâlina" bakar gibi işlenmiştir *Lale Sesiydiler ve Yuktular*. İmge-ler, simgeler dünyasına "sümbül ormanlarına" dalar gibi dalınırlar Gülseli Înal'ın şiirine: Örneğin "yaşlı ayışığı" yolunuza çı-karsa sakın şaşırmayın. "Bir kırın erleri papatlayar"da selama durabilir siz yanlarından geçerken şirlerle. Şair, "gül yaprağın-dan mağaralar"a da götürür okurunu, "eski kuş serenadı" din-lemeye. "Leylak rüzgârları"yla, "ölüm kokan mermer"le, yaş-lı akşamla, "eski ağaçlarla", "acımasız mevsimler"le, "dalgalı papatya rengi"yle, "hüzün ağaçları"yla, "ay gölü"yle, "yas ku-leleri" yle, zihninin garip eviyle, "göksel atlar"la, "ılık irmak-lar göl rüzgârları"yla, "büğdaydan yapılmış kadınlar"la, "ölüm kürekleriyle", "ıssız ağaç"larla, "boynu büük kuleler"le, "bo-zuk sümbüller"le, saçlarının "garip yakamozu"yla, kendi külüy-le, "buz bahçeleri"yle, "yeşim bir heykel"le, "siyah gökyüzü"yle, "Ruhlar limanı"yla, "mavi kader taşı"yla, "kimiksiz bir ağaçla", "nar sessizliği"yle, "Aşk otları"yla, "hoş kokulu yazgı"yla, "yüz-yılın susuz ayları"yla, "ışık tanrısı"yla, "aşk mabedi"yle, "sula-ra yazılan dizeler"le, "gögün mavî gölü"yle, "yağmur saçlı si-cim saçlı ruhlar"la, "paslı gezegen"le, "zambak kıylar"la, "ka-lın rüzgâr"la, "yengeç çamur"la, "nane tenler"le, "şafak rengi boşluk"la, yakut yalnızlıklarla, "geceyarısı bezayı"yla, "gül se-siyle", "sümbül yüzler"le... ve daha neler nelerle tanıştırır Gülseli Înal şiirinin peşine takılanları. "Yaşam delisi" bir şiirle iç içe yüz yüze olduğunuzu sezersiniz onun dizelerinde, imgelerin-de yol alırken. Onun şiirinde garip, eski, tuhaf, dopdolu geçmiş; delişmen, dipdiri, sıkıntılı, hüzünlü, ıslak, iyice olgunlaşmamış bugün; belirsiz, bulutumsu, korkutucu, ölüme yakın, uzay çagi çocuğu gelecek de okurla tanışmak için sıraya girer.

3. kitap: Letoon (1989)

Kapağı mühürlü bir şiir kitabının dünyasına yavaş yavaş daldırıyor *Letoon*. Gülseli Înal şiirinin daha da derinleştiği, be-lirginleştiği bir kitap *Letoon*. *Lale sesiydiler ve Yuktular*'la yazdıklarını dikkatle izleyen bir okur kitleyi yaratmayı başaran Gü-

seli İnal, *Letoon*'da şiirinin altını daha da kalın çizgilerle çiziyor, daha da kalıcı kılıyor "iniltilerin sahrasında". Şair, "gizli gezegen"lerde dolaştırırken okuru, "suyun şehveti"yle de yüzleştiriyor. O, hep "kimiz biz" sorusuna yanıt aramıştır kendi şiir tarihinde, şiir yolculuğunda. Şunlar yanıt olamaz elbette, ama soruyu açımlayabilirler yalnızca: "söyle bana heykelimiş yüreğinle/ve insanların yonttuğu gövdenle/ve kargilanan ruhumla ey sevgili". Onun şiirinde heykel sıkça boy gösterir. Çağın adresi gibidir ondaki durağan zaman, uygarlıkların insanı tahrip eden baskısı, terörü. "Yeşil su yosunu bir heykel" "ceset sümbülleri"ne, "Öteki Dokunuş"a, "kan halesi"ne bir gönderme değil mi? "kanrengi" ağlama, "taş rüzgâr", "koyu kara göl", "bataklık çalgısı", "siyah lekeli" gölgé, "meltemlerin esir kolları", devrilmiş gezegen, "dilek kamburu", "kuru diken mihrab", "İMİZDEKİ tünel", "soğuk dişi ay", "derin çiçek yarası", "ulu kızıl alev", "meneviş kasırgası", "kirletilmiş düşler", "diri bir leylak gölgesi", "yaban yapraklar", "hoyrat rüzgâr", gövdenin göçü", "ezgiler gemisi", "uyuşuk bir zembil", "gece ağacı", "taşlığında üvey ana", yanağın gülü, "kül gölgeleri", "kül mabed", "haydutlar vadisi", "kör laleler", "kan nehri", "pihtilaşmış güneşler", "ruh kümbetleri", "sümbül mezarlari", "hükümlü rüzgâr"... gibi özgün imge ve deyişlerle şiirini ören Gülseli İnal, kutsal yaşama müdafaleyi söyle karşılıyor: Yaşamın, düşlerin, yaşananların, yaşanacakların yüzüne ayna tutarak, onlara yer göstererek, onları yüreklerle yerleştirerek, onları düzlige çıkararak şiirine soluk alıyor Gülseli İnal.

4. kitap: Dans Natura (1991)

Ara başlıklarla da beslenen 54 bölümlük *Dans Natura*'yı 19 şiirle "Ruasicrystal" izler. Günseli İnal şiirine kalıcı bir düşümdür *Dans Natura*: Haz, yaşam, aşk, sıkıntı, umutsuzluk, korku, çağımızın geçirdiği sarsıntılar, insanın ruhundaki dalgalanmalar, yanıp kavrumalar kitabı, şiirlerin atmosferini oluşturuyor. Gülseli İnal, bizi yine inanılmaz yoğunlukta ve çarpıcı imgelerle karşılıyor, şiirinin derinliklerinde ağırlıyor: "elmas dikit", "ka-

rarsız bir heykel”, karşılıksız taşlar, yalpalanan yıldızlar, “yakut tatlar”, “içimizin saati” “tülden deniz”, “şeytan denizi”, “titrek çığlık, sessiz çığlık”, “zaman kuşu”, “yeşil rüzgâr”, “Sedef odaları”, “baykuş orduları”, “aynanın alemi”, “ruhlar kadırgası”, “yudumlar garıplığı”, “gül tarihi”... onun şiirinden süzülp gelen, yaşamımıza karışan, bize farklı duygular, düşünce dünyasının kapılarını açan imge ve deyişlerdir. Yaşama sıkı sıkı sarılı bir şairdir Gülseli İnal. O, yaşamda uyuqlayan hazırları da ayaklandıran bir şairdir. Yaşamımızdaki düşlerin tozunu da almayı ihmali etmez Gülseli İnal. O, insanın, doğanın ruhundaki dalgalanmaların özünü başarıyla yediriyor, ağdırıyor şiirine.

5. kitap: Bakkaris (1991)

Bakkaris, *Dans Natura*'dan on bir ay sonra okurla buluşur. Bir başka Gülseli İnal şiirinin kapısını aralamaz *Bakkaris* bize, tersine onun şiirinin dokusunu, yapısını, dünyasını, mayasını iyice pekiştirir, iyice kalıcı kılar. *Bakkaris*'de ırmaklar, ağaçlar, denizler, ruhlar, doğa, renkler, tükenişler... birbirini izler. Orda “kör gözülü ilahlar” yaşamımıza karışır, “başlangıçlar”da yine yitilir. “bin seraptan ini”lir, “pembe kefen katı tomurcuk” arasındaki yaşamın kapısından girilir, “zambak gece”, “Ateş kızı”, “çırılçıplak bir gül”, “viranlaşmış yaşam”, “İlk Çılgın Atmosfer”, “İpeksi rüya”, “pirlantalar içindeki ağaç”, “ilk yıldızburgacı”, “kirpiklerin arasından uçusan “yeni tanrı”, “antik çeşmeler”, “saydam gövde”ler, “turkuaz aşk”lar, “Ölüler kasrı”, “zaman yumakları”, “takvim ötesi”, “güvensizlik”, “sarışın tanrı”, “kutsal hücre”, “kösnül manolya”, zipkinlanan bellek, akan gül kanı, ters uçurumlar, köpük ayaklı periler, “yıldız otları”, “turkuaz zamanı”, “şebboy zamanı”, “platin ses”, “palmiye kuşu”, “Yüklü sevinç”, “eğri bir bilmece”, “akik toprak” “şebboyların tutuşturduğu ateş”, “akik çatı”... bütün bu imge ve deyişler “hayatın ağır çarklarında” tükenen insan için, insan tükenmesin diye yazılmıştır. Çünkü “acı renkleri yiğiliyordu hayatın” üstümüze üstümüze doğru. Çünkü, tüm bu imge ve deyişler yaşamın üstümüzdeki yükünü hafifletmek için değil mi? Cü-

rüyen, soysuzlaşan bir insanlığın, bir toplumun üstüne şimşekleri çekmek için değil mi?

Gülseli İnal, "Ateş Şiirleri" yazıyor "Mercan Yazıt"lara işleye. "Bastırılmış Çığlık"larla "Mask"lara karışan yaşamın yüzünden damlayan terlere "Yeryüzünde İlk Geceye" ısmılanıyor şiirseverler. *Bakkraris*, yaratma, yaratılma arasındaki ince dengede geziniyor: Yaratılışın sancılarına da ortak ediyor okuru.

6. kitap: Sif ve Gula (1992)

Gülseli İnal şiirinde bir başka imkâni, bir başka kapıyı, bir başka ortamı, ama kendi şiir çizgisine yine simsiki sadık kalarak, gözümüzün önüne seriyor *Sif ve Gula*. Öteki şiir kitaplarında da olduğu gibi, günümüz şiirinin dışında gezinerek okurla buluşuyor, kucaklaşıyor bu kitabında da Gülseli İnal. Çağımızın ötesinde bir şiir irmağına yön vermeye çalışıyor şair "mercan akıntıya" ters olsa da. O, "bilinmezin incisini yokluyor" bu kitabında da "gökten damlayan ter"leri sile sile, "kısır kristaller'i yaşamımızdan gözden çıkararak. "Gümüş deltasında nehrin" yol ala ala, "aykırı zaman çizgisini" çeve çeve, yaşamın "tüyden salkımları"ni yoklaya yoklaya, "meridyen balıklarına" yem vere vere, "(Kararsız beyazlık)"ları yara yara, "kara ağır kimliği"ları kollaya kollaya, "tül kayık"larda "pembe atlas"lara dala dala, "kızıl lila ışınlar'a sarıla sarıla, "yalpalanan rüzgârla" konuşa konuşa, "Bukleli kumaşlara" bürüne bürüne, "ipek akordeon" çala çala, "ulu bilmecenin ardından" kendini de, okurunu da başarıyla koşturuyor, coşturuyor Gülseli İnal. "Zambak ayraç"lar açarak, "zümrüt otluktan" beslenerek, "yakut kalyon"da "Turkuaz yasa"lara uyarak gezdiriyor şiirini, şiirinin peşine takılanları. "hayalet kervan"lara el sallayarak, "yasemin dudakları"ı öperek, "Eflatun ten"lere sarılarak, "madeni kuş"lar besleyerek, "ebruli gece"de resimler çekerek şiirini saha kaldırıyor Gülseli İnal. "Fırtına Saati"nde "Gecenin Dörtüleri"ni dokuya dokuya, "Geçmiş ve Gelecekteki Gürrengi"yle suluyor şiirini şair. Nesneler dünyasından masallar ağdırıyor şiirine Gülseli İnal.

7. kitap: Saklanmış Levha-Korku Metinleri (1995)

Saklanmış Levha'daki düzyazı şirler *Korku Metinleri* olarak sunulur okura, şiirseverlere, Gülseli İnal şiirinin izleyicilerine. Bu kitap, Gülseli İnal şiirinde bir başka kavşak. Şair, okurunu, bu kitabında da, "anahtarı şehvetli parla" yan gizemli, çekici, çarpıcı bir dünyaya sokuyor. Bu sıkı metinlerde çağına ışık düşürmeyi ihmali etmiyor Gülseli İnal: "Durgunlukta bile, yüksek frekanslara geçmek için mor gözlu çağ canavarını bir kez saçlarından tutup okşamak gerekiyordu ki ben hiçlerin yalnızlığını dayanarak bir söz duymak istemiştim, yalnızca temiz tatlı bir sözcük. Son günümüzden bir sözcük çok şeyi başlatabildi ama ne gezer, mabedin kâhini susmuştu. Yalnızca opal kapıların ve yüreğin soğuk doku-nuşlarını duyumsuyordum." (s. 13) *Saklanmış Levha*'daki şirleriyle "Gülyaprağındaki Azrail" in peşine takılır Gülseli İnal: "Yalnızca gülyaprağında titreyip duran küçük kızın nefesini duyumsayabiliyordu ki o da aynanın üzerini (güçlü bir nefes veriliyormuş gibi) bulgulandırıyordu. Ve ölüler o zaman bakıyorlardı, siyah cam bulgulduğuna göre kutsal varlık canlı olabilir mi..." (s. 17) "çıplak taş yapraklarını güne" doğru uzatır, "suçu şafak ışınları" dünyamıza bir merhaba sarkıtır, "uygarlığın açtığı, belki de insanın kendi eliyle açtığı kanlı ve irinli yaraları" görür şair. O, "kötükül arzunun girdabına" kapıları uyarmak ister. "zifir renkli" baskın günlerin ağırlığına dikkat çekmek ister. Bir ülkenin betimlemesi şöyle olursa tüyleriniz diken diken olmaz mı? "...kin varlıklarının ülkesi, huzursuzluğun, ihanetin taçlandırıldığı yer, kıskanç başlıkların dünyası, yalan söyleyen dillerin ve ağızların gizli dünyası..." (s. 29) Bunlar onun acıları, çilesi, alınyazısıdır, yani "turkuaz boşluk". Şu dizeler de kitabin bir özeti可以说: "Asıl kutsal olan sonsuzluktu, bölünebilir olan sonsuzluk, daha sonra onu ırmağın altında gittikçe kalınlaşan ıslak kum tabakasının altında gördüm, ırmağın altından derin bir ses duyuldu 'Tanrı güzel'i yaratıp bırakıyor, onunla birlikteligiğini sürdürmüyor, oysa onu hep zamanla karşı korumak için gül yapraklarıyla beslemeli..'. Ne denli çok boşluk vardı, ne kadar çok kuyu vardı, onları görmemek için ben de yıldız işli bir tülle kumla, suyla ve yapraklarla ve artımla... örtündüm." (s. 55)

8. kitap: Chöd Raksları (1998)

Gülseli İnal şiirinde bir başyapıt *Chöd Raksları*. Gülseli İnal'ın ilk kitabı *Sulara Gömülü Çağırı*'daki şiirler Burhan Uygur'un resimleriyle örülmüştü, *Chöd Raksları*'ndaysa Utku Varlık'ın resimleri şiirlerle iç içe.

285 sayfalık *Chöd Raksları*, bir solukta okunan kitaplardan değil; yavaş yavaş, sabırla, zamanı biriktire biriktire okumak gerekiyor bu oylumu, sıkı kitabı. Gülseli İnal şiirine kim sokulmak istiyorsa, bu kurallara uymak zorunda. Zor okunan, zor anlaşılan şiirlerin tadına ancak böyle varılabilir. Yani okur kendini yetiştirmek zorunda bu şiirlerde yol almak istiyorsa.

Chöd Raksları'nda Gülseli İnal, bizi, "tarçın ırmağı"ndan, "beyaz sütün"lardan, "yıldız kökleri"nden geçirerek kendi kurduğu yaşama, şiir dünyasına. "Safir karanlık kuş"la uçuruyor okurunu şiirlerinde her birine "kızıl bir akik", "can çekisen" bir "gül" armağan ederek. Böylece okur, onun şiirinde yol alırken "kuyunun sonsuz bilinci"ne, "taşın kızıl kanı"na, "incinin unutusu"na da tanık olur. *Chöd Raksları*'ndaki şiirler "İMİZİN hayaleti"ni de uyandırıyor, "ıslak rüzgârla"rla dost olan "lal yelkenliler"le de tanışmamızı sağlıyor. Bir kavşakta "şimsir yarası"nı gösteren "zülfükâr rüzgâr"la da karşılaşırız. Üstümüze "lal damlalarla yağmur" da yağar. Şair, bize, şiirinde serpilip gelişen "galaksi"lerin fotoğrafını da gösterir. Tarih, "sedef örümcek ağları"na baka baka, gölgeye çekilmiş, başına gelen bunca şeyi düşünür derin bir keder içinde. Yüreğine saplanan "su kama"larla nasıl başedeceğini bilemez, "mercan uçurumun" eşiğine gelmiş yaşamları yeniden gözden geçirir. Yaşam, ne de olsa, "siyah tutku"yla çevrili bir bilmeceler yumağı değil mi, "eski dilin yırtıcılığı"ndan kurtulmak kolay mı, "ayraçlarla" "kin ayraçları"nda biriken hüzünleri ne yapmalı peki? Tarihin boynuna asılı "ses ilmek"leri "yeniden diri"len "kâinat"la görüşme yapar. Halkımızın rüyaları çıkagelir bir yerlerden. "galaksi kümeleri" kahkahalarla güler, "eliptik firtına" başımıza döndürür. "elmas gövdeler" inler bir kıyıda. Tarih, "Soğuk sümbül" getirir kule bekçilerine, gözcülere, öncülere. "safran kuyu" "Şeytan Sözlüğü"nde bir madde olur. İçimizde "afyon-

lu bir güneş" "ruh vadisi"ne ışık düşürür "galaksi tozları"yla; halkımızın yaralarının üstüne "gül bastırır" "rahmin uzay boşluğu"nda. "Kumun gizli gülü" de perişandır "kan kırmızı çöl"de, "şafağın yattığı çöl"de yaşam savaşı vermekten. "Yaslı esinti" bir masal anlatır "siyah bahçeler"de "varlığın çürümesi" üzerine. "Bir su muştusu" yüreklerle su serper yalnızca elindeki "tek pusula"ya baka baka. "Asrın canı"na tanık okur, "çıldırılmış bir uzaklıktan", "yasemen ırmağın" dinginliğinden süzülüp gelir Gülseli İnal şiirinin peşinden. "O deli çağ, sarışın zamanın çocuğu olduğumuzu/boşluklarda nefesleriminin tikandığı çağ, dilimizin dönmediği" yani "matem ruh"un saati işler durmadan. Gülseli İnal'la birlikte şiirseverler kendi kozmoslarında bir yer ararlar kendilerine, geleceklerine. "R. Halkı"nın mitosu zaman makinesine bindirir okuru "o eski tarihin başdönüşüyle". Tarih uyanır, "yaşam geometrisi"ni ve kendini geri ister! Gülseli İnal okuru "bir gök hançeriyle" haryırı bir yara alır ömrü boyunca unutamayacağı: "açan bir panter çiçeği" kokladığı, "kara ırmak"ta yüzüğü için; okurun yüreğine "yas ağaçları" dikilir. Aslında "Orada ne bir yaşanmış hayat ne de yaşanacak olanvardı"r, yalnızca şiir vardır bizi yaşımla, kendimizle, geçmişimizle, geleceğimizle, çevremizde-kilerle yüzleştiğen, "zambak defterlere" işlenen.

Mitolojinin de ayrıca ağırlıklı olarak yer aldığı Gülseli İnal şiirile gezimiz, yüzleşmemiz, didişmemiz burada bitiyor.

Gülseli İnal, şiirimizin rüzgârla evli gelini, ötelerin kızı, galaksilerin barış meleği, zümrüt masalcısı, akik dizecisi, yakut işçisi, kül bekçisi, kor avcısı, sümbül derleyicisi...

(Cumhuriyet Kitap, 5 Ağustos 1999)

“Bir Dünyalının Notları” ve...

“Toplu Şiirler”in ilk şiiri “Lacivert Bir Zeki Müren” başlığını taşıyor ve şiirin ilk dizesi “babamın göğsünde bir ırmak”la Özkan Mert, şiirinde sıkça yinelediği “ırmak”lı imgenin ilk düğümünü de böylece atıyor. Aynı şiirdeki “masmavi bir vals” dizesiyle de gerçeküstücü imgelerle sıkı dostluğa ilk adımını atar. Onun sevgilisinin saçları “rüzgârlıdır”, “tahtadandır”, tırnaklarıyla “bir mavi bir kırmızıdır.” Başındaki “şapka değil Van Gölüdür.” Şiirindeki adamların “bıyıkları kayıp”tır, avurtları da “trene benzer.” “Bir zenci beyaza” bakar onun şiirinde “portakal” ise “zenci”dir. Birbirine aykırı imgeleri ustalıkla kullanan ender şairlerden biridir Özkan Mert. O, ağızındaki dişi mart kedisini okşayan bir şairdir de. “Bembeyaz yüzü”nü kınından çıkarır şiir yazarken. Onun elli “tetik sesleri gibi upuzun”dur, ayrıca “sonsuz bir çalğı” ve “sonsuz bir akşamüstü”dür. Yüzü “bir boşlukta” sallanır. Ayaklarında çok sevdiği “raki kokusu”yla, “alkol rengi gibi”dir bu dünyada. O kendini “kirli ve barbar bir virtüozum ben” diye nitelese de, eline bir silah alıp “kırlara” çıkmayı, “ırmaklara” karışmayı da düşünmeden yapamaz. “Sakallarım/Bir elma büyülüğünde” diye imge düşünürken. Ülkesinin ve insanlığın halini düşünürken “Kuşlarla sevişir gibi ağlar.” Sonra da “Bir çare bulsam yaşamaya” diye kara kara düşünür. Sıkıntıdan “Kuşları bir cigara yap”mayı kurar. “Çağdaş bir oyuncu” olarak “akşamı” “karanfil”e dönüştürür.

1968 tarihini taşıyan “Protesto Şiirleri”nin başlığı “Diren Ey Kalbim! Kuracağız Her Şeyi Yeniden”dir. Özkan Mert’in mili-

tan, yüksek sesli, korkusuz, pürüzsüz şiirlerinin serpilip geliştiği bir dönemdir de bu yıllar. Gömleğinin “üzerinde bir parça güneş”le sokaklarda, baskı altındaki halkın arasında, gosterilerde, işgallerdedir tüm yüreğiyle ve şiirleriyle. Şöyle haykırır dünyanın yüzüne: “Seni eksiksiz sevebilmek toprağım/Seni eksiksiz sevebilmek yıldızlarım, göğüm/Seni eksiksiz sevebilmek tütünüm, şarabım/Seni eksiksiz sevebilmek sevgilim.” Her şeyi yeniden kurulduktan sonra, Nâzım Hikmet gibi düşünür ve duygularını şöyle dizeleştirir: “Yaşamak güzel şey olacak / O zaman / Güzel şey be / Kardeşim.” Asya’nın öteki geri bırakılmış ülkeleri gibi yaralıdır onun da yüreği: “Asyalıyım, ferمانlıyım / Başım, kaşım yaralı sevdaliyım / dağlar / dağlar / Benim yoldaşım.” O, ülkesini “Etim, kemiğim, kundağım / Türkiye’m” diyerek sevgiyle selamlıyor. Sevdadan, halktan yana bir şairdir o: “Sıcak bir sevgi uzatıyorum / Sıcak bir yürek uzatáyorum / Kuşlar kadar özgür olsun diye / Bir ucundan dünyanın / Diğer ucuna kadar. / Tüm insanlar.” İşte onun mücadeleisinin, direnmesinin nedeni. Elleri dünyaya sığmıyordu ve durmadan “dünyayı protesto ediyor”dur. Dünyaya vurgun bir şair olan Özkan Mert’in sevdası, “Duvar dibinde yanan / Bir kâğıt parçası gibi”dir. Yine haykırıyor şiirinin bir yerinde: “Hayır Arkadaş / Bir sinek gibi / Ölüp gidemez / İnsan / Yaşanacak güzel günler varken. / Söyleden sözlerimiz var / Bir kavgamız var / Dünyaya dair.” Yaşamak aslında. “Yeniden / Yeniden / Doğmak değil midir / Biraz da.” Özkan Mert, o yıllarda “Burjuva kızları”nı kokmuş çoraplar olarak imgeleştirir. Çünkü o, söyle düşünüyordur: “Yaşarsa / Havaya sıkılı / Bir yumruk gibi / Yaşamalı insan.”

Özkan Mert ülkesinin sorunlarını fazlaıyla dert edinir, ne var ki şiirlerindeki politik özü iyi ayarlar. Aforizmalarının birinde şiir politika ilişkisini söyle açımlıyor: “Şiire politika giydirmek, balığa ceket giydirmeye benzer. Balık denizin içinde neyse, politika da şiirin içinde ‘O’ olmalıdır.” Onun şiirlerinde kendini çabucak ele veren politik bir tavır vardır. Bu, onun şiirini zedelemez, tersine onun bir üslubu olarak kabul görür. Bir başka aforizmasında da söyle yazar politik şiir üstüne: “Şiiri, yalnız şiirin gücüyle ayakta tutamayan şairlerin politik bildirilerinin

hiçbir önemi yoktur.” O kavgalardan, sevdalardan, mücadelelerden geçilerek bir yerlere gelineceğine inanmıştır bir kez. Güzel günleri özler durmadan. Bu isteği kendisi için değildir, tüm insanlık için ister güzel şeyleri, mutlu geceleri, özgür yarınları, dünyayı insanlığa dar edenlere karşı “kin” doludur yüreği, yoksa aslında “sessizdir.” Soluğu “Binlerce insanın / Solğudur.” Onun için de elbette “kocaman bir umut” vardır kendisini hiç yalnız bırakmayan. Yer yer slogancı bir söyleme de yaslanır. Örneğin “yenilmek yok / Kazanacağız / Kazanacağız / Mutlak” gibi dizeler yaşamak adına, özgürlük adına kavga veren bir şairin şiirinde çok da göze batmaz. Cesur bir söylemin elini tutar o dizeleriyle. Dünyaya durmadan karşı çıkar her zaman geç kalan yüreğiyle ne kadar yaşılsa da. Ete sokulmuş bir bıçak olarak düşünür ve yorumlar yaşamayı. Yüreği onun silahı ve aşkıdır da. Onun tek sevdası, “devrim”dir özünde. Bir bıçağı bileklerinde bileyen, bağrını dünyaya açmış da bir şairdir o. 68 kuşağıının devrimcilerine sayısını onlar için şiir yazarak belli eder: “Deniz Yusuf Hüseyin’di Adları.” Coşkusunu, yaşama sevincini ve isteğini, kadınlara, genç kızlara duyduğu ilgiyi hiç gizlemez, üstelik sürekli yineler de. Aforizmalardan birinde kadınlara ilişkin söyle yazar: “Hayatta hiçbir şey kadınlar kadar / heye canlandırmadı beni.”

Özkan Mert, şirler döşeyerek geçer gider yaşamın, kavgaların, sevdaların, aşkların, acıların, ırmakların, dağların, dostlukların, gösterilerin göbeğinden. Onun için söyle haykırır dünyanın suratına: “Haydi Şair / Tutuştur hayatı.” Şair de hayatı tutuşturuyordur aslında.

“İşte Hayat! İşte Ölüm ve Tarih!” derken Özkan Mert, yaşamındaki bir başka tarihi imliyor. O artık ülkesinden çok uzakta bir sürgün şairdir. Göçmenliğin soğuk yüzü, bir başka ülkede yaşamanın sıkıntıları dökülüyordur dizelerine. Heyecanlara, kavgalara sigmayan yüreği, “Küçük bir el ilanı gibidir” tüm coşkusuna, tüm yaşama isteğine, kavgadan kaçmamasına karşın gurbette. O artık “sökülüp toprağından / suyundan tuzundan / acımasızca bir sabah / yaban toprağına ekilen / bir bitki”dir. Uzakta kalmıştır anıları, çocukluğu, dostları, sevdiği kentler, aşklarına gebe sokaklar, komşular, hüznü üzerinde aşk-

lar... Özlem, bir başka sızmaya başlamıştır şiirlerin yüreğine, daha yakıcı, daha kavurucu: "Ve arkamızdan salladıkları dostlarım / mendil değil, beyaz güvercinler." Yaşamın acemisi değildir o, hüzünlü de değildir. "Ama göçmen, ama şair"dir. "Cane-riği ve tuz arayan", "kekik kokulu tarlalardan" geçip gelen göçmenler "Türkçe gülmüyor"dur Avrupa ülkelerinde yillardır. Onların kahkahaları, "Ateş almıyor"dur. Ekmek parası peşindeki insanlarımız yabancıdır 60'tan sonra Avrupa ülkelerinde. Yabancı ülkede insan şapka falan eskitmez, yaşamını eskitir, tüketir, tükenir. Özkan Mert, uzun yillardır İsveç'te yaşamadan getirdiği duyarlılığı şiirlerinde iyi ve yerinde kullanıyor. Yılların biriktirdiği derin gözlemleri dizeleştiriyor, yüreğinde birikenleri şiirlerine sağıyor. "Portakal satılan küçük istasyonlardan geçip geldik." Yaşadıkları Stockholm'ün mavi saatleridir yeni gerceği olarak. Onun kalbi "dünyanın ortasında bir menekşe"dir çoktandır. O bir dünya vatantaşıdır artık. Pek çok yeri gezmiştir, pek çok değişik ulustan insanla birlikte olmuştur, yeni anılar biriktirmiştir bu yeni gerçeğin içinde. Onun yaşadığı gökyüzü masmavi değil "portakal" rengidir. Özkan Mert, dünyaya biraz daha sokulmanın yolunu arar ve bulur şiirleriyle. Bir dünya vatandaşlığı olmanın kazanımlarıyla donatır şiirlerini. Kalbi, İsveç'te de "ateş altında"dır, ama daha başka bir biçimde, "nereye gitsem kalbim ateş altında. / Kelimeler şeytanca kıstırıyor beni / Dünyaya girer gibi giriyorum şire." Onun işi gücü sözcüklerle, çünkü o, "hayati bombalamak"la meşguldür. Doldurur kelimeleri ve ateş eder yaşamın alnına. Zaman zaman kendisiyle de hesaplaşır Özkan Mert: "Ucuz kahramanlıklar peşinde olmadım hiç. / Yüreğim, göğsüme takliğim bir maske değil / insan onurunun bir çağiltısı, / uzlaşmaktansa cellatlarla / hazırlım arkadaş, yakmaya tüm şiirlerimi / ve kendimi." Tek başına kalsa da o yine başlar "yeniden direnmeye." Çünkü yaşam onun gözlerini hep kamaştırmıştır. O, dizelerini, "terörist" olarak betimler. Öyle ki onun için "şıirle dolu olmak aşıkla dolu olmaktır." En büyük isteği "Kelimelerin sihirbazı olmak"tır.

Özkan Mert kendi şiri üstüne de şöyle düşünüyor: "uzun uzun olsun istiyorum / yazdığım şiirin dizeleri. / Bazen tek bir kelime. / .. / Bir bahar sabahının / ilk ışınları kadar utangaç /

küçük bir çocuğun / kahkahaları kadar arı olsun / şiirlerim.” Şiir Özkan Mert için herkesin oğludur, öyle ki, “tarihin de oğludur, halkın da.” Şiire öyle sıkı sıkı sarılmış bir şairdir ki o, “Maviden daha mavi şiir vardır / Bu yüzden üzün kışkırtır şiiri” diyebiliyor. Özkan Mert şiirinin adresi, “Dünya’dır.” Şiir, yani “alevleridir zamanın.” Şiir, Özkan Mert için “dünyaya bir sataşmadır.” “Terörist dizeler”in şairi, şiir ayartma ustası, adresi şiir olan şair, “Fırtınalara ve şire” çalışan sürgün: Yüreği dünya ile Türkiye arasına asılı ası, şiirle dünyayı yağmalayan avcı, elma büyülüğündeki sakallarını hiç ihmali etmeyen bir şiir militanı.

Dizelerinde gerçeküstücü imgelerle de el sırkışmayı hiç akusatmaz Özkan Mert. Örnek mi? İşte: “Bütün güvercinler gençtir öğleyin / bütün yağmurlar kırmızı. / Robinson Crusoe olmuş kalbim bu sabah.” Onun şiirindeki dişi aslan “Rüzgârı ısırır. Onun için “körpeditir”, “erotiktir” yaşamı. Yani yaşamı, “bir ihtilaldir.” Özkan Mert’in yaşamı “rüzgârlar, kadınlar ve ihtiialerle / boğuşarak öpüşerek geçmekte”dir. Her sıkıntıdan onu ancak şiir kurtarırlar her zaman. Yeni bir şire başlayamazsa öleceğini duyumsar neredeyse. “Şiiri doğurtturuyorum / bu yüze yürünlüktedir hayatım katiksız / kırık bir üzüm bile ayakta tutsa beni bugün.” Düzyazının içine kıvırıldığı şiirleriyle de dikkat çekiyor Özkan Mert. Şiirlerinde yer yer biçimsel özellikler de boy gösteriyor ustaca.

Kentler, ülkeler arasında da mekik dokur Özkan Mert: Bodrum, İzmir, Lund, Amsterdam, Berlin, Stockholm, Venedik, New York, İstanbul, Leningrad, Afrika, Latin Amerika, Asya... Yolculudur o, dünyayı ateşlemeye, dinamitlemeye gelmiş bir şiir havarisiidir. Yaşamı “güneşe doğru” “hızla akiyor”dur ve onun şiirden başka kimseyi yoktur. Onun için Özkan Mert, “Bir şiir avcısı”, “bir üzüm avcısı”dır. Şiirlerin hayatlarını elinde tutan bir şairdir o, “dünyaya açılan yeni yollar bulmak” için, “küçük bombalar gibi” dizer “kelimeleri şire.” Onun şiiri “hayata paralel” gider, gelişir, yükselir, bir senfoni gibidir yani.

Özkan Mert’in şiirinde tadında bir erotizm şiirseverlerle kucaklaşır. Kadındaki erotizme vurgun bir şairdir Özkan Mert. Gülle ovulan memeler, ırmakların yalayıp geçtiği kalçalar, omuzların kıskırtıcı yuvarlaklısı, insanı üzüm gibi ezen da-

yanılmaz dudaklar, kadın anatomisinin filizlendiği erotik atlas Özkan Mert şiirinin pusulası gibidir. Yönler kadın dünyasına, kadın tenine, bedenine endeksler Özkan Mert'i. Rüzgâr gibi, şiir gibi kadınları şiirine sokmayı iyi bilen de bir şairdir o. Bir kadın düşlediğinde, bilin ki o, "Bir ırmakla düello ediyor"dur. Şiir, özkan Mert'in "dünyayla orgazmı"dır aslında.

Özkan Mert, dünyayla sürekli hesaplaşmayı hiç ihmali etmeyen bir şairdir. Ülkesi ve dünya, insanlığın durumu onu yakından ilgilendirir. Dünyayı ve insanı seven bir yüreğin şairidir. Politiktir, ama ham değildir. Erotiktir, ama kaba değildir. Aşktır her şeyin başı, şiir olursa o da, şiir neredeyse, o oradadır. Hep diridir, devingendir, sataşkandır, heyecanlıdır, coşkuludur, sözcük ve imge avcisıdır; onun için hüzüne sarılı uyur, Stockholm'ün Mavi Saatleri'ne vurgundur; sık sık İzmir'e gider eski şiirlerini toplamaya, eski aşklarını tazelemeye. Akdeniz'siz, Ege'siz yapamaz Stockholm'süz yapamadığı gibi, Türkiye'siz olamadığı gibi. Hep militan bir yolcudur, sürgün bir teröristtir. Yağmur ve hüzünden sırlısklam, geleceğe işinlanmış bir dünyalıdır. Yolu açık olsun! Dünyaya "Lacivert bir tango" gibi yaklaşan şair! Yüzünü İstanbul rakılarıyla yıkayan şair! Kendini Caz ve Karanfiller'e teslim eden şair!

(*Cumhuriyet Kitap*, 18 Eylül 1987)

Özkan Mert Nereye Gidiyor?

Bakmayın siz Özkan Mert nereye gidiyor diye sormama. (O, gideceği yere çoktan gitmiş.) Özkan Mert bir yere gitmiyor, demek de istemiyorum durmadan devinen biri olmasına karşın. (Nice büyülü kent; kanaması hiç durmayan onca nehir; anısı, sizisi hâlâ yaşayan bir yiğin aşk; bitmez tükenmez binlerce özlem ve hiç sönmemen acılar arasında geçerse bir şairin ömrü, varın gerisini siz düşünün!) Onun da ömrü İsveç'le Türkiye arasında geçiyor, bir de çeşitli kentlerinden imge devşirmeye çıkıyor arada bir. (Sinirlar, göçmenlikler, bir başka dilin altında kök salmalar, melez bir dünyayla kucaklaşıp, melez bir dilin elinden el almalar şiir pınarının musluğunu hep açık tutmalar, onca imgeyi kucak kucak şiirine boca etmeler boşuna mı?) Asıl soru şu olmaliydi: Özkan Mert'in şiiri almış başını nereye gidiyor? diye sormam gerekiyordu. (Özkan Mert şiiri nehrini, kanalını, oluşunu, deresini, evleşğini, arkını, çizgisini bulalı kaç yıl oldu?) 1969'daki *Ant* dergisindeki çıkıştı, o çıkış hiç unutulur mu? (Şiirde yürü ya kulum diye bir şey varsa, işte o Özkan Mert'e cuk diye oturuyor!) İşte soruyorum bu canalıcı soruyu da. Buyurun yanıtlayın bakalım! (Gurbette şiir yazmayla anavatanda şiir yazma arasındaki farka ip atlatan duyguların fotoğraflarına iyice bir bakın derim!) Sorunun muhatabı kim, onu da bilmiyorum. (Halkımız Özkan Mert şiirini alıp bağırına basmışsa, bu basit soruyu da yanıtlar bu manzara.) Özkan Mert'e soramam bu soruyu, o ne diyecek? Şiirime bak, der ancak. (Onun şiirine ilişkin kaç yazı yazdım ben? Demek doğru adresteyim. Okurlara da soramam, on-

lar da yapıtlarına bak, derler. (Yayımlanan kitaplarına şiirseverler sahip çıkıyorsa, bu yeter Özkan Mert'e.)

Ben de öyle yapıyorum ve sevdiğim şiirlerini bir kez daha okuyorum: *Bir Dünyalının Notları*'yla –toplu şiirleri– (1997) onun şiir dünyasındaki yerimi alıyorum. Türkiye'den bir ihtilale hazırlanır gibi açlıyorum dünyaya onunla birlikte. Yolumuzu ne dağlar, ne denizler, ne sınırlar kesebilir memeleri gül kokulu kızlardan, kalçalarından gül devşirdiğimiz kadınlardan başka. Dünyayı sarsan her olay bizim de yüreğimizde derin izler bırakıyor. Bunlar da geçiyor şaire kadınların dudakları yüzler gibi, yüreklerinde kavrulduğumuz sıcaklar gibi. Parçalanınca dünyayı sevgiyle toparlamaya, bir araya getirmeye uğraşıyoruz tüm gücümüzle. Can havliyle yazıyoruz ya enez duygular arasında, yelkenimize ne kadar rüzgâr doldurursak o kadar kâr, deyip yolumuza devam ediyoruz. İsveç nere, Bodrum, İstanbul, Berlin nere? Arada bir hemşerilik var ama, ne nerede başlıyor, ne nerede bitiyor, kestirmesi zor. Çünkü Özkan Mert'in "Mozart"ı; sonra yüreklerde bir yandan üzüm, bir yandan sevinç şıringalayan "pompalı müzik"si; çentiklerle yoğunluğu "göç haritası" var. Onun uslanmaz yüreğinde durmadan "infilak" eden duyguları da şaire akıp duruyor. Dünyada saatin kaç olduğunu Özkan Mert kadar merak eden kaç kişi vardır acaba? Çünkü onun aklı ya "Venedik"te, ya da bitmiş bir aşktadır. "Gelinciklerle" kendisini ilk kimin tanıttığını da merak ediyor durumda. "Dünya bitişik" yaşadığı için büyük suç işlediğini de düşünüyor dur nedense. Sonra, onu "uçurumlarda" bekleten şey ancak şiir olabilir, başka bir şey olamaz. "Devrik yaz" kentlerinden "laci-vert sesiyle" geçip gider patlamaya hazır bir başka kente, ya da kalbe. Durulmaz bir kent ve kalp avcisıdır kendileri yüreği ağzında. Aslında aradığı hayattan başka bir şey değildir; kendisine bir parça huzur verecek bir hayatın peşinde ne ihtilallere karıştı, ne aşklara bulaştı, ne günbatımlarına daldı, ne "saksofon" sesiyle eridi, kim bilir. Sonra da "bağışlama hayat bizi!" diyor sakin sakin. Onca firtınayı kendine kardeş bilmiş, onca badireyi tek başına atlatmış, onca aşkın üstesinden gelmiş Özkan Mert, tutmuş bir de "Van Gölü"nü savunuyor, ya da şiirine uzun mu uzun bir Van Gölü tıradı geçiriyor. O, uzun şiirlerin abisidir, bi-

len bilir. Bir uzun şiir biterse, başlığı da upuzun bir başka uzun şiirin elinden tutar. Yani Özkan Mert, dünyaya gözünü açmasında yardım eder. Şu başlığa bakın hele: "Wolfgang Amadeus Mozart, Nar Bahçeleri/Pompalı Mızıkam/ve/Ağzımın Kıyısını/Bir Göç Haritası, Sanarak Konan Güvercinlerle/Kozmik Kirlenmeye Girme Öncesi/Sahaflarda Ele Geçirilen/Bir Kitabin/Dip Notlarında Yer Alan/Kırmızı Pelerinimi/Neden Atlantik'ten değil de/Van Gölü'nden/Geçirdiğime İlişkin/İnfilak Yaratın/Açıklamalar/ya da/Van Gölü Savunması." Böyle uzun mu uzun bir başlığı olan şiir kitabı merak edilmez mi diye soruyorum şiir severlere? Başka bir şiirinin başlığı da şöyle: "97 Yaz Manzaları, Peribacaları/ve Eskitilmeyen Dostluklar" 21 bölümlük Kapadokya, İsveç, Sapanca Gölü, Eğirdir, Çanakkale, Bursa, Foça, İzmir, Marmara, Tuz Gölü, Büyükkada, Muğla YayLASı, Fethiye, Köyceğiz, Pendik, Burgaz Adası... kucak açmış Özkan Mert'in okurunu bekliyor. Siz onun saydığı bu yerlerde dolaşadurun, o, "Alıp başını başka bir adrese gi"der. "Ardında yapayalnız/bir şair bırakıp geriye/Ozkan Mert/adında". Onun kalbi mutlaka "poz veriyor"dur "dünyaya" bir başka aşkın ardında. "Şafak Bülteni"yle çıkmak için okurun karşısına "Gizli bir şifreyle". Yani Özkan Mert'in şiirinde ne ararsanız var demek istiyorum, olur olmadık şeylerle tıkkış tıkkış doldurulmuş bir şiir değildir onun yazdıklarları. Dünyaya, hayata, aşka bakışı bu üç sacayağında belirlenmiştir. Bu üç, iç ve dış izleğin peşindedir o. Parçalanmış gövdelerin izini sürer tamamlamak için bütünü; parçalanmamışlarsa bütünü parçalamaktır derdi, çünkü öyle gerekiyordur da onun için ne bir eksik, ne bir fazla mutlaka bir bilden vardır şiirine aldığı nesnelere, kentlere, yüzlere, tarihlere, yolculuklara, kavgalara, kuşlara, hüzünlü istasyonlara... ilişkin. Onun hayatla didişmesinden en çok şiiiri kazançlı çıkar.

Cünkü lacivert duyguların tuzağını çok iyi bilir onun yaşamı. Yüreğinde aşk depreşir dururken, dünyanın herhangi bir yerindeki bir olayın acısını yüreğinin gergefine işler ve şu soruyu soruverir hemen: "darda kalan kaç cana/el uzattın?/Ne kadar sevdin?/ne kadar tutuştu yüreğin aşkla?" O, uslanmaz bir yeryüzü yolcusudur. Destansı, soluklu, uzun şiiriyle soluğunun ne lere, ne kadar yettiğini dünya âleme gösteriyor. Uzun ve soluğu

yerli yerinde şiirlerinde Tuz Gölü kıyısında limon taşıyan yaylı arabalardan, Amerika'ya, Jack Kerouac'ın, John Steinbeck'ın, 50'li yıllarda özgürlük yolunu adını verdiği Roue 66'nın kıyısına bir inci gibi dizili, yok olmuş çöl kentlerine, çatlamış topraklarından ayrılan köylülere, Burgaz adasındaki bir balıkçı meyhanesinde yenen ve genç bir kızın memeleri kadar yumuşak levrek bulğulamadan, Kapadokya'da kızıl vadide batan güneşin güzellikinden, geceleyin gizlice yeryüzüne inip, en güzel kızları öpen yıldızlara uzanan bir şiir coğrafyasında yolculuk bekliyor şiirseverleri. Özkan Mert'in yeni şiir kitabı *Van Gölü Savunması*'yla Varşova'da kuşlarla birlikte uyuyacak, bir ay parçası kadar güzel çocukların sırtlarında taşıyan Gambiyalı kadınlarla tanışacak, bir meleğin kanatlarını ödünç alarak Van Gölü üzerine uçacak, Ümit Burnu'na şapkasını asan Vasco de Gama ile birlikte baharat, kahve ve mücəhver taşıyacak ve Muğla'da bazı aksamlar kuş olup evlere girecek Özkan Mert şiirinin mü davimleri, tutkunları, müritleri, neferleri... Özkan Mert şiirinin nereye doğru gittiğine, hangi nehirlerle kucaklaştığına, hangi okyanuslara aktığına *Van Gölü Savunması*'nı okuyanlar karar verecekler.

(Cumhuriyet Kitap, 2 Ağustos 2001)

Rüzgârin Bekleme Odasındaki Şair

Ayten Mutlu, *Dayan Ey Sevdam* (1983), *Vaktolur* (1986), *Seni Özledim* (1990), *Kül İzi* (1993), *Denize Doğru'dan* (1996) sonraki şiirlerini *Çocuk ve Akşam'da* sunuyor şiirseverlere.

Ayten Mutlu, "acıdan" süzülmüş yeni şiirlerini "o eski rüzgârlara sarıp sarmalayıp, "yıldızlara basmadan" "çiplak anılarıyla" seriyor önumüze. Şiirlerinde "gözlerine Pazar yeri kuru"lan "çocukkuşlar"a da yer veriyor Ayten Mutlu. Onun şiirine balıklar "çilingir sofraları kurar", kuşlar göğü yitirir, ateşler "kösnül"dür, anılar aşkin mezarlığında küllenir, yağmurun canlıları çalar, sözcükler "morötesi"dir, yaşamak ölüm gibi, sesler tüyden hafiftir, mevsimlerin sıra kalbi çatlaktır, çağ yalnızlık çağıdır, dağlar köpüklüdür, ömürlerin firtınaları dinmiştir, bağbozumları liriktir, "ulusu kargışlanmıştır", kimi sesler çürüktür, yazgılar sıkış sıkıştır, sular yankısızdır, kimi sular "siyah"tır, dallar delikanlıdır...

Çocuk ve Akşam'daki şiirlerinin başında durmadan rüzgârlar estirir Ayten Mutlu. Dağ ve rüzgâr imgelerini yeni kitabında yoğun olarak kullanıyor şair: "Esip duruyordu o eski rüzgâr" dizesi kitabı ilk şiiri "Rüzgâr"da geçiyor ama, öteki şiirlerde de benzer imgelere sıkça rastlıyoruz. Günlük yaşamın ter döktürücü yoğunluğundan kolay kolay siyrlamayan insana yöneliyor Ayten Mutlu: "dal delikanlı" şiirler sunuyor. Kimi zaman gözyaşartıcı olgulara da dikkat çekiyor Ayten Mutlu: Günümüzde "ne çok eşya, ne çok kaygı, ne az sevgi" her yanımızı sarmış durumda. Tüketim toplumu insanı "eşya"lara bağımlı kıliyor. Gelecek

korkusu, tedirginliği giderek daha derin izler bırakıyor insanlar üzerinde. Korku, tedirginlik ve tüketim üçgenine sıkışmış insanın yaşamında sevgiye çok az yer kılıyor. Sevgisiz bir toplumun, ortamın duygulanımlarını damıtıyor şiirlerinde Ayten Mutlu. Onun için dağ ve rüzgâr imgelerine sığınıyor. Dağ onun yüreğindeki, ülkesindeki, dünyadaki olmasını istediği özgürlüğü içeriyor. Rüzgâr, yaşamın kendisi, insanın günlük sıkıntılarının dışavurumu. Böyle bir "yaşama arzusu" yaratma isteminin de dile getirilmesidir "ruzgâr". Şimdi de dizelerin elinden tutan, şaire can veren "ruzgâr" imgesinin peşine takılalım: Yapraklar "bulutun gözlerine bakarak" "ruzgârı" içlerine çekerler, yaşamsa önmüze "sermiş bütün sevinçlerini" "çıplak bir nar gibi kösnül ve dingen". "O eski rüzgârin sesi" kendini unutturmadığı gibi, yeni çağrışımalarla yaşamımızdaki dolaşımını sürdürür "söndürerek kösnül ateşlerini". Yaprakların "çanlarını rüzgâra" savurur şair, "anılar da küllenir aşkin mezarlığında" diye diye. Çağın ve kendisinin yalnızlığını "dostlarla içilen eski şaraplar gibi" tadına varaya yudumlar Ayten Mutlu, bu tadı okura da duyumsatır. "O bildik rüzgârla yarışacak" "bu sessiz acılar", "çığlıklı günler" içimizde "ruzgârin soluğunu duy" alım diye. Böylece yüreğin "o yakut ülkesine" gitmek için yollara düşeceğiz demektir bu. Orada da "biraz ölüm gibi" dir "biraz yaşamak". Böyle bir yaşamı söz-cükler "dansederek rüzgârda" betimlerler; günse "ateşe göcer" elbette. Şairinse gözü dağlarda, "göge uçan yollar"dadır. Hüzünse içimizde esas duruştadır hep: "ruzgâr bütün kiş ağladı kiremitlerde/yazdan kalan bir şarkı titriyordu sesinde". Biten bir ömür, "son armağan"dır yaşama: "bitti işte, ne rüzgâr/ne ağaç kurtlarının şenlikli tıkıntısı" sevileni geri getirir, yeniden varedebilir.

Ayten Mutlu, "beni sarın rüzgâra" diyor, "zamansız keder" deki yaşamına dikkatimizi çekiyor; onun yaşamı hepimizin yaşamı değil mi? Bizler de birer "keder" kurbanı değil miyiz? "Gömüt" başlıklı şiirinde sevdiklerini arayan bir şairin yürek paralayan feryatlarına şu dizelerle tanık oluyoruz: "ay gece, yanın gece/ yalın yalın büyüğorsun içimde/ nerede sevdiklerim?/ atardı yüreğim yüreklerinde/ anılar gömütünde/ acılar gömütünde". Bu şiri okuduktan sonra Lorca'yla el sıkışmış gibi oluyor şiirseverler. Rüzgâr, her zaman hüzün ve acı getirmez, kimi

de sevgilinin "solugunu" getirir "rüzgâr kirpiklerinde" yürek-lere su serpmek için. "Gezgin firtınaların kanatlarıyla" beslenirse bu hayat, işte o zaman bir anlamı vardır acılarla boğuşmanın. "Yerçekimsiz rüzgâr" neyi imler acaba "iki tarih arasında sıkışan "yazgı"ları değilse? Yaşam, yani "rüzgâra düşen gül yaprakları", "firtınalar evi", "devrilmiş bir ağacın kalbi", "düşle-rin geriye dönüş saatleri", "gökyüzünü sızdırın bir testi"....

Ayten Mutlu'nun yeni şiir kitabı, bence, onun şiirinde bir dö-nemeç. Şiirini iyice damitmiş, oturtmuş bir Ayten Mutlu'yla kar-şılışmak ne güzel! Yaşamın karnına kulağını dayamış, ses sağı-yor, imge devşiriyor, acılarla bürünüyor, öyle çıkıyor okurun kar-şısına Ayten Mutlu. Yenik, ezik şirler değil *Çocuk ve Akşam*'daki şirler, tersine, tüm hüznüne karşın, aydınlık şirler. "Bekleme Odaları" şiiri onun dünyaya, şire bakışını açıkça ortaya koyu-yor. Şiirin son dörtlügü şöyle: "hayatın bekleme odasında bir ka-dın/ birbirine benzeyen ölümler biriktirir/ Çan susar, bir kuş uçar sesinden/ camlara kendini yazar bir şiir".

"Çocuk ve Akşam" şiirinde Ahmet Haşim'le selamlastaşı-gı-mı duyumsadım nedense: "işte akşam, tül, bakır ve yas/ havada kuş tüyleri, issızlık", yani "ruhta köpüklenen o kızıl yara" mı şiri gönlüme, dilime doladı, bilemiyorum.

On bölümlük "Sudaki Ateş"le, dört bölümük "Şiirin Yakıcı Kumlarına" iki düzyazı şiir. Bu şirler şiirin, ortaya çıkışını, yaratılışını, mayalandışını, insanı ele geçirliğini, sarsışını, yaşamın bağrın-da biriken çığlıklarını, denizini arayan nehirleri demlendiriyor di-zelerde, imgelerde, sonra hiç çekmamacasına doluyor şiirseverle-rin yüreğine. Okurun yüreğinde doyumsuz tadlar ekiyor düzya-zı şirler.

"Gül ve Katran" başlıklı şiir de on dört bölümden oluşan uzun bir şiir. Ayten Mutlu, bu şirlerinde de yaşamı kendine reh-ber edinişini, acıları sağışını, sevinçleri biriktirışını, geçmişin bi-rikimlerini, geleceğin aydınlığını, günün nabzını, şimdinin pas-tel renklerini gözler önüne seriyor serin dağ rüzgârları gibi.

Ayten Mutlu, rüzgârin bekleme odasındaki şair: Onun altıncı şiir kitabı *Çocuk ve Akşam* yeni dönem şiirimizin kalıcı bir kazanımı.

(Cumhuriyet Kitap, 8 Temmuz 1999)

Aykırı ve Kederli: Şükrü Erbaş

İnsanın Acısını İnsan Alır (1995), bu bir öykü kitabı mı, yoksa şiir kitabı mı? Buna ilk elde cevap verebilmek hiç de kolay değil ayraç içinde “yazılış” yazılıysa da başlığın altında. Düşün yani ağır basan bu yazıları okuduktan sonra, bir yandan tüm bedenimize yayılan şiir keyfini çıkarırken, öte yandan da acı acı düşünmeden yapamıyorsunuz ülkenizin başına bela sorunları. Böyle bir durumda “sevmek” diyor Şükrü Erbaş, “bizim kendimize ve dünyaya karşı hırsızlığa, kendi gücümüzle karşı çıktığımız biricik haklılığımızdır.” Böyle bir haklılık değil mi bizi güçlü kılan, dirençli kılan?

Şükrü Erbaş’ın *İnsanın Acısını İnsan Alır* kitabındaki yazılar, son dönem Türkiye’sinin irdelenmesinde odaklanıyor: Sevmekten zamana, kadına bakıştan siyasal çıkmazlara, demokrasi mücadeleinden yalnızlığa, yaşama sevincinden karamsarlığa, ölümden umuda doğru yol alan yazılardaki şiir insanın acısını gerçekten alıyor: “Sesinde akşamın turuncu dalgınlığı, kırıklerini kentin karartan kalbine gömmüş, kimsenin erişemeyeceği bir uzaklığa çekilmek ister gibi, balkonun boşluğa uzanan avcunda yudum yudum siliniyordu.” (s. 11) Aşkın ve sevginin yaşamımızdaki yerinin ne kadar önemli olduğunu da imliyor bu yazılar: “Gözlerinin, alacakaranlığa ebrular düşüren ışığıyla, bir içtenlik imgesi, bir yaz daması gibi omuzrasında duran kadına döndü.” (s. 12)

“Bir duygusal avcısı” Şükrü Erbaş, *İnsanın Acısını İnsan Alır*’nın ikinci bölümünde söyleşilerine yer vermiş. Şiirine ve şirelle iliş-

kin görüşmeler, onun, yazın yaşamına da ışık tutuyor. Günlük yaşamdaki acıları, sıkıntıları, sevgileri, bunalımları, yalnızlıklarla şiirinde ağırlayan Şükrü Erbaş'ın ilk şiir kitabı *Küçük Acılar* (1984) onun şirsel yolculuğunun başını çeker. Şu üç dize onun şiirinin besmelesini oluşturur: "Bunaliyoruz çocuk bunaliyoruz/Biçim veremediğimiz şeylerin/Biçimini alıyoruz."

"Günler yağmur alacasını" giyinince çıkar yola Şükrü Erbaş, "suskunluğun tüneklerinde"ki, "kirli seslerde"ki acıları devşirmeye. "Kirpikleri kırık çocuklar"dır onun derdi. Onların sorunları, kırılgan dünyaları, yarısızlıklarları, yani yürekleri "sürekli çiğnenen bir yol", gövdeleri "acılardan acılara köprü" olan, "Biraz öfke, biraz umut, çokça onur" yüklü çocukların iç dünyaları Şükrü Erbaş'ın şiirine hep ağar. Sürekli bir gerginliktir yaşayan, sinir törpüsü bir gerginlik! "Baskı bentleri" neden olur bu gerginliğe elbette. "Korku tünelleri"nde bekleyen bir umut ışığı hiç sönmeden yürekleri ışırır hep. "Kuşkular dehlizinde"ki yaşımlara karşı "sesler büyütüyoruz"dur durmadan. Yani "Suların bile kendini akmadığı günlerdeyiz" kaç yıldır. Ülkemizde çocuklar, "Çiêksiz", "Sevgisiz", "Gölgesiz", "Türküsüz" ve "Güvensiz" büyüdüler, büyüyorlar "Güdüük bir yaşam" dayatıldı sonda onlara, yani halkımıza. Halkımız güne "yeniliksiz" başlar "Süslenip saklayarak" sıkıntılarını; yiten halkımızın yüzüdür elbette. Ülkemiz "bir çamur mevsiminde"n geçiyordur davranışık ömürlerdeki geniş sıkıntılarla. Küçük ayrıntılardır yaşamımızı ayakta tutan, bizi birbirimize ve hayatı bağlayan. Gözler dilsizdir çoktandır, "akan acı"dır su yerine; kokladığımız acemi bir güldür; "Gizemli bir suskunluğun/Dargin dili"dir bu darboğazlardan geçen ömrümüze yapışıp kalan. "Suskunluğun tüneklerine" tünemiş biracidir yenmeye çalıştığımız.

Onun mutsuz çocukluğu da tüm öteki mutsuz çocuklar gibi baba, çevre baskısıyla, sevincin bile sert estiği odalarda geçmiştir; üstünden yeryüzü geçmiştir sanki, gövermeyen eski yüreklerde ezim ezim ezilen "yaşama tutkusu"dur.

"Genelev Mektupları" başlığı altında yayımlanan 12 şiir, Şükrü Erbaş'ın en güzel şiirlerinden sayılmalarının yanında, sosyal bir konuyu derinlemesine şiirine geçirmesiyle de önemlidir. Şükrü Erbaş'ın şiirinden insanı bunalımları, sosyal çıkmaz-

ları, ülke sorunlarını soyutlayamazsınız, onun şiirini var eden nedenler biraz da bunlardır.

“Tenime yabancılustum, etime/Gögsüme kollarıma kalçalarıma/bacaklarımıza yabancılustum” diyen bir kadının dünyasına sokuyor bizi Şükrü Erbaş. Kendine, acısına, sevgisine, insan yanına yabancilaşan bir kadının dramının ustaca şire yansımasıdır “Genelev Mektupları”.

Şükrü Erbaş’ın bir başka güzel ve önemli şiiri de “Ben Şiir Yazmazsam” başlığını taşıyor. O, bir şiir betimlemesiyle başlıyor şiirine: “Gece, yalnızlığımıza çekilen gökperdeyse/Şiir içindeki aydınlığımızdır.” Bu aydınlıkta şiir yazmazsa Şükrü Erbaş, bakın neler olur: İlkin içindeki çocuk dilini yitirir, “Dünya bir mahzun olur”, imge soyunur “sözün teninden”, gök mavisizlesir, “Kirlenir yağmurun rengi”. Eğer Şükrü Erbaş şiir yazmazsa, yağmur yağmaz! Sevgisini özene bezene söyleyemez kimse. Anne baba yılgın, bitkin, küskün kalır hayatı. Direnemez kimse yaşadığı sıkıntılarla, acılara. Yani, o, şiir yazmazsa dünyanın, yaşamın tadı tuzu kalmaz, yaşanmaz olur!

Birbirine yabancilaşan insanların çoğalması, insanların giderek yalnızlaşmasını da getiriyor. Ortak sevinçlerin olmadığı, birbirine zaman ayıramayan, birbirine güvenemeyen insanların çoğaldığı hayat çekilir mi hiç? Yani artık *Aykırı Yaşamak* (1985) sırasıdır tüm boyutlarıyla; günah gibi, suç gibi, gizlenir gibi, el ele gibi, ayrı düşmüşler gibi, birbirini çok özleyenler gibi, yok olur gibi, hapiste gibi, işkencede gibi...

“Geriye dönerek yanılıyoruz birbirimizi” diyorsa *Aykırı Yaşamak*’ta Şükrü Erbaş, bir tarihten söz ediyordur: Darbelerin gündemde olduğu, insanların cil yavrusu gibi dağıtıldığı, ölüürüldüğü, hapsedildiği, ülkeyi kurtarma adına zulmün, baskının dayanılmaz hale geldiği, sevdalara kelepçe vurulan ve de yarımlarda ışyan umudu tutuklayan bir tarihin şiirini gündemimize yeniden getiriyordur. Bir dönem gelir susan bir türkü olur herkes, duruşun gurbet, yürüyüşün el olduğu günlerden de geçilir, gülüşün “kırgın, kapalı, yarım” da olsa, “Yaşamak” iğdiş de edilse, başımızda “Yağmuru alınmış bir güz bulutu” da dolaşsa, umut *Aykırı Yaşamak*’larda da hep yürekleri diri tutmuştur. Hayat, bir yoğun acıda kavranmıştır neler pahasına.

Şükrü Erbaş da bir yolcudur pek çok yere gidemese de. 3. kitabı olarak 1986'da doğar *Yolculuk*. 1987 Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü'nü alır alnının hakkıyla. Kitabın "Bir Şiir Öncesinde" şiirinin ilk dörtlüğü bizi uzun bir yolculuğa hazırlıyor: "Ben bir şiir öncesiydim/Bütün hasretiyle Nâzım geldi/öptü sözcükleri-mi birer birer/Memleket kesilmiş dudaklarıyla" Geleceğe güler sunan bir şirin şairi olarak Şükrü Erbaş, *Yolculuk*'ta, yine ülkenin dayanılmaz sorunlarına, bu ağır sorunların insan yüreğine yansmasına, insan kıyımlarına, dar boğazlara, siyasi çıkmazlara, yabancılasmalara yozlaşmalara dayar kitabının omurgasını.

"Sürmeli türkü"leri unutmadan "Yaşamla ölümün bıçak sırtı sıratında" "Kimsesiz rüzgârların" estiği bir ortamda 19 şiirlik uzun bir yolculukta göverir onun sözcükleri, imgeleri, deyişleri, dizeleri "Çırpinan yüreği"nden, "kırılan beynin"den... "Zaman... Geçerek" şiirinde şöyle sesleniyor hayatı, zamana ve dünyaya Şükrü Erbaş: "Ey karnına saplı binlerce bıçağın üstüne kapanan kent/Ey gittikçe yozlaşan sağırlaşan ülke/Yillardır sorgusu dinmeyen düşünce, doğrulanın inanç/.../Ey ömürleri kendilerinin olmayanlar/Ey düşlerin ve acıların öncü yolcuları/.../Ey dünyanın alnına iyiliğin resmini çizen içtenlik..." Kimler duysun bu şair yüreğinin içten, samimi sesini? Duyması gerekenler duymaz elbette, duyanlarsa zaten bizdedir, yani *Aykırı Yaşamak*'ın ürünleri, bu yolculukta bizimle birlikte olanlardır.

Sonra uzun yolculuk *Kimliksiz Değişim*'ı (1992) doğar. İyice çığrından çıkan bir hayatın dayattığı kimliksiz, kişiliksiz, ülkesiz bıraktığı insanların acıları, yaşamları Şükrü Erbaş şiirinin kimliği olur. Kitaba adını veren 7 bölümlük "Kimliksiz Değişim" şiiryle, üzerinde çok durulan ve konuşulan "Köylüler Niçin Öldürmeliyiz?" şiiri kitabın en anlamlı şiirleridir.

Türkiye'deki siyasal ve ekonomik çalkantıların köylülere yansımاسının bir panoraması gibidir "Köylüler Niçin Öldürmeliyiz?" şiiri. Köylülüğü, köylü düşüncesini ve iktidarın köylülere bakışını, vatandaşını öldürmeye alışık bir iktidarın gözler önüne serilişi vardır bu şiirde. Köylülüğün tüm özellikleri çok ayrıntılı yansır şire: Köylüler "ağırkanlı"dırlar, dünyanın değişmesine karşıdırular, "Aptal, kaba ve kurnazdırlar.", yalancıdırlar, sövmeden duramazlar, toprak genişletme meselesi sık sık kom-

şularıyla çatışmalara neden olur, karlarını döverler (yalnız onlar mı?), "Dışarda ezildikçe içerde zulüm kesilirler", gazete okumazlar, her zaman temiz degildirler, dişlerini fırçalamazlar, onlar için "Gülmek ayıp eğlenmek zayıflıktır", onlar yanlış partide oy verirler, onlar için devlet "tapu dairesi, banka borcu ve hastanedir", "Dindardırlar ahret korkusu içinde", "Ama bir kadının topuklarından/Memelerini görecek kadar bıçındırlar". "Köylüler Niçin Öldürmeliyiz?" içinin şu yanıtlar da verilebilir: Onlar "otobüslerde ayaklarını çıkarırlar", "ilk akşamdan uyurlar", "Mülk düşkünlüdürler"... Şiir bir başka soruya söyle bitiyor: "Köylüleri, söyleyin nasıl/Nasıl kurtaralım?" Cumhurbaşkanı bile karıştı işe ve köylülerin devletçe öldürülmediğini söyledi. Güneydoğudaki köylerin kendiliğinden boşaldığını, devlet hiçbir köylüsüne bir fiske bile vurmadan bu boşalma işinin gerçekleştirildiğini söyledi cumhurbaşkanı. Jandarma dayağına hiç dezinmedi elbette.

"Kimliksız Değişim" şiiri de, bir kimliğe kavuşmadan, bir kimliği benimsemeden, kişiliksiz ve gerçekten kimliksiz bir değişimin izini sürer ülkemizde. Gelişiyor gibi gözükürken aslında hiç gelişmeyen, yüksek binalara, pahalı mallara bakıp Batılılaştığımızı söylemek olası mı? Eğitimdeki bozukluğun ve çarpıklığın, sosyal alandaki dengesizliklerin, köylerin boşalarak büyük kentlerin girtlağını sıkması, varoşlardaki patlamaya hazır gençliğin, giderek çöken ve tükenen ahlakin, yabancı sermaye ve yoz kültürüün ürünlerinin, rüşvetin, haksız kazançların kimliğimize yansımاسını ele alıyor "Kimliksız Değişim" şiiri. Şiir şu dizelerle bitiyor: "Sağolasın Amerikan sigarası/Sağolasın ara kültür/Ezik heves, görgüsüz para, özenti ve şımarıklık/Kimliksız, adressiz, mihrapsız halk..."

Bütün Mevsimler Güz (1994), Şükrü Erbaş şiirinde kanalın derinleştiğini, daha da ustalaştığını belgeliyor. Onun kendi ömründen çıkarak başka ömürlerle, başka çocukların, başka annelerle, başka babalarla, başka sorunlarla, başka çıkmazlarla, başka sevdalarla buluştuğu, okurlarını da buluşturduğu şiirlerin yer aldığı *Bütün Mevsimler Güz*'ün girişindeki şu dizeler kitaba ısinmamıza yetiyor: "Ömrüm.../.../Ah benim ördükçe sökülen/Yakasız kolsuz hirkam..." Dört mevsimimiz yok artık, "Kuş uç-

muyor içimizdeki ormanda”, “Gözleri camlarda çiseleyen o kızın” da, o kız ki “bir naz ağacı”, zaman geçer elbette tüm hızıyla ve tüm duygulardan, geriye kalırsa “İki damla çığlık” kalır “bir yudum keder”le birlikte. “Gözlerinin burcuna” “Turuncu sis” iner halkımızın, “bıçak ağzında” bir hayatın dayatmasıdır “Ateşে Konan Kuşlar”的 yaşamı. Gurbetleri de, vatansızlığı da tattırdı bu devlet bizlere: “Ey uzun sürgünü kısa ömrümün/Ülkeme gurbetler gezdire...”. Ucurumun eşigine gelmiş bir ülkenin evladı olmak nasıl bir duyu, bilen bilir!

Şükrü Erbaş, *Bütün Mevsimler Güz*’ün “Sonuç?” şiirinde soruyor: “Şimdi ben bunca şiiri/Yazdım da ayrılıklar mı bitti.” diye. Elbette hayır, belki ayrılıklar daha da çoğaldı. “Şimdi ben bunca şiiri/Yazdım da ülke mi düzeldi.” Elbette hayır, belki de ülkenin olmayan düzeni daha da bozuldu “şeffaf”laşacağız diye diye. “Şimdi ben bunca şiiri/Yazdım da yoksulluk mu bitti.” Elbette hayır, yoksulluk daha da arttı; “Koca bir halk küçüldükçe küçüldü.” Reklamlar, reklamlarda güzel kadın bacakları, falilar, gemisini kurtaran kaptanlar, hayali ihracatlar, mafyalar, kırılı paralar, lüks villalar, intiharlar, faili meçhul cinayetler, mollar, Kur'an kursları, işkenceciler, batık bankalar, kıyı yağması... arttıkça arttı, “Varılan kiyılarda eyvah/Eyyah ki deniz bitti...”

1996 Orhon Ariburnu Şiir Ödülü’nü Şükrü Erbaş *Dicle Üstü Ay Bulanık*’la (1995) aldı. Üç bölümden oluşan kitabın omurgasıını Türk/Kürt çatışması oluşturuyor. Devletin Kürt sorununa bakışına karşı da bir eleştiri sayılabilir bu kitaptaki şiirler. Yüreği ülkesinde dökülen kanlardan yaralı bir şairin yer yer karamsar, ama aslında dipten dibe umut aşlayan, güç veren, direnç öğütleyen şiirlerinden oluşuyor *Dicle Üstü Ay Bulanık*. Dağları, dağlarda sert esen rüzgârları, firtinaları, yalnızlıklarını, ölümleri, ölüm korkularını, kavuşulamayan sevdaları, binbir çiçekin renğini, kokusunu, kurşun vinlamasını, yaşamımızdan hiç çıkmayan acıları, evlat acısıyla kahrolan anaları-babaları ustaca şiirleştiriyor Şükrü Erbaş.

Şükrü Erbaş, “o çocuklar”的 yüzlerini “günüşiği ile” yıkamak, “Acılarını rüzgâra” tutmak, “Saçlarına yağmurlardan takarlar” vurmak istiyor. Ayrıca tüm gözyaşlarını toplamak ve tüm silahları meydanlarda yakmak da istiyor. Ölüleri mezarla-

rından çıkararak, yeniden hayatı döndürmek ve “Bütün acıları aşka” çevirmek istiyor. Başaramazsa bütün bunları, o da onlarla birlikte dağlarda ölmek istiyor: “Dağlarda başladılar”sa, “Orada genç kızlar bulanık rüzgârsız”dır, “Anneler bir acı ömürle bilge”dir, babalarsa “Çocuklarıyla cezali”dır ve elbette dağlar da “Bir uzun havada yüzlerce mermi” saplanır gencecik gövdele-re. Dağlarda, yani “Orada koyunların sütu kırmızı/Barut kokuyor yaz kış yamaçlar”. Kimilerinin ise “Gögsünde ölü gözlerinden başarı nişanı”, ne işe yarayacaksa! Bir şairi de ancak “Anlamakla katlanmak arasında”ki yaşamı tüketir. Dağda insanlar neyi düşler acaba, “büyük denizler” mi, “ışıklı çocukların masalları” mı, bilinmez ama, bilinen bir şey varsa, o da, “Bulutlardan başka bir şeyin hareket etmediği/bu esmer, bu yılgin, bu sağır düzükte/Silinir her gün biraz daha yaşamla ölüm arasındaki çizgi.” “Dönüşü olmayan” “bir ıiksiz yol”dur çoktandır alınan ve “Gündüzleri askerlerin kırdığı” kapılardan “Geceleri kimlik-siz adamlar giriyor...”dur evlere. Boşaltılmış, bomboş köy evle-rinin duvarlarındaki “önce vatan” yazısı ne kadar da ürpertici-dir! “Bunca kanın helalini kim kime nasıl öder/Mezar taşlarıyla barış olur mu?” Elbette “Viranede”ki “baykuş sesi zafer” değil-dir. Bunca kini, bunca acayı kim nasıl giderecek? “Yüzü çığnen-miş bir ülke” bu artık, tarihe geçti böyle. Bu ülkede “Kuşlar bile kekeleyerek uçuyor havada...”, düşünün. Bunu başardınız poli-tikacılar, bunu başardı bu devlet işte. Böyle bir ülkede “Canı ce-henneme rahat uyuyanın/Kapısını örtenin perdesini çekenin.” Kim bana ne diyebilir bu yangına? Sırtını dönen vardır yine de bunca aciya, bunca ölüme, bunca kıyımı, bunca mezar taşına, bunca gözyaşa!... “Ey bir halkın gözüyle ruhunu yıkanan kin/Ey zulümle yükselen başarı/Olüsayısına endekslı maaş.../ Kardeşi kardeşe kırdıran siyaset” biterse bir gün, “Gökyüzü o gün gökyüzü olacak...”, bilesiniz.

Kitabın, “Dicle Üstü Ay Bulanık” bölümündeki 15 şiir yü-rekleri sarsıyor, insanın dünyasını allak bullak ediyor, düşündürüyor. Şiirin başarısı da burada yatıyor, acılı yüreklerle ok gibi saplanıyor dizeler!

Kitabın, “Oluklu Hançer” bölümündeki şiirler, daha lirik şি-irler. Okuru hemen sarıveren şiirler bunlar. Siyasi yanını hemen

öne çıkarmayan, ama yüreği yaralı bir şairin kaleminden çıktığını kolayca belli eden buruk şiirler: "Al götür ne varsa gelirken getirdigin/Yarama bastığın tuz, gözümdeki meneviş/Ağzımda esen serinlik, göğsümde irmak/Beni kuyulardan alıp sokaklara salan/Ucunda yedi renkli çingiraklar sallanan/Yaşama sevinci denilen o zincir/Boğazima oturdu darala darala."

Dicle Üstü Ay Bulanık'nın son bölümü "Ömür Hanımla Güz Konuşmaları". Kendi ömrünün coğrafyasından çıkararak Şükrü Erbaş, vurgun yemiş öteki ömrürle hesaplaşıyor, bir yerde sanki dertleşiyor. Yüzü ömrünün atlası olan "yalnızlığın ana dili" susmalara sığınan bir ömrün iç dünyasında çıkışlan yolculuk düzyazı şiirin güzel örneklerinden.

Şükrü Erbaş'ın *İnsanın Acısını İnsan Alır*'daki yazılarından yola çıktık, onun şiirine kısa bir yolculuk yaptıktı şiriden şire, dizeden dizeye sıçrayarak tekrar başa geldik. Böylece, Şükrü Erbaş'ın yalın, samimi, yer yer halk şiirinin ırmağından beslenmiş, yer yer karamsar ama ülkesinin sorunlarına kafa yoran bir yüreğin duygulu, dirençli şiriyle birlikte olduk, ne güzel! Onun giderek ustalaşan, "Aşka şire ve geceye/derin çizgiler çeken" şiirleriyle yunduk, arındık! Şükrü Erbaş, şirimizin aynası kırık çocuğu!

(Şükrü Erbaş, daha sonra *Kıl Uzun Sürer*, 1996; *Derin Kesik*, 1999; *Bir Gün Ölümden Önce*, 1999; *Üç Nokta Beş Harf*, 2001 kitaplarını yayımladı.)

(*Cumhuriyet Kitap*, 18 Temmuz 1996)

Ustalık Kuşağını Kuşanmış Bir Şair: Salih Bolat, Şiirimizin Kilikyalı Kekliği

Salih Bolat, *Yaşanan'la* (1983) –1984 Akademi Kitabevi Başarı Ödülü – çıkar “şairler şiirini” aramaya. Sonra 1986 Yaşar Nabi Nayır Şiir Ödülü’nü kazandığı *Bir Afış’ın Önünde’yle* (1986) arayışını sürdürür zamana karşı. 2 yıl sonra *Sinir ve Sonsuz’la* (1988) çıkar şairseverlerin karşısına. *Karşılılaşma* (1992) 1990 Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü’nü getirir. *Uzak ve Eski* Salih Bolat’ın 5. kitabı olarak doğar okurların eline.

Yaşanan’ın ilk şiiri “Anlatamam” Salih Bolat’ın şiirinin ipuçlarını, daha yolun başındaki bir şairin şiirinin gideceği yeri göstermesi açısından ilginç olduğu kadar da önemli görünüyor bana: “gün döner/ güller solar/ benim sevdam başlar/ gün güneşleriyle”, diyen Salih Bolat, bu sevdayı nasıl anlatacağını düşünür: “nasıl anlatmalı bu sevdayı/ bu yürek tutuşmasını yâni/ bu ince sızıyla böyle eklem yerlerinde/ hasreti nasıl anlatmalı/ orda öyle sessiz ve bir başına”. Büylesine yalın bir söyleyişi şiirine yediren Salih Bolat, tüm şiirlerinde süslemesiz kalmayı başarabilmiş ender şairlerdendir. Yalın, ama o ölçüde de yoğun ve çarpıcı bir şiirin temelini sağlam atmış, çatısını iyi çatmıştır. Kendini şiirinden soyutlamadan, kendini şiirinin merkezi sayan bir şairdir de Salih Bolat; yaşadığı çevreyi, yöreyi düzeyaziya teğet gece-rek, öykülemeyi tadında tutarak şiirleştirir. Uzun ve soluklu şiirlerinde şiirinin nabzını hiç boşlamaz, ilerici, aydınlık, umut aşlayan bir şiirin kozasını örter hep. “Yaşamım bir yanı kanarken”

insanları, sevdiklerini “suskun görmeye dayanama”z hiç. Onun bir yanı hep “sevgi pinarı”dır duduru akar durur gönüllere. Salih Bolat, şiirlerinde “hüznü katlayıp bir cebi”ne, “acıyı dürüp bir cebi”ne “koyarak” “yaşamı nasıl kurtarmalı” sorusuna yanıt aramaya çıkar. Sonra, o, “yaşamın şiirini yazar” “yaşamdan yana”, yaşama karşı. Konuşur gibi, konuşma dilini yedirerek şire, günlük dili yeniden üretecek şiirin ateşini harlı tutar Salih Bolat hep, “umudunu” ve “sevdasını” “şairler şiri”ne akıtarak.

Salih Bolat, bir şiir yolcusudur yenilmişliğinin, çaresizliğinin üstüne üstüne giden. Kalabalıkları, kalabalıkta yalnızları. Adana’yı, Adana sığlığında iş arayanları, işsizleri, özlemleri, parçalanmışlıklarını, kırılmaları, onuruyla yaşamı savunanları, vurgun yemiş aydınları bir Türkiye panoraması çizerek oturtur bir afişin içine, sergiler düşündüklerini, gördüklerini, görülmesi gerekenleri.

Kilikya’yı, “yaralı bir geyik gibi” ele alır, onu iyileştirmeye çalışır uzun bir şiirinde! Adana garıyla gireriz şiirin dünyasına, geçmiş, şimdi ve gelecek bir arada yol alır, sarmaş dolaş olur. Tarih, günlük yaşam ağar şiirinin omurgasına. “Sınır ve Sonsuz”da koro eşliğinde erkek ve kadın ele alınır çelişkisiyle, iç içe geçmişliğiyle, sevdasiyla, kavgada yan yanlığıyla, içdünyaların derinliğinde gezine gezine, yalnızlıklarıyla, birlikte çoğalmalarıyla hayatı ve kendilerini anlamaya çalışarak büyürler, yücelesirler, bütünlüler birbirleriyle. Gerçekliği yeniden dokur şiir tezgâhında yaşamın içine daha da sokularak. Herkes bir şeyle uğraşırken, onun payına da şiir yazmak düşer. Yaşamından “kuşku ve koruyu” silmeye çalışarak hayatla yüz yüze gelmeye çalışır o hep.

Aşka Farklı Bir Yorum

Salih Bolat, aşka daha farklı bir yorum getiriyor sanki: “çünkü sürüyor hayat/ değişiyor her şey, aşk/ aşk bizim en eski kedерimiz/ nehir yataklarından/ deltalardan/ biriktirdiğimiz.” Aşkla geçer “İçkonuşmalar”a düzyazıyı şiirinde ağırlayarak, öyküyü anlatımından söyle bir geçirerek. 4. kitabına ad olan uzun şiri “Karşılaşma”da hayatla yüzleşmenin ölümle burun buru-

na gelmenin, etrafımızda ölüp gidenlerin, öldürülenlerin, faiili meçhul cinayetlerin, kovalamaların, kaçmaların, sığınma ve saklanmaların gerçek yüzünü “sarsıntılar yaşayan bir dağ”ın yüreğinden fişkiranlara ortak ediyor okurları da.

Açı nasıl ener yeryüzüne o onu da şiirine alıyor! “Açı haber akşamla indi mahalleye/ eşiklere, merdiven basamaklarına, odalara/ odalardaki aynalara/ aynalar dolusu akşamla indi acı/ kızların saçlarından dudaklarına sızdı/ gölgesi düştü gençlik fotoğraflarına/ .../ bütün telefonlar bir vadiye açıldı/ göz göre göre, onu vurdular/ yağmur boşlukta asılı kaldı”. Aciyi böylesine yalın, böylesine vurucu işleme başarısını gösteren pek az şair vardır şíirimizde. Salih Bolat, şíirlerinde “insanlardan”, “düşlerden, gerçeklerden” söz eder. O, ülkesini anlatır hep şíirlerinde, ülkesinin sevdiği insanlarını, ülkesinin gerçeklerini ağrırlar şíirlerinde, dizelerinde.

Salih Bolat, yeni şíir kitabı *Uzak ve Eski*’de şíirinin dilini daha bir bileyemiş, anlatımını daha bir yoğunlaştırmış, ülkesine ve yakın çevresine daha bir eğilmiş olarak çıkışır okurunun karşısına. Kollarındaki “şafak cesedi”ne, “sürekli sizan zamana” karşın yaşamın içinde yerini alır ve şíirinin tezgâhını kurar tarihîn ortasına. Aşktır elbette her şeyin başı, hüzünleri, kırgınlıkları, buruklukları, kavgaları başımıza saran aşk değil midir? Onun şíirinin dilini oluşturan da budur işte, aşk!

Aile Fotoğrafi

“Aile Fotoğrafi” başlıklı şíir, Salih Bolat’ın *Uzak ve Eski*’deki en güzel ve en hüzünlü şíirlerinden biri bana göre. Taşradaki bir aileyi yalın ve çarpıcı bir biçimde görüntüleyen Salih Bolat şíirinde: Babanın “romantik taşralı”lığını, “türk filmlerinde ağla”yan bir anne, “almışların türkiye tarihi”nden bir ağabey, “modası geçmiş bir şarkı” gibi duran bir abla, masasının “ortasından bir nehir” akan bir memur olarak hayatını sürdürden şairin kendisi bütünlüyor hüzünlü aile tablosunu; pek çok ailenin kendini bulacağı, sararmaya yüz tutmuş bir fotoğraftan daha pek çok yaşımlar üretilebilir.

Uzak ve Eski'den bir başka güzel şiir de "Orkestra" bana göre. Müzik aletleri üzerinde gezintiye çıkan meraklı bir okurun dünyasına hiç duyulmamış bir müzikle giriyor Salih Bolat bu şiiryle de: "saksafon ekvator uykusuysa/ trompet bir spartacus uyanışıdır/ gitar, lorca/ ud, bir nostalji/ keman, kim var orada!/ ney, bir çöl akşamı/ kanun, o çölde bir vaha/ flüt, sürünen ilk havalanan kuşu/ pan flüt, yalnız bir albatrosun uçuşu/ obua, çaresizlik/ armonika, şehirde kaybolan çocuk/ mandolin, turuncuk kokan akdeniz hüznü/ piano, mermer merdivenlerde serinledi yaz/ bağlama, uzak dağlardaki duman/ davul, son an."

Bilgece Bir Anlatım

Salih Bolat, *Uzak ve Eski*'nin üçüncü bölümünde, "Eski Zaman Şiirleri"nde bilgece bir anlatımla tarihi, masalı, efsaneyi günümüze çekiyor. Tabletlerde yazılı şire çalışıyor sanki, ya da tabletlerde yazılı şiri günümüze aktarıyor gibi.

Salih Bolat, ustalığa çoktan adım atmış, ustalık kuşağıını çoktan kuşanmış bir şair. O, şiirine hâkim olmayı bilen, şiirini derinleştiriren, acemilikleriyle de büyüleyebilen uzakları ve eski-leri şiirinde barındıran, ülkemizin şiir atlasında kendine kalıcı bir yer edinen uzun şiirlerin babası, uzun boylu bir şair.

Kendisiyle "kaç şiirdir görüşmüyorum, kimbilir?" "İlkbahar Üzerine Varsayımlar"ı bir kez daha okuyun lütfen, bir kez de bennim için.

Salih Bolat, şirimizin Kılıkyalı kekliği!

(*Cumhuriyet Kitap*, s.311.)

Şiirdir Salâh Birsel'in Kekliği

Şiir, Salâh Birsel'in yakasını hiç bırakmamış çok şükür. *Yalelli*'de de şiir, onun canının bir yongasıdır aslında, o, şiirin yongasıdır ya, bunu bilen zaten bilir. Şiir, Salâh Birsel'in kuzuları mıdır, diye de sorulabilir. Gerçi, o *Kuzuname*'yi şiir tarihine kazılmıştır, ama, giyotinin şairlerin başına uzanmasını da hiç istemez. "Kuzular" "meyhaneye" gitsin ama, şairlerin boynu uzanmasın bıçağın altına ve şairlerin başı da "tirt sepe" gitmesin ister. "Telefonlar çalacak"tır hep ve "bir kuzu daha alnından" zımbalanacaktır, halkımızın, politikacıların gözü önünde. *Haydar Haydar* (1972) kitabında yer alan "Balafong" şiiri –kuzularla en sarmaş dolaş şiir– 1994'te *Yalelli*'de "son şıpşaklar"ıyla karşımıza daha gelişmiş ve gürbüzleşmiş olarak çıkar. Acaba halkımız bunu duymuş mudur? "Gel duy beni halkım/Atlayacaktır sonunda inatçı kuzu/Bir fotoğrafın arabından".

Salâh Birsel'in şiiri, birbirine öyle ağımsıktır ki, şiirleri birbirinden ayırabilene aşkolsun! Alevli öğeler, yakıcı sözcükler, kavurucu deyişler alır başını gitmek, girmek ister yüreğimize ve çadır kurmayı dilerler dünyamızda. Türk şiirinin en geniş yelpazeli, en devingen, en çok bizden şairinin yeni şiir kitabı *Yalelli*'yi şiirseverler bir saat içinde tüketemedilerse, ne demeli onlara?

"Kuşkarnaval", "Cinnistan", "Tutiname", "Kikirikname", "Koltukname", "Yahyaname", "Taziname", "Kuşvurantaşı"... halkımıza yazılmış en güzel nâmelerdir, bilmeyeniniz varsa, lütfen öğrenin artık. Salâh Birsel'in öteki şiirlerini ayıriyor muyum ve onları güzel bulmuyor muyum? Hâşâ, andığım şiirler

“nâme” edebiyatımızın seçkin örnekleridir, anmadıklarım alınmasınlar sakın, onlar da kendi alanlarında birer incidirler. “Mabel serçe”nin done done ötüp durduğu şiirlerle yolculugu muza hoş geldiniz ve adı Salâh Birsel olan şiir gemisindeki yolculugu muza başlıyoruz: Şuralar, işte; “Türkiye’de avlanan gökyüzleri”. Elbette “Ozanlarda tüfek” olur: Kalemtüfekler, şiir yazmak için, idam kararlarına boyun eğmeyen, kırılmayan. “Biri kilimine” yazar şirini, biri şiirine yazar şirini. “Ziya onun yanında”dır hiç kuşkunuz olmasın.

Salâh Birsel, ölüme, öldürülmelere, sevgisizliğe, yoksulluğa karşı dimdik diklenir şiirleriyle. Ölü şirleri siler geçer, hani yaprak kırıdatmayan, yürek hoplatmayan, kuru, şairane imgele-re, ölü toprağı serpili şirlere öyle bir şamar indirir ki: “Ölü sanki ölüne şirlerimiz”, yani “Ölüyoruz ölmekle mezarlardınız”dır. “Kaç kurt”tur, “kaç kuzu”dur ortalıkta dolaşan, ölümle tokalaşan: Kim kimi kovalıyor, kim kimden kaçıyor, kim kimi öpüyor, kim kimi öldürme planları kuruyordur? Salâh Birsel ise, dünya üstüne üstüne gelse de sevgili Güzin’inden “kuzularını” saymasını ister.

“Göl Saatleri”, elbette Ahmet Haşim'e şapka çıkarmadır; “Ahular geldi kayık içinde/Şiirlerini okudular merdivenlere bakarak”; Ahmet Haşim sayesinde “Çok gümüşleni”lir, “Kuğular”, “ikindiyl ilân” “ederek” gelir, “kamışların” ülkesi aranır “yan ve arka sokaklar”da, “nilüferler” “geceyi” çağırır, “Yarasalar” “sabahı” sormaya gelir, “su kargalarının” “Siyah çamaşırları” daha “kuruma”mıştır. Ahmet Haşim de tüm görkemiy-le tamamlanınca “Ceno'daki yerini” alır. Sembolist şairin dün-yasını ve şiirini oldukça değiştirerek sunar şirseverlere Salâh Birsel. Çünkü onu çekiyor “şirler”, “kim tutabilir”ki kendisini. Onun yüreği hep has ozanlardan, şirlerden yanadır; kıyma karşısıdır, hele güvercinlerin, hele şairlerin kıymına dayana-maz yüreği: “Vurmayın güvercinlere/Uçarken/Vurunca ozan-lara vuruyorsunuz”. Özgürüğe vurulan bir darbedir her öldürülen güvercin, her öldürülen şair. Dünyaya “sevgi sana selâm üstü” demek varken, kovulmak neden “Bütün şirlerden?” Hal-buki Salâh Birsel'in amacı “şirli atışma”dır. O, şiriyle Eşref'e de selâm yollar, onun fırlattığı şirtaşları kafaları yarmaz, yal-

nızca gönüllere batar; batsın. Şimdi bu dörtlügü okuyunca siz de hak vereceksiniz kendisine: "Hırtlar hırbolar bu yana/Akıl-ıllar, kazana/Parklarda şiir düzene/Varıp küfür döşenelim" Onun "Milyon milyon şirleri" var, hadi bakalım ne yapacaksınız? "Genç ne, gençlik ne"? Yaşamın kendisi yatmıyor mu bu şirlerde, gençlik yatmıyor mu, kavga yer bulmuyor mu, sevgi sahip sarmalamamış mı bu meydani? "Şirler'i umursamayan bir kuşağın varlığı elbette yadsınmaz, ama yine de "Rakı söz'en, "Aşık üz'en ve "Şir düz'enler vardır. Salâh Birsel'in şiirindeki Güzin'i merak edenler *Gece Mavisi*'ndeki (1994) "Beni Unutma-yın" başlıklı denemeyi mutlaka okumalıdır. Şiirlerindeki ay-nada Salâh Birsel'in "Salâh Birsel Yüzleri" yansır pırıl pırıl. Şiir yazarken coşan, oflayıp puflayan, düşünen (Güzin'i, insanları, Türkiye'yi, dünyayı) ve kahrolan Salâh Birsel'in yüzleri bir tören havasında ard arda geber halkımızın gözleri önünden. O, şiirlerini, "bıçak kemiğe dayan"ınca yazar çunkü, yani tümüyle ya-şamdan süzer, yaşamışlıklardan emer. Genç şairlere ve kendini usta ilan etmekten çekinmeyen şairlere şiir dersi de verir Salâh Birsel: "Konu diye 'İnsanlık Sevgisi'ni al/Vezin adına 'Hürriyet'i seç/Sırası değil deme/Aklına estikçe/'Açlık' kelimesini kondur/Bir kolayını bul/Şiirin sonlarına doğru/'Hak' ile 'Yaşamak'ı da kafiye düşür/İşte sana 'Büyük Şair' olmanın yolu" (*Köçekçeler*, s. 140). Kimi sözcükleri kullanınca kendilerini şair sananlara güzel bir derstir yukarıdaki dizeler. O, "gökyüzüne karşı du-rur" (herkesten ayrı durur), "Şir yaz"ar (herkesten ayrı yazar), "Coşa"r (herkesten fazla coşar).

Köçekçeler'de (1980) yer alan şiirleri bizi *Varduman*'daki (1993) şiirlerle buluşturur. "Eski Leyla"yla açılıyor şiirlerin yüzleri. "Salâh Birsel'in Odası"yla kapanıyor *Varduman*'ın kapağı. Telgraf direkleri, hey telgraf direkleri siz hiç şiri tellerinizden ge-çirdiniz mi, tellerinize konan kuşlara hiç Salâh Birsel'in şiirleri ni okudunuz mu? Tabancalar, hey tabancalar lale yerine şiir sık-tınız mı halkımızın yüreğine?

Şiir, Salâh Birsel'in kekligidir.

Aslında ben Salâh Birsel'in *Yalelli*'inden söz edecektim şiir-severlere. Yillardır demlenen, dinlenen, gelişen, derinleşen, gi-derek gönüllere kazınan şiirleri bir bir ele alacaktım. Sözcükle-

rinin büyüsünü çözecek, imgelerinin ununu ipe serecek, "birinci iklimde"ki şirlerinin içine çevecektim sizi. "Her şeyden ayrik" şirinin dilini birlikte çözelim, diyecektim size. 75 yaşındaki genç bir çınarın altında birlikte serinlemeyi önerecektim. "Ozanlara vurun ama/No'lur halka dokunmayın" diyen büyük bir ozanın elini öpelim, dersem, ne dersiniz, diyecektim. "Kuzu" şiri, (*Yalelli*, s. 15) Salâh Birsel'in şirinin haritasına giden ipuçlarını sergiliyor, iyi bakın, diyecektim. Dışarıda tilkilerin dışlarını keskinleştirdiği dönemlerde de o, "iceride" şiir yazmıştır, yazmıştır, diyecektim. *Fotoğrafçı* şirinin (*Yalelli*, s. 22) girişini ezberleyelim mi? diye soracaktım. "Biz birer şahiniz/Ama avdan uzak tutulmuş/Dünyayı hileyle doldurmuşlar/Arasöz etmişler bizi".

Salâh Birsel'in dili "sızma baldır".

Salâh Birsel, "ateş kuludur".

Şiir, Salâh Birsel'in "pehlivanıdır".

Şiir, Salâh Birsel'in "et üstünde tırnağı"dır.

Şiir, Salâh Birsel'in "tuzu", "ekmeği"dir.

Şiir, Salâh Birsel'in "kekliğidir".

Yani Salâh Birsel'in şirleri "Tütün yaprağı" dizisi inan olsun".

"Türkçe" şirinin (*Yalelli*, s. 38) ilk dörtlüüğündeki Türkçe'yi buraya almamazlık edemezdim: "Er horozda ayağa kalkın/Şiri yüzünze gözünze sürüün/Aman kıpırdamayın bu ekmeğin Türkçe'dir/Türkçe uzanısanız şıirdir". Çünkü şiir, "ince nikâhtır", unutmayın. O kendi şiri için "pars", diyor yukarıdakilere ek olarak. Zaman, Salâh Birsel'in şirinde "Akşamdan sonra merhaba"dır hep. Elbette "Kargalar ne derse desin", o, "şiar yazar şiar okur". Uzun sözün kısası, denemecilerin babası, şirlerin Salâh Birsel'i, "Çok şükür sonunda" şirim, "gençliğimle artık el ele", diyor ya, bu halkımıza yeter! Salâh Birsel, şirini hep kendinden yola çıkarır; hep kendini, kendi yüzünü, kendi yüreğini nakışlar. Bu, Türk şirinin yaşayan en büyük ustalarından birinin yeni şir kitabını edinemeyen, göremeyen varsa hâlâ, tüm şir severler saliverin gözyaşlarınızı, saliverin aksın da bu ahmakları boğsun. O, yüregini size verdi, nabızı elinizde, duyumsamıyor musunuz?

(*Cumhuriyet Kitap*, 9 Mart 1995)

Coşkun Bir Şiir Irmağı

Salâh Birsel 1995 yılını üç yeni şiir kitabıyla uğurluyor. *Rumba da Rumba* (Ağustos), *İnce Donanma* (Ekim), *Yaşama Sevinci* (Kasım): Bu üç kitap iyice kızarmış nar gibi denize ve özgürlüğe uzanıyor; üç damla gözyası gibi unutulmaz hüzünlerle karşılıyor bizi; üç yanında bir çocuk gibi şiirle daha yeni tanıştırıyor bizi; masalların sonundaki üç elma gibi nereye gideceklerini iyi bilen şiirlerin oluşturduğu şiirirmağında yıkıyor bizi.

Salâh Birsel, dilini ve şiirini hep diri tutagelmiş usta mı usta bir şairimiz. Yaşamdan süzdüğü sevgiyi, aşkı, dostluğu, eleştiriyi, espriyi, derin gözlemleri ve tipleri şiirleştiriyor. Dil, günlük dolaşımın sıkılcılığından kurtulup kendini yeniden ürettiyor Salâh Birsel'e. Tadına doyulmaz imgelerle, yepyeni söylemlerle, unutulmaya yüztutmuş sözcüklerle şiirseverlerin gönlünde taht kurmayı iyi biliyor Salâh Birsel'in şiirleri. İçinde yaşadığımız ortamın, çevremizdeki insanların, ülkeyi toza dumana bulayan politikacıların, sahte aydınların, uyduruk sanatçaların... ince ince eleştirildiği, tefe konduğu şiirler gerçek bir panyıldır, rengârenk. Dilimizin en usta ve en büyük şairlerinden olan Salâh Birsel, "Türkiye geçmiş değil gelecektir", derken de, yobazlara, Türkiye'yi geriye götürmeye yeltenenlere şiirile karşı durduğunu da gösteriyor. "Boğazı dokuz boğumlu dünya"da şiir sevenlerin gönlünde sürekli yeşil kalan Akdeniz bitkisi gibidir Salâh Birsel'in "İki katlı" şiiri. O, hep aramızdadır, şiirle doğaşındadır, dilimizdedir: "Etkafalı"lara, "Şiiri umursamaz"lara, "ünlü dalavereciler"e, "mega kuponcu"lara, "dangalak"lara,

"Düzenler"in "düzensiz"liğine karşı, onun işi "yargıçlık" değildir, ama sözü "ımızgananlara uykubazlara", aymazlardır. O, lafinin kime gideceğini iyi bilir. "Alay dediğin gizlilerde kaldı mı/taze tutulmuş hamsi gibidir", diyerek şiirdeki alayın ölçüsünün iyi uygulanması gerektiğini yüreklere mihlüyor.

"Ömür boyu şiir" yazan Salâh Birsel, şiirin yanında "dene-me, günlük, poetika" da yazmıştır "Aydınlıkta karanlıkta". İlk şiirleri İzmir'de "pirpirlan'an ve her yazdığı şiir "şair noktası-nın" "100 derece üstünde" yer alan Salâh Birsel, "Düşünce romanını da/İlk" o "dürt"müştür. O, kimseyi, boş yere göklere çı-karmamıştır, ömrünce, yazı yaşamı boyunca, yani "60 yıl ses-sizlikte sürt"müştür kendi kozası içinde, üretir de üretir. Şiiri-mizin bu büyük ustası "Şiirlerime eğilin n'olur" demese de, za-ten, eğilen eğiliyor onun şiirine. Onun şiirinde renkler de şöy-le cirit atar: "Ben bir renk cambazıym/Bir cin çarlığı/Bir ren-gim ekşimekse/Bir rengim kadayıftır". "Ülker doğumunda kar-delien beyazıyım", derken de, şiirlerindeki saflığı, arlılığı, yalın-liği, içtenliği, samimiliği ortaya koymuyor mu? O, "Burnu tığı burnu" gibi havada olanlardan değildir, dostlarından önce söze girmez ve de "Şiir bilimini bilmeyenlerle/Yüz yüze dur"maz hiç. O, şiirlerini hiç de kolay yazmaz, ne sıkıntılarından, ne uyku-suz geceлерden sonra yakalar dizelerinin yelesini: "Ben bu şii-rler için/Ne yaptım neler çektim/Hangi yıldızlarda dolaştım/ Okurlarım bilir mi?" "Kimi ünlülerin" ondan "şair yürüttüğü-nü", onun ise "kimseye borç takmadığı"nı okur ne bilsin elin-den "kaçan dizeleri/Günlerce nasıl bekledi"ğini, "Ne sancı-lar kalafatladi"ğini ne bilelim. Evet, Salâh Birsel'in "Hangi düş-manlıklardan geç"tiğini, "Hangi sevilere yaslandı"ğını, "Hangi umutlarla inledi"ğini kim bilebilir?

Kim şiiri severse "Zekâ yaşı büyür/Kimselere dokunmaz/Hayvanları öldür"mez. Kim şiiri severse "Uzak dağlar yakın olur/Yalnızlar alkış tutar/Güller laleler ürperir". Kim şiiri se-verse "Yoksullara eğilir", "herkesin lokmasını sayanlarla/Tilki ufaklarıyla dolaşmaz". Evet kim şiiri severse "Yıldızlar kollarına atlar/Güneş bahçesi"ne "yerleşir/gece gündüz işildar". Şiir, gü-zelliği paylaşmasını da bilmektir. Salâh Birsel, onun için, "Dağ taş şiir sür"müştür hep "Şiir yoksulu şapşap kalabalık"lar için-

de. "Ağlarken güle"n şairlerdendir o, acısını göstermez kimse-ye. "Yaşamak" onun "sevinci"dir. Bu yüzden "Şaklavaklardan kaçar/cancığerleri seve"n bir şairdir ne de olsa. O şiir yazarken "Acılarla üzgülerle/24 saat dudak dudağa gelir". Onun şiirleri "ince ipek döktürür" okuruna. O, şiiri bir de şöyle betimliyor: "Şiirler kavağa tünemiş dallara benzer". Güzeller, sevgililer, aşk, yaşam sevinci, umut, dostlar olmasa "Şiir de olmaz evrende". Yaşamı boyunca "sağa bakıp sol"da yer alır. "Kırık gönül taş"ır. "Üzünç zehir öp"er. Yüreğine "Kızgın kurşun akit"ır. Çevresin-dekilere aldırmadan "Savı"nda, "yolu"nda "direnir" hep, "laba luba/Laflara da el at"maz. Onun yüreğini sıcak tutan, dünyasını iştan, ona yazma gücü veren "okurlar"ıdır. Elbette Salâh Birsel "Fiyonglu laflar döktürmedi" diye kimse ayıplamaz onu, hele "Üçkâğıtçilarla halay çekmedi"yi için kimse onun yüzüne kar-şı bir şey söyleyemez.

Salâh Birsel İstanbul'a da şiirlerinde sık sık yer verir. O, İstanbul'u "küçük bir kız" olarak da, "Karbon kağıtlarıyla ço-ğaltilmış bir padişah" olarak da, ya da "bir şavk" olarak da gö-rür. Ya onun için, yillardır yaşadığı, şiir yazdığı, dostlarıyla bu-luştuğu, denizine dalıp gittiği Bostancı ne ifade eder? "Bostan-cı bir pat-patan ağacı"dır her şeyden önce, sonra "başı açık bir kırıldım"dır ve de "Tango havasına boyanır" da öyle kabul eder kendini sevenleri.

"Yılmadan üşenmeden/Dünyanın kürkünü süpür"en Salâh Birsel'in "Yazdıklar 1 numaradır" anlayana, bilene, sevene.

İşte üç kitap, yaşamın elinden tutmuş, yaşama, kötüulkere, baskılara, sevgisizlige, haksızlıklara karşı direndiğimiz için bizi kucaklıyor, kutluyorlar: Bize taze kan, bize vitamin olmaya ha-zırlar ellerimizin arasında.

(*Cumhuriyet Kitap*, Ocak 1996)

Dildeki Uçurumda Yürüyen Hayat (İlk Dört Kitabıyla Sina Akyol)

Sina Akyol, "Yalnız degildim ki orda.../O çiplak/Gögün altında,/sabahtı! Ormana karışan/Bir sabah/Gibi indim/Nice güzel duyguyla..." diye açıyor şiir dünyasının kapısını ilk kitabı *Su Tadında*'nın (1980) giriş şiirile. O, böylece dört kitaba ulaşan bir şiir yolculuğunun serüvenini de başlatmış oluyor "Yazdım erken/başlayan günü", diyerek.

Su Tadında, su çeşitlemelerini, su üstüne duyguları, su hayat ilişkisini; dere, ırmak, deniz, okyanus bağlantısını; akmayı ve çoğalmayı, giderek büyüyen sevdaları, billurlaşan aşkları "Madivid/diye" yazılan "Su Şairleri"nde sunuyor okura Sina Akyol. "Böyle büyür/cünkü sevda". Bu sevdayı kucaklamak için "Günler yetmez, hayat yetmez, dinmez" şairin acıları. O yüzden sevdalinin acıları "...âsi/bir gelin"dir, "...kıraktır, şahbazdır sancıları" (s. 12)

Su Tadında, günümüz Türkiye'sinde susuzluk çeken herkezin okuması gereken bir kitap, diye düşünüyorum: "serin tadi", "güzel tadi", "bitmez tadi" (s. 13) suyun, ağız tadiyla akamayan, çoğalmaya yetişmeye çalışıyor. Dereelere, ırmaklara, denizlere, okyanuslara karışamayan suyun destanı günümüzdeki toplumsal sorunlarla nasıl da örtüşüyor! Yalın şiirler, dönemin şiirinden hemen sıyrırl kendisini. Devrimci bir söylem var şiirlerde, bu söylem, 70 kuşağının getirdiği söylemin dışında bir kanala akan bir yol izler. Şiirler "Parçalanarak giden hayatın filmi"ni, "...acının.../Dinmez bir acının..." içinde yoğurarak okurla bulu-

şuyor. Çağın sancılarını, yürekte tortulaşan tıkanmaları, çocuk ölümlerini, cinayetleri, işkenceleri “acının şafağı”nda “Aciyla/ve keder/yüklü bir anlatımla” şiirleştirmeyi başarıyor Sina Akyol. O, şiirleriyle “Suya ve rüzgâra” yetişmeye çalışıyor. Yani, o, şiirleri biriktirir, iyice biriktirir, sonra “Bir sağanak başlar o zaman/ Sarsıntıyla kendini/dışarıya” vurur. Sina Akyol, “daha saydam/ daha güzel/ve dayanılmaz/bir ülke” (s. 38) düşler ve özler. Hayat, onun hiç peşini bırakmaz, o da sürekli hayatın peşindedir. Hayatın içinde “aciyla bağıran/nice çığlığın/sesi var çünkü” (s. 51). Sina Akyol, ilk kitabında şiirine ilişkin şunları yazıyor: “elbette acıyla/ve karmaşık/duygularla/yazdığım/bu şiir/kendini yokuşa vuran/bir kamyonun/yaşlı, uğuldayan sesi gibi/yırtarak içimizi/bırak, gürültüyle geçsin!” (s. 79) Öyle ki, mutsuz yaşamaların dumanı acı acı tüterken, tarihte yer alarak bizde derin izler bırakarak uzaklaşan olaylar, yaşamalar, sevinçler, hüzünler, hızla tükenen, devrilen dünyalar, sevdalar “o yaşlı kamyonun sesindeki gibi/elbet hepsi, bir bir/anılacaktı!” (s. 80). Bunun nedeni neydi peki? “Bizimdi onlar çünkü” diyor Sina Akyol. “Mutsuzluk.../bizimdi!” (s. 80)

Sina Akyol, yayumlahdagi dört şiir kitabında tam bir bütünlük içinde çıkıyor şiirseverlerin karşısına. Kitabın düzenlenmesinden, şiirlerin biçimine, içeriğine, tadındaki ironiye, konuşma dilinden deyimlere geniş bir sözcük dağarcığını da ekleyin, işte Sina Akyol şiir!

İkinci kitabı *Lokman'la Geçen Şen Günlerim*'in (1982) kapağında kitaptaki şiirlere ilişkin şunları okuyoruz: “yoksul yurdu, çulsuz güne,/derin suya, narin kıra, bilgin ota, kuşbaz göge dair,/üzgün, bezgin, mahzun ve mutlu şiirler demeti”. Bu girişten sonra Sina Akyol Kur'an'ın “Şuara Suresi”ndeki ve Platon'un *Devlet* adlı yapıtının 10. kitabından şiirlere ilişkin şu düşünceleri alıntılıyor: “Şairlere gelince, onların ardına yalnız sapıkınlar düşer.” (“Şuara Suresi”, 224). “Hangi çeşit şiir olursa olsun, kendini haklı gösterebilirse, devletimize girmeye hak kazanır.” (*Devlet*, 10. kitap) Şair ve şiir ortak bir yazgıda buluşuyorlar okur önünde.

Yaşamı, ikinci kitabında da, ölümsüzlüğü yakalamaya çalışırken, kendisi ölümsüzleşen Lokman Hekim'in yaşamımızda-

ki yer, doğanın yaşamımızda oynadığı rol, elbette bilimsel değil, şiir olarak ve hafif gırırgır geçerek şiirleştiriyor Sina Akyol. "Fik-ri ince/gelincikle/nedimesi/çayır kuşu!.../Yola hayli/uzaktaki yapayalnız/tarlacıkta!" (s. 21) şiir ürettiler Sina Akyol'a. Az, öz sözcük, yoğun bir içerik Sina Akyol şiirinin anadamarını oluşturur. Onda çakanlamlı, çokçağrışımı bir söylemle gireriz şiirlerin, imgelerin dünyasına: "Yeşil çığlık"lar, "kekre acı"lar, "Huy-suz kent"ler, "Keder yüklü/duygularla!" Sina Akyol'un şiirinde yol alırız. Kır açılırız kentlerden, varoşlardan kurtulmak için. Kır, kasabadır, köydür, yani Anadolu'dur Sina Akyol'un şiirlerinde. Onun için "Kırı anlatamayan şiir,/mutsuz ve köledir!", yani "Kırı anlatamayan şiir,/hazin/yurtsamadır!" (s. 25) Böylece, bize "mutlu/bahçe yükleyüm,/ezik/yazıyorum" (s. 39) diyorsa, bilin ki kendi kendine konuşuyordur, ya da şiirle dertleşiyordur dünyanın halini "Sanki hazırcevap bir göl/gibi baştanbaşa gökyüzü!"ne (s. 41) baka baka. Aforizmamsı, konuşma dilinin tüm balını emen ikilikler Sina Akyol şiirine damgasını vuran özelliklerdir. Masalımsı, halk şiirine teğet geçen söylemlere de sıkça rastlarız onun şiirinde. Onun şiirinde kuşlar durmadan uçar, sesleri şiirde kalır, çiçekler durmadan çoğalar, renkleri şiirde kalır: "kasımpati bir gök"tür, "öyle nazlı/öyle ürkek/bir çiçek"tir (s. 60)

Sina Akyol'un şiirinde ses çok önemlidir. Dize kalın sesle başlarsa kalınla sürer, inceyle biter: "Susulur! Susmaktan başka yol yoktur." (*Haytalarla Hatmiler*, s. 23). Onun üçüncü kitabı *Haytalarla Hatmiler* (1990) özenli bir baskıyla doğar şiirseverlerin eline: *Haytalarla Hatmiler*, "zaman içerisinde birikmiş, çalışmalardan seçilerek yapılmış bir 'derleme' değil; birbirinin devamı olan, öncesiyle sonrasıyla birbirini gerektiren parçalardan/böülümlerden oluşan, 'yazılmış' bir kitap"tır. Kitabın arka kapak yazısı böyle ve söyle sürüyor:

"...Alacaklısı –ve borçlusu– olduğumuz günleri... bir dönemi anlatıyor." "Çatal uçlu bir dille" elbette. "...eksik etmediği humor duygusuyla..." "Yazılan Halkın Hoş Kitabı"dır aslında. *Haytalarla Hatmiler*'in 76 sayfası bir bütünlük oluşturuyor ve 77. sayfa (KAPI) ise "Kır açılır. Haytaların, hatmilerin/adığülerin yurduna." (s. 10) ve "Berdevam"la süren kitapta Halim Şefik Güzelson beş, Cemal Süreya ise üç şiirle anılıyor.

Bir kitabın oluşumunu şöyle özetlemek olası: "(Bu kitabı bütün bütün söylediğii)/Göğü anlatırlar: eski yurdu./Onca İshak Kuşu... onca tuhaf ozan." (s. 9) Kitap, şiir; şiir, kitabın çeşitli oluşum safhalarını işleyerek bütünlendir: Kitabın "ideolojisi" "Hal-kin Hoş Kitâbı olup/yalan başlar... tekmil uydurur." (s. 12) Böylesi bir kitabın "şirin ve makul gerçeği" ne olacaktır peki? "Keklikler, tarçınlar süründüler./Uzun seviştiler./İliklerini bırakıtlar./Hoşnut kaldırlar." (s. 12) Yani uslanmaz bir sabır, müthiş bir emek, tükenmez bir coşku, büyük bir sevgi dile geliyor kitabın yaslandığı fondan.

Haytalarla Hatmiler'deki şiirler, bizi umutlara, talihlere, sörulara, hafakanlara, cenklere, sonlara "...karpuzun/şaire girdiği an"daki "hayat"lara, kırsal kesimlere, "Cumparsita ile başla"yip, "Mastikayla son bu"lan "düğün"lere, "sarı saplı arabesk"lere, Konya'nın Meram'ından İstanbul'un Küçükyalı'sına, "Ey şiir!.../ bence hüznü bol bir kırlangıçın şimdî sen!" (s. 35) diyen dizele-re, alternatiflere, "Uzun Yürüyüş"lere, "hüznü hazin genç"lere, süren "yalın bir şiir"e götürür. Okur, şaire, imgeye, yalınlığa, kurguya, gırgıra, tada, hayatı yumulmuş bulur kendini Sina Akyol'un şiirlerini okurken.

Haytalarla Hatmiler'in "Berdevam" bölümünden de iki dize: İlki, şair Halim Şefik Güzelson için: "Hatmilere su verin, yase-minler takının, Halim Şefik geliyor." (s. 77). İkinci dize de Cemal Süreya için: "Çesmeye tas bırakan şairler soyundan."

Sina Akyol, okurunu, yaşamın tüm uçurumlarına uğratır, tüm patikalardan kolayca geçirir, tüm sarp kayalara tırmandırır, imge denizindeki dalgalara sarıp sarmalar ve *Ayda Tümör İzleri*'ni (1994) izlemeye ugurlar.

Ayda Tümör İzleri, Sina Akyol'un dördüncü şiir kitabıdır. Lirik şiirlerden oluşan kitabı, şairin öteki kitaplarında da olduğu gibi, yine özgün bir bütünlüğe sahip: Ses, imge, kurgu bütünlüğüne olağanüstü uyumuna eklenecek fazla bir şey yok dil işçiliğini unutmamak koşuluyla. Bol çağrımlı, çarpıcı kısa dizerlerin hâkim olduğu şiirlerde, usta bir şairin kendi şiir çizgisini nasıl kalıcı hale getirdiğini de gözlemlmek olası: "Dilimdeki uçurum ürkütüyor beni,/çığlığım bu yüzden." (s. 9) Haikula-ra yaklaşan ya da teget geçen liriklerdeki dünya, okuru hemen

içine alıyor. İnsanı günlük sıkıntılarından uzaklaştırip bir başka güzel dünyaya sokuyor: "Yaprağın/söylediğini/dal/duyar." (s. 14)

Sina Akyol, kapalı (sıkı) şiri sürdürüyor gibi gözükse de, aslında yalın yapalın şiirlerdir yazdıkları. Onun, şimdilik dört kitaplık şiir serüveni boyunca amaçladığı da bu gibi geliyor bana; duru, saydam yalınlığa ulaşmak. "Kör montaj"lı bir yaşam kucaklıyorsak da, "dünyanın" "Kambur çanları" "Kaybolan her şeyin tarihini" anımsatmak için çalıyor durmadan. Elbette, "tarih ki sorgulanmak içindir", soluğu sorgularda tükenmişlerin düşündüğü pek gerçekleşmedi bugüne dek. Aslında "inceden geçi"len "Yaşamak"tır, ya da ince üstüne gioutilen, kekeme, kekremsi günlerin örtüsünü kaldırmadır. Bu da, Sina Akyol'u, "Öğrenmenin sevinciyle" geçirir "hayat"tan. Hayat, ne de olsa, "Nakşî derin bir kadın" değil midir öylesine etkileyici, öylesine kendine çeken?

Sina Akyol, *Ayda Tümör İzleri*'ndeki "Yol Şairleri" şiirinde Türkiye'nin değişik bir tablosunu serer ortaya. O, kasaba, köy, kent üçgenindeki Türkiye'nin "Ofis"leşmesi ve otellerle çevrili cehresinin yılghılığı, "perdesi örtük" evlerin karanlık dünyası, "Kanayan/dinmeyen/bir yara/gibi ağızı" olan ve Anadolu'yu durmadan çeken kentleri sırat köprüsünden geçiriyor dizelerinde. Yani yaşamın "Hazin şiir"i "sürer gider" onun kitaplarında. Yaşamın "Evcil rüzgârı" eser durur imgelerinde, dizelerinde, şiirlerinde, öylesine diri, canlı, çarpıcı, etkileyici! Ortaya çıkan ise "gergefinede ipek tenli şiir suyu"dur.

Sözümüzü bağlarsak, Sina Akyol, şirini hep belli bir düzeyde tutmayı başarmış, özgünlüğünü hiç yitirmemiş, yaşamdan hiç kopmamış, sevdalanmalardan hiç vazgeçmemiş, olabildiğince yalın kalmayı başarmış usta bir şairdir. Son kitabındaki "Koku" şiriyle onun şiir dünyasındaki gezimizi bitirelim:

"Kişi bekliyorum, nergis çiçeğini./Onunla ovmak için, seni."

(Cumhuriyet Kitap, 28 Eylül 1995)

Avluda'ki Gümüş Sözler'in Şairi: Sina Akyol

Dupduru dizeler... Dibini gösteren şirler... Yapyalın simgeler... Şiirimizin son dönem en iyi şiir kuyumcusu Sina Akyol şiirinin özellikleri bu kadar mı? Değil elbette; yaşadığımız günlerin karmaşasını, kanlanan günlerimizi, yaralanan insanlık onurumuzu şiirlerine büyük bir ustalıkla yediriyor Sina Akyol. Ne slogana, ne açık siyasal söyleme, ne de abartılı anlatıma sıcak bakmadan, sığınmadan yüreğimizde biriken sıkıntıları, umutları, düşleri kucaklıyor, öne çıkarıyor. "Hüseyin ve Deniz ve Yusuf"la (Behçet'in Çantası), "Metin Fotoğrafta", "Uğur", "Gizemya" şiirleri siyasal göndermeler içeriyorsa da "Tika basa şiir"dir onun yazdıklarısı.

Avluda (1996), *Meğer Söz Gümüş* (1996) yılın son günlerinde şiirseverlerle buluştular.

Avluda'da "anlam"ı tam 12'den vurmak için ateşlenir şiirler okurun yüregine. Duyulan ses, uzaklardaki anlamı yakalamaya çıkan, "Kirilan yerinde dilin" sesidir. Öyle ki, anlam nedir sorusuna şu yanıt verilebilir daha yolum başında. "Aktıkça" durulan "zaman"dır. Onun için "yalın söz" iyidir: "Yaprağa yalnızca yaprak", "Sarıysa sarı yaprak", demek iyidir. Yalınlığın, tek tek nesnelerin elinden tutar Sina Akyol: Dünyanın değişik seslerini toplar, renklerle hem ayrı ayrı, hem de birlikte olur, onların şirine girmesine izin verir: İnceliklere, dokunmalara da önem verir Sina Akyol, o nedenle ilkin kendine doğrultur sesini, tüfeğini, şiirini, sonra, şiirseverlere. Geçmişini, gününü, anlarını, geleceğini, düşlerini, feryatlarını, ince sizlarını, korlarını, yarala-

rını şiirine akıtır ince hüzen incileriyle. O, "Zamanın yalın di-line yerleş"tirir şiirlerini. Durmadan "Maviye, beyaza, gündü-ze çalış"ır. Gördüklerini, yaşadıklarını, duyumsadıklarını Türk-çeye dokur. Dili hiç pas tutmaz. "Hayat sesi" dökünür. Kendi-ni hayatın karşısında hep devrede tutar: "Sevgili hayat, üzgün günler", o "ki sizi/dehşetle öper". "Yaşamın karşısında" "uçuk-layan dudağı"nın ağzının "kamburu"nu da sokar şiirine, çekti-kerini bizler çekmeyeelim, diye. Che'nin giderek daha çok dün-yamıza yayılan hüzünü ele alır uzunca ve derinlemesine düz-yazının başına yaslayıp başını. Che, mutlaka duymuştur onun yüreğinden geçenleri ve hayatıflanmıştır kavgaın içinde olmadı-ğına, ama onun adı bile hâlâ mücadelenin sürdüğünü göstermi-yor mu?

Sina Akyol, ince hayatların narin rüzgârına yazar şiirlerini: Sözün azaldığı, sesin arttığı, anlamlın iyice yoğunlaşlığı, derin-leştiği, biçimin şiirinin omurgasını oluşturduğu şiirlerdir Sina Akyol'dan okuduklarıız.

Meğer Söz Gümüş'teki şiirler 1996 Yunus Nadi Şiir Ödülü'nü alır. Sina Akyol'un öteki şiirlerinde de olduğu gibi, bu kitabında da, dünyaya, yaşınlannara, olup bitene bilgece bakıştır akıl vermeden, yaşınanları yorumlamadır. Sinme yerine, insana di-renme aşlayan şiirlerdir bunlar: "Söyledim/Çok anlattım/Yeter mi bilmem./.../Kimseye anlattım./Sustum./Sözümle kilitli sö-züm./.../Fazladan,/dinledim beni." Onun ömrü de "ince", "ka-lın" tüneyen ve "iri" uçan "Hacı Leylek" gibidir, yani "Kemir-diği yerdeyim/ben kendimin, kendimi." Bir yanı daha "Benim niyetim benden/ötesidir ötesi." Yaşamı sürekli kendinden yola çıkararak yorumlayan, değerlendiren, şiirine akıtan Sina Akyol, "Sesim kendime!" derken, ilkin kendindeki yolculuğu imliyor sesini bulmuş bir şair olarak. "Söz gümüşse, süküt altındır" ata-sözünü Sina Akyol, kendi şiir anlayışı olarak şöyle şiirleştiriyor: "Hüner buysa, konuştum./Meğer, söz gümüş!/.../Hançerim de kendime/Süküt! Yaramdaki tuz." O, ancak kendine yaslanarak, kendine destek olarak kendini ayakta kilar çok söz söylemeden. O, yarasını durmadan incelen de bir şairdir: "Yaram bana yaki-şır", diyerek. Ülkemizdeki faili meşhul cinayetlere, siyasal cina-yetlere de bir gönderme sayılmaz mı şu dizeler: "Bundan böy-

le ben/hangi mezara gitsem/orda nişanlım.” Şu dizeler her türlü baskıyı kinamıyor mu: “Ben/annemin rahminde/simsıcak/ve ceninden./... baba beni azarla.”

“Eskiler Satarım” başlıklı şiri, gençliğinden yola çıkarak bilinçaltının labirentlerinde aldığı yolda derlediklerinden oluşuyor. Bir zamanların Şevrole salığını, ABD mallarına açık Pazar olan ülkemizin açınacak halini, Celal Bayar’ın cumhurbaşkanlığı dönemini, Eisenhower’ın Türkiye’ye bakışını, okullarda süttozu rezaletini ve Ankara’nın kalbi Kızılay’ı okurken herkesin kilitli bilinçaltı kapıları bir bir açılacaktır mutlaka.

Sina Akyol, *Su Tadında, Lokman’la Geçen Şen Günlerim, Haytalarla Hatmiler, Ayda Tümör İzleri, Avluda ve Meğer Söz Gümüş* kitaplarında yer alan onca usta şire karşın “Nice yol, nice edep,/ nice erkân... Yürüdün!.../Yürür,ardin sira/çırak söz”den söz ediyorsa, her kitabında, her şiirinde acemi olduğunu, acemiliği ustalığa çevirme uğraşı verdiği ne kadar yalın bir biçimde ifade ediyor! O, güzel şiri yakalamaya yazgılı bir sözcük, imge, şiir avcisıdır.

(*Cumhuriyet Kitap*, 6 Mart 1997)

Şiirin Ağlığı Yanlış Anka Destanı

Abdulkadir Budak, "solgun" bir "macerada" batırır şiirin hançerini "ten" yerine "ruh"lara *Yanlış Anka Destanı*"nda (1994). Bu kitap, onun şiir ve şiri üzerine en çok durduğu bir çalışma. Şiirin kaynaklarını, aldığı yolu, gelişip serpilmesini şiirsel söylem içinde, şirini zedelemeden ortaya koyar. Kimliğinde şirinden "ürktüğü", ama korkmadığı yazar. Ceylan ürkekliğine eş bir ikizlik içerir kimliğinde taşıdığı. Dağları, kavgayı, yiğitliği diline de şirine de dolamaz, ama hep "yaralı imgeler"le arkadaşlık eder, kankardeş olur onlarla.

Avcı ve avsız olur mu destan, masal? Kaçan, kovalayan, yakalayan ve yakalanan olmadan nasıl çatılır masalın çatısı? Dizeden dizeye kovalama, kovalanma, kaçma arasında geçerse bir şairin ömrü, kimliğine bu nasıl yansır? "Cebinde" "Üşüyen kuşlar taşır"sa bir şair, yazdıklarını gül yerine götürür müsünüz sevdığınıze?

Gül, dedim de, *İmzası Gül* (1993) olan bir şair artık Abdulkadir Budak. Gül, onda, yaşamın kıvrımlarına sokulmadır, sokulduğu her koydan, kıyıdan şiir devşirmedir. Gül, onda, yüreğine düşen koru paylaştırmadır, sevgi tohumları saçmadır geçtiği her yere, her yüreğe. Gül imgesi, onda sıkça kullanılsa bile, hep ayrı anımlar içerir, yani gülü gülle çarpar o. Gülden yeni gülüler, yeni kokular üretir. Onun kopardığı, kokladığı güller, ancak bir "gurbetçi" gibi, "Ozan denen bir otelin göğsünde" ağırlanır. Gül imgeleri, ona, halk deyişleri derletir ve yeni deyişler üretir: "Koklanmayan gül üzür", gibi. Gülden güle geçer sevda-

lar, öyküler, hanlar, konuklar, konukluklar, yolculuklar ve düşler: Gül, katlanır acıların üstüne, serilir imgelerdeki hüzünlere.

Abdülkadir Budak, 48 sayfalık *Yanlış Anka Destanı*'nda 40 şiirle çıkıyor şiirseverlerin karşısına. O, bu kitabında kendi şiir geçmişini, şiirde aldığı yolu aydınlatmaya, açımlamaya çalışıyor demişti. İşte ilk şiirinin yazılış öyküsü: Aldığı kötü nottan dolayı eve üzgün döndüğünde, karamsar bir gökyüzü de yardımcı olur ona, korka korka ilk şiirini yazar: "Yüreğinin atışını" babası duymamıştır iyi ki! "Umutsuz uyakların o derin çığlığı"dir yazdıkları. Bu şiir "bin kez" okunur ve yırtılır ertesi günü. Şiir, bu, yazma ve yırtma arasında boy verir.

"Kuş" sözcüğünü de sıkça kullanıyor Abdülkadir Budak; kuş, imgenin gözü olduğu için belki de, ya da imgelerle kendine şiirde kalıcı yer edinmeyi başardığı için. Kuş kanadında gelmiş tir ona da halkın yüzyıllarca yıldır durduğu o güzelim "ince" masallar ve o da şiirlerinde süzmüştür bu halk anlatlarını.

Abdülkadir Budak'ın kimya öğretmeni ona şiir dünyasının kapılarını aralar; eline şiir dergileri tutuşturur, sonrası biliniyor: Tutku, coşku; annesine duyduğu sevgiye eş bir sevgiyle şire bağlanış. O, şiir yazar durmadan bekâr odasında ve ustalara tanımaya çalışır.

Abdülkadir Budak için şiir nedir peki?

"Şiir: Güzel uykusuzluk.

Kuşa gökyüzü demek, çatlayan dudağa su

Kırık nota aferin, dersi asmaya öneri

Şiir: güzün kopardığı yaprağı

Bir dala usulca ekleme..."dir (s. 16)

Şiir, "ince sorulara" hep "İnce sorularla karşılık" vermedir.

Şiir, "yaralı kumla söyleşi" "Hangi dille, nasıl, nerde yapıılır"ı öğretir. Sonra sevdalı "icçekişleri" "Hangi yangınların sularıyla yılanır"ı da öğretir.

Yazmak isteyip de yazamadıkları, kıvamını bir türlü bulamayan şiirler: "Ürkek ceylanların küçük abisi/Kırık umutların ortanca oğlu"nun yüreğini zorlayan imgelerin şire dönüşmesini Mehmet Fuat Yeni Dergi'de, Cemal Süreya Pairüs'te değer-

lendirirler. Böylece “dergilerde şiirleri çikan ozan”ın “Yaşadıklarını aştı yazdığını”. Sayılı bir biçimde şiirle kavrular bu genç şair. “Göğsünde gül, dudağında kan” vardır artık. “Yepyeni bir dil edinmek gerekti”ğini kavrar ve “Bir kiş imgesiyken yetişti yaza/Rüzgârı koynuna almış bir yolcu/Gurbet denen bir aslanın ağzında.”

Şirler yazılır, dergilerde yayımlanır da şiir dergisi çıkarma gündeme gelmez mi? 7 sayı süren *Ozanca* ve 47 sayı yayımlanan *Hakimiyet Sanat* dergilerinin çıkışına katılır Abdülkadir Budak.

Sonra ilk kitabının yayımlanması gündeme gelir. Ne kadar ertelenirse ertelensin, şirler, bir gün günüşine bir kitapla çıkmayı isterler. İlk kitaba, zar zor ad seçmeyi de başarır ve 1978’de *Geçti İlk Yaz Denemesi* kitapçı raflarında yer alır. “Kitaplar: Düşlerinin dinlenme yeri/Bir umudun, bir özlemin uğrağı”dır.

Dilinde karanfil, bayram yeri sevinci elliñde ve şirini yazmayı dener gözünün gördüğü, gönlünün yeşertiği her şeyin: Dalgaların kıyıda bırakıkları izleri, balıkçı teknelerini, begonyaları, ağaç gölgelerini, elliñ kanayan bahçivanı, atın yellesini, dallarına uzak düşen yaprakları... şirine girerler. “tüsyüyen sevgilerin”, “ürperişlerin”, ilkyazın, “bir bardak demli çayın”, “Kismetini yıalan sokmuş kızların”, “Saçaktaki güvercinin”, “Kininda uyuyup kalmış bıçağın”, “Çeşmelerin”, “gümüş maşrapaların”, “Maskeli yüzlerin”, “Kurda kaptırılan kuzuların”, “Eskimiş gülüşlerin, içtenliksiz ilişkilerin”, “Sürgülü kapıların”, sürgünlüklerin, “ölüm ilanlarının”, “alış-veriş”lerin, “taksitinfaturanın”, “albümdeki resimlerin”, yurt özlemlerinin, göçmenliklerin, “Çabaların, tutkuların”, ovaların, dağların, ustaların, çıraklıların, köprülerin, çıraklı seslerinin, “Gül biçimli kaşıkların”, görkemli sofraların... şirini yazmak ister Abdülkadir Budak.

Yani, “Dokunduğun herşeyin, gördüğün, düşlediğin/Şiriñi yazacaksın bir yeni sevda gibi”, diyor o şire iliskin düşüncelerini betimlerken.

Şükran Kurdakul, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*’nde (1981) Abdülkadir Budak’ı söyle değerlendiriyor: “İlk ürünleri 1970’ten sonra gün yüzüne çikan kuşağın kişiliği belirmiş şairlerinden biri olarak göründü. Dönemin acılarından kaynaklanan şirlerinde, kendine özgü sesi, ince, özgün buluşlarıyla dikkati çekti.

Kendisinden önceki şiir değerlerini özümsediği sezilen sözcük seçimi ve denge özeniyle başarılı bir düzeye ulaştı."

Yanlış Anka Destanı, Abdülkadir Budak'ın beşinci şiir kitabı *Sevdanın Son Keremi* (1985) kitabında yer alan bir şiirin yeniden ele alınmış ve kitap boyutu kazandırılmıştır.

Abdülkadir Budak, şiirimizin delikanlı gülü!

(*Cumhuriyet Kitap*, 11 Mayıs 1995)

Hüseyin Ferhad'dan İlginç Bir Yolculuk: Hayal Ülkesinin Keşfi

Hüseyin Ferhad'ın dördüncü şiir kitabı *Hayal Ülkesinin Keşfi* (1995). *Deniz Çobanları* (1982), *Ve Yürüdüük Gecenin Ateşleri İçinden* (1984), *Söyle Gölgen de Gitsin'den* (1993) sonra bir de deneme-lelerini topladığı *Aşka ve Barbarlara Dair'i* (1995) yayımladı Hüseyin Ferhad.

Hayal Ülkesinin Keşfi, 9 bab'dan, her bab da 9 şiirden oluşuyor. Hüseyin Ferhad, tarihsel şiirlerle çıkmıyor okurun karşısına, tarihteki kimi adları, olayları, zamanı şiirlerinde işliyor; o, tümüyle tarihe yaslanmıyor, tarihin saçlarını taryor, yüzüne ayna tutuyor, toz alıyor. Zaman tünelinden geçerek günümüzze pike yapıyor. Hüseyin Ferhad, bir de bakıyoruz ki, tarihin bir başka sayfasını çevirmekle meşgul, bir tarihi kişiyle didișiyor.

Hüseyin Ferhad, "Adem'le Havva"dan başlar şiirinin kuşağıını dokumaya ve ucun ucun şeytani çözümlemeye çalışır. Kitabında dinler, peygamberler reklam panolarının arasından sağırsı terlemiş atlarla geçip giderler, geride Marlboro yazılı kalır Buffalo Bill'le birlikte: Sonra mı? Okumayı sürdürélim: "Hiçbir anlam ifade etmez çarmıha gerilmemiş bir Isa, kılıcı kırılmış/bir Ali, barışçıl bir Timurleng, SS'siz ve Eva'sız bir Hitler, sakalsız/bir Humeyni; Kan ve Şehvet, iyi kalpli cadının sihirli kemendi./N'olmuş o kemendi boynuma kendim geçirdiysem." (s. 15) Nil'in büyülü kıvrılışı, Sezar'ın Kleopatra'yı umut-suzca bekleyışı, Akdeniz gecelerinin bağrına saplanan âşıkların

kirpikleri, öldürülen devrimciler, darbeler, yürekler kazınan marşlar, türküler, cennetten kovulanların oluşturduğu sıralar ve "Tersine çevirip tarihin akışını" gerçeğin gerçeğe benzemezliğine bizi de buyur ediyor Hüseyin Ferhad.

Bir masala, bir efsaneyeye dalıp çıkarak Semerkand'dan Adana'ya gidip gelerek haritaları yeniden boyayarak, uygarlıkları yıkarak ve yeniden kurarak, tarihi kuzyeyden güneye, doğudan batıya yeniden yazarak, yaştatarak "bir felaket kalemsörünün" pesine takılıp gitmek de ayrı bir haz veriyor. Moğollar, Çinliler, Lenin, Trokçi, Stalin hayal kumpanyasında birbirlerine karışarak, kızarak, sevecen yaklaşarak gezinirler *Hayal Ülkesinin Keşfi*'nde. Kendi gölgelerinin peşinde, başka gölgelerle birlikte, varla yok arası tarihten, ülkelerden şiir sağalar Hüseyin Ferhad'ın dünyasına, kalemine. Öyle ki, cehenneme kar yağdığını görürler *Hayal Ülkesinin Keşfi*'ne çıkanlar. Onlar, "Prometheus'un "hırsından" ağladığına da tanık olurlar. Çöldeki develerin aruz veznine uygun yürüyüşüne, "kuyruğunu devlete rehin bırakmış bir tilki"yi, "Emekliye sevkedilmiş bir halkı'nın kısık sesli yaşamını şiirine davet eden Hüseyin Ferhad, "pabucu dama atılmış bir şair" dese de kendine, özgünlüğüyle, biçimıyla, kurgusuyla has şiirin kaynağına yuva yapmış iyi bir şairdir.

Hüseyin Ferhad, Orta Asya'daki efsanelere geçmiş kültürü müzün izini süre süre varmaya çalışır: "Şu mancınıkla fırlat/ eski zamanlara beni,/Turan adında bir ülkenin/payitahtına." (s. 45) derken, o, Türkçü bir kimlik sergilemeyi amaçlamaz, tersine kimi şeylerin yeniden teşhir etmeyi yeğler "düztaban bir hattat" gibi. At ve hilal arasında gezinse de "Yüzünü bir göl aynasına tut"ar ve gördüklerinin, düşlediklerinin şiirini yazar. Onun için "alelade bir kelime bile yeter/taçlandırmak için bazen hayatı." Tarihin bağlarından söküp aldığı kimi eski sözcükleri de "Yirmibirinci yüzyıla beş mil kala" sergiler. O, şiir yazarken "Misli görülmemiş bir arzu/tarifi imkânsız bir coşku/ile sarsı"lır usundan yüreğine dek. Sonra da çömelip "Kop dağının gölgesine/ataları"nı düşünür, "step çobanlarını." Onları da geçirir şiirine. Kendine "şöyledir bir dışardan" bakar zaman zaman: "Yoo, hissemi isterim. Hakkımı yersen kaderime küserim. Entelektüel/ geçmişimin üzerine sünger çekerim. İntiharların en aşağılığını

dene/rim. Divitle karnımı deşerim. Çakırtaşlarıyla bileklerimi keserim./Baktım olmuyor, alışkanlıklarımı ve arkadaşlarımı değiştiririm. Ara/besk dinlerim, Orhan Gencebay'la marihuana içерim. Kötü yollara/düşerim. Sisi'yle çapraz ilişkilere girerim. Militan eskilerine 'okunu'/göndermiş İnci baba, çeker ona giderim. '68 Ruhu' adına çek-senet tah/sil ederim. Rüzgâr ekmeden fırtına biçerim ben mülayim", derken konuşma diliinin olanaklarını ağdırır dizelerine, şiirinin omuriliğine. Kabadayıların, efelenmelerin, yozlukların, yozlaşmaların, değişmelerin, yenilmişliklerin de elinden tutan Hüseyin Ferhad'a "tarihi coğrafya"lardan laflar da atılır, o ise yeminlidir zincirlerini kırmaya, kendi ülkesinde "darağacına fener asmaya/tebdil doğasmaya/ahir zamana kadar." Ve yaşam "bir hisimla" gelip geçse de Hüseyin Ferhad'ın ömründen, şiirler, dizeler alacağını alır akıp giden günlerden, tarihlerden.

Hüseyin Ferhad, geçmişte ve günümüzde yaşananları, yaşıdıklarımızı, yaşamakta olduklarımı coğrafyadan coğrafaya, ülkeden ülkeye, tarihten tarihe gire çıka şairsel yolculuğunda devşirdiklerini bir "Şölen"'i betimler gibi, mağarasına dönmeye hazırlanan bir "şaman" gibi ele alıyor *Hayal Ülkesinin Keşfi*'nde.

(Cumhuriyet Kitap, 8 Şubat 1996)

Şiirin Vaktine Mezmur

Fikret Demirağ, yeni şiir kitabı *Şiirin Vaktine Mezmur*'un (1996) alt başlığına "Ozan Olmayı Ödemek", demiş. Şair, kutsal metin kalıpları ya da sesi içinde şiirdeki yaratıcılığının kaynaklarını paylaşıyor şiirseverlerle. Fikret Demirağ, şiir ve ozan, yaratma ve yaratılma, yaratılan ve yaratan arasındaki sıkı bağın kaynaklarını, oluşumlarını, sancılışlarını, doğumlarını gözler önüne sermeye çalışıyor *Şiirin Vaktine Mezmur*'da. O, şiirlerinde yarattığının, yaratılanın, şiirin önünde saygıyla eğiliyor bir kez daha.

Fikret Demirağ, "Söze yüreğin sesi, Hayat'ın ışığıyla başlar." Böylece akıttığı şiir ırmağını kaynağından başlayarak izlemeye çalışır, yaratma alanını okurunun önüne serer. O, şiirini tohumlayışını, şiirinin tarlasını "Hayat'ın traktörüyle" sürüşünü izletiyor okuruna. "Ozan niçin vardır?" sorusunu da şöyle yanıtlar: "O, Şiir'in ve Hayat'ın / sonsuz öğrencisidir!" Demirağ, şiirler eker denize, bildiğimiz denize değil elbette, "Hayat denen denize;" böylece yüreğinin enkazı da kendisini terk eder ve arından şiirin ipuçları, ilk filizlenişleri duduruyor yüreğinde boy vermeye başlar: "Zaman, traktörünü gezdiriyor / tohumu atılacak bir şiir için / çiziler açıyor yüreğimde / ilk yağmurlar gelmeden önce." Ozanın yüreğine düşmeye başlamıştır artık şiir, uygun bir ortam kollamaktadır ve zaman, şiiri biçimlendirecek iyi bir ustadır: "Yaz bastı ovaları, kızlar girdi sulara, / birlikte imza attık ilk buğdayın altına". "Vaktin" damarlarından akan şirdir, yaşamın kendisidir: "ve şiirler patlarken damarlarında /

ve sesimin kapaklarını açarken yüreğim / Hayat'ın dünyaya ilk fısıltısıyım". Bu demektir ki, "Bir suya kulak vermekle duyabilirsin bütün suları, / bir rüzgârda bütün rüzgârları, / bir acıda bütün acıları. / ... / Bütün gözleri görebilirsin bir çift gözde, / ve Hayat'a tutunabilirsin bir uçurumun içeğinde."

Uçurumun Tanrıçası

"Acının dersine" de çalışan bir şairdir Fikret Demirağ. Uçurum tanrıçasına şöyle yalvarmıştır yaşamı boyunca şiirin başındada: "bana bir şiir sesi buldur, yeni bir şiir sesi, / içime düzen ver ey Harmonia". Şair "şíirin verim zamanı"nı beklemeye başlar. Bir yandan da yaşamı sağar yüreğine. Ozanlık "bir yürek aye-ti gibi / yeşerdiğin topraktan bugulanarak / bir vahiy gibi sunuldu sana- / Öde bunu, zamanıdır, ey ozan, / sana verilen yü-rekle öde kendini- / Ozanlığın sınanacak her zaman." Kendini yaşamın karşısında hep sinayan bir ozanın yüreğindeki yangınları, fırtnıları, alabora oluşları, çalkantıları, tutkuları, düşleri, sevdaları, ülkesinin sorunlarını şiirlerinde ağırlıyor Fikret Demirağ. Ozanlığının kaynaklarını açarken, şiirin açıldığı yollar da yürütüyor okurunu. Fikret Demirağ, "Ozansın" başlıklı şiirinde kendini ne güzel ele alıyor! "Israrlı bir yağmur gibi yağan-sın / dölyatağından çıktığın anne toprağa, / şiir tohumu'nu yü-reğinde saklayansın. / Korkular ve acılar toplayan, / sonra sö-nüp şarkı biçiminde dağıtan. / Bir sis çanısın, sesi yaralı ozan."

Fikret Demirağ, "Bir Şiir Niye Yanar Yüreğinde Ozanın?" sorusuna yanıt aramıştır hep. Yaratmanın kaynağı üstüne sürekli düşündüğüne tanık oluyoruz onun bu soruya yanıt arayışında. "Başak sesleri gibi bir şíirdir izlegím" der bir şiirinde de. Yüreğinde sözler gezinir durur "binlerce ari gibi vízildayarak," ve kuşlar ağar onun "icögöyü"ne. Onu kimlerden soralım ey şíir-severler? "(Şíirlerden sorun beni; / gökleri açık şiirlerden, / gök-leri puslu şiirlerden.)" Şiir, beklenmedik bir anda "bir fısıltı gibi" gelir konar Fikret Demirağ'ın yüreğine, yaşamın "tufanında(n) dir" "tohumu" ve düştüğü zemin uygunsu "çimlenir", şaire dönüşür. Onun şiirlerinin sesinde "bir toprağın kanaması" vardır

ve o nedenle şiri “ezilmiş yasemin kokar”. Elbette şair de bilemez günlerin “nasıl bir şiir milini” yaşamına yiğdiğini. Ozan kimdir, peki? “Yıldızlar, aşklar, ekmekler ve şarkılar, / çığlıklar ve fisiltılar, gürzler ve kuştüyleri / kanının içinde” yüzen midir?

Verimli şiir

Bunca şiri “Açıdan ve Ölüm’den parçalar koparabilmek için yazar” Fikret Demirağ. Sonra, o, karınca gibi “Durmadan buğday tanesi” taşır şiirine “Hayat’tan” ve “sonra çimlendirip Dünya’ya geri” verir onları. O, öyle bir ozandır ki, “Hayat’ın bütün akarsularından” sular toprağını, bu yüzden verimlidir, bu nedenle yazdıkları etkileyicidir, sarsıcıdır, samimidir, güzeldir şirleri. Ve elbette onun yazdığı “her şiirin yarısı” kendisine postaladığı bir mektuptur, öteki yarısı da bir boşluğunadır.

Şiirini kimler okudu, kimi的乐趣 ne verdi, bu o kadar önemli değildir, onun asıl derdi yüreginde yeşerip duran şiir başaklarını biçmedir, yeni şiir tohumlarına yer açmadır; acılardan, sevinçlerden, umutlardan, burulmalardan, aşklardan, savrulmalardan geçerek “Tek bir şiir için” yaşıyor gibidir. Ulaşmak istediği şire hazırlıktır tüm yazdıklar ve bir kanalda buluşturmadır ortaya koydukları. Kendinde eriken, çoğalarak akan bir şiir irmağına yön vermeye çalışan bir ozandır da o.

Şiir onun içinin “karanlığında / parlayan bir ateşböceğiidir.” Bunca şiir yazmış bir ozan olarak şu soruyu sorması elbette haklıdır onun: “Şiirim, bir gün, onu / Dünya’nın şiir denizleriyle buluşturacak / bir kanal bulabilir mi?” Elbette bulur, belki de çoktan bulmuştur o kanalı şiri. İçinde sürekli “yeni bir şiir ekmeği” pişiyordur onun ve bu nedenle öldüğünde otopsisinde “şîir” çıkacaktır.

Fikret Demirağ, şiri arayan bir ozan. “kim var orada, / sen misin ‘Şîir?’” sorusunu dilinden de, yüreğinden de hiç düşürmez. Yani şair, şirini yaşam karşısında sürekli gözden geçiriyor: Kendini yenilemenin yollarını araştırıyor yeni anlatım olanaklıyla, yeni biçimlerle ve yeni bir bakışla. Şair kimdir, ne yapmış-

tır, ne yapıyordur ve yarın ne yapacaktır soruları üzerinde çok düşünen bir şairdir Fikret Demirağ. Hayatla hesaplaşmasını giderek daha da derinleştirerek sürdürüyor ve yüreğindeki şiirin alevini hep harlı tutmanın yollarını arıyor. Şairlerin elinden düşürmeyecekleri bir kitap bence *Şiirin Vaktine Mezmur*.

Bir şairin kendine sorduğu şu sorular siz de ilgilendiriyor sa, *Şiirin Vaktine Mezmur*'u edinmek ve okumak zorundasınız: "Kim'im? Ne yapıyorum? Niçin ve ne adına yapıyorum? Nasıl yapıyorum? Nasıl yapmak istiyorum? Yerim neresi? Bunun bedelini ödüyor muyum? Nasıl ve ne ölçüde ödüyorum? Şiirim etik, estetik boyutlarıyla nerede duruyor? Bu çerçevede, yaptıklarımın ve benim anlamım ne?"

Fikret Demirağ'ın Cemal Süreya için yazdığı şu şiirle bitirelim yazımızı: "Biz arkada kaldık, / gökkuşağıının altından geçti şiir."

(Cumhuriyet Kitap, 5 Eylül 1996)

Ferit Edgü Şiirinin İzinde

Öykü, roman, anlatı, deneme yapıtlarıyla yakından tanıdığımız Ferit Edgü'nün ressamlığının yanında şairliği de yanyaladığı iki şiir kitabıyla önumüzde duruyor. İlk şiir kitabı *Ah Min'el Aşk*'ın ilk basımı 1978'de "Fikret Mualla'nın 20 metindiş deseni"yle birlikte buluşur okurla. Fikret Mualla'nın desenlerinin yer almadığı kitabın ikinci basımı 7 şiir eklenecek 1984'te gerçekleşir. 1999'un son günlerinde yayımlanan *Dağ Şiirleri*'nde Ferit Edgü'nün "metindiş resimleri" de yer alıyor: Resim şiir ilişkisinin ortaya koyduğu görsellik kitabın albenisini artırmış.

Ferit Edgü, artık "çok kısa öyküler" yazan bir yazar: "Minimal" öykülerinde sözcük tasarrufunu had safhada tutmayı ustalıkla başaran ender bir yazar. Bu seçkin yazar, öykülerinde, anlatılarında olduğu gibi, şiirlerini de "az sözcükle" yazıyor. Bu da onun hayata "en yalın biçimde" baktığını gösteriyor. *Ah Min'el Aşk*'taki şiirler "1970-1976"nın ürünleri. *Dağ Şiirleri* ise "1980-1990"dan günümüze dek yaşananlar.

Ah Min'el Aşk'ın "Sunu"sundaki "Aşkım Boyunca" şiiri Ferit Edgü'yü biraz daha yakından tanımadımızı sağlıyor: "Tanrıların değil, Rüzgârin, çiçeklerin, balıkların/Dört mevsimin, değişken günlerin/Anlarıdır çevirdiğim/Ana dilime/.../Bir soluyuşun, bir okşamanın/Bir sevişmeden kalanın/duyulan ve duyulmayan sözcüklerini birleştirmeye çalıştım/Aşkım boyunca." Yani yaşamdan, yaşadıklarından devşirdiklerini ustaca şiirleştiriyor Ferit Edgü. Kitaba adını veren *Ah Min'el Aşk* şiirinin ilk dörtlüğü de kimsenin görmediği, yüreğinde yatıp duranları şöyle dizeleş-

tiriyor: "Bir Ah Min'el Aşk/Duvarında yüreğimin/Bakar durur herkes. Kimse göremez."

Ah Min'el Aşk'ın "Bir Mevsimden Görüntüler" başlığı altında toplanan şiirlerde ise Ferit Edgü şiirine biraz daha sokuluyor: "sis'i, "deniz'i, "dağ"ları, "kar"ı... bir başka boyutta ele alıyor Ferit Edgü. O, yazdıklarıyla okuru sözcüklerin ötesine geçiriyor: sözcükleri günlük dolaşımın kuruluğundan kurtarıyor, adeta onları yeniden canlandırıyor, onlara taze kan veriyor. İlk okuyaşa şu dizeler sizin de dilinize dolanmaz mı? "Bu mevsimin kaçını sis?", "Deniz, ölü bir göl", "En son ne zaman duymuştur/Kırlangıçların, hanilerin/yunusların nefesini?"

Ferit Edgü'nün şiirlerinde yer yer aforizmamsı, yer yer haikumsu dizelere rastlarız. Bu, onun düşündüklerini en yalın, en çarpıcı, bir biçimde ortaya koymak istemesinden kaynaklanıyor; böylece şiirler daha bir katmerleniyor. Örneğin şu iki dizenin çarpıcılığından, etkileyiciliğinden kim kuşku duyabilir? "Bu akşam içmeyeceğiz/Kar yağıyor tepelere". Gelin de bu iki dizedeki gizi çözün! Tepelere yağan karla içmemenin ne ilişkisi var, gelin de çıkışın işin içinden!

"Resim" başlıklı şiirinde kurumuş dallara kar yağarken ressamın boyadığı resimde dalın çiçeklenişini söyle ele alıyor Ferit Edgü: "Dışarda ayaz/Kar düşüyor buz tutmuş yollara/Kuru dallara/.../Ocağı tütmeyen odamda/Bir bahar dalı/Ben çizerken resmini/Tek tek açıyor çiçeklerini". Evet, kurşun yemiş gibi oluyor insan değil mi? "Kurşun" başlıklı şiirden şu iki dizeyi unutmak olası mı? "Bir od yanıyor içimde/Aylardan yunus". "Yunus" sözcüğünü ister Yunus Emre, ya da balık olarak alın, bir şey değişmez; "Aylardan yunus" imgesi sizi alıp götürüyor ya bir yerlere, bu yeter!

Bir dizi "Ah" başlıklı şiirde yaşamı acılarını Yunus Emre'ye göndermeleri şiirseverlerle buluşturuyor Ferit Edgü: "Bir Bursa Ah'ı çektim ipeğe/gene yüzüm çıktı ortaya". "Şiir mi aşk mı geceyi dokuyan/Sözcükler?" sorusunu gelin de yanıtlayın. "Gibi"ler başlığı altında toplanan şiirlerde benzetmeler, karşılaşmalar haikumsu bir biçimle, felsefi bir yaklaşımı ele alınıyor: Örnek mi? İşte: "Bir türkü gibi/sin bende/Ezgisi dudaklarımda/Sözcükleri unutulmuş". Bir başka örnek daha: "Ardıç ku-

şunun gözleri/senin dudakların gibi gülüyör". Ya şu dizelerdeki derin anlaması ne buyrular? "Nicedir yaşamayı/unutmuş/gibi yaşıyorum". Sonra "İç Dökme Gibi"ler geliyor önmüze: "Bu şiirlerdeki haiku tadı belleğimize unutulmaz imgeler kazıyor: "Şu an/ne kadar uzağında gibiyim/Kendimin". "Sandıklarım"daki şiirlerle "Çam", "Ceviz", "İhlamur", "Maun", "Gül", "Teneke", "Pelesenk", "Sırça", "Aynalı", "Kâğıt" sandıklardaki duyguların, düşüncelerin, nesnelerin, anıların, resmini çekiyor Ferit Edgü: "Edirne"den aldığı sandıkta çocukluğunun "minaresini" bulur. "Adalar"dan aldığı sandıktaki çiçeklerle sevdiğinin "gerdeğini süs"ler, sandığı ise "ressamına/Geri yol"lar. "Selvi"den düşlediği sandıkta ise yanıp duran dertlerini okurla paylaşmaz, kendisine saklar. "Aşk Üstüne"de aşka ilişkin düşünceler, yorumlar, duygular yer alıyor: "Aşkinin uzantısı/Güneşten önce doğuyor/Gelip kapımı vuruyor". "Ara" bölümündeki "Bir Güz Sabahı"nı betimleyen şu dizeler Ferit Edgü'nün yazın dünyasına da ışık düşürüyor: "Sonra yazmaya başladım/Yaşadığımız günlerin tarihini/Animşanan anları/kalan tortuları/Çilenin çekimini/Bunaltının albastısını". "Aşk Üzerine/Az Sözcükler"deki şu dizeleri de buraya almadan geçemeyeceğim: "Aşkin kuramı olmaz/yalnız eylemi vardır", "Öyle aşk ozanları tanıyorum ki/tek bir misra yazmadılar aşk üstüne", "Aşkin kışlası/yataktır", "Aşk her zaman cirilçiplaktır".

Ah Min'el Aşk'ın son şiiri "Hava Raporu": "Doğunun dağ köylerinde" "aşk çiçeklerinin" açmasını Ferit Edgü, askerliğini bir dağ köyünde yaparken görmüş olmalı: O; Doğu'dan derlediği, devşirdiği imgeleri, yaştıları, dünyaları hem şiirlerine, hem de öykülerine, romanlarına, anlatılarına ağdırıyor yillardır.

Dağ Şiirleri, düzyazıya, öyküye teget geçen şiirler. Öykücüklerle beslenen şiirler "Muş"la "Dağlar" başlıklar altında bir araya gelmişler. Kitabın ilk şiiri "Bu Yolda"nın son bölümü yaşamı nasıl da yapyalın betimliyor! "Dağ dik/Yol engel/Deniz dalgalı/Kimler kimler kimler/Bu yollarda kayıp oldu". Sesle, sözcük oyunlarıyla bezeli şiirlere şu dizeler güzel bir örnek bence: "Deniz-Gizini ver ve siz/Karayel, kasırga, yıldız/Ben o yorgun Kırgız/Atının terkisine yapışmış giden/Bütün

bir kış". "Öyküden" başlıklı şiirde "minimal" bir öykünün tadı yok mu sizce de? "Umudun avcısı var/Umutsuzluğun yok/.../ Yeryüzü dopdolu/Gökyüzü bomboş/.../Pencereler açık/Her kapının yanında birileri var/.../Ocakta kâğıtlar yanıyor/Dumanı yaz göğüne yükseliyor/.../Sürgündeki bir Arap/Anlatmıştı bu öyküyü/Kaçmayı başardı, diyordu/Kurtulmayı henüz değil". Ferit Edgü şiirinin beslendiği kaynaklardan biri de zengin halk şiirimiz gibi geliyor bana: "Kara Tren" başlıklı şiir bunun güzel bir örneği: "Ahımı alma şahimi al/Ben ki halk dilinde bir şahbazım/Kimselerin bilmediği o salıncakta/Sallanan ben, çok değil birazım". Görüldüğü gibi süßüz, abartısız, yalın şiirler yazıyor Ferit Edgü. Hüznü, acayı, umudu, umutsuzluğu, sevgiyi, aşkı, dünyayı sözcüklerin emrine veriyor, ortaya benzersiz bir Ferit Edgü şiiri çıkıyor. Sözcüklerde doyamıyorsunuz Ferit Edgü'yü okurken, her gün kullandığımız sözcüklerle bir başka biçimde bir kez daha yüzleşiyoruz. Şu dizelerdeki yalnızlığa, anlatıma, mantığa, sözcüklerre tutulmamak olası mı? "Doğunun dağlarında ateşler ateşler/Doruklarda yanıyor karla kaplı karla", "Sonra yunusların sesi dağladı/Derviş dağları".

Ferit Edgü'nün yazdığı şiirlerin izinden yürümeye çalıştım. Kolay okunan kolayca anlaşılır gibi gözüken bu yalın şiirlerde Ferit Edgü, yaşamı, insanı nasıl da derinden duyamsadığını, anladığını sergiliyor; sözcüklerin sıhri, büyüsü öününde okurlarına şapka çıkartıyor. Şiirseverler, onun yazdığı öykülerden, romanlardan, anlatılardan, denemelerden aldıkları tadı şiirlerinden de alıyorlar. Ferit Edgü'nün yazdığı her şeye mutlaka şiir vardır; onun yapıtlarında incelikli şırsel bir esinti mutlaka kendini ele verir. Onun yapıtlarındaki içeriğe uygun benzersiz biçimde unutmamak gereklidir. *Dağ Şiirleri*'ni okurken Ferit Edgü'nün "metin-dışı resimler"i de okura eşlik ediyor. Böylece onun şiirindeki resimle kendi resmi bir araya geliyor *Dağ Şiirleri*'nde. Bu şu demek, Ferit Edgü'nün yazdıklarında resmi besleyen bir yapı var ki, bu da onun yazın poetikasının özünü oluşturuyor gibi geliyor bana. Ferit Edgü *Kitap&Ressamın Öyküsü* (1989) çalışmasıyla kitap, yazar, resim, ressam ilişkisini şırsel metinlerle ele almıştı "Bakıyorum/Gör-

meye çalışıyorum”, diyerek. Yani, o, “Neyi?” sorusuna yanıt arıyor tüm yazdıklarında. O, *Dağ Şiirleri*’yle haritamızın kimi bölgelerinden beslense de, “Şiiri Düzde Kuşan”an yazarlarımızdan biri olarak aramızda yaşıyor.

(*Cumhuriyet Kitap*, 3 Ağustos 2000)

Küçük Hayat Bağları ve...

Metin Celâl Şiiri

Metin Celâl'in yayımlanmış şiir kitapları: *Adım Ölüm* (1986), *Kendi Kendini Tatmin* (1989) ve *Konformist'e* (1993), geçtiğimiz günlerde bir yeni daha eklendi: *Küçük Hayat Bağları* (1999). Bu dört kitapta toplam 81 şiir var. Metin Celâl, sık şiir yayımlayan bir şair değil. Son kitabı *Küçük Hayat Bağları'nın* tohumu 3. kitabı *Konformist'e* dek uzanıyor, "Hayat Bağları" (s.12) başlıklı şiirle atılmış sanki.

"İsimlerin tedavülden kalktığı yere gidiyorduk", yani yaşamın tam ortasında hazır olan bir şairdi o. Metin Celâl, şiirini yaşamın kırılma, kopma noktasına gelen sınırlarında dolaştırıyor. Günlük sorunlardan bir zamanlar banker rezaletine, işkenceleme, hapisliklere, öldürülmelere, geçmişe sürüyor şiirini. O, yaşamı en nesnel ve en gerçek biçimde hiç abartmadan dizelerinde ağırlıyor. 12 Eylül'ün yaptığı yıkımı, toplumdaki çürümeyi, bozulmayı, ahlakî değerlerin altüst olmasını, yozlaşmaları bir bir ele alıyor, süze süze yediriyor şiirine. Metin Celâl, şiirini yaşamın küçük bağlarıyla oluşturmuyor. Alnındaki "ateş yalımı"nı, "ığdış bir gülümseme"yi, damarlarındaki "asit"i, "kıyımlar"ı, "sararmış soyluluk"ları, "aykırı söz"leri, "savrulmalar"ı, unutulmuş "bakış"ları, "saydam dekolte"leri, "insanların tarihi"ni, "muhabir" hayatları, kırlan sözcükleri, dağ sancılarını, birbirini arayan sesleri, "bordo gül"leri, "kandan zemberek"leri, kandan bıçakları, tedavülden kalkmış yaşamları, maskeleri, gül yaralarını, "adaklar"ı, "hafızasız tarih"leri, "işkencede kaybolan-

lari”, dayanılmaz yalnızlıklarını, ince yargılanmaları, sisli aynaları, “yalan beyan”ları, yanlış hayatları, “çapraz ateş’leri, “kararlığın yırtılış”larını, “yurtsuz” “aksan”ları, “gündüz ve gece”yi, “hayatın kıvrım”larını, “yazılamayan”ları, kırık hayatları, “dağda gerilla, şehirde insan”ları... ve daha binlerce küçük, değerli ayrıntıyı banyor şiirine, yediriyor iyice dizelerine. Onun şiirinde aşırı duyguya, coşkuya, kendini kapıp koyuvermişlige, düşlere, boş umutlara rastlayamazsınız.

Yenik Kuşak

Üç yıl Almanya'da yaşamak zorunda kalan Metin Celâl, *Konformist'in* “daüssila” bölümündeki şiirlerinde sevdigidinden, sevdiklerinden ayrı kalışının sıkıntısını ele alıyor. Bu şiirlerde de duygudan çok akılçı yan öne çıkıyor: “sustum yağmuru aldım içime/ gözlerini bıraktığım yerde buldum/ sildim yeniden tarihimi/ terkettiğim sokaklardan kazındı adım”. Ülkesinin dışında yaşamak zorunda bırakılışını “yurtsuz bir aksan” olarak değerlendiren Metin Celâl, uzaktan geçmişine dönüp bakarak yaşadıklarının, yaşananların bir dökümünü çıkarıyor gibidir bu şiirlerle: “ben yeni bir güne başladım/ sen, yazık, orada kaldın”. O, kimi şeylere hazırlanmadan yaşama apansız yakanıvermenin sıkıntısını da şöyle dizeleştiriyor: “acılar hazırlamalıydım kendimi, yenilgilere”. Yaşananları, yaşamı bir dize de anlatmak isteyen Metin Celâl, ne yazık ki, “bir türlü o şiiri bulama”maktan da yakınır.

Yenilgileri omuzlayan bir kuşaktan geliyor o da. Acıların içinden süzülüp gelenlerden biri de o. “Çoğu” olmak isterken “birinci tekil”e indirgenmenin sıkıntısını duyanlardandır. “Yalnızlık hangi Türkçe'yle yazılır” diye sorgulayıcı bakış geliştirenlerdendir kendisi.

Metin Celâl, şiirini “ben”, “sen” ve “biz” arasındaki üçgende oluşturuyor. “Kolay mı hayatı anlamak birinci tekilde/herkezin konuştuğu, kimsenin dinlemediği bu mevsimde”, diye soruyor. Yanıtını okura bırakıyor elbette. Sonra çoğullaşıveriyor sesi: “bilerek sokağa terk edemeyeceğimizi vücutlarımızı/ acılarıyla

unutulmuş insanlar olarak kalacağımızı” da gözden irak tutmamız gerektiğini anımsatıyor bizlere.

Çürüyen Toplum

Toplumda yaşanan günlük sıkıntı ve kargaşa da şu dizeriyle dikkat çekiyor Metin Celâl: “kafalarımızdaki televizyon kalabalıkları/ ne gördüğünü bilmeyen bakışlar/ ve fotoğraflardaki o boşluklar/ her şey kötüye gidiyor, kötüye/ başarısız oluyor ayakta kalma deneyleri/ unutuluyor perakende zamانlara sıkışan düşler/ elektrik ve su faturalarıyla yitiyor sevdalar”. Günümüzdeki kargaşalıkta sevdalara yer olmadığını ne güzel dizeleştirmiş şair: “kimsede sevgi kalmadı deyip, zehir içiyoruz”. Kendinden de kaçmaya başlayan insanlarla dolu bir ortamda birlikte yaşamın anlamsızlığını da sorguluyor Metin Celâl: “siyanür! Bu muydu hayatın anlamı/ kaçmaya çalıştığım kimdi/ kendimden başka”. Böyle anlarda şair bir işaret bekerler, bir “haydi”, diyen olsun ister bir şeyleri değiştirmek için: “bir çit sesi duysam belki değişecekti çok şey”. Ne yazık ki kimse işaret fişegi olmak istemez, öncüler yoktur artık ya da ortada değiştirilecek yaşamlar kalmamıştır: “ama sakin, tasasız hayatında yeniliğe yer yoktu/ bezgindi beyin hücrelerim, yorgunu bakışlar”. Toplumu tümden bir çürüme sarmıştır, bu 12 Eylül’ün başarısıdır elbette: “bedenimde çürümenin kokusu”; kük koku-su işlemişi çoktan haliyle/ duvarlar terledi, nem çürüttü taşı”. Böylece “bir gül” daha “hayattan kazı”nmıştır. Halkımız gülüyorum, hem de katila katila, vara yoğa, ama acaba mutluluktan mı gülüyorum gülen: “o kadar güzel gülerdin ki seni mutlu sanırdık”. “Hayatın terk edilmiş yanlarından” dünyaya bakmaya zorlanmışsa halkımız, aslında gülecek hali mi kalmıştır! İşte tam bu raya uygun bir arabesk slogan da Metin Celâl’den geliyor: “-derin kaz mezarımı/ sirayet etmeyeyim hayatına”! Yaşananlar ve tarih yaşamlardan silinmiştir çoktan. Yinelenen hep aynı şeylerdir; ayrılık, çürüme, yozlaşma, yalnızlık, yenilgi, korku, ölüm, kuşku, belleksizlik: Yani “yaralanmış ve kırık baktık hayatı”, diyor Metin Celâl *Küçük Hayat Bağları*’nda. Onun şiirinin atarda-

marını yaşamın vazgeçilmez olguları süzme “saydam dekolte” erotizmle, ince humor oluşturur. Son şiirlerini topladığı yeni şiir kitabı *Kiçük Hayat Bağları*'nda Metin Celâl, tüm kırılma, küsme, yenilme, acı çekme, ezilmeye karşın, yaşama sımsıkı bağlı bir şair olduğunu gösteriyor. Metin Celâl, dergilerde yazdığı kitap ve şiir yazılarıyla da dikkatleri hep üstüne çekmiş bir şairdir. Ayrıca, geçen yıl oldukça ses getiren iki de antoloji hazırladı: 1999 *Şairden 199 Şiir* (Eray Canberk'le birlikte, 1998) ve *Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi* (1998).

(*Cumhuriyet Kitap*, 3 Haziran 1999)

Metin Cengiz'den "Gençlik Çağı" Bir Aşk Mültecisinin Şiirleri

"Korkunç bir uçurumun kenarındayım" diyen Metin Cengiz'in şiirinde, şiir kitaplarının yayımlanış sırasına göre genezineceğiz. Onun dizeleriyle, imgeleriyle yüklü bir yolculuğa çıkacağımız Şimdi. Hazırlıksak, başlayayım:

Bir Tufan Sonrası, başarılı bir kitap olarak, Metin Cengiz'in şiir yolculuğunda önemli bir duraktır. O, "karlı bir rüzgâr"da çikar yola; "gece menekşeler" takmiştir "saçına." Aslında, o "Bir çığlığın arkasından" koşmaktadır. Aradığı, "Kiremdin kırmızısı, tahtanın ışığı, ışığın kılıcı ve ağusu"dur. "Demirden, topraktan, anılardan" "sızan ışığa" gözünü dayıyor, "taş"ın, "ot"un, "bakır tel"in, "çelik halat"ın çatladığını duyumsuyor. Yürüdüğü "gelışimin saralı izi"dir. Geçip gittiği sokaklar "karanfil göbeğinde çığlık atıyor"dur. Evlerin pencereleri "Dirseklerini suya" dayamıştır. Yaşananlar "Eski bir kışla"dır, "kelepçelenmiş gün"dür, "kazınmış mevsimler"dir. Böyle bir ortamda "Bir şiir açıyordu"r "ka/ranlığın yapraklarını gere gere." O, "Bu gövde benim değil artık, biliyorum" dese de işkencelerden geçen biri olarak, "Bir savaş alanındayız", diye düşünmeden de yapamaz gün, "gül sağan / bir akşam"a devrilirken. Sözcüklerinin kimliğini sorarsanız; "Dalgalarla" dönüşen bir dünyaya sıkı sıkı sarılmışlardır, bu da şu demektir: "umutlar" "eyleme taşınır" onlarla. Yaşam, eylemdir! Sevdüğüyle "El ele"dir şair, "iki yıldız gibi yana yana duruyor"durlar. Yüreklerde, "deli kasırgalar çatlıyor" olsa da.

12 Eylül'ün Kalıntıları

Metin Cengiz, *Bir Tufan Sonrası*'nda, nesnelere yaslanır daha çok; parçalanmış, dağılmış nesneleri bütünülemeyi amaçlar gibidir dizeleriyle. 12 Eylül'ün kalıntıları üstünden yürüyen genç bir şairdi ne de olsa. Onun için hapishaneler, ayrılıklar, zulümller, baskılar, işkenceler, birbirinde eriyen sevgililer onun şiirinin omurgasını oluşturur. Bağırın, sloganı yaslı bir şiir değildir top-lumcu temalara eğildiği şiirlerinde; yalnız, içe işleyen bir söylemi vardır Metin Cengiz'in.

2. Kitabı *Büyük Sevişme*'de Metin Cengiz, "Şiirin Adanmış Yolu"nda yürümesini sürdürür: "Ufkun imbikten süzülmüş hali"dir onun aradığı, şiirine yedirdiği. Onun sözcükleri aşkınnın "saf cevheri"dirler. Unutulmayan Eylül "baş dönmesi" mi yalnızca? Ya da şairin "daracık hücrelere siğmayan gençliği" mi? Şair, bir "aşk mültecisi"dir, onun aşkı ülkesine, halkına duyduğu büyük sevgide yuvalanmıştır. Aslında, "Her yere yasaklı"dır o, "yalnız" halkına "serbest"tir. Yani "aşk şiirin adanmış yolu"dur. Halkının, ülkesinin sorunlarını kendi sorunu bilmiş, bellemiş bir şairdir Metin Cengiz. "Tutup gövdeme sürüyorum seni/Doğuyor tecritimde bakire duyu"yla nesnelerin "Derin sureti"nden bakar çevresine o. "salgın ağıt"ların yakıldığı "Hırçın ve zalim bir hayat"tır yaşanan "Güz iskeletiyle". Yaşananlara "yanan bir orman gibi"dir, "Külüün, düşün ve sözün arasında/Açı sabır ve şarkı alaşımıyla." Yani onun şiiri, "dili döven usta" bir "çekic"tir, yolculuğuysa sürdürüyor dur durak demeden. Fırtınalara, siyasal baskılara, taşan nehir yataklarına karşın onun şiiri "tiğ kaside"ye yazgılı, "yaprak sesi"ne tutkundur; o nedenle, "ezgi" "hüzzamliyor"dur durmadan ve şiirinin öznesini de "Kars"lar belirliyor, "hayatı", "lavla"yan da bir şair olarak kanıtlamıştır kendini. "Ürkek ve kararlı" kendi peşinde bir şairdir Metin Cengiz. Yüreğeyle "kör kalemi sivriltip" banar şiirlerinin kanına kendini. "Sobatajlar yazıyorum suyun belleğine", diyor ya, aslında politik bir söylemi imler gibi gözükyorsa bu dize, yaşamın atardamarını yakalamak isteyen bir şairin düşünceleri olarak da algılanmalı derim ben. Şiirde ne mi yapmak istiyor Metin Cengiz? Yanıtını kendisi şöyle veriyor: "Çünkü köpükten bir

gülü / Yaratma isteği benimkisi." O, yaşamı "yasın ve kederin göğsünden" emer, yüreğindeki "yalım hiç dinmez onun için." Emdiği "ağadan gül" olunca şairin, "Doğmamış güneş tadında hançer"dir göğsünde besleyip durduğu keder. Kars, onun şiirinde de, ağırlığını duyumsatır, beslendiği ana kaynaklardan biridir, ayrıca Anadolu'ya açılan bir kapı olarak da onun şiirindedir. Böylece, o, "ağulu sınır"ın şairi olarak da, "yolların yaban şiiryle" buluşur şiirseverlerle. "Yazlamak" eylemini de kullanır, "artık göğü yazlamak zor..." "Beyaz Şirler"dir okurların eline doğan. Cebindeki dinamitlere fal baktıran bir şairdir Metin Cengiz, yani "sesler yazan" da bir göçeve. İşte kendisi de itiraf ediyor yolcu olduğunu: "Bir yolcuyum gizin yolcusu."

Büyük Sevişme'de, ilk kitabındaki söylemi daha da yalınlaştırır Metin Cengiz. Temalarını aşk, sosyal konular, geçmiş ve ülkenin sorunlarında gezdirmeyi sürdürür. Şiirinin kanalını daha da derinleştirmeye çalıştığı görülüyor *Büyük Sevişme*'de.

İmgeci Söylem

Zehirinde Açılan Zambak, 3. kitap olarak buluşur şiirseverlerle. İlk iki kitabına göre daha uzun şiirlerin yer aldığı *Zehirinde Açılan Zambak*'ta Metin Cengiz, yer yer imgeci söyleminin dozunu artırır gibi gözükse de: "Çivi Yazısında Kahkaha Medyum"da olduğu gibi, yalnız bir söylemin peşinde olduğu söylenebilir. "Uçurum lekesi", bulaşmıştır onun dizelerine, öylesine derinleşirken yaşama, "halk kipi"yle halkından kopmadığını gösteriyor dizelerinde". "Sözcüklerce cezali bir çocuk"tur, işi budur da ondan; "mürekkep çalmak" zorundadır şiiri için; "aşk tiryakisi"dir de, sevda olmadan şiir mi olur? İşte böyle, onun şiiri artık, "ele veriyor" onu.

Metin Cengiz'in kendini en çok yağmaladığı, "sesiştigi" kitaplarından biri de *İpek'A*'dır. Sese, söyleme, dizeye daha yoğun yüklediği, şiirinin çatısını en iyi kurduğu bir kitaptır *İpek'A*. Metin Cengiz, kötü bir not gibi duran tarihi, yakın geçmiş şiirinde ağırlamayı sürdürür bu kitabında da. Şair, bu kitabında da, sürgünlüğüyle, yolculuğuyla baş başadır. Zaman, durmadan çınlar ve ağır aksak geçip gider yanından, elini çabuk tut dercesine.

O da, zamana “çatlayan bir tohumun tam içindeyiz”, der. Kendini de, şiirdeki kimliğini, şöyle betimler: “Benim dünyaya geceden bir bakışım var”, dedikten sonra, şöyle sürdürüyor kendini sergilemesini: “karanlık ülkelerin şarkısıyım ben./.../bir nergis çiçeğiyim yakamda/şarkılarımı lanet, geceye ağır ter./iftirayım mutlulukların hepsine birden/hecelensin adım: şair, şer ve şire kader.” (s. 22) “Közdüşümlü eylül”e nasıl gelindiğini de şöyle diyeleştiriyor: “ey şiirime tuğrasını vuran/canı ve hoyrat zaman... cenzsiz uyku/atıyorum zarımı bir daha/bilinmeyen gün batımlarına/ben ki aşklar ve ihtilâller eskittim/başlayan bir günün kasırgası/değil midir şu köpüren siyanür” (s. 30) Şiirinin genişlediğini, yayıldığını da söyle yedirir şiirine: “güz sesi gibi dağıldıkça sesim rüzgâra/çicek tozlarına karışır harflerim” (s. 31) Kalabalıkları, renkleri, imgeleri bünyelerinde toplayan, bol çağrışıklı “deniz ve orman, “işte şiir” der. Onun şiirinde “yapraklar yavaşça yüzleşir”; sesi sese, rengi renge, imgeyi imgeye denk getire getire kuruyor Metin Cengiz şiirini. O, dile elmas döktürmeye deneyen de bir şairdir: “simyasından sıyrılıyor söz/ilk fırtına: yanık kokusu/son fırtına: dil ve gonca/ve kendi geriliğiyle som anlam/bir bulutu köpure köpure/ve rahminde barut patlayan zaman/bir depremi büyüté büyüté/girdabında dönen bir şiir için/bir sesten, bir heceden cesaret alarak” (s. 38) oluşturuyor şiirini Metin Cengiz. “Bir imla ve ünlem olarak Metin Cengiz” şiirdeki kimliğini giderek pekiştirir ve imzasını daha da kalınlaştırır, kalıcılaştırır. O, her dizeye “has bir macera”, diye bakar, “sağır bir geçmiş”ten gelen kimliğiyle, “asırlık” “uzun bir duruşmada” duyumsar kendini, onun için, “neşteri” “vurur” “tüm lirik sözcükler”e böylece “serap”la kardeş olur. Örselenmiş dilden, tutuşan belleğinden çıkarır şiri düzeye.

Şarkılar Kitabı

Metin Cengiz, *Şarkılar Kitabı*’yla “1996’da Behçet Necatigil Şiir Ödülü”nü alır. Kitap, Halk Şarkıları, Kareliler/İçrek Şarkıları, Red Şarkıları, Ayrılık Şarkıları, Aşk Şarkıları, Kendinin Yolcusu bölümlerinden oluşuyor.

Şarkılar Kitabı'nda Metin Cengiz, duduru bir dille, söylemle sürdürüyor yolculuğunu, şiirini. "Eski dillerden rüyalı" çikarak, çağrışımı bol, yepenyi bir dil oluşturuyor: "kendi rüya"sını yorumlayan "gülçü oyuncularla"; "sofu ateş"de yanan kille, "Bahtlarına felç inmiş"lerle, "Tilsimleri iğdiş" edilmişlerle, "Tedavüle girmiş kıylar"la, "hayata müdahale" edenlerle, "dökülen yara"larla, "büyük duruşma"ları yaşamışlarla, "düşüç çocuk"larla, taşları sökülen dillerle, "haylaz şirerlerle", "kesikbaş mevsimlerle", "bıçkın", "otuzbir"lerle, iri ünlemelerle", "terörist sözler"le, "hapsedilmiş korku"larla, "şimarık lodos"larla, "tenha sular'la, "elmas avuntuyla", "aşklamak fiiliyle", "yabanıl imgeler"le, "güzel karanlık"larla, "gürbüz gülümse"melerle, "som lale"lerle, "ağır hayal"lerle, "Taşbaskısı alkışla"rla şiirini südüren, "kendinin yolcusu" bir şairdir Metin Cengiz.

Şarkılar Kitabı'nda ses giderek öne çıkar. Metin Cengiz, tek harfler, "tedavüle girmiş kıylara büyük ayn... a ben" –ayna bir gönderme– (s. 11), gibi, çift harfler, 'Soyulan anlamin derisi seyy/günlük yaşam eczası tanrı...'" (s. 19) gibi, yinelenen heceler, "bir parlıtıydi bu isyan yan/ .../bir parlıtıydi aradığım diğim.../kaynakla dolu ülkemin sesiydi iyidi" (s. 43) gibi... anlamı yoğunlaştırın değişik denemeleri ihmali etmez şiirinde.

Metin Cengiz'in şiirini iyice belirginleştirdiği, imzasını iyice öne çıkardığı, sesini oturttuğu kitabı *Şarkılar Kitabı'dır*. Kitap, baştan sona bir bütünlük içinde. Şiirleri Rimbaud, Mevlâna, Hâfız, Şeyh Gâlib, Fuzûlî, Nef'i, Bâkî alıntıları bütünlüyor.

Geçen günlerde yayımlanan, şimdilik son şiir kitabı *Gençlik Çağı*, Metin Cengiz şiirinde bir başka kavşağı oluşturuyor bana göre. Şiirine hâkim bir şair kimliği bu kitabında daha da öne çıkmıyor. Dilindeki yoğunlaşma, arılaşma daha da belirginleşiyor. Onun şirsel yolculuğu, kavgası, elbette, sürüyor büyük bir hızla ve çabaya. Yakın geçmişten, yaşınanlardan, günlük yaşamadan, aşklardan, ülke sorunlarından sözüyor şiirini Metin Cengiz, demişti, bu kitabı için de geçerli bu saptama. "Selamlar toplayacak şirden şair", diyor ya o, "yepenyi firtinalarla yeniden lavlayacak/kanını, bu gençlik çağrı olacak şairin" (s. 7), demek istiyor aslında. Onun şiirindeki "gür görüntü", gençlik çağındaki şairin, dağınık saçlı aryası olarak; "şirin bereketini

sunmak için halklara" yolunu sürdürür. Şiiriyle yaşamın "kör düşgümü"nü şiirden şire çözer, "sarhoş gök"lere savurur üretiklerini; işte bu "selin sesidir", bilesiniz. Onun amacı, "ufuklarda gülleş"eni yakalamaktır şiirleriyle. Metin Cengiz, "seher ipliği"yle dokuduğu şiirini "gri sulara" salar, yani "ürperen halkların" başında göndere çeker üretiklerini. O, şiirleriyle, okurun "kalbine bile şah çekte"n bir şair kimliğini korumak için yolculudur bu dünyada. Onda "salgın sararır", kimi zaman "gönül çöl gibi"dir, "plastik çığlıklar"ın yükseldiği bir çağdı yaşadığımızdır bu. O nedenle, "kuytu zamanlar"a gömdüğümüz "gizli güller"i beslemeliyiz gönlümüzde. "İskalanan hayat"a gebe "zorunlu menekşeler"i de unutmamalıyız, biliyoruz ki, "hayat sürgün yazgısı çöl ülkesinde"dir. Şiirler, "ateş mürekkep"lerle yazılır elbette, "gümleyen mesafe"lerde, ortaklı inleten "hançer ses"leriyle, "özlemin yepyeni bir dil"le ifade edildiği. O, şiirden şire yolculuk eden "gezgin" bir "şair" olarak durmadan "imgele" devşiriyordur, biz okurların dünyasını değiştirmek için.

Şiirin Gücü

Gençlik Çağının ikinci bölümü "Meseller" başlıklı şiirlere ayrılmış. Bu şiirlerde Metin Cengiz, daha yumuşak bir söylemin elinden tutmuş görünüyor, yani lirik yanı ağır basıyor buradaki söylemin. 24 meselin özü şu sanki: "acıyla sevişirim/ne de olsa kendi yaşamım" (s. 61). Onun için, bu bölümdeki şiirleri ni, Metin Cengiz, "eprimiş mermer"lerden, "ay kırıkları"ndan, "mecaz es"en "lodos"lardan, "ahşap zamanlar"dan, "sabah gülle"rinden, "yaralı artık dildeki us ve tin"den geçiriyor büyük bir başarıyla.

Metin Cengiz'in şiir yolculuğunun izini, izleklerini sürdürük biz de burada. Onun giderek serpilip gelişen şiirinin içinden şöyle bir geçtik. Fransızca'dan yaptığı başarılı şiir çevirileriyle ve şiir üzerine yazdığı denemelerle de -*Şiirin Gücü* 1994- kendini var kılan, kanıtlayan, Metin Cengiz şiiri altı kitaplık bir külli yata ulaşmış durumda. O, şiirle kendini var kalırken, bir yandan da şiir üstüne düşünüyor ve yazarak açıyor düşüncelerini: geç-

miş gelecek, yitirenle var olanın korunması, sevgiyle, acı çekme, ülke sorunlarıyla sınıfısal mücadele, büyük kent yaşamındaki birer boyutundaki gelgitte salınan şiirlerini sunuyor şiirseverlere Metin Cengiz. İşte böyle bir şairle karşı karşıyasınız. Çünkü, o dikkat edilmesi, dikkatle izlenmesi gereken bir şairdir.

(*Cumhuriyet Kitap*, 17 Haziran 1999)

Küflü Şimşek'te BüTÜn Şiirleri Bir Arada Mehmet Taner'in Şiiri

"Adacıkları sizlatan yeni ezgiyi" söylemek için "derin şafak"da yola çıkan bir şair Mehmet Taner. Mehmet Taner kitabı olarak *Sunak*, bir ilk kitaptan öte bir ilk kitap. *Sunak*, Ankara Günlüğü (Aralık 1970-Mayıs 1971), "Dağların Taşlarının Övgüsü" (Aralık 1972-Mart 1973), "Sürgün" (Nisan 1973-Mart 1974) böülümlerinden oluşuyor. *Sunak*'ta dönemin acılarını, sancılarını, karamsar ortamını şiirlere ustaca taşıyor Mehmet Taner.

Şimdi onun şiirleriyle baştan sona şıirsel bir yolculuğa çıkalım. Bakalım Mehmet Taner bizi nereklere götürecek!

"Bun Suları", diyor o, saygılık haline; "Bir gün şimşekimden bahar"lamalı derken de, ülkesinin ve kendisinin içinde bulunduğu "tehlike"ye dikkat çekiyor. O, "Ten"in ürpertilerinin, kırılmalarının, kırgınlıklarının ruhtaki yansımalarını "kır çiçekleri" gibi sunuyor okurlarına. Böylece ortaya "Çıkıyor gölü taşıran ayna". Bu da halkımızın içinde boyveren "sarmaşık" imgesinden başka bir şey değil; yani karşı çıkışın, direnmenin, diklenmenin mayalanması. "Acayı dilimle cânim!" dizesi, "kır çiçekleri"nin ve "yangın"ın içinden geçiyor. "Ozanlar hey!" seslenişiyile. Bir ülkeye erkenden inerse ağıt, vay o ülkenin haline! Halkın elindeki dal daha yeşermeden kırılırsa, bir fisiltı "en olmaz yerinden" bölünürse, "Gölün yüreği çaylarda"ysa, "Çayın usu şimşek"se, elbette "Rüzgârin al yanağına" "denk" olur "uçurum", "kara yazgı" iner "çayırı" soluk soluğa, ortada ne umut vardır, ne de ufuk. Büylesi bir ortamda Mehmet Taner'in yüreği "Susmam",

diye diye atar "Sabaha dek" ve o "Dizeler kurar". O, "Sonsuz umudu" ve "tükenmiş Pencereleri" de katık eder şiirine. "Göç boruları" ortalığı kaplaması da ne yapsın? Onun çaresizlikten kıvranan yüreğini "Açı toy bir delikanlı gibi susa"tır 12 Mart'la gelen ve ülkenin üstüne ağulu bir yılan gibi çöreklenen, halkın acidan, işkenceden, baskidan inlediği günler. Dil(ler)de kilit, yeni kapı arayışları. "Zamanlara varmıyor dil/Varmıyor Açıklığa. Varmıyor Pusuya." Böyle anlarda "Gece bir kaplan gibi" düşer halkın bağırına, yüreğine, yaşamına. 12 Mart yönetimine destek veren "sahte Avrupa" "Derin bir yara" alır", ama bu kimin umurundadır. Oysa "Yeşeren ağaçlar biçil"miş, "susuver"miştir "mayıs", "Yas gültümsemeleri sin"miştir "her yüze ağır". Halksa "Konuşmuyor"dur, "Ağlamıyor"dur, "Perişan"dır. Şair kendini büyük kente "Koca bir taş gibi" duyumsar böyle anlarda. Onun taşılığını, var olan gücünü sindirmeyi dener "koca koca piramitler". Anadolu'nun her yanı, her şeyi "bir çalı"sı bile "sorguya" çekilmiştir "koca koca piramitler"ce. Halkımız sorguya çekildi de ne oldu? Sorguya çekenlerin adı bile anılmıyor, tarih öğüttü onları da.

Şehrin Başkaldırısı

Dağın ve balın ağırlığından, ağrısından, acısından mıdır ondaki dil "yarılması"? Ülkede "Kör bir kasatura"yla yaraları desilmedik kaç kişi vardır acaba? Şair de başkaldırır bu durumda "yalnızlığı", "aciya" ve "umutsuzluğa" "yoksul düşmüş ruhu"na, "yaşamın/Bulanık şirlerine". Şair ant içер yurduna, konuştuğu dile, ona ulaşmış ışık üzerine, elindeki, yüreğindeki ışığı onurla taşıyacağına. "Düzenci imparatorlar" halkımızı, şairleri sindirmeyi başaramadılar hiçbir zaman. Halkın bağırını dağlasalar da, dillerini çiğneseler de, halkı yenmeyi, yok etmeyi başaramadılar hiç. Delikanlılar "soylu insan acısına inat" türkü söyle, bu da bir direnmedir.

Onun insan olarak, şair olarak istediği nedir peki? O, sevgiyle birlikte "iyi bir dünyada" "Acılı bedenleri"ni çayırlara "boylu boyunca" bırakvermeyi ister. Bunda ne kötülük olabilir

ki? Ama, o da biliyor ki, "İyi bir dünya hiçbir zaman olmayacak" "Onu yaratmak için" "Tepeden tırnağa aydınlanmadıkça silahlanmadıkça". O, bilgi donanımından yanadır elbette, silah dediği de budur. Onun için o över yüreğini, "tartıcı usu", "alev dilleri", "bağı", "toprağa düşen her dammayı", "ak güllerî", "kayaları", "çarpa çarpa büyüyen kafayı", "dökülen kani" ... Ne denli iyi bir yurttaş olursa olsun burnunun üstüne yumruk yemekten de kurtulamaz. Oysa onun derdi şiirlerdir, durmadan kendindeki "insana dair" şiir söylemek istiyor: Önemsiz görünen bir ilginin ardında/Beliren ana gerceği duyurmak için şiirler söylemektir dileği. Onun için "Anadolu! Orta hançer!"dir. Anadolu'da "Bal, ağıdan geçer".

İnsanın karşısında "çırılıçpak" bir şairdir Mehmet Taner. O, "Acının ve mutluluğun" uyumudur.

Sürgün'lükleri tatmak

İnsan "Acının ve mutluluğun" şairi olur da Sürgün'lükleri tatmaz mı? Böyle bir insanın bir yanı "mayın tarlası"dır, öte yanısı "hepten ateş"tir. Sürgün kendi gençliğine gelen, tepesine balyoz inen, "Dil altındaki ağrı", "Derin rüzgâr, derin toz", işi bir sözü gözüyle sulayan, yalnızlığa bal içiren, "devletin acı türküşüne" direnen, "kötü bir duvar gibi" dökülen, suyu, balı, dağı acmış olanıdır. Bir de halkına şöyle seslenendir: "Kalk korkma adım at kalk/Kalk ben de kalkıyorum kalk".

Şarkılar "dağ olur", "birbirlerine bakar". Mehmet Taner, yenerken Sürgün'lükleri, acıları, baskıları, ölümleri, kırılmaları çıkar gelir "anılarından kaltak gece"nin. Yıl, 1974'tür ve kendini "Şaraba", "ölümeye" vurur. Sonra Sunak, gelir dünyaya.

Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyılar Tan Yayınları'nın ilk kitabı olarak okurla 1980'de buluştuğunda 12 Eylül darbesinin üzerinden 3 ay geçmiştir. Kitaptaki şiirlerse 12 Eylül'e doğru yol alan Türkiye'nin fotoğraflarından oluşuyor.

Halkımızın bağırına "Bütün kiş匕ak gibi bir acı" saplanmıştır. "Düş sona eriyor"dur "bir güzün son günleriyle birlikte". "Umut yok"tur ortalıkta, o da kalbine "Sızlanma boşuna", diye

çıkışır. Bu dönem de, pek çok sevilen, "Gözyaşlarıyla" uğurlanır sonsuzluğa. Ülkenin haritasında "Diri bir şimşeğin ardından" "Bozkırda, soğuk kuzey güneş'i" gibidir ortalık 12 Eylül'ün getirdikleriyle, alıp götürdükleriyle. Dağda yalnızlıklar üzümektedir. İnsanımızsa "Islanmış topraklar gibi"dir, öylesine yușmak ve direncini belli etmeyen. Şu çarpıcı iki dizeye ne diyeceksiniz peki? "Dondurucu bir kişi gibi uzar gider yalnızlıklar/Ve her yalnızlıkta sanrılar vardır, ateş vardır."

Sokaklar "fırtınalarla" bezelidir; uykununsa "gülleri buz" tutmuştur. Elbette "Umudun güzelleri" de buz tutmuştur. Ufuk yoktur, gelecek karanlıktır, yollarsa tıkalıdır; labirentten sevinç devşirmekse ne zordur! Ama, yine de "Kardeşler"in bağında aynalar, umut, yollar, yangınlar, meltemler... cirit atıyor dur kimselere göstermeden. Şair nasıl olur da "Öz kalbinin içine sürgün" etmez kendini? "Yaşamina sürgün, yaşamının sürgünü" olmaz? Bir gün "Neden yaşam bu denli acı verdi bize"nin hesabı sorulmalıdır düşündürmektedir içten içe. "O delice sevgilerden sonra" "sedef bir kefen"i de unutmadan.

Uzaklaşan Gençlik

Mehmet Taner, gençliğinin yavaş yavaş kendisinden uzaklaşmasına söyle hayıflanır: "Ey benim eski şiirlerim, gençlik yılları!/Bir sigarayı en uzun içmenin yılları!/Bir ırmağın arkaları, ey gençlik, susuzluk yılları!" "kıtlık yalnızlığı"nın yoğun olduğu yıllar. Şiirlerle doğulan, şiirlerle ölünen, şiirlerle sevdalanılan, şiirlerle umutlanılan, şiirlerle dövüşülen, şiirlerle barışan gençlik yıllarını arasında bırakmaya başlayan şair, şiirine ağlardan bal sızmadı ustalaşır giderek. "yel kırıntıları içinde" yolunu arayan Mehmet Taner şiri "çoşmanın belağrısı"dır, kendine yol arayan rüzgârin eniştesi "çığlık!"tir. Yani "çılginlık toplardamarı", "çevrik türkü", "gizli karanlık", "Kahverengi bir güneş"tir, "dul zaman"dan koparılmış bir güldür.

"Dağ kekiği gibi!" dayanıklı Mehmet Taner şiri *Bir Denizin Çekildiği Büttün Kıyılarda "Divançe"* bahçelerinden beslenerek, "Rüzgârlı" koyaklardan geçerek, sesi sese ekleyerek acılı, ezik,

kırgın, ama yenik olmayan, yüreklerde dinlenerek *Arka Oda*'ya ulaşır. *Arka Oda*, Mehmet Taner şiirinde bir dönüm noktasıdır. Enis Batur, *Arka Oda*'yı "her zaman ayrıcalıklı bir kitap" sayar. *Arka Oda*'daki "yüksek gerilim hattı" Enis Batur'u çok etkiler.

Mehmet Taner şiirinin en çok "bal'a battığı kitaptır *Arka Oda*. Şairin şiiri evlat edindiğinin dünyaya bir beyanıdır da bu kitap. O, aslında "uçarı, dağlar gibi" kapalıdır, "salgın aynalar gibi" gizemli, "uçurumların" "geliş gidiş saatleri"ne ayarlı, "uzun terapi"nin terapisti bir şairdir o. Şiirse, onun için, başkaları için de, "coşkun bir anı kucaklamak için"dir. Şiirdeki ve gerçek hayattaki yaşamsa "fırtına arayışı"ndan başka bir şey değildir, "Yitik tekneleri" dolduran rüzgârdır. Şiir, Mehmet Taner için, "çitsiz ateşten bahçe", "Karanlık mefaılün", "Yazılmış bir kâğıd", "zakkum bali", "Ten yorganında kepekli al güller", "Taş melek", "taşperi", "Ödünç Cennet", "Dul bir avlu", "Evrerin yetim bali", "Taşın alnı", düşün tanığı, "Çelik gibi bir dil"dir.

Arka Oda, Mehmet Taner şiirinin iskeletinin tamamlandığı bir kitaptır. Bu kitap onun dağı elden bırakmadan düzeye inme çabalarının da bir örneğidir. Ayrılmanın, parçalanmanın, yeniden bir araya gelmenin, bütünleşmenin bir gövdede kendini bulduğu bir kitaptır *Arka Oda*. Kitaptaki şiirler seferi bir yaşamın elinden tutarlar Ekler'le gelişen Çınlama'da kendini koyvermeyen; ağacı yeniden keşfeden, kimliğini bir kez daha cebine koyan. Mehmet Taner şiiri, 12 Eylül'ün ardından sarsıntıda, çalkalanmada, ölümlerde, umutlarda boy veren gürbüz ve alçakgönüllü çocuktur bu *Arka Oda*'larda, yani "Dip"te kalmayı seçse de.

Mehmet Taner, *Arka Oda*'dan on dört yıl sonra yayımladığı *Dip*'teki şiirlerini "Taşmış bir ağızla, taşırın bir dille" şiirsel verlere sunuyor. Artık o, "Cihanda acı gibi çıplak"tır. "Yanmayan Fotoğraflar"ın peşinde bir şair, "Özgül ağırlığın zorla korunduğu" "dipden" geri gelmiştir, yani yeniden doğmuştur kendi şiirlerinde. "Kılıdin dilinde"ki dile gem vurmuş usta bir şair olarak mareşal ölümü yenerken ve de dokuz başlı 'acı'ya kardeş bir şair saymıştır halkımız onu. Artık onun "Kımdamayan bir dil" sorunu yoktur, "Sahnesi kaymış bir Dil"le hiçbir alışveri-

şı olmamıştır şairlik yaşamında. "Kırkparça" yaşamlara, "Kurak" ömürlere canşenliği bir "Dip" mucize sunar Mehmet Taner "Sohbet" ede ede.

"Siperler", Mehmet Taner şiirini siperden savaş alanına süryor gibi "Akdenizli bir yeniyetme" olarak. Onun şiiri kendini üçe bölmüştür, eve, komşuya ve yoksula diye. Bu üçgende ne varsa kendine bağlayan, bağlanan Mehmet Taner "Jüpiter ışığında" bileyliyor şiirinin bıçağını. "Siperler"deki "Dip" şiirindeki Dip'i "Korkuların göbeğinde" "Razi olunmuş, onursuz yaşam" olarak ele alır. Dip'te kalmak yerine siperden çıkmayı yeğlediğini göstermek istiyor sanki. Ülkesinin giderek daha fazla içine kapanmasına da bozulan şair, "Bu ülkenin" "Külhanları!" na seslenmeye de ihmal etmez.

"Korku Saçakları, 80" başlıklı şiir acılı dönemi anımsatmaktadır: "Zırh. Ve gürz./Susmanın bal topları". "Ruha bal pancurları açan/Yok işkence!". O, ne de olsa, "Siperden sipere, sürgün"dür, "kan aldığı" "siperler" den.

O, kendine "Yeni yüzler bul"an da bir şairdir, hem de sarak: "Bir şey sormamak ve sorulanlara susmak"tır ülkesi. "Bana yol göstermeye kalkışmayın," diyor, "Bana 'yarın' demeyin, şamarı yersiniz/Bana 'öbürgün' bile demeyin", diyor sabrı iyice tükenmiş biri olarak. Yılların yorgunu, bikini, umutsuzu, kırgını şiirindeki disiplini başka nasıl sağlardı "Hava, mosmor"ken. Onun damarı "taştan geçiyor"dur, niyeti tertemizdir. Simdiden ve dünden kurtarmıştır kendini Mehmet Taner. Onu aradıkları yerde bulamayanlar şaşırmasınlar sakın, o, aslında oradadır, onu aradıkları yerededir. "Ben, bu şiirim,/buraya geldim." Diyor ya, haklı. Onun şiiri "göz bıçağı" gibi sabırla yol almıştır kendi içinde, hem de yalpalanmadan, sarsılmadan, zamanında susmasını bilerek, zamanında köprüyü çalıştırarak "Soğumuş kül içinde ııldarken" ve "Türkçe-leri kit" havuzlardan uzak durarak şiirini bir yere getirmiş bir şairdir Mehmet Taner. Onun şiiri "kendi içine de havuz/ (cep-)ler açan şiir"dir.

Divan Edebiyatının Son Şairi

Enis Batur, Mehmet Taner'i "Divan edebiyatının son şairi" olarak selamlar ve sözünü şöyle sürdürür: "Mehmet Taner'in şirinin geometrik farklılığı uzayının düşünülüp durmadan tartışarak gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklanır. Şüphesiz, bunu geniş ölçüde içerdeki aritmetik düzen de belirler: Ritmik doku, yoğunlaşmaların bütüne dağılımı, ses ve renk zonklamaları. Aruz, onda büyük bir sıkıntının, altedilmez bir iş sıkıntının sigortasıdır: Ölçer, biçer, gemi azıya aldığı an musluğu kapatır, ışığı kısar ya da abartır. Onun için okurken de ölçmek gekekir Mehmet Taner şiirini."

Mehmet Taner şiri sesini yükseltmez, sesinin kısılmamasına da izin vermez. O, akıl ermez şirlerinde, yol göstermez, çare olmaz siyasal, politik sorumlara ama, yaralı gönülleri teselli eder. Bu da az şey midir has bir şair için. Şiirini ne sıkıntılı dönemlerden, pusulardan, derin koyaklardan, sonsuz uçurumlardan sabrayla ve başarıyla, üstelik hiçbir yara almadan geçirip günümüzde getirmiştir: Sesin, şiirin iç dinamizminin, dizenin, anlatımın, kurgunun, biçimin dizginlerini elinden bırakmadan.

Mehmet Taner, şíirimizin mefâ'ilün'lü rüzgârı!

(*Cumhuriyet Kitap*, 25 Kasım 1999)

Çevre Çitin Üzerinde Yağmur

Mehmet Taner, 1995-2005 arasında yazdığı şiirlerini bir araya getirdiği ve üç bölümden oluşan *Çevre Çitin Üzerinde Yağmur*'la (Dünya Kitap, 2006) bu yılki Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü kazandı. "Asal Zaman", "Sebil Zaman" ve "On İki Ayri Metin Ve İncili Maniler"de bir öyküye yaklaşıldığı duyumsandığında, dağınık parçalanan bir yapı çıkıyor karşımıza. Öykü yok oluyor, kendini derinden sezdiren bir başka şeyin çekiciliğine kapılıveriyoruz hemen: İşte, onun şiirinin aktığı yapı! Dağılan, parçalanan, ama bütün bir yapı, oluşum.

Yüreğinde hançer gibi duran şu üç sözcük onun şiirinde belirleyicidir: "Teselli, sabır, ve bedevi" "Bu üç çelik küre" hem birbiriyle iç içe, hem de ayrı ayrı merkezlerin elinden tutup duryor Mehmet Taner'in şiirinde: Hareketli ve durağan.

"Evaze etek"le genişleyen, "elsiz taun"la daralan bir zaman aralığı, "yivli" ve "dişli gün" "Kanlı erguvan'a yakışan avare bellektir belki de. "Dil iki canlı can yarı cansız" can alıcı bir dizeyse, "kör tüneğe kilitli" oluş da o denli granit bir imgedir. "Tek hece" öyle ya "kelimeleri olmayan/Kelimeden" girmiştir şiir dünyasına, destursuz, "dilkökünde". Zaman, bağışlanan ve bağışlayandır, hayra yorma. Yaralanmadan yaralanma, ölmeden ölmeye... gibi bir şey onun şiirinde yol bulmak. Rüzgârı, külü, kum tanelerini savurup duran bir klasik yapı var onun dizelerinde Klasik Batı Müziği gibi çalınıp duran. Tek "teselli" bu değil ebette zaman "sebil" olup giderken "asal" bir hayatı. Gece "yara gibi"dir sarar sarmalar insanı şaire yol alırken: Şiir belki de

“boşluğa seslenir” konaklayacağı bir yeri olmayan şiir. “Görünmeyen gemilere” gemicilere de, ve elbette “İlk boş âna, seslenir şiir”. Boşlukla da buluşur şiir, kardeşine sarılır gibi sarılır ona. Şiir, “Kendini tutuşturan”dır da. Boşlukta her şey hem vardır, hem de yoktur: Aşk gibidir boşluk, çarpılmak da vardır, kapkara bir duvarla karşılaşmak da yarayı kanata kanata büyütен.

Şu çarpıcı imgelere, söyleme de tutunalım yol boyu Mehmet Taner'in şiirinde yol alırken: “Dirhemsiz kantar, ey Öksüz Çırak/Erimiş kızıl issız”, “Damlaları karışmayan iki Yurt”, “İçiyorum işte gün geceсинin sonunu”, “somyeşil”, “Bir bulutdamar gibi böğründe ırmağın”, “nâdir ağaç”, “kof uğultu”, “Gri bir fren sesi”, “ipek fotoğraflar”, “kara nişanlı”, “Sınıfsız aksiyon, kör zamanlama”, “akik” vakit, yamalı bulut, “yamalı kuşluk” ... Onun kaleminden çıkan “külden olma, fildişi misralar-”...

Üç tane de “üçlü” yer alıyor *Çevre Çitin Üzerinde Yağmur*'da. Haiku değilse bunlar, başka bir şey o zaman! İkinci Üçlü'ü bir de birlikte okuyalım: “Yapmamış bir şey, diyor/Rüzgâr kalkarken-/Erik çiçekleri için”. Dizelerindeki haiku'dan da tattırır okura Mehmet Taner. Bir örnek de buna: “Irmaktan gruba dek/Damarları bir bir dildi, açtı/Çıktı kadavra, ortaya”.

Şiirinin sıkılığı ve kurgusundaki çekicilikte bu üçlüklerin de payının olduğunu düşünüyorum. Kaçarken kovalamıyor o, dururken birden hareketleniveriyor, birden çakan şimşek, ortalığı kasıp kavuran beklenmedik bir kasırga gibi. Zamanı irdeleyip küle, kuma, belleksizliğe, yolcusuz yolculuğa, dilsizliğe... kaptırıp kendini, dillenerek...

Hep söylenen ya, bir kez daha söylemeyece ne zarar var? Mehmet Taner, tam bir dil kuyumcusu, yağmur yontucusu, şimşek ekici. Mermerle kardeş onun dizeleri; o, granitle yatıp kalkan bir teselli ustası: Zamana çırak durmuş bir bedevi, sabır taşı: Kum fırtınalarının büyüğüsü, fal kaçını, dil yalvacı...

Uzun bir hece gibi duruyor onun şiirindeki kör hayatın lâl ışığı. Eriyen ömürdür sezdirmeden, onun için sarılıp da yatar çin çin öten rüzgârlara; pencere kapı açık. Sabırlıdır, çünkü bu da bir aşktır. Bastırılmış duygular yumağı onun şiiri, uzak çağrışıklı, sezdirenil, sımsıkı devingen ve kendine güvenen.

(Akatalpa, Temmuz 2006).

Yağmur Taşı

Toplu Şairleri *Kitaplar*'dan (1980-2003) sonra dergilerde yayımlanan, tadımlık da olsa bize kimi bölümlerini sunduğu şiirlerini *Yağmur Taşı* altında topladı Seyhan Erözçelik: Bu şiirlerinde yepeni bir yolun, anlayışın, içeriğin, biçimin, söylemin, yapılanmanın muştusunu da veriyor bize: o, böylece, bu yepeni kitabıyla şiirinin varabileceği en uç noktaya da taşıyor bizleri.

Seyhan Erözçelik'in değerli taşları bulmadaki hünerini, o taşları başarıyla şiirine yonttuğunu sizler de gördünüz mü? Görüyor musunuz? Türklerin alinyazısı, yazgısı göçlerinin, parçalanmalarının, kırılmalarının, durmadan bir yerlere saçılmasını şiirini *Yağmur Taşı*'nda taçlandırdığını da biliyor musunuz? Onun şiirindeki hem görsel, hem sessel yapıya dikkat ettiniz mi? Şiirindeki dize kırılmalarının ve burada boy veren özgünlüğün, heceler arasındaki boşlukta yatan, görünmeyen şartsızlığı şiirin farkında misiniz? Şiirin damla damla birikip nasıl özgün ve büyük bir şire aktığını hiç düşündünüz mü? Şiirinin geçmiş Türk şiirinin tüm kaynaklarına sırtını yasladığını, çağdaş dünya şiiyle de kucaklaştığını söylememe gerek var mı? Onun ağıtı, duayı, geleneksel söylemleri kendi şiir tezgâhında nasıl ustaca dokuduğu gözünze çarptı mı? On bir "Yada"yi değişik Türkçelerdeki söyleşilerle nasıl yoğurduğuna, şiirin başka lehçe ve dillerde nasıl katmanlaştığına ilk kez tanık olmuyor muyuz şiir tarihimizde? Bartın lehçesiyle yazdığı şiirlerde de başka bir şiirin tadına varmadık mı daha önce de? *Yağmur Taşı*'ndaki şirlere açıklamalar getirdiği sol tarafta yer alan yan notların da –yne şiiri-

mizde- bir ilk olduğunu söylemeyecek miyiz? Şiirin denizden kopup dalga yayılışını, kabarışını, kıyıdaki kumları bir bir yerinden oynatışını, saçısını, sonra da denizin geri çekilişini, şiirin bir başka şireye doğru yol alışını ve bu gel-gitin benzersiz şiirlerini şiirseverlerle paylaştığını kaç kişi anladı/anlıyor diye sor-maya gerek var mı? Şiirden şire kelime, hece ve harf sektirdiği-ni, şiirin çatısını çok katmanlı, anlamlı, boyutlu kurduğunu, şiirlerin kendini hiç de kolayca ele vermediğini okurken anlamıyor muyuz? Taş, kum, cam, taşra, toz, ruh, benlik, kimlik, aşk, yağmur, dua, dinsel inançlar, şamansı söylem ve başka pek çok an-lamı takip da şiirinin peşine, öyle çıkmıyor mu şiir yolculuğu-na Seyhan Erözçelik? Şiirinde biçimle içeriğin, içerikle biçimin o uysal gibi gözüken hırçın ve belki biraz da sert uyumunda ya-tan şiirin şiirimiz için büyük bir yenilik ve özgünlük olduğunu düşünmüyor musunuz siz de?

Seyhan Erözçelik'in şiiri ağır bir şairdir, öylesine hafif ki, bağırına taş basanlar bile anlayabilir. Onun şiiri kendini taşıran bir şairdir, yani doğurgan, tipki dünya gibi, o nedenle kalıcıdır, tipki hayat gibi. Seyhan Erözçelik'in şiri deprem gibidir, sarsıcı, yakıcı, kavurucu, parçalayıcı, tipki kanayan bir yanardağ gibi. Taşların hayalini şiirine katık eden de bir şairdir o: Taş-ların ruhunu İlhan Berk'e vermiştir çünkü. Dışarısı içerişi ara-sında sıcaktan soğuğa, soğuktan sicağa, yani taştan taşa mekik dokuyan bir şair olduğu da ortadadır. O, içindeki taş gibi iste-ği yüreğindeki taşla uyandırır. Onun sayısı vardır, suyu yok, bir oyuncunun ucunu kaldırıverir iki sözcükle rüyâdan rüyâya gezmek için. Kör taşlara göz boyayan bir şairdir de. "Dul akrep"lere ma-sal anlatmayı deniyor yana yakila, küle evrile evrile. Şiirile ya-nan elmasın külünde yanar bir mevlevi dervişi gibi. Taşlara ya-karışın, yağmur duasının, şire inancın şiirini yayıyor Yağmur Taşı'na. "Ağıyorum,/taşı yordum./Göğü yordum,/taşıyorum." diyerek. Yepyeni bir şiir dilini müjdeleyerek çıkışır yolumuza. O, taşın yok olan diline sahip çıkışır, çözüyor onu, dili olmayın-ca taşın, taşın kendisi de olmuyor elbette. Kaçışın, gömgök gö-çün, taşan suyun, selin yere göge koyamadığı bir söylemin elin-den tutup öyle çıkışır önmüze, karşımıza. Çekirge gibi yayılı-şımızı, göçüşümüzü, her şeyi, her şeyi yalayıp yutuşumuzu, ku-

rutuşumuzu, göçün verdiği zararları ve ruhumuza çakılan göç çivisini kavruk bir askiya asıyor. Kekeme değil, kekre hiç değil; kanayan taşın taşrasında ağlayan anamızdan haber veriyor, el sallıyor şiirleriyle; çünkü parçalanan taşın yüreğindeki şiri sağıyor Seyhan Erözçelik. O, falın bozduğu söze, rüyaya dümen kirandır, gördüğü rüyayı görmeye çalıştırındır; dünyanın anası olduğunu taşarak, taşırarak görür, ezberler yatıp taşın alınıyazısına. "Behçet Necatigil Şiir Ödülü"nü almadan önce ustasından el alan ve sevdiği, bağlandığı şaire zar attırmadan kendi özgün yolunu bulan iyi bir şairdir Seyhan Erözçelik.

2004'te yayımlanan şiir kitapları arasında özgün bir yeri olan *Yağmur Taşı* için başka ne söylenebilir ki, okumaktan, bir kez daha okumaktan, düşünmekten, dalıp gitmekten başka?

(*Kitap-lık*, Kasım 2004)

Ne Zaman Bir Hüseyin Peker Şiiri Okusam

Ne zaman bir Hüseyin Peker şiiri okusam, Türk şiirinin pek çok ustası da benimle birlikte olur. Onların şiirindeki türküye siğınırmışım. Ustaların dizelerindeki dünya benim de yaşanacak dünyamdır. Büyük şairlerin şiirleriyle, imgeleriyle dostluğunumu ilerletmeye çalışırmı; o dünyadan bana yansıyan aşklarla, dostluklarla, hayatlarla arkadaş olurum. Geçmişlerimiz ayrı, ama geleceklerimiz birdir, diye düşünürüm. Ortak duyguya ve düşünceler geliştiririm onların yazdığı unutulmaz şiirler üstünden. Onların açtığı yoldan yürümenin mutluluğunu yine Hüseyin Peker'in sevdığı şairlerle paylaşırıım.

Ne zaman bir Hüseyin Peker şiiri okusam, "şìiri hiçbir zaman yitirmem". Şiir, bana da "kapı aralığından" bakar. Ben de şìiri ""Dostum" olarak görürüm, "dizeler"i de "arkadaşım" sayarım. Ben de, onun gibi "Dünyanın neresindeyim?" diye sorarım yanıtını kimden alacağımı bilmeden. "Yaşamı" kime soraçağımı, "saatimi" nasıl ayarlayacağımı bilemem. Ölmek yerine "yeniden" doğan bir Hüseyin Peker şìiri, o bir zamanlar "Kitapsız bir şair olarak kalacağım/Adımı sanımı duymayacak bir sonrakiler/.../Sözcüklerde antolojilerde P harfinde bir eksik olacak hep" dese de *İnsan Arkadaşımındır*'da (1997) ve *Yer Bezinden Bir Köle*'de (2000) şìir severlerle buluştuğunu benden başka başkaları da biliyor. "Takılmayacak hiçbir jüri üyesinin/Okumaktan yorulmuş terli gözlerine benim adım" dese de o, *İnsan Arkadaşımındır*, Arkadaş Z. Özger, "Yer Bezinden Bir Köle" şìir dosyası 2000 Ceyhun Atuf Kansu Şìir Ödülü'nü aldı.

Ne zaman bir Hüseyin Peker şiiri okusam, içinde mutlaka "Çağaloğlu"ndan izler, imgeler kendini hemen belli eder ve şu iki dize her şiir okurunun gençliğini süsler: "Çok uzak-tayım sizlerden/O ünlü yokuşun gençliğinden". Çağaloğlu, ne de olsa şairlerin, yazarların, gazetecilerin alıntılarıyla, kanlarıyla yıkanmıştır; nice şaire, yazara, gazeteciye umut aşılamıştır. Kitabı olmayanlar kitaba kavuşmuş, ünlü olmayan üne ermiştir Çağaloğlu'nda ömür tükette tükette.

Ne zaman bir Hüseyin Peker şiiri okusam, "Şu koskoca Cahit Sıktı'yı bile/Bir şehrin asfaltında kaç kişi biliyor", diye düşünürüm. Cahit Sıktı'nın şiirini halkımızın umursamamasına bir kez daha üzülürüm. "Kimsenin karanfil, lâle yetişmiyor içinde/Kimsenin umru değil/Yaşadığı acı bile", diyen Hüseyin Peker'e hak veririm. O şiirin içine "pirlanta ayaklarla" basarsa, ben de onu izlerim; "Dudakları kurumuş bir tarih atlasından" kurtulurum. "Külebi"yle, Necatigil'le, Cemal'le/Aynı sayfalarda dizildiğimize sevinirim." "Behçet hoca, Fazıl Hüsnü, Çetin Altan/Dört Köşeli Üçgen/Viski Soda" da eksik olmadı yaşamımıza karışan, ufkumuzu genişleten... Nereden nereye! Hüseyin Peker'in gününu yorumlayan, etrafımızdaki gençlerin dünyasını betimleyen şu dizelerine de katılırlım benim yetiştiğim dönemi düşünerek: "Artık herkes ozan da olamaz/Dostoyevski'yi tanımak pek masraflı genç kuşaklırla/Gömlek, Levi's daha ucuz oysa/Geçir sırtına jeans'ini Kemeraltı; Mahmutpaşa bedava/Yaz günleri soğuk limonata üstüne gitmiyor/Bizim ucu karanlık şiirlerimizi okumak". Şiir herhangi bir yürekte kendine bir yuva kurmamışsa, o yüreğe başkalrı yuvarlanır elbette, bunun, ne yazık ki, böyle olduğuna üzere hak veririm.

Ne zaman bir Hüseyin Peker şiiri okusam, "Hayat diye inliyorum". "Kaldırırm bizi çürüten duraktır/Bütün şiirler orada ya-zılır", diye düşünürüm. Sonrası zaten hayattır! Yüzlerde, yüreklerde, ellerde, alınlarda, yazılı öyküler, imgeler, düşler, geçmişler, sevdalar, yazgılar devşiriyor Hüseyin Peker bu hayattan, sokakların büyüsünden, diye düşünürüm. O, sokaklardaki hayatın peşini bırakmaz, sokakları şiirinden, dizelerinden, imgele-rinden geçirmeden duramaz. Sonra, o, şiirini "rüzgâr'a da açar. "Bir çiçeği böl"er ve "kaderde ne var!" diye de sorar. Yazımızın

ortak olup olmamasına da önem verir, özen gösterir. Bu da ola-bildiğince acılarımızın, sevinçlerimizin ortak olduğunu göste-rir. Onun "el yazısında titrek Türkçe"ye rastlanmaz kendisi bö-yle yazdığını savlasa da. O, inanın yazdıka "dili çözümü"len bir şa-irdir. Şöyle de söylenebilir: O, "şìiri içine" döken de bir şairdir. Ben onunla "aynı kavganın damarında atıyo"rum demektir bu. Halbuki etrafımızda "Ne kadar şìirsiz" ne kadar basit ve soy-suz günler yaşaniyordur ve kaç kişi bunun farkındadır. Bunun çetelesini kim tutuyor, onu da bilmiyorum; belki de Hüseyin Peker'in şiirinde buna ilişkin ipuçları vardır. Öyleyse onun şìir-lerini bir daha okumalıyım.

Ne zaman bir Hüseyin Peker şìiri okusam, ben de "Şafaktan, akasyadan biçiyorum tenimi", dizelerini dilimden hiç düşürmü-yorum: Sevdigime bu dizeyi yazıyorum benimmiş gibi, tepkisi-ni ölçuyorum. Mektubunda desenler olursa, seviniyorum, dize yerini bulmuş, diyorum. Bir gücü, bir parçalanmışlığı bütünl-emeye çalışıyorum Hüseyin Peker'in şìirlerini okurken. Hayati-min dağılan parçalarını bulmaya, bulduklarını da bir araya ge-tirmek için uğraşıyorum. Hayatımı düzyaziyla şìir arasında nö-bete kaldırıyorum. "20 yaşın enerjisini 30 yaşın durulması, son-ra da dünyayı bir potadan süzme" olarak algılıyorum.

Ne zaman bir Hüseyin Peker şìiri okusam, şìire geçerken su-retimi birbiri ardınca sarsıntıdan sarsıntıya sektörürüm: "Şairin Resmi Tarihi"yle "Şìirin Efendisi" arasındaki o kilden ince kılıç-tan keskin yolda bulurum kendimi. "Sedef benzeri kelimelerle" yazılı bir şìire sözlenirim. Ben de "Kelimelere ısi"nırı, şìirin "or-tasını yara"rı, şìirin "buharına sakla"nırı. Beni ancak şìirde bulursunuz bulursanız. Hüseyin Peker'in ektiği, diktigi şìirde.

Ne zaman bir Hüseyin Peker şìiri okusam, onu nasıl bilir-sin, diye sorarım kendime. Sonra da şu dizeleri yinelerim dua yerine: "Erken doğdum, çabuk kulaçladım günlerin ötesini/Ver-diler yaşadım, buz tuttum ne gördüğsem/Erken doğdum, bi-tirdim saatlerin hepsini/Sizi bulamadım, size doyamadım, ka-pınızı çalmadım/ Şu pencereden bakmadım, şu karanlığı ta-damadım/Yapamadım, bitiremedim yaşamın berisini". "Şeh-rin Şìiri"ne soyundum, çarpık yapılaşma, gecekondulaşma, yoz-laşma, mafyalışma... Ne ararsanız var bir dünya bayram edi-

yor Türkiye haritasında. İşaretparmağıyla gösterilen hayatla ne gibi bir ilişkim olabilir benim? İşte bunu düşünüyorum. Çözüm olarak "İlk Otobüs"e atlayıp "bir öykünün satır aralığı gibi" kalkalmadan uzaklaşayım isterim bu çirkin haritadan. Beni bu "Gizli Hastalık"tan kurtaran yine Hüseyin Peker'in "Yeni Bir Can" yoldaşlığı olur: Yani "Şiirin ortasına durdum, her türlü karantil yaprakları uçtu". Her şairin, her şiirin biraz da "Kurutulmuş Yapraklar, Şairler ve Çiçekler" içerdigini düşünürüm "Şiirin diri kalan bir yanı var" diyen Hüseyin Peker'in şiirlerini okuyunca. Evet, kim söylemişse güzel söylemiş onun "Kelimeleri bıçak" yerine kullandığını.

Ne zaman bir Hüseyin Peker Şiiri okusam, elime şiirden bir demet tutuşturulduğunu duyumsarım. "Akdeniz ateşi" yanar yüreğimde. "Gök adalar yaratıyor" dizeleri "göz bebekleri" mde. "Kara kirli sayfada doğsa bile", o, Hüseyin Peker şiiridir, alır basarım yüreğime. "Yer Bezinden Bir Köle" söyle derse bana (ne diyebilirim ki ona?: "Hangi rüzgâr ittiye orda kaldım, beni bir daha düşleme!" "ağzımda çile odası" olsa da, "şiar yorgunu bir gençlik" geçirdiysem de, "Gezgin Yaşı" yakaladım ya, ben ona bakarım!

Evet, ne zaman bir Hüseyin Peker şiiri okusam, dünyalar benim olur, onunla aynı silahı kullanmış gibi duyumsarım kendimi. İzmir'de, aynı mahallede oturmuşuz gibi, oradan birbirimize tanışmamış gibi gelir bana. Halbuki daha yüz yüze bile gelmedik, iki laf etmedik, bir duble ralı bile içmedik. Aynı kızı aşık olmuşuz ve şaire ordan başlamış gibiyim onun şiirlerini okurken. Aynı dergilerde şiir yayımladık. Aynı kavgada omuz omza yer almasak onun şiiri nasıl benim de kanım, canım olurdu? Aynı evlere konuk olduğumuzu, düşünmem yanlış olmaz. Aynı kitapları okuyup heyecanlandık, biliyorum. Onun şairleri benim de başucu şairlerim. Onun ekmek parası benim de ekmek param. Onun sevdası benim de sevdam. Onun umutları benim de umutlarım. Ben o değilim ama, o ben sanki! Ne zaman bir Hüseyin Peker şiiri okusam, bir yol ayrılmında olduğumu düşünürüm. Bir şeylere karar vermem gerektiğini, ama neye nasıl kara vereceğimi bilemem. Yürümem gereken zorlu yolların hesabını yaparım onun her şiirinden sonra. Türkiye'nin halini dü-

şünürüm; Türkiye'nin ne hale getirildiğini, ekonomik sıkıntıları, bir türlü aşılamayan siyasal sorunları, kentlerin giderek büyüyen sorunlarını, halkınımızın çıkmazın batağına daha çok batığını... ölümsüz aşkları falan da düşünürüm. Onun iki kitapta toplanan şiirlerini bir kez daha okurum. Onu bir kez daha özleirim. Yeni bir şiirini büyük bir merakla beklerim.

Nerede bir Hüseyin Peker romanı, şiiri görsem heyecanımı yenemem, hemen okurum. Kârlı çikan ben olurum! Romanları: *Yazıcı ya da Bir Yol Romanı* (1996), *İzmirli* (1998), *Eli Torbalı Adam* (1999); şiir kitapları: *İnsan Arkadaşımındır* (1997), *Yer Bezinden Bir Köle* (2000), usta bir şairin ürünleri olarak kitaplığınızda yer almayı bekliyorlar, haberiniz olsun!

(*Cumhuriyet Kitap*, 5 Nisan 2001)

Ali Asker Barut Şiiri

Ay Sözlüğü iki bölümden oluşuyor: "Ölürsem Bir Melodi Olarak Ölürüm" ve "Alsas'ta Ay Lekeleri": Bu iki ara başlık 21 şaire ev sahipliği yapıyor.

Ay Sözlüğü'nde şair, çocukluğundan günümüze uzanan çok geniş bir yelpazede yaşadıklarını, yaşamında iz bırakanları nice ince ayrıntıyla şiirleştiriyor. "Korkak yağan yağmur"la başlayan bir tarihe ne siğiyorsa imgelerde, şiirlerde, o duygulara, o yaşayanlara da ortak oluyor şiirseverler. Yaşam doğru bir çizgi izmelediği için yaşanan kimi yanlışlıklar da "Yanlış yazılar" gibi ömrümüzdeki yerini alıyor; şair bunları da saptıyor kendi tarihi içinde ve okurlarla paylaşıyor bu duygularını.

Ay Sözlüğü'nın omurgasını oluşturan aylı imgelerdeki zenginliğe bir göz attığımızda, karşımıza bizi derin düşünüren çarpıcı dizerelerle karşılaşırız: "Doruklarda solgun bir ay", "Ay zaten üzgün bir şeydir", "Gökyüzünde çekilmiş bir ay ışığı ipe", "Ay gücenik bir bakışmış", "Ay gümüşmüş", "Ay beyazmış", "Ay akşamdan hüzün ışık", "Ay doğuyor, yatisır gibi oluyor yalnızlığım", "Duraklarda kararır ayışığının beyazı", "Arka bahçelerde dalgalaşır ayışığının beyazı", "Bir kibrit çaktım ayışığında", "Ayışığında on üç karga gökyüzünde/Saydım ayışığında on üç karga", "ah! Ayışığı boğulu çocuk hüzünleri", "Bir vapur gibi uğuldayarak ayışığında", "Ağzı bozuk ayın/Boynunun vurulduğu eşikte", "Gömleğinde dolaştığı bahçelerden ay lekeleleri", "Garson çocuğun boynunda flu bir ayışığı", "Solan bir ayışığından hatırlalar edindiğimiz yeter", "Ayışığı tenhalara düşer

gümüşlenir bir gölün ortası da”, “Ay doğuyor/Havada bir kıvıl-cımın bir kıvılcıma ikmali”.

Yukarıdaki dizeleri bir de şiirin içinde, öteki imgelerle okuyun; şiirin omurgasındaki yerlerinin nasıl da sağlam olduğunu siz de göreceksiniz.

Ali Asker Barut, şiirinde vazgeçemediği “ıslık”, “rüzgâr”, “şarkı”, “melodi”, “yalnızlık” gibi sözcüklerle değişik imgeler oluşturarak “ölüm ile hayatın” arasında yerini alıyor. O, içinde hep “kumral” bir çocuk gezdiren bir şairdir. Ona baktıkça “ıssız çocukluğu”yla tanışmamız olasıdır her zaman. Şiirinde “tenha”ya çekilmemiştir, ama yetiştiği yerler “tenha”dır sanki. Çocukluğundan ona ne kaldığını sordduğumuzda, mutlaka “çok derin bir uçurum”, diye yanıtlayacaktır bizi. Onda “hayattan başka” “bir gurbet” yoktur. Öyle ya, “Hayat gurbetse ölüm yurt”tur şaire. Şair, gecelere “yaralı bir yarasa gibi sığın”ır. İçindeki “bomboş vadiye” bakarak hüzünlenir. Bu vadide “Şairleri ölmüş kitaplar kadar yalnızdı”r. Onun için ömrü “Çok eski bir gramofonda” gibidir. İçindeki “kırık mandoline” “Mahzun bir melodiyle eşlik ediyor”dur durmadan. Ne de olsa “Esrar esmeri bir gökyüzü altında” yaşayan bir şairdir o ve ıslığı onu “durmadan tenhalara çekiyor”dur. “Yaralı bir rüzgâr gibi yaralı bir akşamda” “Bir suyun nü görüntüsü”nü yakalamaya çalışıydır şiri için. O, kendini “Utangaç bir çocuğun ıslıkla çaldığı/ Bir okul şarkısı gibi yalnız” duyumsarken, bir yandan da “hayatın” “solgun” “kelimeleri”ni kullanır şiirlerinde. Bu nedenle “Acitiliyor”dur “bir şehirde şiir”. Elbette “Kirli ayakkabılarıyla dolaşıyor”dur “İcimizde hayat”. Yine de unutulmaması gereken, onun “Yeni şeyler söylemenin eşliğinde” oluşudur. Hayat, Ali Asker Barut için, “gücenik bir gelincik gibi” açacaktır hep. Özlem ise “İltihaplı bir diş gibi ağrı”yacaktır bir yerlerimizde. Neyse ki, onun içindeki çocukların “kalbi gür”dür. Yine de onun yüreği “Kederli kelimelerle dolu”dur.

Ali Asker Barut şiri, zengin çağrımlar barikatı gibidir. Barikatı aşıp şiirin içine, özüne girdiğimizde artık onun sözcüklerinden, imgelerinden kurtaramayız kendimizi: Onun şiri bizi simsıcak sarıp sarmalar, kucaklar.

Aklımıza çocukluğumuz gelir ister istemez Ali Asker'in şि-

irlerini okurken; yaşamımız bir bir gözümüzün önünden geçer. Kendi yaşamımızın sözcüklerini ararız onun şiirlerinde; kendi şarkımızın, melodimizin, ışığımızın, rüzgârimizin, gurbetiminin, "ay"ımızın farkına varırız. Şairin, şiirin gurbetinde, onun bizimkiyle çakışan gecelerinde dolaşırız yalnız başımıza Ay Sözlüğü'ndeki şiirlerle. Evet, hepimiz için "Hazin bir şarkı"dır "hayat".

Eğer günün birinde bir yabancı göğün altında ya da kendi bildik göğümüzün bize çok yabancılacağı bir anda şu dizeleri okursak "ölüm" sözcüğü sakın bizi korkutmasın:

"Geçer gri bir sabah daha
Geçer gri bir sabahтан
Geçer siyah bir gece daha
Geçer siyah bir geceden
Artık mektupları gelmeyen
Yalnız bir kenttir ölüm"

(Hazin Bir Şarkıydı Hayat, s. 28)

Ay Sözlüğü, beni olduğu gibi sizi de günlük yaşamın içinden alıp şiirin, şairin dünyasından geçirdikten sonra, yeniden günlük yaşamın içine bırakacak; ardından, nasıl da farklı biri olduğunu göreceksiniz.

O, "Ay Olmayacak Bu Gece" (*Rüzgârla Dolu*, 1992, s. 26) dese de, "Ay Alıngan Doğa"caktır (*Aşağı Üsküdar*, 1996, s. 51) onun şiirine. Şiirindeki ay imgesinin zenginliği (bir yineleme olarak alınmamalı), onun yaşamından ne çok ayrıntıyı ustalıkla süzdüğünü, şirine yedirdiğini gösteriyor. Ali Asker Barut, böylece şiirlerini yaşamdan uzaklaştmak, soyutlamak yerine, yaşamın da göbeğine sürüyor iyice yanmak, kavrulmak ve dünyayı daha iyi kavramak için.

Daha önce şiirlerini *Rüzgârla Dolu* (1992), *Yağmurlu Leylak* (1995), *Aşağı Üsküdar* (1996), *Karanfil Kırıkları* (1998) kitaplarında bir araya getiren Ali Asker Barut, yeni şiirlerini *Ay Sözlüğü*'nde sunuyor şiirseverlere. İlk kitabı *Rüzgârla Dolu*, Monika Cabre çevirişiyle Kültür Bakanlığı yayınları arasında "Modell der melancolie" başlığıyla Almanca yayımlandı. Otuz beş yaşın altındaki

şairlere verilen "Genç Avrupa Şiir Ödülü"nü bir Türk şairi kazanmadı ama, küçük İskender'le Ali Asker Barut finale kaldılar.

Son olarak Ali Asker Barut'tan "Bin Sonbahar" başlıklı haiku tadındaki kısa şiirini de okuyalım:

"Yüzüm bir kentin anı defteri dedi
İki bin yaşında bir çocuk
Aniden içimde bir sonbahar soldu" (s. 36)

(*Cumhuriyet Kitap*, 15 Mart 2001)

Haydar Ergülen Şiirindeki Kavşak: 40 Şiir ve Bir...

Haydar Ergülen, "Kırk şair birden olsam, yazamam bir hevesi" dese de *40 Şiir ve Bir'de* (1997), o, *Karşılığını Bulamamış Sorular'a* (1982) yanıtlar araya araya 6 kitaba ulaşmış, kuşağının önemli şairlerinden biri olmuş, artık 40 yaşıının üstünde bir şairdir. O, 1979'dan beri hiç yitirmediği "heves"le yazıyor şiirlerini acayı, hüzünü süze süze: "Tarih Öncesi Şirpler'i sayıklar gibi, günümeye taşıyor. Yani başından beri "Usul Sesle Söylenen" Şiirler yazdı "Orta Sınıf İçin". Sorularını *Sokak Prensesi'yle* (1990) sürdürdü odalarda nergisler dolaştırarak, dilini başka dillerle, söz-cüklerle köpürte köpürte. O, hep dilindeki "pasın" nöbetini tuttu, tutuyor. Dilinin, sesinin, kimliğinin, şiirinin paslanmasına izin vermiyor Haydar Ergülen, ne kadar nöbette kalırsa kalsın.

Ardından *Sırat Şirpleri* (1991) gelir. Serhat şiirleri değildir yazdıklarları ölüm gelip "gırlağı"na dizilse de. Ne de olsa 1970'li yıllarda toplumsal çalkantıyı, 1980 darbesini yaşamış bir şairdir o; şiirindeki "aci", "ölüm", "sevgi", "aşk" yama gibi durmaz, onun yüreğine kazınmıştır bunlar. O, toplumsal sorunların imbiğinden geçirir şiirini ince bir ironiyle. Kabalığa, düzeyszizliğe, içteniksizliğe yer yoktur onun şiirinde. Haydar Ergülen, insana, sevgiye, aşka inanmış da bir şairdir. İmgeci gibi gözüken şiiri yalındır, dibini gösterecek dendi saydamdır, dupdurudur. "Kaç ölü istiyor hayat biri yaşasın diye?"

Sonra *Kabareden Emekli Bir 'Kızkardeş'* (1995) şiir severlerin eline doğar. Kitap, 1891'de Moskova'da doğan, 1938'de Paris'te ölü bulunan, gerçeküstücülerin etkisiyle şiirler yazmış bir kabare

şarkıcısının yanında bırakıklarını içeriyor. Lina Salamandre'nin söyleditiği şarkıların sözlerinden, şairlerinden, sevgilisine yazdığı mektuplardan oluşan değişik, hoş bir kitap *Kabareden Emekli Bir 'Kızkardeş'*. Kitabı Haydar Ergülen'in kendi kitaplarından ayırmayanın olanağı yok, çünkü, o, *Dişi* "Bir Serzenişin Şiir"leriyle kitaptakilerin hepsini yeniden yazmıştır Türkçeye kazandırırken. Kitap, Haydar Ergülen'in Hafız'a doğru gidişinin bir basamağıını oluşturuyor.

Eskiden Terzi (1995) yayımılandığında yankılar uyandırdı. Oturmuş bir Haydar Ergülen şiirini ele verdiğinden, Hafız'la akrabalığından, yaşamımıza çok ustaca sokulduğundan, bizimle yaşamayı seçtiğinden şiir dünyamızda kendine silinmez bir yer edindi *Eskiden Terzi*. "Sensiz gemiler değil hem/sular bile yanar şimdî". Yani, o, bizi o ulaşılmaz gibi gözüken, ama içimizde olan, ormanlara, kendi bahçelerimize, sevgi yüklü yüreklerre, büyük masalsı sevgilere, doyumsuz tenlere, ölümsüz ruhlarra "uçur"ur durmadan; "sen içimden geçen yolculuksun", "kuş", "şarabin uykusunu" bekler mi? Bekler. Sonra kuş, "dudakları birbirine düşüren kanat" mıdır? Evet öyledir de; gövdelerde birbirine aymış, tutsak, yillarda çaklı. Şarap bir nedendir yaşama açılan yollarda, kuş da bir başka nedendir herkesin içinden geçen yolculuklarda, çünkü "şarap herkesin kimsesi"dir. "Söz", ne de olsa hep yoldan çıkmıştır, yola çıkmıştır. Usta şairler söz-cüklerin dizginlerini ellerine alırlar, imgelere, dizelere can verirler, kan verirler onlara boyun eğdirmeyi başardıkları sürece; çünkü "kelimeler içe doğru açlıyor"dur. Öyle ya "insan iki kişidir". Kimleri kendimizde ağırlamamışızdır ki, hele bir düşünelim! Kimlerin izi kalmıştır yüregimizde, tenimizde, ruhumuzda, dünyamızda, yaşamımızda? "İnsan şimdî kaç kişidir/Kaç kişiden kalır bir insan/Kaç kişi bıraktıysan/bir insandan kendine". Haydar Ergülen, sorulara yanıt bulamasa da, soru sormayı sürdürüyor durmadan. O, büyük aşkları, dayanılmaz sevdaları, iki insanın birbirinde erimesini, kavrulmasını, tutuşmasını, yok olmasını ne güzel dizeleştiriyor: "beni iki kişi bırak/biri ateş olsun sarsın/biri bunu yanın sansın".

Haydar Ergülen'in şiiri "hançerin bir yüzünden ötekine/ geçerkenki" gibidir, öylesine keskin, inandırıcı, çarpıcı. Hançer,

onun yaşamdan devşirdikleridir, şiirin sırtında taşıdığıdır, hâ-yalle gerçeğin yüzleşmesidir. Zaman ve ölüm el ele tutuşmuştur onda. Yangın, orman, bahçe belli bir felsefi içerik kazandırırlar onun şiirine; yaşamı, dünyayı, yeniden yorumlama adeta yaşam biçimlendirir onda bu sözcükler. Onun şiirinin omurgasında yer almalarının nedeni de şöyle yorumlanabilir: "İki ateşin arasındayım, ruh ve ten!"

Onun şimdilik son kitabı *40 Şiir ve Bir...* Kitap, kırk yaşına bir armağanıdır sanki: 21 dizelik 40 şiirle, en sondaki tek bir dizeden oluşuyor. Başta da degindığım tek dize söyle: "Kırk şair birden olsam, yazamam bir hevesi". Haydar Ergülen, "heves"ini hiç yitirmeden yalnız, içe işleyen, etkili şiirler yazdığını bu kitabıyla da kanıtlıyor. O, "Ben inanmak için şiir yazıyorum", diyor. Onun için "Şiir, annelik sanatıdır; şairlikse klişé!"dir. Yani, şiir, şairlik, anne kadar kutsaldır onun gözünde. Haydar Ergülen, şiirlerinde Behçet Necatigil'in, Metin Altıok'un, Behçet Aysan'ın, Ülkü Tamer'in şiirlerini de ağırlar, onlara yüreğini açar. Onların şiir dünyalarıyla kendininkini buluşturur. İlhan Berk, Ali Ekber Çiçek, Arkadaş Z. Özger, Selim İleri, Zeki Müren, Neşet Ertaş da şiirlerinin gövdesinde kendilerine kalıcı yer edinirler. Şair, sevdiklerini şirevinde, imgelerinde sessizce ağrılıyor.

Haydar Ergülen, bu yeni kitabında sanki şiir yazmıyor da doğaçlama şiir söylüyor. Sesi sese katarak, şiirin yapısını daha da etkili kılmayı başarıyor, "Nar" şiirinde olduğu gibi: "Kış büyük geliyor nara gidelim/soğudu günlerin yüzü nara gidelim/narin bir diyeceği olur da bize/açılır yazdan binbir sıcak söz/dilimiz kurudu burdan nara gidelim". "Nar" sözcüğü yinelene yinelene neredeyse bir tekerlemeye dönüşür ve şiirdeki sesi öne çıkarır. "Abdal" başlıklı şiirinde de aynı hava seziliyor: "Abdalı düz indirmek için/ayağına yol sererler, dem/bu demdir, avlarlar düz ovada/abdalu söyletip güllerler hem!" Şiirlerde dize kırılmalarıyla konuşma havası estirir Haydar Ergülen.

40 Şiir ve Bir'de Haydar Ergülen, yaşamın çok yönlü, hep biliniyor gibi gözüken ama gizli kalmış yanlarının fotoğrafını çekiyor dizeleriyle. Kavuşamamalar, doruktaki sevdalar, geçmişin köpürüp duran özü, anılar dehlizinin bitmez tükenmez dehlizleri dizeden dizeye etkili bir biçimde okuru sarıveriyor hemen.

Sokak Prensesi, Kabareden Emekli Bir 'Kızkardeş', Eskiden Terzi'deki şiirlere göndermeler, ortaklıklar, benzerlikler, çağrımlar sıkı okurlarca seziliyor. Kitap, üzüntüle açıyor perdelerini, üzünlük kapatıyor. Çocukluğun çorak yalnızlığını, kasaba dükkânlarının perişanlığını, gizin gizlendiği yeri, tenin içinde gezinip duran uçurumu, denizin suskun kalışını, unutulmuş/unutulmamış kentleri bağında barındırıyor Haydar Ergülen.

Toplumumuzun bağında sürekli kanayan bir yara "Cumatnesi Anneleri". Devlet, bu dayanılmaz sancıya, acıya kulak vermezken sanatçilar, yazarlar, şairler acının kaynağına inmeye çalışıyorlar yapıtlarında. Faili meşhul cinayetlere kurban giyen evlatlarına upuzun bir ağıt gibi duran cumartesileri, annelerin gözyaşlarını Haydar Ergülen de "Cumatnesi" başlıklı şiirinde dile getiriyor, "Cumatnesi Yalnızlığı"ndan söz ediyor: "Tanrı aşkına biraz merhamet, biraz mavi, biraz da Cumartesi!":

Haydar Ergülen şiirinde bir aşama *40 Şiir ve Bir*.

"Şiir" Haydar Ergülen için topladığı "her bağda karaüzüm"dür. O üzümden şarap da yapılır, sevdalılara ilaç da.

(Haydar Ergülen'in *Hafıza* (1999), *Ölüüm Bir Skandal* (1999) ve *Toplu Şiirler*'in birinci cildi *Nar* (2000) yayıldı.)

(40 Şiir ve Bir.. Odağında Haydar Ergülen Şiiri,
Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları,
Antalya, 1998)

Behçet Necatigil'in Şiirinde Gurbet

"Yıllar yılı şiir gözetiminde/gide gele içimde gurbete", diyen Behçet Necatigil, bir gizli gurbetçidir. Yaşamı evlerde, oda-larda geçmiş, kendi gurbetine yaslanmış, hep oradan kan almış sessiz ve gizli bir gurbetçi! Ömrünü komşularının, evlerin, sokakların, çevresindeki orta halli insanların yaşamalarını gözlem-lemekle geçiren ve onların sosyal konumlarını şiirlerinde ağırlayan Behçet Necatigil şiirinde gurbet sizlanması, özlem yakın-ması, umut firtinası yoktur. O, içindeki gurbetin tutsağıdır; tüm çıkış yolları kapalı gurbetinde "hikmet burcu"na yakışır şiirler yazmış büyük bir şairdir.

Şairlerin şiir yaşamları boyunca "Gurbet, hasret ve hikmet" burçlarından geçmek zorunda oldukları yazan Behçet Necati-gil, "Gurbet" burcu için şunları yazıyor genç şairlerin kulakla-rına küpe olması dileğiley: "...şair önce bir süre gurbette yaşar. Sanki Robinson gibi, ıssız bir adaya düşmüştür. Sağda solda eli-ne geçirdiği öteberiyle kendine bir barınak yapar. Bir korunma içgüdüsü, onu, bulduklarıyla bir yapı, bir çatı kurmaya ve varlı-ğını böylece kanıtlamaya zorlar." Genç şair adayının çarpıcı bir betimlemesidir bu. Elyordamıyla şireye yönelik, yeteneğe yük-lenme dönemini betimlemeyi söyle sürdürüyor Kırık İncelikle-rin Şairi: "Tam bilincinde değildir yazdıklarının ve bu dönemde rastlantının payı büyüktür. Beğenisi sağlam temele oturmamış-tır." Bu durumdaki genç şairin "Beğendikleri, iyi şairler de ola-bılır, kötü şairler de. Gününün ustalarına rastlamışsa, bu onun için bir şanstır. Onlar gibi yazar; onlardan farksız da, onlardan

iyi de yazabilir.” Genç şairin bu dönem ürünleri genellikle “Ne var ki özentidir, taklit ve kendini arayıştır...” Çoğunluk, genç şair kendi kuşağı arasındaki şairleri, ya da kendine yakın dönemlerin şiirini taklit ederek boylanmaya çalışır. “Yeri, zamanca kendine yakın birkaç kuşak içinde bir şairin tekrarıdır. Gurbet burcudur bu. Burada ne kadar kalınacağı da, şairine göre değişir.”

Şair, “gurbet” burcunda kendine sertifika verip “hasret” burcuna geçince “gurbetlerde oylanmanın zaman kaybından başka bir şey olmadığını” da görür. “Yazdıklarında ne kadar kendisi, ne oranda başkaları olduğunu” da görme olanağı bulur böylece. Bu da ona, şiir yaşamı boyunca geçmesi gereken sıkıntılı yolların kapısını aralar. Sonunda ulaşacağı, hedeflediği “hikmet” burcuna doğru yelken açmanın yollarını, kendini, yazdıklarını iyice tanımadan bulma olanağı da yok gibidir.

Behçet Necatigil'in dizeleri arasında “gurbet” sözcüğüne sık rastlanmaz. Çünkü, o, gurbeti, hele içindeki gurbeti pek deşifre etmez. Gurbeti bir yakınma olarak düşünmediğinden olsa gerek, o, gurbeti kaçınılmaz bir yaşam biçimini olarak algılar, görür O, bu efsunlu sözcüğü kullanmışsa dizelerinde, onun “gurbet”e nasıl hummalı anlamlar yüklediğinin de bir göstergesidir bu tutumu.

Onun hem gurbetin içinde ömür tüketenlere, hem de gurbete teşrif geçen yaşamlara nasıl ayna tuttuğuna şu dizeler tanıklık ediyor: “Falınız öyle gösteriyor/Hangi su bengi su/Gurbetin usundasınız” diye yazıyor “Burç” başlıklı şiirinde ve “Şiir Burçları”yla ilgili düşüncelerini şiirleştirir gibidir burada. Şiirin “hasret” burcuna denk gelen sonraki üç dizesi de şöyledir: “Bir tren ya da bir gemi/Bir zaman geçiyor/Siz de içindesiniz” Şairin geçip giden zamanda kendine doğru yol alışını imlemiyor mu bu dizeler? Ya “hikmet” burcuna gönderme yaptığı şu dizi'lere ne demeli? “Karanlığa çıkışınca/Bilen çıkmıyor/Hikmet burcundasınız.” Şairin olgunlaşmasını, yolunu bulmasını imleyen bu şiiri 1974'te yazmış Behçet Necatigil. Bu şiirden üç yıl sonra da ünlü “Şiir Burçları” yazısını yayımlamış.

Behçet Necatigil'in gurbeti gerçek anlamıyla ele aldığı iki şiiri var: “Konuk İşçi” (Zebra, 1973) ve “Ayrılık Destanı” (Kare-

ler Aklar, 1975) Bu iki şiirde Behçet Necatigil, Avrupa'ya çalışmaya giden "bizimkileri" ele alıyor. Usta şair, bu iki şiirde, gerçekten gurbette yaşayan gurbetçilerin dünyasına eğiliyor, onların iç dünyalarının, yabancı ortamlardaki konumlarının flu fotoğraflarını çekmeye çalışıyor. O, çamaşırları odalarda kurutan, söz gelmesin diye "kapılardan" "yavaşça" geçen, içinde yaşadıkları ülkenin insanlarıyla karşılaşmamak için "geceleri" sokağa çıkan bizimkilerin yaban ellerdeki ürkek, çekingin hallerini saplıyor, dizelerine ağdırıyor. Behçet Necatigil, onların başka kültürlerin, dillerin altında ezilişlerine ortak ediyor bizleri de: "Giden Tez Geri Dönmez". Aradan sıkıntılı yıllar geçer de geçer. Dönme umudu yine de sönmez; ülkeye, sevilenlere özlemler hiç durulmaz. "Bu sıkıntı akşamları/Ozlemi, öc alması yurdun/Kararmış, ağarmış/Döneriz bir gün." Evet, günün birinde donebil den döner ülkesine elbette, ama döndüğünde ne haldedir, önemi olan da budur zaten; "Kararmış, ağarmış"!

Ayrılık Destanı'nda Behçet Necatigil, Almanya'ya çalışmaya giden bizimkilerin destansı yaşamalarının parçalanmış dünyalarını işliyor. Yurtdışında çalışanların zihinsel ve duygusal olarak hem ülkelerinde, hem de çalışıkları ülkelerde olduklarını, bu parçalanmanın onlar üzerinde yaptığı olumsuz etkiyi usta şair şöyle gözler önüne seriyor: "Aç toylar uçar/Geride yavruları/Yarım İstanbul Hacer/Yarım Almanya Ali/.../Donar kalır kum çakıl beton/Gelirim, biraz para, önumden çekil!/Yarım Almanya Esma/Yarım İstanbul İsmail." Paralar biriktirildi; evler, arsalar, dükkânlar alındı, ama ne pahasına!

Behçet Necatigil şiirinde "gurbet", gurbetlik duyguları kendini hep duyumsatır. Yaşanan yer önemli değildir, yani illa da yurtdışı olması gerekmeyi "gurbet"teki duyguları, yaşamak, anlatmak için. Ülkemizdeki ezeli, ebedi iç göçün açtıkları gedikler, toplumsal yaralar da İstanbul'u öteki büyük kentleri yabancı diyar kılmıştır hep. Ülkenin içinde, evlerde, odalarda, sokaklardaki gurbet, yabancılık ve çekilen yalnızlıklar üstüne de şirler yazar Behçet Necatigil: Örneğin, o, bir büyük kent yalnızlığını, yabancılığını, gurbetliğini yaşayan birinin duygularını şöyle ele alıyor: "Bu şehirde akşamda doğru/İçime korku,/ayaklarına karasu iner." dedikten sonra şair, yabancıının yüre-

ğine biraz daha sokuluyor: "Bu şehirde akşamda doğru/Yalnız ve ağlamaklı olduğunu/Bilsinler." Günü geldiğinde "İçecek suyumu bu kadarmış,/Görecek günüm bu kadar." Dendiğinde "Bir gün gelir bu yollardan/Şahit ister geçtiğime." dönüşür yalnız insanın duyguları. "Ölüm, ölüm! Uzaktan uzaktan/.../Gittikçe karanlık bu dünyadan/Canim, siz de bu şekilde gidiniz." Ölüm düşüncesi en çok "gurbetçileri" etkiler herhalde: Yabancı bir kentte bir başına ölüp gitmek duygusu insanı sarsmaz mı? İnsan düşlerine sarılmaz mı o zaman? "Gece öylesine kahırlı" olmaz mı? Ayna birden bulanmaz mı? "ak saçlı bir adam beli"rmez mi bulanan aynadan? "geçmiş zamana" doğru bir tünel açılmaz mı garibin önünde? Öyle bir üzüñ çöker ki insanın içine, tutamaz kendini, ağlar; ne de olsa yaşadığı sürece çektikleri zaten anasını iyice ağlatmıştır onun. "Oda karanlık"tir, odadan dışarı çıkar. "Şehir karanlık"tir, şehirden dışarı çıkar. Sonra, yine sıkıntılarına, özlemlerine, umutlarına döner garip! Behçet Necatigil söyle seslenir "İnsancıklar"a: "Ey yazdığını şíirlere ilham veren insanlar / Benim işim sizinle!" işte böyle seslenirse bir şair, kendi si de gurbetin elinde bir sürgünse, "Evin Halleri" yaşamını bellilemişse, şu dörtlügün içeriği kime uzak ki? "Diyelim kurtardık hayatı/Ya ansızın yalnızlık/Ya külçeleşir de ayaklar/Yürüyemez olursak?" Oncak sıkıntıyı çeken insan, geriye dönüp bakınca, şöyle düşünmez mi? "Benim de arkamda/Renkli taşlar olsaydı/Çocukluğunma giden yolu/Bulmam kolay olurdu." Şu dünya "ne kadar acı" değil mi? Uzaklarda yaşayanların özlemi hep geldikleri yerlere dönüktür: "...bu sınır, arada bir aşsak da/ Çeker dar yaşamımıza bizi/Her şeyleri tamam bile olsa/Aklınız evde." Değil mi ki "Ben uzaklarda olmalıyım, çok uzaklarda/ Acılar unutulduktan sonra/Dönmemiyim." Ortada dönülecek bir yer varsa, ya da dönülecek hal kalmışsa insanda, elbette dönülür. Büyü de bir yere kadardır.

"Sürgün sevgiler/Dışarda aç"maz mı? Sürgünlerin katmerlisini yaşamadı mı bu ülkenin evlatları? Hem siyasal, hem de ekonomik sürgünlük, göçmenliğe adım attırmadı mı "yazgısı kötü yazılmış"lara? "Korkusu yalnızlık, zulmü kendine/Acısı da öyle,/Bir valiz göçebe/Ordan oraya." Ah o göçebe valizlerdeki yaşamalar, acılar, sıkıntılar, bekleneler, aşklar!

Behçet Necatigil, "en Türkçe sözcüklerde"n bile diri "Bir söyle" başlar şiirlerine ve diriliğini hiç yitirmeyen sözcüklerle de sürdürür dizelerini. O, iç "gurbetlerden" şiirler devşirmiştir, "Belki göç vaktidir"i kaleminden hiç düşürmemiştir. Ayrılık, yalnızlık, özlem üçgeninde sıkışık kalmış bir göçmenlik yaşamı, nerede olursa olsun Behçet Necatigil'in dizelerinde kendilerine sıcak birer yuva bulmuştur. Örnek mi? İşte; "Ama bir gece yarı açtığıımız valizde/Büyülü bir şisede büyümüş gibi ağaç--/Kaçı, saymıştık, azdı/Ya simdi kaç?" Sıkıntılı yılları, yüreklerde açtığı yaraları saymak olası mı? Onun en ünlü şiirlerinden biri olan "Solgun Bir Güle Dokununca"da şu gurbetlik duyguları ağır basıyor dizelerinde: "Ya büyük şehirlerin birinde/Geziniyor kalabalık duraklarda/Ya yurdun uzak bir yerinde/Kahve, otel köşesinde/Nereye gitsek bu akşam vakti/Ellerini ceplerine sokuyor/Sigaralar, kâğıtlar/Arasından kayıyor usulca/Eğilip alıyorum, kimse olmuyor/Solgun bir gül oluyor dokununca." Yabancı bir ortamdan yansıyan, insana acı, üzünen yabancılasmaya cuk oturan güzel bir örnek yukarıdaki dizeler. Yabancı ortamın acımasızlığını da şöyle şiirleştiriyor Behçet Necatigil: "Neden önce boğulmuşlar bu kadar uzaklarda/Bir daha boğulurlar/.../Biz bile unutmuşken kendi hikâyemizi." Duvarlar, sınırlar arasında sıkışık kalmış insanların kendilerinin bile unuttuğu yaşamlarına, geçmişlerine unutulmaz göndermelerde bulunuyor usta şair. Şu dizeler de tanıklık ediyor öykülerde birikip duran yaşamlara: "Biz hepimiz acıma odalarına sürgün:/Birbölgü ömrün, harcanır nasıl olsa düzenli yanıp söüyorlar" Sonra mı? "Sonra büyür daha da/Korkunç yalnızlığımız." Behçet Necatigil, "göçmen kuş"lar gibi oradan oraya savrulup duran harcanan hayatlara tercüman olmaya çalışır şiirleriyle. Evet, bunu böyle söyleyebiliriz ve şu dizeyi de ekleyebiliriz peşine: "Büyürüz uzaklarda çok ölü" Uzaklardaki özlemler içinde ölenlerin hiç de azımsanmayacağıni mı imliyor bu dizeler?

"Şiir Burçları" yazısını şöyle bağlıyor Behçet Necatigil: "Evet, şairlerin çoğu gurbeti ve hasreti yeter görürler kendilere. Güçlerini bu kesimlerde gösterirler. Aradıklarını onlarda bulmuş gibidirler, fazlası ilgilendirmez onları. Şu var ki olgun, ergin okuyucunun gözü daha çok sonuncu burçtadır, hikmet

burcunda. Çünkü insan, daha önce olmasa bile, sonunda yalnız kalıyor. Yalnız, kalan nedir, bunu saptamalı! Gurbetler mi, hasretler mi, hikmet mi?" Behçet Necatigil şiirinde bunu saptıyor: Şiirini "gurbet" burcunda sınıyor, sonra "hasret" burcunda fazla oyalanmadan "hikmet" burcuna demir atıyor erken yaşlarda. "Hikmet" burcunun emrine veriyor "gurbet" ve "hasret" burcunu ve böylece bunlar "düzenli yanıp sönenler karanlıkta deniz fenerleri gibi."

Enis Batur, "Modernlerin Gecesi"nde (1995) Behçet Necatigil'i şöyle betimliyor: "Ve şiiriminin gerçek Alaaddin'i: Hangi lambaya dokunsa onu kendi şiir lambası, büyüsü, gizi kıran Behçet Necatigil." Bu mini portreden şu mu anlaşılmalı? O, yaşamın ortasında hep hazırloda durdu yenik, ezik, yoksul halını şiirleriyle selamlamak için.

Cemal Süreya ise Behçet Necatigil üstüne yazdığı şiirde onun "hepimizi anlattı"ğını dile getiriyor.

Sözü Behçet Necatigil'in portresi gibi de duran, onun gizli gurbetini de önmüze seren, başlığı "Yazı" olan şu dörtlükle bitirelim:

"Ve şairler boyuna kime yazarlar?
Yıkılmış köprülerin başına
Ürkmüş boşluktan biri iniyorsa
Ve şairler onlara geldimlere yazarlar."

(*Kitap-lik*, Mart-Nisan 2001, sayı: 46)

Mehmet Mümtaz Tuzcu'nun Tüm Şiirleri: Yazöte

Mehmet Mümtaz Tuzcu, daha önce yayımlanan ilk üç kitabı *Yalan Yazın Elleri* (1985), *Bulvar Resimleri* (1986), *Sevda Adıyla'ya* (1996) iki yeni kitabını *Gece Raporu* ve *Ufkun Bittiği Yerde'yi* de ekleyerek hepsini Yazöte başlığı altında bir araya getirmiştir. O, bu beş kitapta 1991-1999 yılları arasındaki şiirlerini bir kez daha şiirlerle buluşturuyor. Şiirinin akacağı kanalı da başından beri hep farklı kılmış bir şair Tuzcu. Sözcük seçiminden şiirinin kurgusuna dek özgün kalmış, kendi şiir dünyasından hiç ödün vermeden yolunda ustalaşarak yürümeyi başarmış da bir şair o. Bir reyin parçalanmışlığını, iç dünyasındaki çalkantıları, toplumsal dalgaların panoramasını simsıkı şiirlerinde ustaca, üssesinden gelinmesi zor bir oya gibi, işlemiş de bir şair Tuzcu. Onun şiirine ilk başta girmek kolay olmasa da, bir de şiirlerinin gizemli, kapalı dünyasının büyüsüne, çekiciliğine kaptırınca insan kendini, şiirlerinden zengin hazlar devşirmek olası. Onun şiirindeki imge çeşitliliğine şaşmamak elde mi! Şiirindeki imgeler de hayatla bire bir örtüşür biraz dikkatli bakınca.

Mehmet Mümtaz Tuzcu'nun işi, bir şair olarak, "Geceyi hece hece kemirmek"tir, üstelik onun "dili dişi"dir, bunca sıkı şiiri üretme nedeni ortada! Halkının sorunlarını kendine dert edinen M. M. Tuzcu, apaçık söylemez kapalı şeyler söyleyeceğini. Onun şiirine birden girmek zordur dedik, çünkü sözcük, imge bombardımanını okurun göğüslemesi gerekiyor M. M. Tuzcu'nun şiiriyle yolculuğa çıkanlar. Ayrıca onun şiirindeki toplumculuk çoğu toplumcu şairden çok farklıdır, yani daha

sıkı, daha çarpıcı, daha vurucudur! Onun sözü serttir, yüksektir. O umutsuz anlarında bile yılgın değildir. Kavgasını sürdürme sevdası şiirlerinde kendini hemen belli eder.

“Kör başları” ezilmedikçe ezenlerin “kanlı çekirdek”lerin öyküsü sürecek, halkımızın “Dili damağı damı darmadağın” edilecek daha. İllâ “Çiyandaki çırkefi” yenmek gerekiyor, hem de “Karanlık kan hızıyla”, “gecenin balyozuyla” “körpe musluk”larda “Yapma kuşlar” tarasınlar diye saçlarını. “Şafaksız ufka” doğru akan “çiban selleri”ni, “sayrı kısarak”ları, “umarsız, tepelenmiş” fidanları şirine bir bir geçiren Tuzcu, Türkiye’nin onulmaz panoramasını gözler önüne seriyor şiirlerinde: “kanlı çitleri”, “köhne katar”ları, “Deli bayrakları”, “ışığın gecesi”ni, “bulanık sarnıcı”, “Tutuşan bataklar”ı, “Gündüzün derin susmaları”nı, “kuraklığın pınarı”nı, “Dev cücenin gölgesi”ni, “Çöken güneş”i, “Güncenik suları”, “sağır kayalıklar”ı, “Çeliksik çığlıklar”ı, “Acının tokadı”nı, “seğiren kel kabzayı”, “eflâtun şimşek”i... yediriyor şairine içi sizlaya sizlaya. M. M. Tuzcu’nun şiirlerinde “Gecenin kollarında birbirini kırarak” yaşananların şirini buluyoruz. Büyük kent insanının çalkantılı, sıkıntılı dünyasına sokuluyoruz. “Çıkarların çıkışlığında” kıvranan insanın acılı öyküsünü, Türkiye’nin siyasal atmosferinde bireyle-re yansiyan “can artıkları”nı, “kan şeridini” de buluyoruz onun önemizde koyduğu şiirlerinde. O, 12 Eylül’ün yarattığı siyasal, kültürel, ekonomik erozyona da ayna tutuyor şiirleriyle. Gençlik grupları arasındaki siyasal çatışmaları, bu çatışmalarda acı çekenlerin, öldürülenlerin unutulmadıklarını da gösteriyor o. İç göçle iyice şişen ve sorunları çözülemez hale gelen kentlerin dünyasına da sokuyor şirini Tuzcu: “Bir avuç katranla yapışmışız bu kente/Bir garip rengi var umutsuzluğumuzun”. Kentlerin altyapısından karanlık iç dünyasına, hayat kadınlarının yaşadıklarından memura, esnafa, bürokrata doğru uzananince gondermelerle sokakların, mevsimlerin, tarihin elinden tutuyor ve uzanıyor kentlerin aynası “kan oburu” “bulvarlarının duvarlarına”; oradan yansyanlarla şirini, imgelerini üstümüze salıyor. O, “Yüreği alçıdan bir kent”ten, “saat kirintileri”ndan canalıcı fotoğraflar çekiyor üst üste, çığlık çığlığı. Öyle ki kentin her yeri olayla, insanla, yaşanan acılarla tika basa doludur: “kentten tâ

gömütlüğe bütün kıyılar dolu”dur. “Ufukta korkunun etiketleri” varken elbette insanların “yüzleri asık”tır, çünkü kentin çürümüşlüğünden, insana yabancılasmasından korkuyor halkımız. Annelerin gözleri yaş içindeyse, “Genç cesetler yiğili”ysa sokaklarda, “bu karanlıkta” kimseden yol sorulamıyorsa, akşamüstleri umutsuzluğa açlıyorsa, hep “dilsiz bir akşam”sa kapımızı çalan, öyle ya “Yıllarca sustuk” “Susmaktaki soyluluğa sığındık kendimizce”. “Sonra konuştuk” nasıl olduysa. “Biz ki susan taşlardan öğrendik konuşmayı” “Gülmek sevinmek yasak”ken. Kendimize ait dilin farkına epey sonra vardık: “Sayrılığın dili ni konuştuk uzun süre/Kırıklığın kırgınlığın dilini/Kurşun bir sessizliğin dargınığının dilini/Kapılar ve ardından gözyaşının dilini” konuşa konuşa vardık “kansız yetim”in dünyasına *Sevda Adıyla*. “Kan kuşları” hep uçtu başımızın üstünde ve bir ân “Ufuktaki kan söndü” mü diye düşündük “dilinde kan tikleri” olan bizler. *Bulvar Resimleri* “Sağır karanlıkların önünde çırpinarak” çıktı karşımıza “kan çarkları”nı çevire çevire. Üstümüzde “Uğursuz kara namlu”lar gezindi durdu hep “yaşam siler”ken “yaşamı”. “Kent hudutsuz bir duvar, bitmeyen bir düş”tür elbette “kırın kırana” yaşanan. Kargaşanın, sorumsuzluğun, sapkınlığın, savrulmanın, yangınların, bitmeyen karanlıkların, sürwünsüklüklerin, bulanıklığın, ahlaksızlığın, yozlaşmanın, çürümeye n... ortasında ayakta duran bir kentin içinde yaşayan bireylerin çaresiz dünyalarını yansıtımaya çalışıyor M. M. Tuzcu şiirinde. O, “incecik defterlere” “İnce yazılar” yazarak iner “Sözcüklerin kılcal evrenine”. Unutulmuş, pek kullanılmayan sözcükler yol gösteriyor ona.

“Yırma” başlıklı şiiri kendi şiir anlayışını özetler gibidir: “Türkçeyi şeker gibi yapıp dilimde/Dağdan öte bir yere kaçırın benim!” Şiirine ilişkin sözünü şöyle sürdürüyor Tuzcu: “En ağır sözleri kullansam bile/Şaşmaz bir inceliktir benim şiirim”. Aciyi bile bile seçmiş bir şairdir o. Yenilgi ve utkuyu bir arada barındırır yüreğinde. Ellerini dikene sokmaktan hiç çekinmez. Kan ve şafak sıkça yer alıyor onun şiirinde, çünkü umut ve umutsuzluk arasında salınır yaşamımız, dünyamız, ülkemizin hali. Onun şiirinde “Fırtına” ülkedeki yıkımı imler. “Yaprak kırıdatmayan şu kudurmuş fırtına/Bir sancak sağınaıyla boşalıyor sırtına”.

O, "densiz kapak"ları oynatarak yerinden sıkıntılarla boğar kendini, ama, o, "Bir ürkünün tutkun tınısında"dır hep. Halkı için yüregini ezer, halkın gülmemesine çok sevinir, mutlu olur. Yaşam karşısında sürekli "Savunma"daki halkın içinden biridir o: Onun işi, bir yerde, "kan resmi" yapmaktadır: Parçalanmış dilleri bütünlüğe getirmek. Şiiriyle, şiir dünyamızda "bir taze bahar dalı" olma yolunda olan Tuzcu, "çetrefil sarmaşık"ların arasından "şafağı" görmek ve göstermek için uğraşıyor sanki. Sevdiği ne seslenişindeki sevecenlik de son derece sıcaktır: "Duymadığın sözcükler doğurtur sevda bana/Bin yıllık bir yasaktan dönersin sığdımla". Böylece onun şiirinin bir sevda şiiri olduğunu da tanık oluyoruz. Onun kalbinde "kan köpüren sarp sözcükler" olmasa "Gül renkli bir tanyeri yerle"şir mi dudaklarına? O, yediğimiz her acı lokmanın hesabını şiirile veriyor sanki. "Banknot kölesi" yapılan ve üstüne sürekli acı, sıkıntı, üzüntü, korku sıkılan halkımızın güneşinde "Kanlı cesetler gibi sallanır" Demokles'in kılıcı gibi. Yaşanan "Acı bir Mayıs"tır sanki, öylesine damga yemiş!

Mehmet Mümtaz Tuzcu'nun şiirinde pek çok farklı sözcükle karşılaşıyoruz, demişti. Sözlükte olan, ama günlük dolaşımında olmayan adıllar onun şiirinin sıkılığını artırırken, zenginleştiriyor da, çağrışımını, derinliğini de alabildiğine genişletiyor. Bu kanalıcı sözcüklerin, çok anlamlı bileşik sözcüklerin kimileri şunlar: "bun, pasak, erden, örgen, güzey, güzlek, yalın, kalgiyan, hamlaç, em, ahşa, culuk, yağı, turkan, dilkökü, inak, erselik, bükünum, buru, yazôte, kulkent, körükörpe, tunuk, alayna, puluç, daraç, çöngül, tenşolen, zebakır, kırkpı, donbuz, aćkorşa, çıdam, yalbız, sakrak, yokalaz, külkan, kuşayaz, suyutkunu, dönglece, kışkırip, çımcıl, çıkardıplı, yaluyku, çalçeyiz, çor, hülle, algın, çintan, alaç, kelik, ağıncak, yıarma, kunda, gözene, yüzleme, terkime, yongar..." O, bu tür sözcükleri "çevik pergeller" gibi açar, yayar, dizelerinde yeniden yoğurur, başka anımlarla yeniden çıkarır karşımıza.

Mehmet Mümtaz Tuzcu, benzersiz bir şiir yazıyor. Kendi kanalını ta başından oluşturmuş bir şiiri sürüyor önmüze. Onun şiirini farklı kılan imgelerini kalın ve zarif sözcüklere sarması, okuru bu çarpıcı ve giderek derinleşen imgelerin içine

çekmesi ise, bir yandan da keskinleşen sözün sesini daha yükseltmesinin; şiirdeki iç sesin de kendini iyice belli etmesinin; eş ya da benzer sözcüklerin farklı anlamlarda kullanılmasının, çok zengin bir sözcük dağarının da altını çizmek gerekiyor bu farklı, özgün şiir dünyasına girmek için.

Evet, kent “yaldızı çizilmiş siyah bir yazı” olsa da “Ufkun bittiği yerde yine ufuk başlıyor”.

(*Kitap-lik*, Temmuz-Ağustos 2001)

Şiirin Ortasındaki Şair: Orhan Alkaya

Orhan Alkaya *Parçalanmış Divan'la* (1990) çıktıgı şair yolculuğunda *A! Etika* (1991), *Yeniden Üretilmiş Tarih*, cilt 1 (1994) ve *Erken Sözler*'de (1994) topladığı şirlerine *Tuz Giinleri*'ndeki (2001) ürünlerini de ekledi geçtiğimiz günlerde. Ayrıca siyasi polemiklerinin yer aldığı *Türkiye Hâlâ Mümkün* (1999) kitabı da duruyor önmüzde.

"Yeniden ve en usul yerinden yaklaşırdım hayatı" diyorsa bir şair, dudur olmayan bir hayatın içinde bize çıkış yolları önermeden de yaşamın anlamını, derinliğini, katmanlarını gösterebilir. Orhan Alkaya da öyle yapıyor "ölümünü yüzünde taşıyan bu geniş zaman"ı irdeliyor, didikliyor, gözler önüne seriyor şirleriyle. "Sevgilerle çağrıldığı"mız bu doyumsuz hayatın acılarına, kavgalarına, karmaşasına, bize dayatılanlara, bize uygun görülen sıkıntılara direnen gençliğin ortasında boy veren şair, tüm olumsuzluklara, umutsuzluklara, yaptırımlara karşın umudunu diri tutmaya çalışıyor en yıkıldılığını, yaralandığını duyumsadığı anlarda bile: "yeniden, ve en usul yer"lerinden başlardı "sedef kakmalı hüzne" yazgılı çocukluğumuz imdadı yetişmez elbette "bilmemkaç numaralı bildiri"ler peşimize düşmüşken acımasız biçimde; "boyun eğmez sevda masallarının" elinde günümüzün ülke sorunlarıyla yoğunlu, dolu gençliği, "eksik fesleğen birikimi" bir dünyada yaşanır mı? 68 kuşağıyla başlayan devrimci devinin Türkiye'nin bir türlü düzelmeyen siyasi gidişatına, ekonomik çarıklığına müdahale etmek istedi haklı olarak. Yanan canlar, akan kanlar ortada. Gençlik gidiş-

tin fırtinasına karşı "moröfkesi"ni kuşanmak zorunda kalır ne yazık ki! Herkes kendi labirentinden çıkış yolunu kendince bulsun istenmiştir hep. Örgüte, örgütlü savaşma hep öcü gözüyle bakılmıştır ve üstüne üstüne gidilmiştir parçalayana, yok edene dek. Sonuç yine gözyaşı, kan, ölüm, sonsuz kin ve öfke! Çünkü "ilk bulunan olacaktı hayat". Olmadı hiç bitmeyen "bir acı şarkى düştü" dudakların yüregine. Aranılan cepteki "düşler"le "yeni dünyalar"dı, başka bir şey değildi. Ne yazık ki "ayrılıkla-ra bıçıldı" ömrümüz, "Köhne akşamlar"da kalakaldık "ufalan-mış düşlerle".

Çalkantılı bir hayatın göbeğinde "bir şiir nasıl yazılır"a da çalışmayı ihmal etmez Orhan Alkaya. Çünkü hayatı, sahiplendiği değer yargılardır savunurken şıirdir ona kucak açan, savaşında hep yanında olan. *Parçalanmış Divan*'ca yazılan şiirler yaşamın aynasından elbette bire bir yansyan şiirlerdir. Parçalanmanın, siyasal ve bireysel yalnızlaştırılmanın, 12 Eylül'ün acılarıyla, yıkımıyla gündeme getirilen politikadan uzaklaştırılan gençliğin yansması da kendisine bir gövde bulmuştur Orhan Alkaya'nın şiirlerinde "çıplak gölgeler" gibi. Ne de olsa "sıfat dalgaları" yürümüştür gençliğinin ve ülkenin üstüne. *Parça-lanmış Divan*'ın peşine düşmüş, "gözlerine mil çekilmiş bir tarla-kuşu kadar" kendisiyledir "kürt bir kilimin dokusuna karışıp". Onun her kırılışı şair yanını beslemiş, yıkılmadan "yorgun, yok-sul akşamlar"dan günümüze dek şiirinin atını durmadan sürmüştür. Ona "isyancı", "dilsiz sözler", "nadır sizilar" vermiştir ha-yat. Çünkü, o, "ölümün uzun atları götür"ür şairi diye bellemiştir ve şiirine yansımıştır "ölmek en uzun şoordı ölümü bilene"yi.

A! *Etika*'da "zan" altındaki bir gençliğin, bir ömrün şiirlerini buluşturuyor Orhan Alkaya. "Kilit açılır", "su incinir", "yanlış sözler" büyür "kaygan kadın iklimi"nde. Akıl ve duyu ara-sında "oktav"lara siğmayan bir didişmeyi kim yaşamamıştır ki gençliğinde! Hamiltan kurtulan, iyice pişen şair "san ki yanlışmışım doğru sözler büyütüp" derse, "bir ergen tarih" düşürmüştür "tarihe". Şair, "uzun evinin kapısını hep açık tutan ölüm"le hesaplaşır gibidir ikinci kitabındaki şiirlerde. Onun derdi "ka-nın inceldiği her yerde karaya vuran hayat"la, yolunda yanıl-lardır. Eksile eksile tamamlanan bir ömrün, bir savaşımın "son

fiyakasıyla son sözlerin” şiirini yazmaktadır. Şimdi biraz uzunca bir alıntıyla şu dizeleri yukarıda yazdıklarıma destek yapmak istiyorum: “bir gül nasıl yıkılırsa tipki öyle bir gül, bir gül/katmerleri arasında sıkışmış tarih çöplüğüyle/artık yalanlarım kadar çingeneydi, şöyle:/bu akşam olsem gazali/kim anlar seni/ anmadığım bu şiirde?/kim iki dize/ve ben sorularımla kızamık gibi/dökülürken önmüze/siz! Bırakan bu şiiri ve/bırakan bu şiiri ve/bırakan bu şiiri/ve” dese de Orhan Alkaya “bizi hep erdemlere ittiler” diyerek bir dönemin anatomisine dikkat çekiyor. Tarihin içinde tarihle yoğrulmuş bir ömrün süzdüklerini şirine damıtıyor şair, çünkü “yeryüzü tarihe direni”yordur durmadan. Çünkü, o, “anlamı unutkan bir çağda/muntazam sususun tarihine gizle”di dizelerini, yazdığı şiirleri. Genç ömrümüze dayatılan “hoyerat” ve “Hileli zarları” tanrı diye belledikleriminizin atması ne kötü! Böyle olunca “sürgünden dönen suç”luydu aramızda. Ölüm, hep “ipek adımları”yla geldi. Ne de olsa “akşamın önünde bir bunaltı”dır “akşam”. Zaman hem vardır, hem de yok yaşarken; kimi zaman çok yoğun duyumsasak da hayatın akışını, acısını, sıkıntısını, kimi de pek farkına varmadan geçip gider gevşek günler. Şair şu soruyu kendine değil de bize soruyor sanki: “neden şíirimin başını bekler akşam”. “Eski’iz”, bir zamanların yalnızca iki sayılık şiir dergisidir ama şairin şiirinde bir duraktır da aynı zamanda; başlıktır, derin bir imdir. Yeryüzünün tüm günahlarını işleyen, tüm olumsuzluklarına direnen, sevdadan çatlayacak hale gelmiş yüreğindekileri sevdiği kadın için dizelere döken Orhan Alkaya, “lirik bir şéhvetle” “esmer bir gençlikten arta kalan” ömründe biriktirdiklerini paylaşıyor şiirseverlerle. Ona göre “çobanla çiftçi kardeş olmalı”, “demirci ustasıyla” da.

Yenilgiler Tarihi, tam bir 68 kuşağı koçaklıması bana göre. Geçmiş ve günümüzü şireye yataran önemli bir yapıt olarak önumüzde duruyor *Yenilgiler Tarihi*. Bir döneme imzasını atan, damgasını vuran devrimci hareketin çıkmazlarını, sonuçlarını, hatalarını irdelemiyor bu kitap, tersine tüm bu olguları, oluşumları irder, izler gibi görünürken işin sosyal ve ruhsal yanını, bu işin dünyaya, bireyin evrenine yansımاسını şiirlerde ağırlama-ya çalışıyor Orhan Alkaya. Üstelik iddiasız ve son derece alçaklı-

gönüllü yapıyor bu işi "gene mahzun" bir biçimde. Yenilmişlerin neden yenildiğinden öte "bizi büyütlen imge"lerin peşine takılır şair. Ona el veren yazarları ve kahramanları da ağırlar şiirlerinde "Mişkin, Peçorin, belki Onyegin" diyerek. O da *Zamanımızın Bir Kahramanı*'dır nasıl olsa Lermontov'un kahramanı gibi, ya da Puşkin'in dev yapımı *Yevgeni Onyegin* gibi. "Gene yenildik" "onlar kazandı" diye dize düşürse de Orhan Alkaya, Diranas'ın ünlü şiiri "Fahriye Abla"ya da göndermede bulunur bir umutsuzluğun şarkısına dikkat çeker gibi. Ya Cemal Süreya ile Edip Cansever? Onlar da paylarını alırlar çağın alıp verişinden, alıp götürdüklerinden, ayrıca ustası bildiği bu şairlere, varsa, onu da, borcunu ödemek için döker içini. "Peki beni kim intihar etti" diye sorması, günümüzün artan intihar olgusuna dikkat çekmekten öte, ortada bir yenilgi varsa onun sonucunu gözler önüne sermek ister gibidir bu dizeyle. Sonra kendisinin erkenden "tedavülden kaldırılışı"na da karşı çıkar. "İnlerken" görülmekten de pek hoşnut değildir haklı olarak. Kim zayıf yanının görülmesini ister? Varılmak istenilen hedef ne ise oraya varılanmadığı kesindir, ortadadır. Ne var ki, alınan yolun görülmemesi, ya da yok sayılması hiç de hoş değildir. Yenilgiler ansiklopedisi gibi duran *Yenilgiler Tarihi* tam bir çıkmaz sokak değil, tersine tam bir yeni kazanımlar destanıdır da! Yenilenlerin de önemli roller üstlendiği bu kitapta sürekli yinelenen "biz bura ya hiçbir yerden geldik" dizesinin anlamı şu mu acaba: Gelebildiğimiz yere biz dışımızle, tırnağımızla geldik, bu böyle biline. Çocuklar "al他妈 sekiz satıyor"sa durmadan ve dünya gençliğini sıkı bir biçimde etkilemiş olan ünlü Fransız düşünürü için "neyi değiştirdi Althusser?" diye de sorulabilir. Hep söylenen geldi aslında "kardeşlik, müsavat, adalet!" olmadığı. Küba devriminin dünyayı etkilemesi, ya da simurg'a dönüşen imge kuşu neyi değiştirdi kan gövdeyi götürürken dünyada? Haklı olarak şu soru da sahibini arıyor: "yurdum! Biz bu cumhuriyete yaban kaldık" mı? Bizi kim yaban kıldı sevdiklerimize, ülkemize? Yanıtını kim verebilir bu yakıcı soruların dünya yanıyorken cayır cayır? "Umutlar"ın "dağıldı"ğı "yalan" elbette dağılan biziz aslında, ya da dağıtılan, parçalanan (biziz) onulmaz bir biçimde. "Düşler"in "dağıldı"ğı da "yalan", düşsüz kalan biziz as-

linda. Öyle ya “tarihtir düşleri sınıfta bırakan”. Şu üç dize bir zamanların zıpkın gibi umut dolu delikanlısının dünyasına ayrintılı ışık döşürüyor, sanki onun yüregini aydınlatıyor: “onlar mı dağıldı ben mi büyüdüm/kâbuslarımla sevişirim artık, alnimla/yanılmak da güzel, şu gece olmasa”. Yaşananlar aslında tam bir masal! “uzun bir masal haliyle oldum/sonra bütün masallarda oldum” diyorsa şair, artık masalların ve çağımızın büyüsünün kalmadığını imlediğini düşünüyoruz ister istemez. Gi-decek doğrular, yaratılan masallar, düşlenen mitoslar, tarihin başında bir türlü boy vermeyen hayaller artık, yani bunlar yok mu demek istiyor şair? Onun bugün “bir dili”, “bir yurdu”, “bir tutku”su var. Bir gün tüm masallar değişecek, belki de yeniden yazılacak; şair, işte buna yürekten inanıyor. Ezen ezilen, sömüren sömürülen dengesi değişmediği gibi, terazinin kefesi hep ağır toplardan yana ağır basıyor hâlâ. Alanlarının önemli adları Troçki, Mandelştam, Meyerhold ve Buharin'in yerini ya yenileri aldı ya da almak üzere. Elbette “tarih uzun hayat kısa!”dır acımasız bir biçimde. Bütün işçilerin birleşmesine izin vermediler ama, kendileri birleşiyorlar! Eksiklerimizi büyütün hayatla baş başayız ne de olsa! Orda aşklar da var unutulmaz imgelerle, unutulmaz anlarla. Siyasal ortamın kendine özgü açmazları, sıkıntıları arasında aşklara da yelken açarsa şair, buna kim ne diyebilir ki? Çünkü neye dokunsa içinde “bir hayatın bitirilişi” varsa ve “incitilmiş bir ben, kırılmış bir ben, boğdurulmuş/bir ben! Hep bir sebebimvardı, anıldırı, ölümün ülkesi/yok oluştu, ben yol sandım, kandım kendi kendime” diyorsa şair, “neye dokunsam içinde hayatın bitirilişi” gibi bir sonla burun buruna gelmişse yine bu şair, yüregini alabildiğine açmaz mı sevgilere, sevdığıne? Ülkemiz kendisi uğruna ölümü bile göze alan bu gençleri hiç ciddiye almadığı gibi, üstelik onları öldürme, sindirme, ezme, yok etme yoluna da gitti acımasızca. Sonuç mu, ortada: “ey! İle ah! Arasında geçen bir serüven” bu yaşatılanlar.

Orhan Alkaya *Erken Sözler*'de daha da derinleştirir dünya-ya, geçmişine, tarihe, aşka bakışını! Karşımıza iyice olgunlaşmış, neredeyse dervişleşmiş bir Orhan Alkaya çıkıyor bu dör-düncü kitaptaki şiirleriyle. Öyle anlar gelir ki şair tüm sözcüklerin kabuklarını soyar birer birer, “mürekkep” içer, soyunur der-

vişliğe, düşüncelerin derinliğine. O, ne de olsa, bir testidir su yolunda her an kırılacak. Bir şairle bir testinin yan yana duruşu bundandır. Bütün tarihler tahrif edilmişdir nasıl olsa, ortada yaşanmış ne varsa gerçek midir gerçekten? Şair neden vurmasın "sedef kabzalı gençliğini "şakağından" olaylar ortada capcanlı dururken? Yalnızlığa itilen bir ömür direnir elbette kendi gerçeğine umduğu gibi çıkmasa da hayatı. Ne de olsa "küл ve lâle" arasında gidip-gelmedir geçen köprü sırat olmasa da adı ürkek akşamların sıkıntı veren karanlığında. Sığınan tek şey sevdadır kuytularda büyütülen, korunulan: "toprağın ateşin ve suyun karşılığıdır: iki insan". Şairi şair kılan, ona el veren Edip Cansever'in *Umutsuzlar Parkı*, Hilmi Yavuz'un *Bakış Kuşu*, Cemal Süreya'nın *Göçeve'si*, Ece Ayhan'ın *Devlet ve Tabiat'ı*, "Kesintisiz Devrim"le aynı çantada durmuştur yıllarca. Bu sevda şaire şu dizeleri de yazdırır coşkulu bir biçimde: "sevdanı yüreğinin derinliklerine Sal/düşlerimde esmer bir incelik olarak kal". Onun hayatı yaklaşımlı "poyraz şehveti"ne sokulur gibidir, yani "Güzel Marmara" şarabı içilen öğrenci odalarından, Che posterli evlerden, postala sahip çıkan yürüyüşlerden, "bir ünlemiñ uzun tarihine" bağlılık yeminlerinden ortaya çıkan bir şair portresidir sonuçta bize ulaşan. Öyleyse "ben, Orhan Alkaya?" Kendi kaleminden, "mukaddeme"de, bir siluet denemesi söyle: "ben, Orhan Alkaya/yerleşik mohikanların kısa dönem sevgiliisi/yurtsuzların kimlik sorduğu adam". Sonra "sararmış bir zarfin içinde" bulunan bir ömrün gidiyatına ışık tutacakları paylaşır okurla.

Geçtiğimiz günlerde günüşiğine çıkan *Tuz Günleri* Orhan Alkaya şairinin iyice yerini sağlamlaştırdığının bir kanıtı. "Anlamlar"la gelişen, serpiler, büyüyen, doruklaşan dizerler, "izdüşümler"le kendi içinde kıvrılarak, katmanlaşarak, yoğunlaşarak açılımdan açılıma yol alır. *Parçalanmış Divan'*dan beri izini sürdürdü "seviş karası bir defterden"i bu yeni kitabında da devam ettirir dört bölümde. Serüven sürüyor "uzun bir liman"dan başlanmıştır nasıl olsa şiir yolculuğuna. Serüven sözüğü şaire şu dizeleri de yazdırır biraz kırgın bir biçimde: "âni hatırla bir an... dur ve hatırasız geçmişe bak/kardeşlerini bulursan orada, serüvenin koyu haritasında/anla ve ağla bir kez

daha olmayacağı serüvenin başladığında". Yıkılmış, yenilmiş, toparlanmaya çalışan bir gençliğin dünyayı, hayatı bakışındaki derin "anlamlar"ın yansımalarını sunuyor Orhan Alkaya *Tuz Günleri*'nde "tek hatırlı yoktur" diyerek. Anlamsa hep "uzak"tır aslında, "zaman" ise "yaşlı"dır. "Hayatın anlamıvardı"r elbette, şair onu "arar", "bul"ur, "yok"tur; onun bir nedeni vardır: "anla"r, "bil"ir, "yok"tur, "anlamın merkezinde bir seyahatti"r "hepsi", "gi"der, "dön"er, "yok"tur kendisi. Anlamların değişime uğramasını, insanı da değiştirmesini, siyasal değişimeleri, umutların değişimmesini de içerir zaman içinde farklı yönleri imleyen, yol gösteren, baskın çıkan anlamlar. Yersiz, yurtsuz anları bozup yeniden kaptırdılar halkımıza, gençliğimize, kısa süren ömrümüze. Belki de "büyük hayaller" devri kapandı, anlamın anlatmaya çalıştığı budur ola ki bize. İnsan "anlar toplamı" değil midir zaten? An an toplanan anların içeriği anlam kimi zaman düştür, kimi için hayaldır, kiminde de umuttur. "Bize yapılanları gördüm, hepsini/yanlış tariflerle uzatılmış bir yol gibiydi/bizden mütevelli heyeti ve icracı avukat/kötü gün yabançısı ve yataktak hoymat/sözszüzlüğe tutsak bir aile, sınav çocukları/bizden bir aşağılanmanın hazır özneleri/münasip suçortakları... ve suskunluk hücresi için/bir adım ileri! İstendi. Yıldırımlar yaratmak/memleketi yarısına kadar demir ağlarla donatmak/memleketicin yarısını unutmak beklenidi bizden/bir bokvardı gibi sundukları hayatta". Böyle bir başdöndürücü bir portreden ne anlaşılmalı? Yılan, yıkılan çöktan yolunu değiştirdi; yılmayan, yıkılmayan hesaplaşmasını hem kendisiyle, hem de çevresindekilerle hâlâ sürdürüyor; bu da böyle biline. Bir döneme damgasını vuran "havlamamızı istediler, uluyabileceğimizi kesirmeden" dizesi siyasal bir partinin ülkeyi kangölüne çevirisi-ne ustaca bir gönderme. "Bize yapılanları gördüm" derken Orhan Alkaya yaşadıklarına tanıklığını sürdürdügüünü de gösteriyor. Yeni dünya düzeni içinde küreselleşme kavramı da onun dizelerinden payını alıyor. "Şimdi eğreti olan hakiki, küresel hayli yuvarlak/eşitlik için çıkan yolda yeni sınıflar belirdi". Kitabın "in memoriam Orhan Alkaya" bölümü şairin kendini açtığı, ortaya koyduğu samimi dörtlüklerden oluşuyor: "çocuktum, zamanım yoktu, ölmeyecektim/başımı kitaplara sokup yürüdü-

ğüm yollarda/kimi Peçorin, kimi ansızın sarsılırdı iklim/hiçbir düellodan kaçmadığım o eşsiz yıllarda". Sözünü şöyle sürdürüyor Orhan Alkaya: "tek yol devrimlidi, sapa sokakta yakalandım", "anlamak istiyorum neler geldi başıma", "umutlu sözler yazmak isterdim insan için/onları sevdim, onlarla yaşadım; ölebilirdim". Yola çıktıgı yerden çok uzakta olduğunu düşünüyor şair, bildiklerini yeniden yaşamaya dayanamıyor. Ama yine de ölebilir bu savaşında, yanabilir kül olmacasına, aşkla, sevdayla, tutkuyla. Hayatı hep tutku olmuş bir şaire bir ölüm daha olsa çıktıgı yolda, ne olur!

Orhan Alkaya'nın tüm şiirleri üstünde gezindik kısaca. O, ustalık ürünlerini devşiriyor artık; okurla buluşturuğu ürünler onun hep kendisiyle, hem de yaşadıklarıyla hesaplaşmasının samimi, içten birer dökümü. O, tarih yazmıyor, şiir yazıyor elbette, ama kendi tarihinin derinliklerine uzanıyor durmadan. Son söz olarak şu dörtlüğe kulak verelim: "bildiklerimle işte yine ölüyorum/öteki unuttu, iyice tenha kaldım/sarsılmıyor hayat, ben döñüyorum/tanrısızlık neymış, şimdi anladım".

(Cumhuriyet Kitap, 3 Ocak 2002)

Eteğimdeki Taşlar

Murathan Mungan'ın şiir kitaplarının kapakları birbirine benzemiyor hiç, hep farklı, etkileyici ve ilginç. On bölümden, ya da on kitaptan oluşan son şiir kitabı *Eteğimdeki Taşlar*'nın kapığı da unutulacak gibi değil: İlk üç sayfada şairin fotoğrafı tam ortadan kesilmiş ve ayrı bir yabancılma sağlanmış. Birbirine benzeyen fotoğraflarda farklılıklar var ve bu farklılıkları değişik sayfaları açarak artırmak olası.

O, sanıyorum bu tür teknik oynamaları ilginçlik olsun diye yapmıyor, öyle olsa bile bence güzel, kitaba yakışacağını düşündüğü için önemsiyor. Oysa onun şiiri ilginçliklerle yüklü değil, ya da yenilik olsun diye tek bir dize ve biçim denemesi yok. Yalnız kalmaya özen gösterdiği gibi, dayatıcı ve dil oyunlarına yaslanan bir yanı da yok. Samimi şiirlerin şairi Murathan Mungan. Yaşamından ve yaşadıklarından soluduklarını geçiriyor şiirleri. O bir anı yazarı da değil, bunda kücümsenecek bir şey yok, geçmişine, yaşadığı fırtınalı ilişkilere dizelerinde yer vermesi de çok doğal. Şiirlerinin altındaki tarihler, okur için olmasa da onun için önemli, çünkü şiirin yazıldığı, günü âni saptamaya özen gösteriyor ta başından beri. Geriye dönüp baktığında kendi yaşadıklarının içini sürmesi için de önemli bu tarihler. Okur için ise bir düşünme payı yalnızca ve şiirde biraz daha oyalanma durağı.

Murathan Mungan, kendisinde kalan dünən dönüp bakmayı seviyor. Onun dünü benim de dünüm oluyor. Onun aşkları, kırgınlıkları, ayrılıkları, çektiği acıları aynen ben de yaşıyo-

rum, onun yazdıklarını öyle benimsiyorum işte. Şu üç dizeyi nasıl unuturum, söyleyin! "Bir bende mi kaldı dünum/Kimde sóluyor/Günüm akşam oluyor" Bu üç dizede Ahmet Haşim havası, edası sezilse de, öz be öz Murathan Mungan'ın patentini taşıyor. *Eteğimdeki Taşlar*'da yer alan ve her biri bir kitaba yürüyen "Eski Zaman Aktarları", "Boğazlı Kazak", "Soğuk Deniz", "Kömür", "Kösedeki Kahve", "Ot", "Yedi Askı", "Kehribar", "Bilet ve Son Durak" bölümlerindeki şiirler hem yeni, hem de eski dosyalardan bir araya getirilmiş. Her dosya kendi şiirini biliyor, tanıyor. Şiirlerin içeriği, biçimini, havası birbirine ya teget geçiyor, ya da iç içe; ayrı gibi dursalar da birikteler, bir bütünü parçalarını oluşturuyorlar. Birbirlerine iyice perçinleniyorlar aradaki mesafeye karşın. "Harabe duyarlıklar" üstüne kurulanla "yaşlılık" birbirine pek uzak düşmez onun şiirlerinde, aralarına "Büyük zamanların içinden geçtiğimiz/şimdi buradayız"ı alırlar. Dün-yadan alınan ve verilenlerin de bir dökümünü içeriyor bu şiirler. Çünkü, o, dünyaya âşık olarak gelen ender şairlerden biridir: Daha açık söylesek, "nesnedeki keder/sedefteki ışılıya hükmeden/gözlerdeki sürme"dir. "Kendi zamanından taşarak" hayatın dönemeçlerini sayfalarda almıştır o ve onun şiiri "her dinde sevap işleyen" de bir şiidir.

"Bilet ve Son Durak" bölümleri, ya da dosyaları, onun kendi şiirine bakışını içeriyor. Yüreğini açıyor okura. Ondan söyle bir eleştiri de okuyoruz bu arada: "farkında misin" diyor okuruna "biraz kekeme bir tunisi var yeni şiirlerimin/tutuk dizeler, küs hece, kısa devre/çakımı yüksek kesik sözcükler". Şiirindeki düzeltmelere de değiniyor açık yüreklikle: "karartmalar, taşınıp duran kıldırak imgeler"le yürüyen şiirindeki tamamlanmamışlık havası, boşluklar, yinelemeler, anılar, kendini bir şiirden ötekine taşıyıp duran yerini bulmuş ya da bulamamış sözcükler... Onda biriken öyküler taşınca şiir de kendine yer açıyor yaşamında işte böyle. O, "bir yaşam ölçüsü olan hikâyeler" anlatmıyor da, bu tür ânların şiirini yazıyor işte.

"Albümdeki erken resimler" başlıklı şiiri değer verdiği şairlere ve şire bir bakış denemesi gibi geldi bana ve sorduğu sorular üzerine ben de düşündüm: "neden erken sustu Ahmed Arif?/ Arkadaş Özger yaşasaydı ne olurdu? Neden ilk kitaptan son-

ra ölür bazı şairler?/Neden bazıları hapishanede bırakır şairliğini?/Neden maceradan önce kalp tükenir bazısında?" Nâzım Hikmet, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya, M. C. Anday, Diranas... el aldığı, bağlandığı şairlerdir. Kendi şiirini sevmeyenlerin de olabileceğine değiniyor açık yüreklikle. Kendisinin de başkalarının yazdıklarını ısinamadiysa onun şiirine mesafeli duranların da olması çok doğal değil mi? "Neden gücenmiyorum beni sevmeyenlere/Benim de bazı şairleri sevmem/yıllar aldı/.../biliyorum, insan bâzen yıllar sonra tanır/bazı akrabalarını". Şiirsiz yaşayanlara da bir çift lafi var Murathan Mungan'ın: "ey şire küs evlerde oturanlar/taş kapı sıra sevinç kör anahtar/nasıl anlayacaksınız yaşadığınızı/bunca azalmışken sizin"

Şiirlerini yayimladığı günden beri "üstü açık yatıyor" onun şiirleri. Saklısı, gizlisi yok yazdıklarının. Bir yaştönmü kitabı *Eteğimdeki Taşlar*; kendine ve okuruna elli yaş armağanı, bir döküm: "şirime değişti dünya/elli yıl, eteğimdeki taşlar"

Murathan Mungan çok yönlü bir şair-yazar: Ona bir hayat yetmez çünkü "birkaç kişi"dir o yazdıklarıyla; "rûzgârla, suyla" "ateşle" oynamıştır durmadan. Yazdığı kitapların sayısının ne önemi var. Yazdıklarından kalanlar da olacaktır elbette, kalmayanlar da zamanın süzgecinden gece gece. Bu her yazarın, şairin yazgısıdır. Yazılanların zamana ne kadar dayanıklı olduğunu yaşarken kimse bilemez. Eğer belleklerde yer etmemişse bile onun yazdıkları, bir leke, bir iz kalmayacaksa bile ondan "yine de güzeldi her şey". Onun şiirine dünya değişti ya, döktü ya işte elli yıllık birikimini, eteğimdeki taşları!. Bundan büyük rahatlama olur mu?

Şiirinin bayrağını hep gönderde tutan Murathan Mungan'ın kendi şiriyle hesaplaşmasının, okuruyla dertleşmesinin samimi, içten bir örneğidir de 1979-2004 arasında yazılan şiirler toplamı: *Eteğimdeki Taşlar*.

(Akatalpa, Ağustos 2005)

Edip Cansever'in Şiirindeki Şiir

Turgut Uyar (Hüseyin Cöntürk), Edip Cansever (Asım Bezirci) incelemesi yayımlanmış tam 45 yıl olmuş. Hüseyin Cöntürk Turgut Uyar'ı 52 sayfada incelerken, Asım Bezirci Edip Cansever'i 26 sayfada değerlendirmiştir. Bu önemli çalışma 2 kez basılmış 1961'de. 1947'de yayımlanan *İkindi Üstü* kitabı okura ulaştığında Edip Cansever 19 yaşındadır. Asım Bezirci'nin onun üstüne yazdığı yazıya kadar da *İkindi Üstü*'nün dışında *Dirlik-Düzenlik* (1954), *Yerçekimli Karanfil* (1957), *Umutsuzlar Parkı* (1958), *Petrol* (1959) ve *Nerde Antigone* (1961) kitaplarını yayımlamış bir şairdir. Daha sonra on bir kitabı daha yayımlanacak bu büyük şairin. Hakkında yazılan incelemenin yazıldığı yıl ise, o, 33 yaşındadır.

Edip Cansever şiirinin durakları ve gelişmeleri üstünde durduğunda pek çok ayrıntı ve altı kalınca çizilecek çizgiyle karşılaşırız elbette. 1980'de yayımlanan *Şairin Seyir Defteri*'nde yer alan ve dört şiirden oluşan "Neler Almalıyım Yanıma" başlıklı şiirindeki Edip Cansever'in üstüne ayrıntılı gitmek isterdim: O, "Şiir için: yıldız, sessizlik, yavaşlatılmış oyun" dizesini şiirinin ilk dizesi olarak uygun gören şair, "Açı için" de "bir kandil, bir tütün kesesi" bir kırık iskemleyle kapı önlerinde oturan ya da oynayan çocukların üstüne düşürüyor imgesinin ışığını. "Akdenizli şairler"i de yanına almadan yola çıkmayacağını dün-ya âleme ilan etmeyi de unutmuyor. Öyle ya, Edip'in sözlükteki karşılığını bilmeyen mi var: "yazınsal yapıtlar veren, yazınla uğraşan kimse"; eşanlamlısı ise, "yazıcı, yazar". Adıyla yap-

tığrı işi doğru orantılı ender kişilerden biridir Cansever ve "Bir Şiir Yazılırken" nelerin olup bittiğini de bir çırpıda dört şire sığdırıverir yine *Şairin Seyir Defteri*'nde. Burada, şiir yazmanın zorluklarından, ya da belli metotlardan, teknikten söz etmiyor o: Haziran'ın susayanlar için bir bardağa indirgendiğini önumüze koyarken, hiçbir şey konuşulmadan geçip giden bir yaza da dikkatimizi çekiveriyor birden; hırsız gibi sevilen bir Haziran'a değinirken bir pencere açar gibi, en çok da şu iki dizeyle var ediyor şiirini: "İşleniyorum dünyaya/Uşuz bucaksız bir dünyaya işlenir gibi" O bir oya, bir tığ, ya da ipek bir yumak; desenlere buyur ediliyor kasnağın ortasındaki dünyada. Orada yatan imgeleri uyandırıyor dünyada yol alırken: Şiir dururken, "düzyazuya" hiç yüz vermediğini de şu dize kulağıma fisildiyor: "Yaklaşıp yaklaşıp itiyorum düzyazıyi" Sonra da şu çarpıcı dize çıkarıyor karşımıza yorumyla aklımızı karıştırarak: "Nerdeyse durduruyorum onu (şiri)" Düzyazuya teget gece gece yaşayan bir ömrün ürettiği nasıl bir şiir peki bu? "Billurlar gibi tipki, titreşen alevlerin üstünde/Saydam, yoğun, dengeli" Kendi şiirinin tarifini veriyor yani: Denizsiz kente nereden geldiği belli olmayan ve saat kulesinin üstüne konan yaşılı bir martı gibi... "Bir Şiir Yazılırken" yaşamın görmediğimiz bir yanı da "Onun dile geçme tutkusu" değil midir?

Tragedyalar'da yatan acı ve karmaşık dünyadan, mektuplarla örülü bir sevdanın dokusuna, yani tiyatrodan romana, öyküden şire, resimden otel lobilerine, hayatın tüm aydınlichkeit ve gölgeli yanlarına sözcüklerle sefere çıkıyor Edip Cansever. 20. ölüm yıldönümünde "icerikler"ıambaşka şiirler yazdığını bilmeyenimiz mi var?

Eskiden şiir kitapları karikatürlerle, ya da desenlerle yayılanındı. *Petrol* (1959) Ferit Öngören'in karikatürleriyle yayımlanır. Metin Eloğlu da pek çok şiir kitabına desen çizer. Günümüzde desenli, karikatürlü, fotoğraflı şiir kitaplarına pek rastlanmadığını söylemenin bir yararı yok. Hüseyin Çöntürk ve Asım Bezirci gibi şairleri kapsamlı irdeleyenlere de pek rastlanmıyor. O, evet bir yenilik avcısı, yeniliği yenilik olsun diye şiirine kondurmayan, dünyayı şiriyle yorumlayan "bir şiir delisi"... kendini de yenilemeye unutmayan da bir Edip Cansever var karşımızda.

Haydi onun "Mendilimde Kan Sesleri" şiirini yüksek sesle okuyalım ve "Diş değil, tırnak değil, bir mendil niye kanar" soğrusuna ulusça bir yanıt arayalım.

(Kaçak Yayın, Nisan 2006)

Tarık Günerşel'in İzler'i

Demek 40 yılın toplamı elimde tuttuğum Toplu Şiirler: *İzler*. Koskoca bir ömür işte! Şiirle yoğrulmanın, şaire kafa yormanın ve kendi çizgisini iyice derinleştirmenin, belirginleştirmenin, imzasını kalıcı kılmanın kanıtı *İzler* kitabı: Masaldan görselliğe, somut şiirden tiyatroya, zekice buluşlardan can alıcı esprilere... uzanan bir şiir çizgisinde tek olusun tadını okur çıkarmalı bence.

Anlamsızın sınırlına gelip durduğum anlar çok oldu, bu ne demek simdi dediğim de. Öyle ya “manzum, mensur, dramatik, tipografik, gelenekçi, yenilikçi...” bir coşku seli ki bu *İzler*, elimden düşmüyor kaç gündür.

Hayalperest bir şairden benzersiz kurgular “Süzülümler”, “13-19 Yaş Şiirleri”, “Altın Post”, “Kendimi Beklerken”, “O Zaman Denen Oyuncak (Mozaik)...”

Tarık Günerşel, bizi, şairleriyle 1. yüzyıldan alıp 21. yüzyıla, günümüze getiriyor. Tarihleri, düşünürleri, özlü sözleri, öğütleri... iç içe geçirerek. Bilge bir şairin dünyaya, insanlara, haya- ta bakışını ve okurun da bunlardan beslenmesini gözler önüne seriyor, serimliyor: “Çok açıdan bakmalı her an./Akıl yetmezse çözüm zaman.”

Tarihten ders çıkarmanın da güzel bir örneği okuduklar- rından, etkilendiklerinden yeniden ürettiği şiirler: “Seneca”, “Kutadgu Bilig”, “Yaşlı Hatunun Öğütleri”, devam ediyorum “Mesnevîden Işıklar”, “Hâfız-ı Shirazî”, “Avnî (Fatih Sultan Meh-

med)", "Selimî (Yavuz Sultan Selim)", "Şeyh Galib" ve onların benzersiz divanlarından "Süzülüm"ler "Divan Baharistan"dan hikmetler, Shakespeare'den, Faust'tan... Göründüğü gibi başyapıtlar ya da öne çıkan kahramanlarla el ele, kol kola geliyor Tarike Günerşel 21. yüzyıla, mesellerine, söylediklerine, yazdıklarına, düşündüklerine... dikkat ederek, önemseyerek, gelecek belleyerek.

1968'de yazmış şu iki dizeyi, sevinç içinde: "ben de şair oldum./Düşmanlara müjde!" Şiire çok erken başlamış, bulaşmış bir şairin 1966-1972 döneminde yazdıklarıyla nerelevere doğru gitmeyeceğinin ön işaretlerini de veriyor "Yaş Şiirleri": Toplumsal temalara da degeinmeden yapamıyor duygularını bastırırken: "sömürümüş gericilikmiş/atatürkçülükmüş ilericilikmiş/boş ver yavrum boş ver/bunlar seni irgalamaz/boş ver yavrum/kuş beyinli ol biraz". Onun bu dönemdeki şiirlerinde hicvetme yeteneğinin doruğa çıktığını görmemek için kör olmak gerekiyor. Kimseye akıl vermek gibi bir niyeti olduğunu sanmıyorum, o yalnızca kendi şiir çizgisinde, kendi yolunda özlü, taptaze, etkili, zeki... buluşlarla kuruyor şiirlerini: Kendine söylediği şu dizeleleri de buraya almadan geçemeyeceğim: "iplerinden arınıp yıldızlara yükselen/başsız mahkûmların gülüşündeyim./verimsiz sürelerin kıyıcı azabından/ömrüm bol paylı geçerken,/böyle yoksun göçmedeyim/titreyip soğuğunda sevgi'li düşlerin/huzur veren bekleyişten./.../deham horoz ibiğiymiş/"

"Altın Post", 20 başlıklı oluşan uzunca bir masal/şair. Düşle gerçek arasındaki Sırat Köprüsü'nde dolaştırıyor şiirseverleri: Zora, ulaşlamayana, kahramanlıklara, aşka, ülkeye bakışa, siyasi mücadelelere... uzanıyor bir dil zenginliği, kafiye güzelliği tattırarak. "Şşş! Basın duymasın!/Her şerri bilmem ama bunda hayır var./Fareyle geldi çare ayağımıza kadar:/Pis bugdayı halka dağıtin, 'lütf' desinler./fareleri mahkûmlara yakalatin, yesinler./'Taze et işte,' dersiniz,/siz de tayinlarını yersiniz./Her mideye gıda böylece bulaşır./Ekonomi programı başarıya ulaşır./Meydanlara çıkarım: 'İşte herkese aş'"/Coşar millet, gözlerde yaşı!/Unutur bozgunu halk, beni baş tacı eder./Kurtarırım postu, kara bulutlar gider./İktidarım bu coşkudan acayıp hız alır;/ben taht altında değil, taht altımda kalır./Üç beş entel

huysuzlanır: 'Eski hamam, eski tas!'/Ama tarihten silinir içimi karartan yas."

Kendini beklerken yıl da 1977 olmuştur. Kurguya dayalı, somut, görselliğin ağır bastığı şiirler gün yüzüne çıkmaya başlar. Harfler, sayılar, şekiller, soyutlamalar... sayfaya yayılır ve bizi bir başka şire, bir başka düşe... götürür. Mozaik olarak gördüğü, ördüğü ve 1972-2006 yıllarını kapsayan "Zaman Denen Oyuncak"ta yer alan şiirler ise, onun yazdıklarının iyice şahlandığını gösteriyor. Burada şöyle Orhan Veli esprisinde kısa şiirler de yok değil: "Eski duvardan bir taş düşmüş yine;/bakmış ki sokakta boş bir alan var,/önce birey sonra Tanrı demiş kendine/ bir veletten tekme yiye kadar."

İnsanın elinde Zaman'ın oyuncak olması biraz sıkır da, Zaman'ın elinde insanın oyuncak olması daha akla yakın geliyor.

Muhafizgücü: 1 – Hayalgücü: 0. Ne güzel bir kitap başlığı! Şu dörtlüklük tam da bu başlığın doğrulanması: "dinç ne verebilir geçmiş/umudu olmayana/nasıl işillanır ülke/sözlükteki umutla".

Tarık Günerşel'in şiiri hemen kavrayan, yakalayan bir şiir değildir, yer yer bakılan ve düşündürten bir şairdir onun önumüze koydukları. Kurgunun arasından anlamlın da çiçek açtığını görmek olası elbette. Yeniyi, söylememişi, düşünülmemiş, görülmemiş görüp gösteren de bir şairdir Tarık Günerşel. Hayal gibi hayatı yandan kızıyor, öte yandan da ona sımsıkı sarılıyor, insana da öyle.

Onun "tutku" üstüne düşündüklerini kim merak etmez?

"tutku eldiven değil ellerimizdir/tutku dişlerimiz tutku ayaklarımız/egemen tatsaklığımızdır tutku-çabanın/kibirle yoğunlu batağında / aklı koşturlayan/ve onu soruya koşan/.../eldiven değil ellerimizdir"

Tarık Günerşel'in şiiri zorlama bir özgünlük avcılığı değildir. Duygu selinde boğan da bir yanı yok yazdıklarının. Aklın ve dizginlenmiş duyguların şiridir onun kaleminden çıkanlar. Onun için şu üçluğun başlığı "Vasiyet" "karışmak istemem ama doğanın düzenine/insan hali belli olmaz hele benimki hiç/ ben ölünce kalemim kalsın elimde yine". Tarık Günerşel'in 40 yıldır yazdıklarını topluca bir arada görmemin, okumanın, onlar üzे-

rine düşünmenin keyfini yaşıtıyor *İzler*'de (YKY, 2006) yer alan şiirler. Onun bıraktığı izlerde yürüyecek cesur, meraklı, bakabili, hayalci, ülkesini seven... şiirseverler de vardır bu ülkede, değil mi? Ayrıca şiirimizdeki çeşitliliğe, farklılığı da capcanlı bir örnek *İzler*.

(*Yasakmeyve*, Kasım/Aralık 2006)

'Yüz'de Yüz' Şiir

Cenk Koyuncu'nun ikinci ve yeni şiir kitabı *Yüz'de Yüz'ü* okurken, bu özenli ve güzel kitabı keşki Cemal Süreya da görseydi, diye düşündüm. Cemal Süreya, şiir kitabında desenin ge-rekliliğine inanırdı. *Yüz'de Yüz'de* üç disiplin biraraya gelmiş: Ressam Mustafa Horasan'ın 1994'te gerçekleştirdiği yüz ve su-ret desenlerine Cenk 1995'te "Yüzüm, Yüzün", "Yüz, Surat", "Su-ret", "Maske", "Fotoğraf", "Portre", "Düş" ve "Yüz'de Yüz" baş-lıklı şiirlerini yazmış. Bu iki disiplinden yola çıkarak tasarımcı Savaş Çekiç de şiir başlıklarına tipografler tasarlamış. Böylece üç ayrı ve hoş çalışma (10 desen, 10 tipografi ve 10 şiir) bir şiir kitabında şiirseverlerin beğenisine ve dikkatine sunuluyor Sel Yayınları'ncı. *Yüz'de Yüz'ü* elinizden bırakamıyzorsunuz, oku-maya da, done done karıştırmaya da doyamıyzorsunuz. Desenler şiirlerle, şiirler tipograflerle öylesine iç içe geçmiş ki, birbirinden ayırmak olanaksızlaşmış neredeyse. Üç yaratıcı çalışma bir potada çok iyi eritilmiş ve böylece şiir kitabı anlayışında da bir devrim gerçekleştirilmiş.

Kendi İçinizde Bir Yolculuk

Kitabı desen, tipografi ve şiir sıralamasına göre okuyorsu-nuz. Yüz'lerin, suret'lerin, maske'lerin, fotoğraf'ların dünyasında yol alırken, labiretten labirente geçerken, kendi içinde de bir yolculuğa çıkmış gibi duyumsuyorsunuz kendinizi. Aradığı-

nız kendiniz mi; kendi yüz, suret, maske ve fotoğrafınız mı, bilmiyorsunuz. Tipografler başka ufuklara yelken açtırıyor sizi. Şiirlerse "Yüzümün amacı ne?" sorusuna yanıt aratıyor size. Yüzünüzdeki çizgiler, yılların bir bir bıraktığı izler, koyaklar, uçurumlar, vadiler, tepecikler geçmişinizi aynalara yansıtmadır mı? "Yalnızlığa gömülü gövdemin ardından / dolaşan yalnızım!" diye düşündüğünüzü anımsayıverirsiniz birden Cenk'in şiirlerini okurken. Elbette "Aslolan yüzümdür, ayna aynı hikâye!" diye düşünürsünüz. Sevdığınız yüzünden yazarsınız yüzünüze alınıyazınızı. "Yüzüme ayna olan gözbebeğim, gözbebeğimdeki yüz?" ne ola ki, sevgilinin yüz'üyle, ruhuyla özdeşleşme değilse? Siz de düşünürsünüz "Yüzün tek arkadaşının ayna" olduğunu.

Yaşadım mı?

Yüzünüzü aynaya maske yaptığınız da olur zaman zaman. Daha yakıcı bir soruyu ne yapsanız kovamazsınız usunuzdan: "Yaşadım mı?". Yanıtı kimi için çok kolay, kimi içinse hiç de kolay olmayabilir bu kavurucu sorunun. Yine de göremediğiniz bir yüz vardır içinde yüz'düğünüz. Ya da durmadan saptığınız ve hey aynı yüz'e çıktıığınız bir yüzünüz vardır.

Cenk Koyuncu'nun ilk şiir kitabı *Otohen* (1993), kendi otobanında sürat yapan şairlerinden oluşuyordu. Biçimin yenilikler içeriği bu şairlerle ulanıyorum *Yüz'de Yüz'deki şirlere*, çoğalarak, şiir dolarak.

Her desen, her tipografi ve her şiir "biraz da bilmecedir öğrenmek isteyenler için..." tıpkı kendi yüzümüz gibi.

(Cumhuriyet Kitap, 10 Temmuz 1997)

70 Kuşağının Şiiri: Kardeş Alevler

Aradan 36 yıl geçmiş, üstünde konuşmak gerekiyor artık. Bu konuda, aransa başka kaynaklar da bulunur belki, iki esaslı çalışma var o güne ışık tutabilecek: Bunlardan ilki, İzmir'de çıkan *Dönemeç* dergisi. İki sayısını birden, 36/37, yani Temmuz-Ağustos 1980'i bu hassas ve sıcak konuya ayırmış *Dönemeç*: "70'li Yılların Şiiri ve Ozanları Özel Sayısı" Dergide dönemin şiirine ilişkin yazılar ve soruşturtmaya verilen yanıtlar yer alıyor: Mehmet Yaşar Bilen, "70'li Yılların Şiirine Ve Ozanlarına Genel Bakış"la kapsamlı bir değerlendirme yapıyor giriş yazısında. Ahmet Günbaş, "70'li Yılların Sonunda Şiirimizin Durumu Ve Yeni Ozanlar" başlıklı yazısıyla konuyu biraz daha derinleştiriyor. Efdal Sevinçli, "70'li Yılların Ozanlarının Şiirinde Dil Ve Yapı"da konuyu daha belirginleştiriyor. İ. Güven Kaya da "70'li Yılların Şiirinde İnsan Olgusu" başlıklı yazısında konuyu şire yansıyan insan açısından ele alıyor. Ahmet Ada, "1970 Sonrası Şiirinin Eleştirisi"ni yazıyor konuya hâkim biri olarak. Dergide 2 bölüm-lük soruşturma da yer alıyor. 1. Bölümde Mehmet H. Doğan, Vehbi Timuroğlu, Ataol Behramoğlu ve Muzaffer Uyguner'in yanıtları, 2. bölümde ise 30 yazarın konuya ilişkin görüşleri ve şiirleri yer alıyor.

İkinci kaynak ise Mehmet Yaşar Bilen'in *70 Kuşağı Şiirimi Tartışıyor* kitabı. 1984'te dönemin önemli eleştirmenlerinden Mehmet Yaşar Bilen'in *Varlık* dergisinde yayımladığı bir dizi soruşturtmaya verilen yanılardan oluşuyor bu kitap. Bu soruşturmayı Veysel Çolak, Ahmet Ada, Ahmet Tellî, Hüseyin Yurttaş,

Ahmet Özer, Adnan Yücel, Özkan Mert yanıtlarlar. O günlerin şiri genişçe ele alınır bu yanıtarda. 12 Eylül askeri darbesinin getirdiği baskın henüz kalkmamıştır ve yanıtarda bir tutukluk vardır siyasal söylemi açımlarken. O günlere bakarken bu iki kaynağı iyice okumak gerekiyor elbette ve sonrasını da. Dileyen bu iki kaynaktan yararlanarak o günlere ve o günden bugüne bakabilir kalanların ve gidenlerin konumunu saptamak için.

“60 Kuşağı”ndan el almış bir şairdir 70’li yıllarda şaire başlayanların yazdıkları; “Kırk Kuşağı”ndan da. Sosyal konulara, ülke gerçeklerine eğilme açısından paralellikler gösterir kendisinden önceki dönemin şairleriyle. Bu kuşağın şairleri İkin-ci Yeni’den, başlarda değil de, daha sonra ilgilenilmeye, etkilenmeye başlanmıştır. Nâzım’ın ağırlığı dururken, toplumsal konular önumüzdeyken, bireyci şirpler yazamazdık! O zamanlar böyle düşünülüyordu. Ülkemiz, devrimci anlayışımız, bağlı olduğumuz örgütler bizden görev bekliyordu, biz ise şiir yazıyorduk! Yazdığımız şirlerde grevden söz ediyorduk öve öve, çünkü bu bir haktı ve işçiler ezilmemeliydi. Çünkü biz, sokaktaki, fabrikadaki, tarladaki... insanın yanındaydık şirlerimizle. O halde biz bu eylemleri şíirimize geçirmeliydik. Ve öyle de yaptık fabrika lar, gece vardiyaları, maden ocakları da girdi şíirimize.

“Dağ”dan söz ediyorduk imgelerimizde; dağ, bir hareketin, eylemin başlama yeriydi, siperde olma haliydi ayrıca. Dağ, kavganın kotarıldığı yerdi de, onun için şíirimizde ağırlıklı yer aldı. “Silah”, diyorduk, mücadelenin kansız olmayacağı kesindi. “Kan”, diyorduk; faşistler ha bire devrimci öldürdüyordu. Ülkemiz kan gölüne çevrilimişti ve biz bu kanlarda yıkana yıkan şíirimizi sloganlara sariyorduk. Duvarlara yazılan sloganlar şíirimizde de yer alıyordu coşkuyu elden bırakmadan. “Yumruk”, diyorduk, sol yumruklarımızla kapitalistlerin kafasına inmek için, balyoz gibi. “Devrim”, diye yazıyorduk bir düşün ve umudun gerçekleşmesi için ülkemizde de. Ülkemizin kurtuluşu buna bağlıydı: Durmadan yürüyorduk yollar yürümemizle aşınmasa da, tartışma tartışma, her şeye karşı çıkyorduk ve yüreklerde umut vardı geleceğimizin güzel olacagina dair. Nâzım da söylüyordu bunu. “Umut” sözcüğünü de çok sık kullanıyordu onun için. “Şafak” da umutla eşdeğerdi, onun saçtığı kızıl ışık-

lar yolumuzu aydınlatacaktı karanlıkları yırtı yırtı. "Irmak" diyorduk fırtına gibi esmek ve bendine dar gele gele akmak istiyorduk halkımızın gönlüne, yaşamına. Öfkeliydik de hepimiz: Hakkımız yeniyor, iyice yoksulluğa itiliyor, öldürülüyor, işkencelerden geçiyor, sahipsiz kalyorduk. Oysa yüreğimizde ne büyük bir sevgi vardı herkesi kucaklamak için; ayrılmadan, dili, dini, kültürü, rengi düşünmeden omuz omuza oluyorduk dünya halklarıyla. Ülkemizin sosyal sorunlarına sahip çıkıyoruz ve çözümler üretmeye çalışıyorduk kendimizce. İşçimizin köylümüzün yanındaydık yazdıklarımızla; madenlere bile iniyorduk, tarlalara da gidiyorduk. Türkülere sariyorduk şiirlerimizi, bize türkülerimizi söyletmeyordular, çok görüp oradı sesimizin başka seslere karışmasını, kaynaşmasını. Halk şiri formunda giriyyordu şiirimin evine: Dörtlüklerden oluşuyordu kimimizin şiri. Saz da, kemençe de ses olarak kendine yer buluyordu halay çeker gibi yazdıklarımızda. Şiirlerimiz ortak payda larda buluşuyor, aynılışıyordu zaman zaman. İmgelerimiz birbirine teğet geçiyordu, ya da birbirini doğuruyordu. Benzer konuları gündeme getirmeye çalışıyorduk. Sesimiz gürdü, korkusuzduk. Mayakovski'nin dediği gibi, sözcükleri tavında dövüyor (!), hayatı çifte su veriyorduk(!) çelik gibi olsun diye. Hayatın içindeydi kavgasıyla, sevdasıyla. Şiirlerimiz serti (!), onun için de çabuk kırıldı, dağıldı kimimizin yazdıklarları. Bir şeyler eksiki, bunun ne olduğunu farkına varamadık o zamanlar. Şiirlerimiz çoğu zaman özensizdi ve acele yazıyordu kavgadan geri kalmamak için.

36 yıl geçmiş demek Kardeş Fırtınalar eseli.

Sonraları kavgadan çekilenler oldu. Hayat bazılarını kenastra koyuveriyor nedense, kulvarın dışına; yollar ayrıliyordu bir biçimde. Hapislikler, işkenceler, ölümler ve dinmeyen yaralarla kalakaldı bazlarımız 12 Eylül'de ve ondan sonra da. Bir süre de "Eylül" girdi şíirimize açıkça ya da örtülü olarak anıştırmalarla dolu. Sonra o da bitti.

O günlerden beri şíirini sürdürüler kendi içinde ayrılmaya, kendi iç kavgalarıyla yaralarını sarmaya giriştiler bir süre sonra. Estetik, biçim, içerik, dize, ritim, ses... kaygıları öne çıktı temalardan önce. Temalar sezdirilir oldu ağır imge bombardıma-

nı altında. Mücadele elden bırakılmamıştı ama yenilmişlik duygusu, *Alacakaranlıktaki Ülke'yi* (A. Erhan, 1981) aydınlığa çıkaramama çaresizliği şiirlere de yansdı. Alkol ve ölüm fazlaca şiirlerde yer aldı bir zaman. Ustalaşmalar başladı, arada siyrımlar ve şiirini onaranlar kendini hemen belli etti. Saflar değişti, siyperler de. Mücadele eski hızını yitirdi, kimi sesler kısıldı, ayakta durmak zor geldi bazlarına. Şiir hep yol aldı derinden, ya da yüzeysel. Suyun üstünde kalanlar kıyıya çıktı, yüzme bilmeyenler boğuldu.

Ad vermeye gerek yok: 70'li yıllarda beri şiiriyle ortada olanların şiirine bakmak gerekiyor nereden nereye gelindiğini yakından görmek için. Sosyalizmin çöküşünü de eklemek gerekiyor umut sözcüğünün şiirlerden çıkış gitmesine neden olarak. İnsana daha fazla sokulundu şiirle. Bireyin önemi daha fazla öne çıktı. Sosyal konular tümüyle dama atılmadı ama ön planda değil de fonda kaldı şiirin yapısını bozmadan. Şiir her şeyden söz eder oldu, her sözcüğe iştahla sarıldı. Biçimler de denendi, denebilere de sapıldı. Hayatta bire bir karşılığı olan imgelere ağırlık verildi, söz oyunlarına, bulmacamsı anlatıma da.

70'li yılların şiri için o günlerin siyasal, sosyal sorunlarını, iktidarların yapısını iyi bilmek gerekiyor. Türkiye'nin sokulduğu kaosu da. Şiire sığınan bir avuç şair ülkeyi çıkmazdan çakaramadı, buna güçleri yetmezdi de ama iyi kötü bir durum şartması yaptılar şiirleriyle. Oylara, yaşananlara tanık olanların belgeleridir o şiirlerin çoğu. İnsan tükenmez genellemesine, şiri de ekleyelim ve o günlerde şiir yazanları suçlamayalım, şiri de. Zaman her şeyin aynasıdır. Elekten geçen geçmiştir. Zamana dayananlar ortada, dayanamayanlar ise eleğin altındadır.

Demek 36 yıl geçmiş o acı-tatlı günleri yaşayalı!

Demek ki yazdığımız şiirler hâlâ delikanlı!

(Üç Nokta, Kasım-Aralık 2006)

80'den Sonra Ne Oldu?

Ne olmadı ki? Askeri darbenin ardından yaşananları kim anımsamak ister? Ülkenin toplumun siyasal ve kültürel denegi bozuldu darbeyle ve terazinin kefeleri hâlâ yerli yerine oturmuyor. *Eskiden Terzi*'yi bazı şeyleş, şimdi hiçbir şey değil demek de yanlış ama, ne peki? Yasalarla sıkışan yaşam ve düşünce özgürlüğünün hali ortada! Yamandıkça bir yerinden sökülüyor toplum. Dış müdaahalelerle esas duruşta duran bir ülke olmanın ayibi ve acısını şiir de yaşadı mı acaba?

12 Eylül ortamı 70 Kuşağı şairlerini çok etkilediği gibi, halkın yaşamını da derinden sarstı: Başta ekonomik. Sonra artan işsizlik ve dışa bağımlılığın daha da kalıcı hale gelmesi, siyasal çalkantılarla acımasızca uygulanan yasalar; asılan gençler, müebbet hapisler, faili meçhul cinayetler... Sendikalaşmaya vuруulan zincir, derneklerin darmadağın edilmesi.... Saymakla bitecek gibi değil.

80'den sonra şiirde bir geri çekilme ve içine kapanma dönemi başladığı söylenebilir. Herkesin üstüne bir ürkeklik geldi o zamanlar. Tevfik Fikret ise yüreklice *Sis* diyor başka bir şey demiyordu, darbe sırasında bu bile söylenemedi neredeyse. 12 Eylül darbesiyle, ne kadar eleştirilirse eleştirilsin ortak paydada buluşulduğu için, 70 Kuşağı'nın gür sesi de bıçakla kesilir gibi kesilmeli. Kendi içinde sessiz bir hesaplaşmaya gitti şairler doğal olarak, sonucta, bugün o gelenekten gelen şairler varsa, onlar şiirlerine yön verebilmeyi ve yeni kanallar oluşturmayı başaranlardır. Toplumcu şairin önüne süngüler çıktı ama içerik yine

işledi şiirde, hem de sımsıkı ve ayakta kalmayı başarabilen başka arkadaşları da katıyorum bu kervana. 80'den önce yazıp da daha sonra kendini var edenlere selâm olsun! Şiirimizi önmüze alp bir güzel düşündük ve o dar boğazdan çıktı. Kopmalar falan olmadı öyle keskin bıçak gibi. Toplumcu ve sağcı idi ayrımlı. Giderek bu da iç içe geçti ve suç olmaktan çıktı. Dergilerde kümelenmeler olsa da gevşek davranıştı. Şiirde yeni arayışlara gidenler de oldu. Biçimsel ve deneysel –yani yapısal değişikliklere de gidildi– şiirlerin yanında geleneksel şire el uzatınlar da az değildi.

Belli isimlere odaklandı kimileri ister istemez: İsmet Özel var dediler, bir kısmı oraya yöneldi. Bir daha çıkamadılar o taklit yoldan. Ece Ayhan'a ulaşmak kolay mıydı? Değildi. O tam bir çıkmaz sokaktır ve peşinden gideni yutar. Öyle de oldu. Edip Cansever hayranları da olmadı değil, ama yürümedi şiirleri. Ya da Hilmi Yavuz gibi zorlama mürit yaratılanlara da rastlandı. Aşırı imge ya da biçim denemeleri de yol gibi gözüktü kimilerine. Eleğin altında kalan çok oldu. Kendi kanalını oluşturanlara ne denebilir ki? Onlar, dünya ve Türk şiirini mercek altına almayı başaranlardır cunkü.

12 Eylül 1980 unutulmadı ve "eylül" imgeli pek çok şiirle o uğursuz gün lanetlendi. Bu bir tavirdi elbette. Şiire darbe falan sökmez, o nasıl olsa kendine akacağı bir kanal bulur ve varacağı yere varır. Sonra yatay geçişler başlıdı darbenin etkisinden kurtulunca.

Ha, zorlamayla akım, takım olmaz. "Yeni Bütün" bir esintiydi yalnızca. 80'den sonra yazarlar arasında şiirini sıkı kurmuş şairler var, takım değil bunlar, akım hiç değil yazdıklarını şiir.